RESONARE CHRISTUM

E BOSTON PUBLIC LIBRA

OAN OF ARC COLLECTIO

FLORVS FRANCICVS.

SIVE

RERVM A FRANCIS BELLO GESTARVM EPITOME.

Auth. PETRO BERTHAVLT *Presbyt. Orat. D. IESV.*

CADOMI,
Apud IOANNEM CAVELIER, Regis & Academiæ Typographum.

M. DC. LXIX.

944
B53

Joan of Arc
DC30
B5X

FRANCORVM

ET NAVARRÆ

REGI CHRISTIANISSIMO,

LVDOVICO IVSTO,

SEMPER AVGVSTO,

FELICI AC VICTORI.

OMni hominum generi, rerum à Regibus & Principibus præclarè geſtarum notitiam vtilem ac neceſſariam eſſe, ita certum eſt, CHRISTIANISSIME REX; vt eâ neglectâ, nihil habeamus, vnde ad res magnas & ſempiternâ hominum memoriâ dignas incitemur. Cùm verò ex rerum præteritarum exemplis ea conſilia petantur, quæ in futurum proſint; ad eos potiſſimùm pertinebit, quorum ea agere intereſt, quæ & iis proſint, quos regunt; & quibus poſteri, ſi à recto abduci noluerint, diligenter inſiſtant. Ac mihi quidem Hiſtoria ſæpe viſa

vna eſt literarum nobiliſſima pars, cùm ob multa, tum ob id potiſſimùm, quòd eâ vnâ contineri doctrinam maximè dignam Regum cognitione ac Principum arbitrarer. Continet enim illa maximum & latè in omnem partem patentem, plurimúmque feracem campum, vnde illi quaſlibet rerum vtiliſſimarum fruges demetere, Illuſtrium bello Ducum facta fortia, inſignes populorum victorias, præcepta ad mores præclara, cæteráque id genus plurima excerpere ac deligere queant. Verùm quia ijs mouemur maximè, quæ domeſtica ſunt, & à Majoribus ſapienter facta inſtitutáque immortalem gloriam adepta ſunt; illud imprimis conſilium fuit meum, vt non ea bella, quæ ab exteris gentibus, ſed ea potiſſimùm, quæ à Majoribus tuis, fortiſſimis Principibus ſtrenuè ac fortiter geſta ſunt, in vnum velut faſciculum componerem; vt cuilibet vltrò ad manum occurrens, non tam ea doceret, quàm in ijs repetendis memoriam quaſi refricando iuuaret. Cui verò commodiùs quàm tibi (CHRISTIANISSIME REX) eorum à quibus ea geſta ſunt, vt ſceptrum, ſic præclaras virtutes tenenti conſecrarem? Florum, inquam, meum Francicum; imò tuum, tuorúmque facta illuſtriora contineat. Florentibus præſertim à te Galliarum

rebus & exciſo eorum bellorum capite, quibus Gallia non tam ab exteris, quàm à ſuis ciuibus impiè lacerata conuellebatur. Tibi tot hoſtium, tot bellorum, tot turbarum ciuilium profligatori: vt iam ſpes publicè à tuis concipiatur, deuictis hoſtibus, belliſque ciuilibus exulatum miſſis, non res à Francis bello geſtas, ſed præclara diuturnę pacis exempla, & inſtituta felicioris vitæ, ab Hiſtoricis ſcriptum iri. Habe igitur, REX CHRISTIANISSIME, quoniam hactenus bellis Francia redundauit, Bellorum à Francis geſtorum Epitomen: cui Regium nomen eam conferat, quam tibi adprecor, quamque tot egregiæ ac Regiæ virtutes pepererunt, immortalitatem.

Nannetis, Kal. Iun. M. DC. XXX.

Tuæ Majeſtati addictiſſimus ſeruus ac cliens,

PETRVS BERTHAVLT, Oratorij D. IESV Preſbyter.

ARMANDO
CARDINALI
DE RICHELIEV,
DVCI AC PARI
FRANCIÆ, &c.

PETRVS BERTHAVLT Congregationis Orat. D. IESV Preſbyter, parem vbique felicitatem adprecatur.

NEC votis, nec libris diuidimus (ARMANDE CARDINALIS) *quod ſemel ad Eminentiæ tuæ aram ſuſpenſum eſt, exiguum biennis ferè opuſculi donum. Sed gemini mei Flori limen debuit inſidère illud nomen, quod ſui ſplendoris famâ, & rerum feliciter geſtarum claritudine Orbem Chriſtianum peruaſit, & latiùs in dies effundet ſeſe, quandiu hoſtes domi foriſque*

profligare, ac ſui Imperij fines Rex Chriſtianiſſimus, tuis innixus conſilijs, non ceſſabis ampliare. Dederam in vulgus altero ferè ab hinc anno Florum Francicum; *quem denuò recuſum, tuis, id eſt, ſecundis auſpicijs prodire volui, qui in turbulentiſſimis & difficillimis Reipublicæ temporibus, clauo rerum, maximo Regni vſu, à Chriſtianiſſimo Rege admotus, ſecundo curſu, ſpirante æternùm felicitatis tuæ Fauonio publicam quâ omnes vehimur nauim, inter Syrtes & Carybdes, & quibus noſtra, nî caueres, allideretur Fortuna, infames ſcopulos, in felicem portum deducis. Vt (quod de Vlyſſe prudentiſſimo Heròe & Mineruæ, hoc eſt, Sapientiæ alumno ferunt) ventos, quibus noſtra maria, excitis vndique fluctibus, fœdiſſimè turbarentur, ſummus rerum maritimarum præfectus, poteſtatis tuæ quaſi vtre obſtrictos videaris continere: hos premere, aut laxare; hos coërcere, & quoties collibuit, effundere in hoſtium claſſes: vt nuper Rupellano bello, quod tuis conſilijs, ac* LVDOVICI XIII. *auſpicijs geſtum ac confectum feliciter eſt, conſtitit; fugatis, diſſipatis, & captâ tandem Rebellium arce, officioſâ tempeſtate diſtractis Anglorum roſtratis nauibus. Non onero, non offendo modeſtiam tuam (*CARDINALIS EMINENTISSIME*) rerum deinceps continuâ libri felicitate geſta-*

rum, quæ ſuperioris fronte, velut perenni monumento, & quaſi ære inciſa ſunt, prædicatione: quanquam ſæpius iterari ac prædicari honeſtè queant, quæ placent & iuuant. Noui etiam animi moderationẽ tui, vt ad famam tuam geſtis nunquam exultes; ſed ad authorem ac ducem Principem (vt miniſter) fortunam referas: illum defendere, tueri; tua quoque fortia facta, gloriæ ejus (vt par eſt) aſſignare, præcipuum tibi ſacramentum eſſe *certò ſcio. Itaque non deſinam id voto optare, quod tu facere nunquam ceſſabis. Indefeſſo, vti hactenus feciſti, animo Regem Chriſtianiſſimum tot & tantis aut bellis, aut grauiſſimis, quæ illum vndique circumſiſtunt, negotijs intentum, tuis conſiliis iuua: & in curarum partem atque oneris, quod tibi vt glorioſum eſt, ita & Regno vtiliſſimum eſſe debet, aſſumptus; prudentiæ ſingularis, ſcrutantis omnia & expedientis ſolertiæ, omnia aſſequentis prouidentiæ, cæterarúmque virtutum munia, Religionis, Regis, Patriæque bono, diu ſuperſtes exple.*

VALE.

Lutetiæ Pariſiorum, Kal. Martijs.

AVTHOR LECTORI S.

LICEAT mihi (*Candide Lector*) hoc Flori mei Francici initio, Flori illius Romani verbis ac ſenſu vti. Populus Francicus à Rege Pharamundo (quem alij Vvarmundum nominant) in LVDOVICI IVSTI annum, Imperij XXII. Chriſti M.DC.XXXII. per an. M. CCXII. tantum operum pace bellóque geſſit; vt qui res eius legunt, non vnius populi, ſed generis humani facta diſcant. Nam vt priſcos Gallorum populos bello appeterent ſubjugarentque Franci, per Romanas legiones ſternendum iter fuit: & barbaræ aliquot gentes, Francicæ virtutis ac gloriæ inuidæ, armis debellandæ: quod ita feliciter euênit; vt appareret, magnum aliquid auſuros facturoſque, qui tot inuitis victiſque hoſtibus, Imperij ſui fundamenta jecerant. Verſa deinde, poſitis in Galliâ mediâ fixiſque ſedibus, in exteros arma, Rhenum vltra, quem modò amnem trajecerant, Alpes ac Pyrenæos, diuerſis diſtinctiſque temporibus, Imperium propa-

gatum eſt. Excitata ſubinde in Aſiâ, Africáque Regna, Francorum nomen famámque, deuictis Religionis hoſtibus, altè extulerunt. Imperium mehercule per omnia felix extitiſſet; nî bellis ciuilibus toties exortis, ac Procerum etiam factionibus attenuatum & lacerum, dignitatis aliquid ac floris ſui nonnihil amiſiſſet: *Nimirum fatalem ſortem, ſiue bona, ſiue mala illa ſit, neque hominis, neque vrbis, Imperijque, fas eſt permutare.*

——— ſic omnia verti
Cernimus, atque alias aſſumere pondera gentes
Concidere has.
Nil ſolidum terris: centúmque intacta per annos.
Maieſtas vix vna fuit.

In tot tamen, quibus conceſſa eſt res Gallica, tumultibus, Imperij auguſtiſſimi majeſtatem ſeruauit aliquandiu occultam, & inductâ velut nube latentem, vt clariùs deinceps coruſcaret. Scio ego (quid enim adeò perfectum eſt, quod maligni liuido dente non arrodant?) non abundè omnibus factum iri ſatis, ex confusâ forſan rerum ſerie, perturbatóque nonnunquam

Bellorum ordine. Verùm illi non penitus improbent conſilium meum: è turbâ aceruóque incondito, Deus bone, qualium ſcriptorum! optima quæquæ & vtiliſſima, in qualemcunque, facilem certè, & vt arbitror, noſtris hominibus nouum ordinem compoſuimus: & ſi non pauca ad mentem, ſaltem aliqua ad voluptatem, ad veritatem certè, quantùm fieri potuit, omnia produximus. Bella ſunt, aut bellis res agnatæ; hinc Hiſtoriæ, ac noſtri forſan laboris tenebræ denſiores: quas nihilominus perrumpere pro virili contendimus, etiam in operis breuitate lumine orationis accedente. Quod vt fieret facilius, & cuilibet promptiùs occurreret; in hoc breuiſſimo compendio, compendium reperimus: vt vel primo libelli aſpectu, tota rerum geſtarum ſeries in partes diuiſa ſuas, haberetur.

AD FLORVM FRANCICVM PETRI BERTHALDI, Orat. D. IESV Preſbyteri.

FRancicus hic Florus longum florebit in æuum,
Et junctos fructus Floribus hiſce dabit.

****

ΕΛΛΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΕΛΤΑΣ περὶ τῆς ἀνθολογίας ταύτης.

ΠΡεσβυτέρῳ τούτῳ πρεσβήια θέσθε φέρεσθαι
Φωτίζονθ᾽ ὑμέων τὰς ἀρετὰς προγόνων.
Τὰ γὰρ ἀπὸ γλώσσης βεβρεγμένα πάντοτε δώσει.
Ἀείθαλα, σιῶτ᾽ ὀδμαῖς ἄνθεα τερψίνοα

Gallia de ſuo Floro.

NEc ſemper violæ, nec ſemper Lilia florent,
In veſtris hortis quos ſerit Agricolæ.
Sed ſemper flores gratos mittunt & odores,
Quæ ſunt BERTHALDO *Lilia culta meo.*

Sebaſt. Cohon, Can. &
Schol. Eccl. Nannet.

****

De Floro Francico.

O D E.

CEdat vetuſtas: Iliadem leui
Nuce inuolutam, Callicratis manu
Myrmecidiſve, aut arte, Cælos
Orbe Syracuſio rotari
Stupere ceſſet; prodigia hæc breui
Cedunt libello: Franciadum refert
Decúſque pugnáſque, & biennis
Sæcula dat duodena FLORVS.

M. G. O. P.

Ad Authorem Flori Francici.

Clauſa forent gelido Francorum geſta ſepulchro,
Francus & obſcurâ nube lateret honos.
Nî tumulo, & denſâ merſam caligine famam
Franciadum erueres, fortia facta docens.
Quantùm iſtis Ducibus, tantùm tibi Francia debet:
Debet & Hectoridum fama ſepulta Ducum
Floruit hæc Regum geſtis; ſed geſta libello
Bella vident Reges iam rediuiua tuo.
Quanta erit exigui fama hæc & gloria FLORI.
Quâ Regum floret gloria, gentis honos!
At tua quàm maior, BERTHALDE, *hæc fama, biennis*
Cui peperiſſe poteſt præmia tanta labor!

M. Guyonius.

Flori Romani cum Francico Parallelus.

Floret inexſtinctâ FLORI *per ſæcula Famâ,*
Romula qui paucis prælia claudit, Opus.
Floret, & exiguo debet Romana libello
Gloria, & auguſtas ſuſpicit Orbis opes.
Quàm plus Franca tuo debes Reſpublica FLORO,
Qui memorat Ducibus prælia geſta tuis.
Ille Quirinorum ſeptem per ſæcula pugnas,
Hic habet Hectoridum per duodena Ducum.

G. Felix. O. D. I. P.

In Florum Doctiſſimi viri PETRI BERTHALDI, Oratoriæ Societatis Preſbyteri.

EPIGRAMMA.

ITaliæ Florem Florum gens Itala quondam
Extulit in cælos, & ſuper aſtra tulit.
At modò Francorum gens multò cultior illâ
Berthaldi Florum tollit in aſtra Petri.

Hunc conferFlorem, Lector, florebit in æuum,
Marceſcet nullo tempore Floris honos.

Francicus hic noſter Flos delibatus & auctor
Italiæ Florum non ſine Flore docet.

P. Valens, Prof. Regius.

In Flo-

In Florum Floridiſſimum Doctiſſimi P. BERTHALDI, Oratoriæ Societatis Preſbyt.

EPIGRAMMA.

SI cupis æternam florum decerpere meſſem,
Et varias prati luxuriantis opes;
En tibi BERTHALDVS *florentes explicat hortos,*
Diuus vbi ætherio nectare ſpirat odor.
Ille dabit Flores *inſcriptos nomina Regum,*
Et quæ diuino Lilia *rore nitent.*
Quid lauros igitur Berthaldo hederaſq; virentes
Teximus? ipſe ſibi præmia vera dedit.
De Floro *varij ſerpent per tempora flores,*
Et florum æterno viuet odore liber.

A. REMMIVS.

MEL DE PETRA, ſeu DE PETRO Flori Francici, Flori veteris æmuli, Authore.

AD LECTOREM.

CVR ego mirarer, Flores ſi Florus vterque
Proferat? inſolitum præbet vterq; nihil.
Id mirare magis, de Petra ſurgere Flores,
Queis Hyblæa vagum Muſa mel accumulet.
Floreus *hoc præſtat* Petrus *æquè ac* melleus, *vt ſis*
Melle *ſatur, ſua quod* Florida Petra *dedit.*

De eodẽ Oratorio-Hiſtoriographo.

CVm bene conueniant & in vna ſede morentur
Oratoria *vis, & ſoror* Hiſtoria;
Iure quidem merito Flos Oratorius *ille*
Debuit & fieri Flos *ſimul* Hiſtoricus.

Io. Albvs Pr. Becodianus.

EST Francorum Natio Italiæ proxima, & terminis iuncta, veteres tamen hos eſſe Germanos dixêre: nam circa Rhenum habitant, & huic propinquas incolunt terras, Galliarumque maximam poſſident partem. Romanorum politiâ, & alijs inſtitutis, & multis vtuntur: his denique legibus viuunt, & cæteris item, vt in conuentibus faciendis, & nuptijs medeliſque eadem ſtatuunt. Sunt quippe omnes Chriſtiani, & rectiſſimæ inter cæteros omnes opinionis. Habent præterea ciuitates Antiſtites, Sacerdoteſque; feſtos inſuper haud ſecus, ac ipſi nos, peragunt dies. Et ſanè hi mihi moribus videntur quàm optimis præditi, & maximum in modum ciuiles; quos equidem cùm ob eorum virtutem, & in cæteros æquitatẽ, interſeque concordiam, mirum in modum admiratione ac laudibus proſequor, & magnifacio. Franci igitur cùm optimum degant vitæ genus, ſeipſos imprimis & proximos quoſque peruincunt; & ea parentibus Filij Regna ſuſcipiunt. Agath. l. 1.

FRanci militiæ dediti, & continuis ſuperiorũ temporum exercitati bellis; cùm partâ pace quietem atque otium ferre neſcirent, nouum bellum, quo ditari, & virtutem oſtendere poſſent, exoptabant: neque gens alacritatis & peramplæ fiduciæ plena, mirúmque in modum dedita Regibus ſuis, quibus diuinum quemdam vigorem ineſſe perſuaſum habent, Rege duce quicquam ſibi arduum aut factu difficile fore exiſtimat. Paul. Iou. l. 1.

FLORI FRANCICI LIBER I.

PROLOGVS.

ORBEM terrarum victor gentium populus tenuerat diu: ſed gliſcente ſuperbiâ & auaritiâ imperantium, ſenſit futuræ mox cladis præſagia, tumultuantibus hinc inde populis, quos aut ſuperbæ dominationis faſtus commouerat, aut ſpes libertatis accenderat: donec anno Orbis circiter MMMMCDXX. Vrbis conditæ MCLXX. Chriſti CDXX. HONORIO & ARCADIO Imperatoribus, diuidi maximè cœpit ac lacerari tam potens, tamque formidoloſum Imperium: vt quæ gens multorum res deprædata fuerat, multorum viciſſim populorum præda fieret. Inde tanquam ex corrupto cadauere, multa imperia enata ſunt. Inuaſit Hiſpanias Sueuorum, VVandalorum, Alanorum, Gothorumque immaniſſima gens.

Auaritia & Arrogantia præcipua validiorũ vitia. Tac. l. 1. hiſt.

A. C. 408.

A. C. Ab his, addito Hunnorum ac Longobardorum
412. rum furore, Italia gentium regina deuaſtata, grauiſſimas pœnas dedit. Nec defuerunt Galliæ hoſtes. Eam partem nobiliſſimæ regionis, quam ſuperiorem inferioremque Burgundiam
A. C. appellamus, Burgundiones occuparunt; Re-
413. gnumque diu florentiſſimum, cui Lugdunenſis tractus, Delphinatus, Sabaudia, Prouinciaque annexa fuit, capite gentium Arelato,
A. C. conſtituerunt. Narbonenſem Galliam Gothi
414. inſederunt, quam Gothiam primùm, mox Languedokium, quaſi dicas Gothorum lin-
A. C. guam, vocitarunt. Inde Britonum, Pictorum,
385. & Normanorumque furor Europæ grauis incu-
475. buit. Nec minores turbæ Orientales plagas alijs alijsque temporibus conuellunt: Mahumetis Barbaries, Sarracenorum, Turcarum,
A. C. Tartarorumque ſæua gens, Aſiam, Africam,
632. Europamque penè omnem, maximi incendij latè cuncta depaſcentis inſtar, fœdiſſimis flammis corripuit. FRANCI Germaniæ, vt volunt, populi Gallias ſubinde diuerſis temporibus ingreſſi; ejectis tandem ac domitis barbaris nationibus, quæ ibi conſederant, Romaniſque ipſis, quorum aliqua inter tot tumultus Imperij vmbra relicta fuerat, exactis: Regni pulcherrimi fundamenta poſuerunt, PHARAMVNDO primo Francorum Rege: quem licet abſentem, nec interioris Galliæ fines ingreſſum, authorem tamen ac fundatorem Francici Imperij appellabimus. Hujus & ſequentis Regis parua (vt Imperiorum eſſe ſolent) initia: quæ Merouæi ac Clodouæi potiſſimùm virtutibus adeò creuerunt; vt fide Chriſtianâ imbutum ac temperatum Imperium, omnium primum & maximum breui fore cæteræ gentes facilè crederẽt.

✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱

CAPVT PRIMVM.

Franci ante Pharamundum : ſiue Francorum origo.

GENTIS bello ſtrenuæ, factis inclytæ, virtute inſignis, fortunâ mirabilis, Regno ac Regibus felicis originem primam euoluere, arduum ac difficile eſt. Troianæ ſtirpis, & Francionis Hectoris, vt ſomniant, filij no- *Layns.*
mine, ſibi nonnulli liberiùs quàm veriùs blan- *Annon.*
diuntur : cùm euersâ à Græcis patriâ, ad *Ga-*
Mæotim paludem primùm, inde Pannoniam *guin.*
aliquandiu inſederit : ac tandem trajecto *Ronſ.*
Rheno, Galliam omnem ſui juris fecerit no- *Ior-*
biliſſima victæ gentis Colonia : vt illos Poëtis, *nand.*
non Hiſtoricis ſcribendi argumentum præ- *hiſt.*
buiſſe dicas. Nec deſunt qui Francos eorum *Goth.*
nepotes fuiſſe aſſerant, qui Brenno Duce captâ *Aga-*
Româ, euaſtatâ Græciâ Thraciâque, ad Da- *thias.*
nubij ripas conſedêre : mox aucto viribus ac *l. 1.*
ditione Imperio, Francos ſe appellauêre, *Iuſt.*
quaſi dicas feroces ac liberos, vt jam prædixi- *l. 32.*
mus, cùm antea varijs nominibus Scordiſci, *Pon-*
Anſuarij, Salij, Sicambri, vocitarentur. Nec *tan. l.*
eorum penitus reiicienda eſt conjectura, qui *3. c. 1.*
ab armorum vſu, quippe qui haſtâ, quam *Greg.*
Franceſcam vocabant, vterentur, Francos ap- *Tur. de*
pellari putant. Quidam è Scandinauiâ penin- *Clod. 1.*
ſulâ, nam Europæ continens eſt, oriundos *l. 24.*
contendunt, eoſdemque eſſe confirmant, quos *c. 37.*
Geographi Firaſſos vocant, ac Francos legen- *Tur-*
dum cenſent. Sunt etiam qui Franconiam *neb. in*
genitalem, & primam gentis Francorum ſe- *Adu.*
dem crediderunt. His tam diuerſis de Fran- *Hotſ*

tom. cap. 3. Francoz. Bodin. Procop. l. 1. belli Goth. Vopiſc. in Probo. Eum. Rhet. Hotom. ibid. Trebel. Pollio. in Gall. Socr. l. 2. c. 10. & 13. Fl. l. 4. c. 12.

corum origine ſcriptorum opinionibus præmiſſis: quid tandem certi ſtatuemus? ex eâ nimirum Regione ortos, vbi primùm Romanis innotuerunt, quæ inter Albim & Rhenum interjecta Oceano alluitur: vbi fere Chauci, Chamaui, Catti, Caninefates, Sicambri, & Friſij collocantur, populus inter Germanos nobiliſſimus, quique magnitudinem ſuam juſtitiâ tueretur, Batauorum regioni finitimus. Horum autem virtus, ante fundatum à ſe diu Imperium, rebus fortiter geſtis enituit: nam à Romanis vltrò aſciti euocatique in barbaros magna geſſerunt: vt ſignis militaribus, & diſciplinâ, armis etiam Romanis aſſueti, hoc velut præludio, in caſtris Romanis vires experirentur, quibus mox ipſos appeterent. Hi cùm primùm ſuam ditionem propagare latiùs incœpêre, non Germanorum modò, ſed etiam Romanorum armis crebrò ac fruſtra pulſati ſunt. Nam Gallieno Cæſare Celtis operam ſuam præſtitêre: qui cùm Principem luxui ac voluptati impensè deditum ferre non poſſent, vt *ſubditi non tam vitia Principum, quàm imperia ferre poſſunt*, rebellarunt, ac Poſthumo Galliarum præfecto audaciùs quàm feliciùs pugnanti adhæsêre. Hinc Romanis ioco fuit Gallienus triumphum agens, ſimulatis ante currum gentibus Gothis, Sarmatis ac Francis, qui vel inuito Cæſare, Poſthumi vires confirmauerant. Vbi incredibili quadam mentis væcordiâ, ferocior aliquantò factus eſt: quaſi viciſſet qui euaſerat. Aurelianus etiam imperator Francos in Galliam irruentes arcuit, & apud Moguntiacum afflixit; quæ victoria tumultu magis quàm virtute comparata, tantùm non ardo-

A. C. 270. Paneg.

rem extinxit, vt auxerit accenderitque. Nam Probo Imperatori grauiſſima bella mouere; & à Conſtantino Magno, territi magis quàm proſtrati, Romana ſigna ſequuti, in Maxentium Liciniumque, ac Iuliano rerum potito in Perſas, egregiè depugnarunt. Conſtat etiam Valentiniani temporibus, cùm in Panoniâ nondum Imperator ageret, floruiſſe Francos, eoſque factis illuſtribus inualeſcentes impunè vidiſſe & toleraſſe. Per idem fere tempus ſub Conſtantio Conſtantini M. filio Francorum florebat multitudo Imperatori grata; *plerumque enim Principes eos amicos aſciſcunt, in quos pro arbitrio ſæuire nequeunt.* Cæterùm Franci ante conditum in Galliâ Regnum Reges ſeu potiùs Duces habuêre præcipuos Aſcaricum & Radagiſum, quos à Flauio Conſtantino, vt clarum eſt ex libro ſuperiore, victos, beſtiiſque barbaro more damnatos, effoſſis primùm oculis fuiſſe tradunt Mellobaudem, Richomerum, Theodemarum, Marcomirum ac Sunnonem. His Stilico egregiæ quidem virtutis, ſed improſperæ tandem fortunæ Dux, bellum intulit, vicitque. Marcomirum Pharamundi patrem in Thuſciam captiuum abduxit: Sunno magis ob ſegnitiem non vindicatæ fratris injuriæ à ſuis interemptus eſt; quàm quòd ſe vltorem infamiæ fraternæ polliceretur.

Conſtantio. Vopiſc. in Aurel. Soſ. l. 6. hiſt. c. 6. Am. Marc. l. 15. A. C. 307. Eutr. l. 10. Euſeb. in vita Conſt. Eum. in Panegy. Cedr. Greg. c. 9. l. 2.

A. C. 400.

****

CAPVT SECVNDVM.

Francorum ex caſu ortus.

VT hominum, ſic Imperiorum infantia quædam eſt & ſenectus; nimirum quia *nihil*

Flo. in prolog.

Boëtius in Con-ſol. Ph. *eſt tam compoſitæ felicitatis, vt non aliquâ ex parte cum ſtatus ſui qualitate rixetur: nihilque inauſum fortunæ;* Sen. Epiſt. 92. *aduerſus imperia idem habet jus, quod aduerſus imperantes: quæque domeſticis ſteterant bellis; quæ externis regna; nullo impellente inductâ velut ſenectute exhauſtis occultè viribus ruunt.* Habuit Imperium Francorum ſub Pharamundo, & cæteris ad CCC. circiter vſque annos, infantiam & pueritiam. Adoleuit ſub Carolo Magno, cujus ſtirpem vltimam, vt Aur. Vict. *Virtutibus Principum res attolli facilè vel affligi poſſunt*, orta ex luxu ſegnities corripuit: eamque felicibus euectam auſpicijs majeſtatem, tenui exitu obſcuraſſet, niſi eam Capeti virtus, in virile robur ac decus reſtauraſſet: ac lætiſſimis rerum ſucceſſibus auctam, viris ac Regibus claris imprimis inſtructam confirmaſſet. Afflictum deinde ab Anglo malis frequentibus, penéque confectum bellis ciuilibus ob Religionis ſenſum exortis, in vltimæ ſenectutis fines peruenerat; cùm ab HENRICO MAGNO cœpit reuireſcere. Sub cujus filio LVDOVICO XIII. verè IVSTO, captâ RVPELLA, Rebellionis arce proſtratâ, extinctis factionum tædis, ac reciſis teterrimæ Hæreſeos hydræ capitibus, magis magiſque efflorefcit. Sen. Conſol. ad Hel. Ita *placuit fato, nullius rei eodem ſemper loco ſtare fortunam. Nihil mutationis periculo exceptum: non terra, non cœlum, non totus hic rerum omnium contextus, quamuis Deo agente ducatur, non ſemper tenebit hunc ordinem; certis eunt cuncta temporibus: naſci debent, creſcere, extingui.*

CAPVT TERTIVM.

Bellum Gallicum primum.

FRANCI CLX. annis (tot enim ferè à Gallieno, quo imperante primùm Galliarum fines armis infeſtaſſe legimus, ad Honorium Imperatorem effluxerunt, varijs ſubinde incurſionibus Galliam fatigauerant; tandem in ea Germaniæ parte, toties à Romanis exturbati, ſedes poſuêre, quæ ad Rheni ferè oſtia pertinet, in Tenctheris juxta Chaucos & Chamaucos veteres Sicambrorum terras, vſque ad Mœnum & Salam fluuios, Cattorum locis aliquot occupatis, vt faciliùs & commodiùs Gallos finitimos bellis quotidianis laceſſerent: hodie Zutphenos Drentenos, Thuentenos, Friſios, qui Sicambri maritimi fuerunt, appellamus. Nobiliſſimæ prouinciæ aliquando occupandæ auidiſſimos Francos hæc demum occaſio euocauit, juuitque inſigniter. Auitus Galliarum præfectus, Lucij viri Conſularis vxorem ſtuprauerat; is vehementer indignatus probrum, iram animo tegit, ac in vindictam acceptæ ignominiæ, Francis tacitè accerſitis Treuerorum vrbem munitiſſimam quater ab eiſdem expugnatam tradit. Inde Romana præſidia facilè expellunt Franci, & victis humanitate magis, quàm vi armorum, populis, imperare cœpêre: quò faciliùs fuit gentes finitimas mitiſſimæ dominationis genere allectas imperio ſuo adjungere. *Inuiſum meherculè vel ipſis etiam hoſtibus, omne proditorum genus. Hoc ſcelus execrantur hoſtes ipſi, nec bonum ijs fere, quibus bono.* Quodque vſu

Beat. Rhen. Lupaenus. Pont.

A. C. 407.

Aimon. l. 1. *c.* 3. *Greg. Tur. l.* 2. *Saluian. Maſſil.*

Tac. 1. *ann.*

euenire ſolet *etiam iis quos anteponunt , inuiſi ſunt proditores.* Dedit pœnas, eaſque graues conſpirationis hujus Lucius, etiam ab ijs quos vltrò aſciuerat. Nam interjectis aliquot menſibus, diffiſi ei, qui publicam fidem fefellerat, ne mutatus idem Francis, quod nuper ſuis, machinaretur, eius caſtra Franci repentè inuadunt, ac ſecurum ab hoſtibus Lucium ſemiſopitum obtruncant, haud dubiè nihil tale meruentem aut expectantem : vt credas vltores Deos tantæ fortunæ proditorem celeriter debitâ pœnâ perſecutos.

****

CAPVT QVARTVM.

Pharamundi inauguratio.

PHARAMVNDVS REX. *Forcat. l. 5.*

PHARAMVNDVS, Marcomiri filius, ad Imperatorem Iouinianum in Pannoniâ natum, maternum genus referens, Imperio certè dignus, & vſu rerum multarum tantæ molis capax, militari ſcientiâ & ſtaturâ corporis, ſed juſtitiæ imprimis ſtudio inſignis, in Regem hoc modo inauguratus eſt ; (nam ante hunc, Duces Francorum ſæpius quàm Reges reperies.) cùm primum otium guſtare licuit, vt *miles fatigatus proximum quemque fructum, finito tandem labore expectat*, Francis jam multo labore fractis, veterani miſſionem efflagitarunt, juuenes ſtipendia, cuncti ſimul ærumnæ modum. Itaque conuentu habito Treueris in palatio Conſtantini, placuit primoribus, Regem vnum omnium ſuffragijs cooptari, cui Francici Imperij ſumma, velut perpetuæ dictaturæ poteſtate, deferretur. Nec diu cunctatum eſt, nullo non Pharamundum

Curt. l. 9. *Pharamundus Rex.*

depoſcente : cui in honorem virtutis & moderationis opinionem, Regnum vltrò datum. Sic bonis auibus in eo viro Franci Regem accepêre, anno Chriſti circiter CCCCXXI. quo ferè tempore Scotorum in Majori Britanniâ Regnum pariter inſtitutum eſt. Tum Valentinianus Tertius, qui Honorio nuper vitâ functo ſucceſſerat, cæſo Rauennæ Ioanne præfecto prætorio, qui Imperium inuaſerat: Ætium Patritium Rom. virum conſilio & manu eximium, Gallis præfecit; nonnulli Caſtinum ab Honorio eâ præfecturâ donatum putant; vt Francorum vires ac impetus, ne latiùs diffunderentur, virtute coërceret.

A. C. 121.
Paul. diac. l. 14.
Zoſim. l. 2.

****

CAPVT QVINTVM.

Leges Salicæ.

SVVS *cuique genti ritus, ſuum cuique ciuitati jus auguſtum ſanctumque eſt : nihilque vitæ hominum ad fœlicitatem comparandam vtilius, quàm leges, juſtitia & pax.* Nam vt armis quæruntur vrbes & ditiones, ita legibus gubernantur. Pharamundus idem Regni author & legum, eaſque quò magis Francorum animis altiúſque figerentur; Numam ſecutus ad aliquod numen retulit : perfecitque, vt à ciuibus reuerentiâ ductis & attonitis audirentur admitterenturque; quaſi eas dictante Marte, cujus numen anxiè venerari ſolebat, excepiſſet. Hinc fortè Salicas appellauit ab eius nimirum Sacerdotibus, qui Salij dicebantur : quanquam multi dictas Salicas exiſtiment à Salijs Francorum præcipuis populis, quibus id nominis inditum putem, quòd Salam, qui

Pharamundus Rex.
Forc. l. 5.
Gag. lib. 1.
A. C. 422.
Pont. l. 2. c. 8.

Autor. præf. Leg. Sal. Pharamundus Rex. Sigeb. in Chr. Otto Frin ſing. l. 4. Car. Mol. Gag. Seſellius.

Albim intrat, ſiue Iſalam fluuium Franci diu incoluerint. Ferunt etiam gentem Francorum inclytam, antequàm Fidei Chriſtianæ ſacris imbueretur, ipſo Imperij nobiliſſimi exordio, dictaſſe Salicam legem per proceres gentis ipſius: vt quæ res ad omnes pertineret, omnium velut ore ac ſenſu firmaretur. Ac delecti quidem VViſogaſtus, Arbogaſtus, VVindogaſtus & Salogaſtus, à quo vltimo dictas Salicas ineptè aliqui ſuſpicantur. Sunt qui à Pharamundo dictas putent, quem Salicum cognominant. Nec deſunt qui à ſale nuncupatas contendant, quaſi fuerit ea lex condimentum vitæ melioris apud Francos, qui ante incompoſitè viuerent. Ea demùm fuit ſententiarum varietas, vt & nonnulli Salicam legem corruptâ literulâ pro Gallicam irrepſiſſe affirmarent. Vt vt ſit, Salicæ leges ſiue ſuâ vi, ſiue inſtituto ſanctiſſimo, & hactenus per mille ac ducentos annos obſeruato, magnum Franciæ ornamentum, inſignemque præ cæteris Orbis Imperijs dignitatem pepererunt: vt non mirum ſit, ſi Francorum Regnum tam bonis fultum, & talibus ſubnixum fundamentis, tot ſæculis floruerit ac durauerit, vt illud nulla externa poteſtas, quantacunque fuerit, quantumuis foret domi ſeditionibus agitatum, lædere potuerit: quippe quod non dubio aut incerto rectore regeretur. Harum legum eam eſſe potiſſimam accepimus, hoc ferè ſenſu conceptam: NE QVA FŒMINA REGIBVS SVCCEDAT, SED AD PROXIMVM AGNATVM MASCVLVM SCEPTRVM TRANSEAT. Indignum certè regiâ majeſtate viſum fuit, vt pro fuſo & colo fœmina tractaret lanceam. Quæ lex graues nonnunquam mouit controuerſias,

Agath. l. 1. Bald. in Pand. Pharamundus Rex.

alioquì æqua, ſanćta & proſpera: ſed ſtetit illud poſitum æternâ ac immortali lege: *Sit procul à ſceptro Francorum Fœmina Princeps; cujus non imbecillis & imbellis tantùm ſexus; ſed ſi licentia adſit, ſæuus & ambitioſus.* Prodigio ſimile eſt *non nocuiſſe vlli Fœminam, & fortunam habuiſſe nocendi.* Contendant Hiſpani *nulli præcluſam eſſe virtutem; omnes admittere, nec cenſum, nec ſexum legere.* Britanni illi veteres, quibus ſolitum fuit Fœminarum ductu bellare: non Regno modò, ſed & bello præficiant Germani, & ineſſe ijs ſanctum aliquid ac prouidum putent; per Francos licet, qui naturâ ipsâ jubente, ac lege ſuâ ſanciente, id defendunt, *quidquid maſculũ, naturâ magis factum ad imperandum fœmineo.*

Tac. 3. ann. *Ouid. ad Liu.* *Tac. in vit. Arg. & de mor. Germ.* *Ariſt. 1. Polit.*

****

CAPVT SEXTVM.

Bellum Gallicum ſecundum.

FRANCI, electo in Regem Pharamundo, bellum in Celtas (nam Belgarum jam pars maxima imperio inuictæ gentis adhæſerat) gerunt. Erat dux hoſtium Val. Cauarinus, Pariſiorum & Senonum Regulus, vt ætate, ſic in ſuos authoritate, ac Majorum gloriâ conſpicuus. Is poſt inuocatos injuriarum vltores Deos, quippe Franci cuncta latè populantes ne à ſacris quidem abſtinebant, ſuorum animos publicâ rerum ſuarum clade perculſos adeò accendit, vt victoriæ ſecuri in aciem proſilirent. Nihil vtrinque prætermiſſum, quò in magnam rei fortiter gerendæ ſpem erigerentur; his foci, fortunæ, liberi; illis gloria, præda, & quæ victoris ſunt cuncta,

Pharamundus Rex. *Forcat. l. 5.* *A. C. 425.*

occurrebant. Clodiom Pharamundi filio ſua virtus hoc bello oſtentanda fuit, vt non tam patrio jure ac lege, quàm factis præſtantibus Regnum adeptus mox diceretur. Iamque vociferatio & cantus, & tripudia Gallis aſſueta prælium prouocabant, cùm dato pugnæ ſigno, infectis animis concurſum eſt. Galli ex eſſedis per omnes latè partes prouolantes, terrore equorum, & ſtrepitu rotarum Francos conſternabant: mox Equitum turmis immiſti, deſilientes è carpentis pedites præliabantur. Sed cæſo in acie Rhodanico, Gallorum ferociſſimo, creuit Francorum animus, ac victoriæ ſpes haud dubia. Leui vulnere affectus Clodio, perterritos Ducis ſui fortunâ ordines adeò turbat, vt diſſipati ac palantes facilè cæderentur. Fama eſt Pharamundum, viſo Clodione filio, multo ſanguine illito, & puluere ſordidato exclamaſſe, *Non eſſe tutum Francis aduersùs Gallos decertare, quorum ſe poſteros agnoſcerent.* Quare actum de pace; vt Franci à Gallis vltro admitterentur. Hoc pacto pudor victis, victori ſuperbia detrahitur. Iuuit rem fortuna: nam Polyena Catarini filia Clodioni nupſit. Quo coniugio Franci Gallis vtriuſque Parentis ac popularium gaudio, quaſi ex longinquâ peregrinatione reduces iterum coaluêre: ac breui Patre ſoceroque annitentibus, Francico ritu clypeo impoſitus, vibratuſque à Tribunis Præfectiſque, Rex ſalutatus Clodio, Regnum accepit, vtriuſque Gentis ſummo aſſenſu ac plauſu.

Liu. l. 38.

Pharamundus Rex.

A. C. 430.

Turon. Aimon. Sigeb.

****

Caput Septimum.

Rebellio in Francos.

SVblato è viuis Pharamundo, poſt deciroum circiter Regni annum, quaſi cum eo leue adhuc Regni ipſo ſui initio pondus corruiſſet, ſubjugati Germanorum ad Rhenum, & Belgarum plerique rebellionem agitarunt: nullis nouis cauſſis, niſi quòd *Mutatus princeps licentiam turbarum & ex bello ſpem præmiorum oſtendebat.* Horum motus repreſſit Clodio, quem Crinitum ſeu Capillatum vocant, celeritate incredibili ac felicitate; ſuccinctus exercitu, quem non multitudo incondita, ſed virtus commendabat: neque enim plus quàm xx armatorum millia fuiſſe in armis conſtat. Fama eſt Schaldim fluuium, Belgarum ſanguine rubentem & exundantem viſum: quod non Regis aut Francorum crudelitati, ſed victæ nuper gentis pertinaciæ adſcribendum putem: quæ quamuis victa, vinci ac parere indocilis, ſubinde rebellabat. Initium cladis à Cameraco & Tornaco clariſſimis oppidis, quæ militari licentiâ direpta ſunt. Victor Clodio ita demùm perfecit ingenitâ ſibi ac genti Franciçæ humanitate, vt omnibus amabilis, in pace comis, in bello ſtrenuus, vtrobique ſummâ moderatione excellens, vt dignus imperio cenſeretur: *quippe qui non metum ex crudelitate, ſed amorem ex bonitate ciuium ſuorum animis inſtillaret,* comitate & alloquijs officia prouocans. Hic ſedem Regni ſui conſtituit Dyſpargi primùm, quod intra Vezaliam &

Clodio Rex. *A. C.* 431.

Gillius in Cle. A. C. 432.

Tac. an. 1. *& hiſt.* 1.

Forcat. l. 5.

Clodio Rex.

Herod. l. 1.

Aimon. *Ado. Vien.*

Dyſſeldorpium ſitum oppidum eſt: ſed capto, vt dictum eſt, Cameraco, auctis Regni finibus ibidem Regiam ſuam collocauit.

****

Capvt Octavvm.

Bellum Gallicum Tertium.

A. C. 433. Paul. Æmy. Franci Clodione Rege Galliam ſecundò tentarunt: non ſpe magis prædæ, quàm feraciſſimi ſoli vbertate illecti. Coactis igitur immenſis copijs, jam deſide dudum Romanorum ſocordiã Principum, materiem ac fiduciam barbararum gentium audaciæ ſubminiſtrante, finitimos agros peruaſtabant: cùm furentibus, & omnia paſſim bello populantibus VVandalorum, Burgundionum, aliorumque conflatam ex proſperis rebus inuidiam, Stiliconis (vt volunt quidam) vafrum ingenium oppoſuit. *Nunquam eminentia inuidia caren: inſita quippe mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introſpicere; modumque fortunæ à nullis magis exigere, quàm quos in æquo viderimus.* Primã belli in tot fœderatos impreſſione, Regem Godegeſilum cæſis xx. hoſtium millibus profligarunt. Verùm creſcente in dies Barbarorum multitudine, his impares Franci, redire ſuas in ſedes coacti ſunt. Reddita Stiliconis virtuti parum digna merces! vt *Optima quæque conſilia factaque in vitium detorquentur*; inuaſit Honorium Imperatorem affectati ab eo imperij ſuſpicio haud leuis; itaque eius juſſu vnà cum Eucherio filio obtruncatur. Stiliconi exitium peperit nimius in eum militum fauor, & proxima imperio dignitas. *Adeò periculo-*

Clodio Rex. Serr. Paterc. l. 2. Tac. 2. hiſt. Oroſ. l. 7. Sozom. l. 8. Zozim. l. 5. A. C. 434.

ſum eſt iuxtà Principis nomen attolli. In eius *A. C.*
locum ac præfecturam Ætius Patritius, (vt 435.
jam dictum eſt) ſucceſſerat. Hic Burgun- *A. C.*
diones Romanorum fines infeſtantes acie vi- 438.
cit, ac Gundicarium Regem ſuâ manu occi- *Paul.*
dit: tum pace ſupplicibus datâ, Britones, *Diac.*
Armoricos, Gothoſque in Galliam Narbo- *l. 14.*
nenſem irrumpentes per Litorium Celſum *re. Ro.*
debellauit. Pari felicitate Francos iterùm Gal- *Caſ-*
lias petentes afflixit: Helenes oppido, ac pro- *ſiod.*
pinqua Rheno parte receptus. Cùm enim *Clodio*
Franci nuptijs intenti liberiùs & oſcitantiùs *Rex.*
rem agerent: hos ex improuiſo Ætius oppreſ- *Sidon.*
ſit fugauitque, cum Maiorano; eumque im- *Apoll.*
petum repreſſit, qui poſteà ſub Merouæo Rege
reparatus exitum proſperiorem ſortitus eſt,
vt dilata magis quàm ſublata redeundi cupi-
ditas videretur. Itaque re infectâ Clodio
exercitum comparabat, cùm immaturo fato
præuentus, magno Francorum deſiderio ho- *A. C.*
minem exuit; nullis (vt volunt aliqui) 448.
relictis liberis, vigeſimo circiter quinto Impe- *A. C.*
rij anno. 449.

****

CAPVT NONVM.

Bellum Gallicum quartum.

THEODOSIO II. & Valentiniano III. Im- MERO-
peratoribus, diuiſum Imperium, barbaro- VÆVS
rum vndique incurſionibus vexatum eſt, inte- FRAN-
ſtinis etiam diſcordijs proſciſſum, vt nimirum COR.
defeſſi & exangues Romanæ quondam domi- REX.
nationis Principes, Regibus ac nationibus
exteris prædæ forent: aliter non Orbis terra- *Criſp.*
rum, neque cunctæ gentes mouere aut con- *ad Ceſ.*

cundere hoc imperium potuiſſent. Vix credas quàm ſpiſſæ nubes, quàm denſæ hîc tenebræ hiſtoriæ Francicæ monumenta circumfundant! Illa nimirum res, quæ teſtis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, vitæ magiſtra, nuntia vetuſtatis eſt: fallax & confuſa, obſcura, fluxa & incerta, titubans, fabuloſa, ac, prope eſt vt dicam, mendax, tot pugnantibus factis, tot fabulis anicularum, tot commentis ac delirijs ſomniantium referta eſt, vt quanquam fides omnibus non detrahatur, de ſingulis ſaltem dubitare poſſimus. Nam Merouæum Clodionis duntaxat conſanguineum, aut neceſſarium, quidam filium, ſed nothum faciunt; Auberanum, Reginaldum & Rencarium Clodionis filios impuberes in Belgas audito Parentis exceſſu, conceſſiſſe; quibuſcum bella aliquot geſſiſſe Merouæum ſomniant: ac tandem vt Regno potiretur, Iugurthinis graſſatum artibus & inſidijs Merouæum deprehenſos oppreſſiſſe ferunt. *Natura quippe mortalium auida imperij, & praceps ad explendam libidinem*: prætereà, ſuæ ac pupillorum ætatis opportunitas, quæ etiam medioeres viros accendebat, tranſuerſos agit: ad hæc, ſtudia Francorum in Merouæum accenſa: omnibus enim ita charus extitit, vt ab ipſo ad Carolum Magnum Merouingi in Franciä Reges appellari cœperint. Ita domi ingens, in bello fortis præſtantibus factis enituit. Cujus initio principatus, vt virum bellicoſum, & pugnæ imprimis auidum Regem fuiſſe intelligas, Franci felicioribus quàm anteà auſpicijs ac ſucceſſibus in Gallias eruperunt. Captis quà vi, quà deditione non Belgarum modò, ſed interioris Galliæ oppidis, ad agrum vſque Pariſienſem munitio-

Merouæus Rex. *Greg. Tur. l. 9. c. 2. Aimon. c. 6. l. 1. Abbas Vſperg. A. C. 450. Sall. Iug.* *Merouæus Rex. Forc. l. 5. Sido.*

munitioribus, regionem omnem ſpe & animo inuaſerant; Barbaris gentibus in Romanorum prouincias latè effuſis. Huic comprimendo Ætius (cui nuper abrogatum fuerat Imperium, *ob metum majoris alicujus potentiæ, quæ vt plurimùm vim principatus reſoluit*) à Valentiniano iterùm cum ingentibus copijs miſſus eſt. Sed vt *momento, rerum moles maximarum plerumque caſus aut fortuna vertit*; ex hoſte, ſocius ac fœderatus repentè efficitur. Itaque Merouæum amicum, non hoſtem habendum efferatus, pace cum Francis ac Gothis initâ, Auito Galliarum præfecto annitente, communibus copijs opibuſque, Orbis vniuerſi hoſtem Attilam Hunnorum Regem perſequutus, rem Francicam promouit vel maximè: Romanam verò & Gothicam debilitauit. *Habet ſcilicet has vices conditio mortalium, vt aduerſa ex ſecundis, ex aduerſis ſecunda naſcantur.*

Paneg. Auiti.

Plin. Paneg. Traia.

****

CAPVT DECIMVM.

Bellum Hunnicum cum Attila.

HVNNI (ea gens veterum monumentis leuiter nota, ſolâ morum immanitate, ac Orbis vaſtitate inſignis, ab vltimis Mæoticæ paludis, Scythiæve aut Glacialis Oceani partibus profecta; vaga ſine ſedibus fixis, abſque lare vel lege, aut ritu ac religione, brutis animantibus per omnia quàm hominibus propior aut ſimilior) cùm anteà Valentis Imperatoris temporibus Romanorum prouincias euaſtaſſent; aſſumptis ſecum Barbarorum aliquot Regulis VValamire Oſtrogothorum,

Merouæus. Rex. Am. Marc. l. 31. Agath. l. 5. Paul. Diac.

Miſc. Andarico Gepidarum ; Germaniam omnem ,
l. 15. Galliam, Italiam, donec in Pannoniâ tandem
Iornan. conſiderent, hoc tempore populantur. Horum
dei. Rex Attila cognomento FLAGELLVM DEI ,
Forcat. Bledâ primùm fratre trucidato, eiuſque ditio-
l. 5. ne occupatâ , Daciâ , Myſiâ ac Thraciâ regio-
nibus ſubjugatis , ad euertenda Occidentis
Regna animum ac vires adjecit. Itaque col-
lectâ ex Aſiæ finibus ingenti Barbarorum mul-
Merouæus titudine (nam quingenta hominum millia in
armis habuiſſe dicitur) vaſtatis omnibus, quà
Rex. iter ad Rhenum fuerat , regionibus , eoque
A. C. ſcaphis facile trajecto, cæſis Burgundionibus,
451. eorumque Rege Gundicario , Eburonibus ,
Sidon. Tungris, Mediomatricibus ac Remis, aliiſque
Car. 7. ciuitatibus ſolo adæquatis , Galliam omnem
Panegy. de in anceps ac præruptum periculum adduxerat.
Iamque premebatur obſidione graui Aurelia,
Auito. & propè erat, vt partim ciuium deditione ,
partim Singibani Alanorum Regis proditione
caperetur; cùm, Theodorici Gothorum Regis,
ac fœderatorum Principum opportuno ad-
uentu , obſidionem ſoluere coactus eſt. Fu-
gientem Merouæus cum fœderatis perſequi-
tur : præmiſſiſque , vt ſe dabat res , leuiſſimis
pugnis , tandem vtriuſque exercitus viribus
Greg. in agro Catalaunenſi, eo in loco, qui Mauria-
Tur. cus dicebatur , pugnatum eſt, magnis animis
hiſt. & copijs , majoribus ducibus , ancipiti diu
Fr. l. prælij exitu : donec inclinante confœderatis
2. *c.* 7. fortunâ , Merouæo potiſſimùm fortiter depu-
Caſſiod. in gnante , amiſſis ſupra CLXXX. armatorum
millibus , pulſus tandem magis quàm victus
Chro. Attila , euaſtatâ Italiâ , Aquileiâ excisâ peni-
A. C. tus , cujus ruinis nobiliſſima Venetiarum ciui-
452. tas creuit, Mediolano , Ticino, aliiſque oppi-

dis euerſis; abactâ ingenti prædâ, in Pannoniam remigrauit; quam ab Hunnis & Auaribus vt volunt permixtis, Hungariam appellauit. Cecidit in acie Theodoricus Gothorum Rex, opportunâ Francis morte; quibus ille Romanis legionibus Ætij conſilio junctus, haud dubiè nocuiſſet. Verùm inuadendæ penitus Galliæ validus obex ſupererat in Ætio. In eo propè vno hærebat Francorum felicitas deprehenſa: quo ſublato velut effractâ januâ, liber erat & facilis ad cætera aditus. Hunc blandiente ac lenocinante vndique Francis Fortunâ Valentinianus Cæſar, impetu animi oppreſsâ ratione juſſit extemplò interfici. *Quàm malè humanis ingenijs natura conſulit; quòd plerumque non futura, ſed tranſacta expendimus!* Quippe Imperator, poſteaquàm ira mente deceſſerat, magnitudinem facinoris ſerâ æſtimatione, pœnitentiâque inutili perſpexit; egregium bello virum, & niſi erubeſceret fateri, ſeruatorem Imperij ſui occiſum. Nam in hujus viri feſtinatâ cæde, reſectam, vt poſteà objectum eſt, ſiniſtræ ſuæ dexteram; debilitatumque Imperij Occidentalis corpus breui ſenſit Valentinianus. Nec diu inultum facinus: quippe inſtinctu Maximi Ætij Centurionis, qui Imperium ductâ in vxorem Eudoxiâ Valentiniani conjuge inuaſit, ab Thraſilâ interemptus eſt. Merouæus igitur occaſione vſus, occupatis oppidanorum conſenſu nobiliſſimis ciuitatibus, ac imprimis Lutetiâ Pariſiorum, quam Regni caput eſſe voluit, Gallos tantâ imperij & otij dulcedine ſibi conciliauit, vt ei parere quàm cæteris imperare maluerint. Tum Francia primùm appellari cœpit. Fabuloſum illud de Merouæo:

Procop. de bel. Vand.

Merouæus Rex.

Procop. ibid.

A. C. 454.

A. C. 455.

Curt. l. 8. c. 2.

Merouæus Rex.

A. C. 456.

Forc. l. 5. A. C. 456.

pugnantem cum Attilâ inſtar Romuli euanuiſſe. Vt in cœlo tumulum habuiſſe crederetur, qui in terris non reperiebatur. Hinc vetus Merouæi Epitaphium: EST CŒLVM MEROVEV REX TIBI PRO TVMVLO. Fato functus eſt anno circiter Imperij nono, Iuſtitiæ ad ſeueritatem tenax, cui etiam liberos poſtpoſuiſſe dicitur. Nam Gelaorem filium contumacem ac rebellem, Armoricorum Reguli cæde reum, ſupplicio affecit. Vt NEROVÆVM non MEROVÆVM, nonnulli vocitarent. Sed ea libenter Amadiſſicis fabulis aſcribimus.

******************* ******************

CAPVT VNDECIMVM.

Franci Regem eiiciunt.

CHILDERICVS FRANCORVM REX. *Childericus Rex. A. C. 460. Greg. Tur. l. 2. c. 12. Aim. l. 1. c. 7. Sigeb.*

CHILDERICVS IV. Francorum Rex, in locum parentis Merouæi ſucceſſit: dignus quidem tanto Patre filius; nî tranſuerſum egiſſent adoleſcentem prauæ malorum conſuetudines, bonis artibus ſtudiiſque relictis. Hunc aliquandiu cùm Patris memoria, tum amicorum reuerentia continuit: dein creſcente licentiâ, maligna quædam atque inuida fortuna rectum moderatumque eius ingenium ſubuertit; paulatim, vt ferè fit, irrepentibus nonnullis ex aulico famulitio, qui ſibi ad corrumpendam iuuenis Regis indolem nihil facerent reliqui. Præclara igitur Childerici initia: ſed vt ficta omnia celeriter tanquam floſculi decidunt, nec ſimulatum poteſt quidquam eſſe diuturnum: citò effictæ virtutes euanuêre; *adeò maturè à rectis in vitia: à vitijs in praua: à prauis in præcipitia*

peruenitur: vt qui Martis anteà filius diceretur; mox Veneris puppus à ſuis appellaretur: qui multorum ciuium vxores ac filias, contra fas & pudorem attrectaret, non ad curas intentus, ſed ſtupris & adulterijs Principem agens. Itaque Franci vt Medorum illi quondam Principes indignati ei obſequium præſtare, qui ſe mulierem eſſe quàm virum mallet: *nihil enim intereſt, virum mulieres ipſæ imperent, an Reges ipſi à mulieribus gubernentur.* Cùm Segulinam perditè amaret, eiuſque nutu magni momenti negotia explicaret; Regem Childericum à Majorum ſuorum virtute deſciſcentem exturbant Regno. *Superbiam ægrè Principis ſui populus, Luxuriam ferre nullo modo poteſt.* Quorſum enim, Rebelles inquiebant, Regem illum pateremur, qui ſe gentemque ſuam ſingulari infamiâ ac dedecore aſpergeret? ignari ſcilicet, *ſi habendi ſunt Reges, bonos optandos; ſi non tales, ferendos.* Pollui ſanctum Regis nomen, juſtitiæ militarique gloriæ conſecratum arbitrati, authore ſeditionis Finacro quodam nobili equite, Regem voluptatibus ſeruientem, planéque immerſum, fœdo gentibus exemplo Regno feroces eiiciunt. Audax facinus, ſed quod Principis laſciui mores furentibus ſuadebant. Regi rei nouitate perturbato, VVinomandus ſeu Vidomarus amicitiæ, quod rariſſimum eſt in aduerſis, tenax, in aurem inſuſurrat; *fugam breuem eſſe neceſſariam, eam plerumque magnorum malorum eſſe lenimentum.* Abit igitur datâ priùs amico teſſerâ pro reditûs ſui ſigno: ſi quando Francorum ferox animus flecteretur.

Chro. Pater. l. poſt.

Iuſt. l. 1.

Ariſt. 2. Pol. c. 7.

A. C. 461.

Flo. l. 1. 5. 7.

Childericus Rex.

Tac. hiſt. 4.

CAPVT DVODECIMVM.

Franci pulſum Regem reuocant.

Chil-dericus Rex. *A. C.* 462, SI immenſum Imperij corpus ſtare ac librari ſine Rectore poſſet; dignus erat mehercle Childericus, à quo Francia inciperet: quippe qui libidine & adulterijs apud ſuos vilis, regiâ majeſtate indignus cenſeretur. Sed *nec Sole Mundus, nec Rege Francia carere vllo modo poteſt: Vno auulſo non deficit alter.* Ægidius, alijs Gillo, Sueſſionibus agens, Romanorum in Gallijs Præfectus ab Auito *A. C.* 463. relictus, in Childerici locum aſſumitur. Is, quæ vna firmandi Imperij ratio eſt, frequentibus in Primores ac plebem ipſam beneficijs, Regiam aliquandiu Majeſtatem, quanquam precariò imperatus conſeruauit. Verùm ex humano ſeuerus, ex ſeuero crudelis ac ſæuus repentè factus, odium pro amore Francicæ gentis breui in ſe conuertit. Adeò verum eſt, *Tac.* 12. *an.* *A. C.* 464. *pleroſque Regnantium, ſuóne, an ſeruitij ingenio? dum adipiſcuntur dominationes, multâ charitate eſſe, & majore odio, poſtquàm adepti ſunt.* Creſcenti in dies odio, VVinomandus *Chil-dericus Rex,* *A. C.* 465. *Curt.* 8. *c.* 8. *& l.* 10. ſuggerit Tarquinij conſilium ac facinus, potentiorum nempe cædem. Ille ignarus *non eſſe diuturnam poſſeſſionem, in quam gladio inducimur; ac reddere Imperium ſatius eſſe, quàm exercere ciuium ſanguine:* in clariſſimum quemque graſſatus ferro, flagitia & facinora ſine modo exercebat; vt ſeueritatis aſſiduitate authoritatem amitteret. Vrget iterùm VVinomandus, Regemque inuiſum magis ac magis ad ſeueritatem accendit: in hac colluuie

morum ac hominum, *habendum metum, aut faciendum*: quis enim eum metuat, apud quem conditum, imò conſtrictum eſt ferrum? qui per ſegnitiem potiùs quàm clementiam patiatur hebeſcere aciem ſuæ authoritatis? nec ad vulgi ſermones ac querelas attendendum; *Artem Regni primum eſſe* docet, *Inuidiam pati: ſimul iſta Mundi conditorem poſuiſſe Deum, Odium atque Regnum.* His incitatus Ægidius propè fuit vt exclamaret cum Caligulâ: vtinam populus Francicus vnam haberet ceruicem! Pertæſi Romani hominis crudelitatem Franci, verſis à Childerico in eum ferocibus animis, eâdem leuitatis aurâ incenſis, ſpirante æternum VVinomando, ab exilio Regem ſuum, & quicunque demùm futurus eſſet, certè popularem ſuum, facilè reuocant; vt amiſſum malis moribus Regnum, bonis reciperet regeretque: majore longè ambitu ac beneuolentiâ repetentes, quàm nuper ingenti faſtidio expulerant. Vel tunc *Francis hoc peculiare erat ac proprium, nullos vnquam exteros Reges pati.* Præmiſsâ igitur (vt conuenerat ante fugam) in reditûs fiduciam numiſmatis parte, in Franciam è Thuringiâ Childericus poſt octauum circiter exilij annum, reuertitur. Admiſſus in Regnum poſtliminiò, præteritæ calamitatis haud oblitus, contrarijs artibus quàm principatum amiſerat, ad vltimum vſque ſenium feliciſſimè tenuit. Regni æmulum juſtâ acie fugauit, vixque incolumem Sueſſiones antiquam Præfecturæ Rom. ſedem compulit. Nec deſunt, qui Ægidium ad Euaricum VViſigothorum Regem confugiſſe exiſtiment.

A. C. 466. Sall. Orat. Lep.
A. C. 467. Sen. in Herc. fur. & Theb.
A. C. 468.
A. C. 469. Childericus Rex. Onuf. l. 4. Imp. Greg. Tur. cã 18. l. 2.
A. C. 475. Aim. c. 7. l. 1.

****

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

Bellum Saxonicum primum.

Æm. Prob. in Them. Chil- dericus Rex. RECEPTVS in Regem Childericus, vitia ineuntis adoleſcentiæ, vt de Themiſtocle ferunt, magnis emendauit virtutibus, adeo vt penè anteferatur huic nemo, pauci pares putentur: Nam præclara regiæ virtutis teſtimonia edidit, tantum generoſitatis ſpecimen præ ſe ferens, quantum luxuriæ exemplum prius extiterat, ac præbuerat; claro mortali- Papy. Maſ- ſon. bus documento, *fractos vitiis ſanctæ eruditionis mores, vel callo vetuſtatis inducto, ſi cruda calamitas acceſſerit, redire poſſe.* Hic cùm præteritam luxuriæ ignominiam, niſi rebus ſtrenuè pro ſe ac republicâ geſtis demi, ac deleri non poſſe à familiaribus didiciſſet: eò ani- Forc. l. 5. mum adjecit, vt tam fortis bello dux haberetur, quàm mollis amator olim extiterat. Igitur ne qua occaſio probandæ virtutis, & idonei ad omnia ingenij elaberetur, quò facilius ac promptiùs prioris contumeliæ labem abſtergeret, totum ſe dedidit Reipublicæ, diligentiùs amicis, famæque inſeruiens. Sed nulla res æquè Childericum iuuit, quàm ortum his temporibus à Saxonibus, qui Ligeri nobiliſſimo fluuio in Galliam prouecti Audoagro Rege cuncta populationibus infeſtabant, Pater. l. 2. A. C. 476. bellum. Hic ſiue majoris potentiæ auidus, ſiue Francicæ felicitatis inuidus; *aſſidua enim eminentis fortunæ comes inuidia eſt, altiſſimiſque adhæret*; ſiue Baſſinæ Regis Thuringiæ vxoris, quam Childericus ſecum volentem abduxerat, adulterio, vt qui eam adfinitate contin-

contingeret, prouocatus; ſiue aliquâ denique injuriâ laceſſitus; neque enim eò aut caſu, aut tempeſtate delatum putem; in Childericum infeſta ſigna attollit. Rex celeritate vſus, hoſtem occupat: ac totis Regni viribus ſuccinctus proficiſcitur. Tum collatis ſignis in acie fuſum ac profligatum adeò obtriuit, vt occidendi finem fuga hoſtium inopiaque fecerit. Ita feliciter Saxones adortus, Aureliâ primùm, capto Paulo vrbis Præfecto; mox trajecto Ligeri, Andegauo potitus eſt, hoſte non licuit: ac breui pòſt, aliquot Batauorum inſulas iiſdem Saxonibus extorquet, Imperioque Francorum annectit. Ita demùm excuſſo prioris vitæ veterno, boni Imperatoris munia fortiter expleuit, amicis ſuauis, terribilis hoſtibus, amorem apud populares, metum apud hoſtes quæſiuit: vt eo nihil vnquam inuiſum magis habuerint Franci, quandiu ſpurcis voluptatibus immerſus eſt; nihil charius & jucundius, dum emerſiſſet. Hujus Regis temporibus, Britannia ab Anglo-Saxonibus, Duce Hengiſto, pulſis Scotis ac Pictis, occupata, indeque Anglia nuncupata eſt. Britanni aliquot exules in Galliam prouecti cùm Andegauenſem ac Cœnomanenſem, Pictonumque agros euaſtaſſent, ab Gothis cæſi proſtratique ſunt apud Biturigas.

Childericus Rex. *Greg. Tur. l. 2. c. 18.* *A. C. 477.* *Forc. l. 5.* *A. C. 478.* *Lilius. Chro.*

*********** ******* ****************

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

Bellum Gothicum primum.

GOTHORVM ferox gens, & rerum geſtarum famâ haud ignobilis, ab extremâ Oceani versùs Septentrionem plagâ, Scauziam

Childericus Rex.

Ior- *nan-* *des.* inſulam altricem ſobolis habuit primùm : ex cujus gremio ingens multitudo hominum velut examen apum erupit in omnes Europæ partes. Nam egreſſi in continentem Gothi, Scythiam penè omnem armis ſubegêre : inde ad Mæotim progreſſi, vacillante dudum Romanorum Imperio, Barbaris vndique velut ad prædam concurſantibus aduolarunt. Diuiſis agminibus & nominibus, ſed moribus ſimiles, Orientalem partem VVisigothi, Occidenti propinquiorem Oſtrogothi inſederunt. Narbonenſem Galliam à Pyrenæis ad Rhodanum Ligerimque amnes Gothicum Regnum *Pap.* *Maſ-* *ſon.* complectebatur : Caput gentis Tholoſa, ampla vrbs, & ſtudiorum celebritate inſignis. Victo igitur, vt dictum eſt, Saxone, ortum ab Gothis difficile bellum, Childerici virtutem ac fortunam exercuit. Euarix, quem alij Euaricum vocant, Viſigothorum Rex, rupto ferociter fœdere, Imperij ſui fines longè ac latè proferebat, Francorum ditione armis euaſtatâ. *Chil-* *dericus* *Rex.*

Sido. *Ap.* *Ep. 6.* *l. 7.* *Greg.* *c. 25.* *l. 2.* *Liu.* *l. 21.* Is Arrianæ ſectæ Princeps, bello potens, acer animo, annis vigens ac florens, cuncta paſſim ferro ignique populatus, Arelatem, Auenionem, aliaque Prouinciæ ac Delphinatus oppida occupat. Aruernorum inſuper Regionem ingreſſus, ad primariam gentis ciuitatem caſtra ponit. Oppidanorum ſingularis virtus enituit : paſſi propè vltima, ſemirutis quanquam mœnibus, pro nudatâ muris patriâ corpora obiicientes, hoſtium impetus præſentibus animis ſuſtinuêre. Diceres inde cum Pœnis irrumpere Hannibalem, hinc pugnare pro aris & focis Sagunthinos. Nec à tuendâ vrbe ſacris etiam hominibus quies. Quis crederet infulis indutum Sidonium illum Apol-

linarem, Aruernorum Antiſtirem, virum omni exiſtimatione ſuperiorem, voce, monitis, conſilio, non minùs quàm armis oppidanorum, Patriam ſeruaſſe? nimirum. *Salus ſingulorum, vniuerſorum Prouidentiâ continetur: nec vbi publica periclitantur, quemquam deſidere fas eſt.* Latiùs ea peſtis graſſabatur, fatiſcentibus ad hæc grauiſſimâ fame populis. Burdegala Vibiſcorum, Petrocorij, Rutheni, Lemouices, Auſci, Conuenæ, totaque adeò Nouempopulania, Pontifices ſuos Gothicâ immanitate trucidatos luxit, non ſacris ferro flammâque parcentibus: de pace tandem actum eſt, quam neceſſitas expreſſit. Childericus *turpe nihil, quod vi aut neceſſitate fit*, arbitratus: Galliarum inſuper clade permotus, quamuis belli tractu hoſtem ferociter exultantem frangere potuiſſet, decedere tamen de ſuo jure aliquid, quàm fœdâ euaſtatione populari Galliam maluit. Itaque Aruernorum ciuitatem, quæ vi Gothicâ non potuerat expugnari, aliaque magno numero oppida dedi oportuit: quæ mox Clodouæus Alarico Etuarigis filio extorqueret. Ferunt etiam Ecdicium Auiti Galliarum Imperatoris filium, paruâ militum manu, ingentes Gothorum copias fregiſſe, quæ ignominia tantùm Barbari animum furoremque non extinxit, vt accenderit. Etuarix ſedem Regiam Arelate inſtituit, vbique eodem fere quo Childericus anno ac tempore, fato functus eſt, anno CHRISTI CDLXXXIV. Cæterùm Childericus ab Merouæi exceſſu XXVI. imperauit annos. Vaticinium, ac deſignatam triplici diuerſorum animalium Baſinæ vxoris viſione, futuram Childerici Regis Sobolem, quia ſom-

Tacit.

Childericus Rex. Franc.

A. C. 484.

Aim. l. 1. c. 7.

nium delirantium veterum, & anicularum fabulam reputamus, libenter omittimus.

****

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

Romani Imperij caſus.

Boët. l. 2. Met. 3. Sen. conſ. ad Hel. Lact. l. 7. c. 15. Tac. an. l. 2.

Conſtat, æternâ poſitumque lege eſt, vt conſtet genitum nihil: certiſque eunt cuncta temporibus: naſci debent, creſcere, extingui. Quippe mortalia ſunt opera mortalium; nec vllus tantæ felicitatis hominum fuit, vt ſuo operi etiam per traduces hæredes, quam quærimus paulò diuturniorem fortunam, impertiuerit. Longa quidem Aſſyriorum & diu inconcuſſa potentia ſtetit: ſed vix ſupra milleſimum LXX. annos expleuit. Quantò breuiora Medorum, Perſarum, Græcorumque Imperia! quibus omnibus deſtructis, ad Romanos rerum ſumma peruênit. Qui quantò cæteris omnibus magnitudine, & rerum geſtarum gloriâ præſtitêre; tantò majore deciderunt lapſu. Quorum Imperium per tot Tyrannos tot paſſim monſtra, in tot diuiſum partes fuit; vt vix vllam ſuæ quondam potentiæ vmbram ac ſcintillam reliquerit. Nec mirum cuiquam videri debet: *Nihil enim eſt humanis viribus laboratum, quod non humanis æquè viribus euerti ac deſtrui poſſit.* Libet igitur ruentis non gradu, ſed præcipiti lapſu tantæ molis Imperij imaginem velut oculis obiicere; ne prætermiſſis aut neglectis alienis, noſtra tantùm mirari ac conſectari videamur; Græcorum annalibus, qui ſua tantùm mirantur; Romaniſque haud ſimiles; qui ſua extollunt, externorum incurioſi. Theodoſij Magni

exceſſu , magnum Reipubl. vulnus impreſſum *A. C.*
fuiſſe , nemini dubium : Honorio & Arcadio *394.*
Imperatoribus , per ætatem , & factionem
Procerum , tantæ fortunæ ac molis haud ſanè
capacibus. Nec Theodoſius inde,quem Iunio- *A. C.*
rem vocant , nec Valentinianus III. diuiſo *449.*
quanuis Imperio pares fuêre. Valentinianum *A. C.*
prouectâ ſenectute ægrum Maximi crudeli- *454.*
tas , ante triceſimum imperij annum , Maxi-
mum poſt tertium Tyrannidis menſem Roma-
norum dignus furor confecit. Marcianum ſua • •
dies viuis imperioque eripuit. Quo tempore
ab Geneſerico VVandalorum Rege , quem *A. C.*
Maximus ad potentiæ confirmationem euo- *455.*
cauerat , fœdè vaſtata Roma , diuturnæ cala- *Pro-*
mitatis curriculum ingreſſa eſt. Tum Auitus *cop.*
Aruernus delatum ſibi vltrò à Romanis Im- *l. 2.*
perium accepit ; mox abdicato Placentiæ im-
perio , paucos poſt menſes miſero exitu vitam
finiit. Inextricabiles inde turbæ ſequutæ im-
perium tantâ olim mole fundatum , tandiu
per tot & tales viros auctum , tantis opibus *A. C.*
confirmatum , debilitarunt. Ac Leonis qui- *460.*
dem felix , ſi per eas turbationes licuiſſet , *A. C.*
principatus extitiſſet : Majoranus quarto im- *471.*
perij anno à conjuratis , Seueri fraude ; pari-
que annorum interuallo Ricimetis dolo Seue- *A. C.*
rus, extincti ſunt. Antemium quoque Generi *475.*
Ricimetis perfidia ſuſtulit. Olybrius Glyce- *Sidon.*
riuſque vix annum & medium expleuêre in *Ap. 8.*
imperio. Non Iulius nepos diu in purpura : *Ep. 9.*
quippe Oreſtes à corruptis militibus, quorum
is tribunus erat , filium Auguſtulum Imperio
admouit. Indignati proditionem nepotis fa-
miliares,Odoacrem Erulorum Regem nouum
ab extremis Orbis Glacialis Dei flagellum, in

Italiam euocant. Is Oreſtem fudit ceciditque. Coactus igitur Auguſtulus cedere, eodem quo induerat anno purpuram exit. Vt quod ab Auguſto Imperium ceperat, conſentientibus nominum fatis, lacerum toties ac vaſtatum Imperium, quater vno ſæculo conculcatâ à Barbaris domitrice olim omnium gentium Româ, cùm ſtetiſſet annos circiter quingentos, in Auguſtulo deſineret: retinentibus ægrè Imperij inſignia Orientalis Zenone & Baſiliſco. Odoacer XVI. fere annos in Italiâ rerum potitus, ab Theodorico Amalo Gothorum Rege triplici acie fuſus, ac deinde perfidiosè Rauennæ cæſus eſt. Inde pace cum Anaſtaſio, qui Zenoni ſucceſſerat, initâ; cum Clodouæo etiam Francorum Rege adfinitate Audefledis filiæ contractâ; Alarici Viſigothorum, Sigiſmundi Burgundionum in Galliâ Regum, quæſita inſuper per filias ex concubinâ ſuſceptas amicitiâ, omnium vbique Principum fœdere ſecurus, Imperium in Italiâ Gothicum inſtituit, ac prudentiſſimè, quanquam Arrianus eſſet, adminiſtrauit; Seuerini Boëtij & Symmachi ſoceri Patriciorum & Exconſulum indigniſſimis cædibus labefactatum. Fluctuarunt & hoc Imperij Romani motu Galliæ, quatuor Principibus, ſiue, vt vocant, Tetrarchis diuiſæ, dominantibus his ſingulis Gothis, Burgundionibus, Francis, ac Romanis. Vt non tam bellicus labor, quàm exorta inter tot Reges æmulatio, (*neque enim vnquam ſatis fida potentia, vbi nimia eſt*) nobiliſſimam olim Imperij Romani partem concuteret.

Procop. l. 1.

Clodouæus Rex. A. C. 493.

Iorn. de reb. Goth. A. C. 495. A. C. 526.

****

Capvt Decimvm sextvm.

Bellum Romanum.

Circvmferebat pridem naufragij tabulas Romanum Imperium, & in Sueſſionum finibus, tantæ olim dominationis ab Iulio Cæſare in Galliâ occupatæ, imaginem aliquam retinebat; hanc penitus deleuit ac ſuſtulit Clodovævs Childerici filius, Francorum Rex V. primo ſtatim ab initio principatu bello. Syagrivs Ægidij filius, Sueſſionum vrbe pro regiâ ſede vtebatur, diſtricto circa mala ſua imperio, agitatóque ſeditionum fluctibus ſæuiſſimis, crebrâ nimirum & cruentâ dominorum mutatione, tanquam è littore naufragium ſpectans ſecurus, anguſto tamen limite à Francis premebatur. Hujus pater ſuperatus acie à Childerico, ac multis prætereà oppidis ſpoliatus fuerat. Inquietus filij animus, quantùm de recuperandis rebus ſuis cogitabat; tantùm de amplificando Francorum Imperio Clodouæus angebatur. Vter bellum mouerit prior, dubium. *Euentus belli, velut æquus judex, vnde jus ſtabat, ei parti victoriam dedit.* Hinc pudor, ſpes inde ſtimulabat auidos rei alicujus magnæ Duces. Erupit tandem belli totis vtrinque viribus committendi cupido. Itaque collatis ſignis, Syagrius magnanimus quidem, ſed parum felix, nihil quod ad fortiſſimum Ducem ſpectaret prætermittens, verùm à ſuo proditus exercitu, facie ſanguine oblitâ, ne agnoſceretur, fugiens, Penates Romanos nunquam reuerſuros ſecum aſportauit. Verùm quò tandem fugeret ho-

Clodouaus Rex. A. C. 485. *Greg. l. 2. c. 27. Aim. l. 1. c. 12. P. Æmil.*

Clodouaus Rex. Liuius l. 21.

minum miſerrimus dubitabat; quos fugiat, multos reſpicit; ad quem confugeret, propè neminem, *neque enim aut locus, aut amicus quiſquam teget, quem arma non texerint.* Succurrit in mentem fugitiuo, VViſigothorum Rex Alaricus, fortunæ deterioris imagine forſan mouendus: illic ſpes ſuas omnes collocat: illic res perditas optimè reſtauratum iri ſperat. Sed *quis in aduerſis confert gratiam? aut quis vllam calamitoſis deberi putat? aut quando fortuna non mutat fidem?* Ab hoc benignè primùm exceptus, mox perfidiosè deceptus, ac Clodouæo repoſcenti redditus eſt: tum ſecuri percuſſus, lucis hujus & regni vſuram amiſit, objurgatus à victore, & puſillanimitatis incuſatus: eo tandem emolumento, vt amicitiæ ac fœderis Francos inter & VViſigothos pignus ac pretium fieret; in regiâ calamitate ludibrium Orbi; quodque omnium miſerrimum eſt, ipſis Regibus. Sic expulſi & cæſi Romani, in Gallijs Imperium habere deſiêre, An. Sal. Rep. CDXXCIX. Hoc confecto Bello, Clotildem Chilperici Burgundionis filiam, eximiâ & eleganti quidem formâ, ſed virtutibus longè præſtantiorem; quippe quæ Chriſtianâ fide ac pietate eſſet imbuta, vxorem duxit Clodouæus, interjecto circiter triennio: mox breui expeditione Thuringos debellauit; propagatoque ad Oceanum, Neuſtriam versùs, Imperio, Sequanicos tractus ſubjugauit: multis deditione, quibuſdam vi caſtellis expugnatis.

Sal. Cat. — *Paterc. l. 2.* — *Clodouæus Rex.* — A. C. 492. — A. C. 497.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

Bellum Alemannicum.

VICTVS Syagrius, ejectumque Gallijs Imperij Romani cum ſuperbâ dominatione nomen, Francorum res in tam ſublime faſtigium honoris ſimul ac terroris euexerant; vt Galli, præter aſſertam libertatem, ſuam cœlo felicitatem adæquarent. Clodouæus, quiete faſtiditâ, ſiue ſponte, ſiue ſociarum gentium nomine ad bellum raptus, expeditionem in Alemannos, Gallis certè vbique infenſos, quique pridem ab ſuâ Germanâ adfinitate deſciuerant, parat. Hoſtium Dux extitiſſe fertur Andochus. Is, collectâ ingenti Sueuorum, Boiorum, aliorumque Germaniæ populorum multitudine, Francorum fines ingreſſus ac depopulatus, in Clodouæum aciem inſtruxit; apud Tolbiacum cis Rhenum in Vbiis pugnatum eſt. Iamque Franci, equitatu, in quo potiſſimùm Clodouæus victoriæ ſpem collocauerat, diſſipato; Sigeberto etiam Coloniæ Comite fœderato, ex graui vulnere ſaucio, vnde illi mox Claudi cognomen fuit, magnâ internecione ab hoſtibus cædebantur: cùm Rex fruſtra obnixè Iouem ſuum precatus, priſco & abſurdo gentium more, nec fautorem, nec ſtatorem, vt olim Romulus, expertus: nec victis ac ſpoliatis hoſtibus haud dubiè Feretrium habiturus, in ſummas rerum ſuarum redactus anguſtias, Clotildis piiſſimæ & Chriſtianæ vxoris Deo ſe ſuoſque deuouit in hunc modum, futurus illico, vt voto conceperat, ſi vinceret, Chriſtianus: CHRISTE

Greg. l. 2. c. 31. Aim. c. 15. l. 1. Clodouaus Rex. Auent. l. 3. an. Baia. P. Æmil. Maſſon. A. C. 498. Zulpich. Flo. l. 1. c. 1.

BELLORVM POTENS, POLLICEOR ME SACRA TVA, QVÆ ADHVC RESPVI, CVM POPVLO MEO SVSCEPTVRVM, TVO SI BENEFICIO VICTORIAM DE HOSTIBVS REPORTAVERO. Protinus inter primos & confertos ordines præuolans, ardoremque animi vultu oculiſque præferens, Alemannis propè victoribus victoriam extorquet. Turbat obuios, cædit, fugat: nullumque in tali trepidatione Ducis generoſi, ac fortiſſimi militis officium omittens, *Major agebat Deus, atque opera ad majora remittebat.* Nec ſuſtinuiſſe contentus hoſtes ferociſſimos, quin perruptâ eorum acie, ex inſperato victoriam vindicaret. Memorabilis certè triumphus, quo Germaniæ Rheno vicinioris acceſſione creuit res Francorum, ſed victoriâ mox illuſtriori auctus, cùm Reginæ, Remigijque ſanctiſſimi Remorum Antiſtitis vocibus ac monitis obtemperans Clodouæus, vexilla vtique ſequuturus multò auſpicatiora, Ex voto, CHRISTO nomen dedit: ac *mitis deponens colla Sicamber, adoraụit quod incenderat, incendit quod adorauerat.* Hoc bello, cæſo hoſtium Rege, Alemannia Francis vectigalis reddita eſt.

Clodouæus Rex. Gagu. Forcat. l. 6. — A. C. 499. *Greg. l. 2. c. 31. Aim. l. 1. c. 16. Paul. Æmil.*

****

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

Francia Chriſtiana.

Clodouæus Rex.

COMPOSITIS ad Regis ſui exemplum Francis, (*Solent enim plerumque homines principis ſui vitam æmulari, nec tam imperio opus eſt ſubditis, quàm exemplo:*) Vix credibile eſt, quot millia obſoletæ jam Religionis, veriùs dicam ſuperſtitionis, partes deſerue-

Herodian. l. 1. Plin. Paneg. A. C. 500.

rint, & ad Chriſtianæ pietatis ac fidei caſtra conuolarint. Paſſim virorum mulierumque greges, ſacro fonte tincti veterem gentilitatis notam exuebant. Et quanuis ſponte ſequerentur; Regis tamen imprimis exemplum rem Chriſtianam inſigniter promouit. *Rex velut honeſta, nemo non eadem volet.* Clodouæus ſacro delibutus oleo, non in hoſtes modò foris, ſed & domi contra ſcelera pugnaturus inungitur obfirmaturque. Annuit Cœlum vnctioni regiæ, manifeſto miraculo: vt nemini dubium eſſet in poſterum, Francorum Reges diuinitus eſſe conſtitutos. Nam cùm multitudine hominum infinitâ, omnis ad fontem ſacrum intercluderetur aditus, oleumque ex ſacrario tardiùs proferretur: Ecce, mirum dictu! ex improuiſo columba diſploſis alis aduolat, in phialâ odoratum ac cœleſte chriſma rutilanti ore deferens, inter manus S. Antiſtitis reliquit: mox candida ſubuolans, non minori turbæ lætitiâ, quàm admiratione, ſublimis in Cœlum abiit. Creditum eâ columbæ ſpecie, vt in Seruatoris quondam baptiſmate, ſpiritum illum ſanctiſſimum Regis Chriſtiani luſtricum ſacramentum authoraſſe. Quin & obliteratis ac eraſis antiquis Francorum inſignibus, ſiue illa Bufones, ſiue tria in areâ candidâ diademata, ſeu quidpiam aliud fuerint, Lilia inciſa pictáque auro, diuinitus delata effulſerunt, in panno nimirum ſericeo (Auriflammam vocant) miro fulgore ſplendenti, quo tanquam vexillo Franci Reges contra Chriſtianæ Religionis hoſtes in poſterum vterentur. Sic mutatâ Imperij facie, ſæua gentium impietas in eximiam pietatem: in humanitatem ſingula-

Sen. Thy.

Clodouæus Rex.

Hincmar. in vit. S. Rem.

Aim. ibid.

Forcat. ibid.

Trit.

Paul. Æmil.

rem, ferox barbaries: ſuperſtitio in veram religionem tranſiit.

****

CAPVT DECIMVM NONVM.

Bellum Burgundicum primum.

Clodo- GVNDEBALDVS Rex Burgundionum, Gun-
uæus derici filius, Clotildis Clodouæi vxoris,
Rex. quam proſpera abſentia, & innocens ætas, cæſis
Greg. crudeliter parentibus, ſicariorum manibus, ſub-
l. 2. *c.* duxerant, patruus: fratribus primùm munitus
32. ac ferox, multa magni momenti bella ſuſce-
Aim. perat, multa confecerat; felix ſanè Princeps,
l. 1. *c.* ſi vt in hoſtes ſtrenuus, ſic pius in ſuos exti-
19. tiſſet: nec trucidatis partim, partim exire
Paul. coactis fratribus, multâ cæde comparatum
Æmil. bello decus inquinaſſet. Fugitiui fratres Go-
Proc. degiſillus & Godemarus, Prouinciam ac Del-
l. 1. *de* phinatum in partem hæreditaris paternæ po-
bel. ſtulabant, ac Clodouæo cauſam & jus tuen-
Got. dum vltrò deferunt. Is patriâ propenſione,
Strab. quia *Galli propinquos maximè condolent, quos*
4. *per injuriam violatos viderint*, miſerorum qui-
A. C. dem partes amplexus, quod regiæ majeſtatis
501. decus eſt vel maximum; ſed conceptâ Regni
potiundi ſpe, quod vtique commodum erat,
Clodo- tacitè commotus, comparato exercitu, breui
uæus Gundebaldum victum, ac ægrè Auenione ex
Rex. fugâ ſeruatum ad pacem cum fratribus, æquis
vt par erat conditionibus, ineundam coëgit.
Reuerſo in Franciam Clodouæo, relictis Gode-
giſillo copijs, quas ille fratri opponeret, ſi
quid contra pactum moliretur, ſimulata Bur-
gundi pax amicitiaque cum Germanis fratri-
bus in majus & atrocius odium citò deflexit:

amque infeſto exercitu ſecurus Francorum netu, Viennam aduolat. Oppidum proditione captum expilatumque eſt. Godemarus in ncensâ turri periit. Godegiſillus in Fratris poteſtatem venit: ſed mox liber factus, vnum habet in Clodouæo Rege perfugium. Orat, obſecras, ſeruet innocentem, tueatur oppreſſum. *Hoc Reges habere magnificum & in gens, nulla quod rapiat dies, prodeſſe miſeris, ſupplices fido lare protegere.* Sen. Med. Precibus additæ lacrymæ, Regem ab eo quod cogitabat in Gothos bello, facilè ad ferendam neceſſario ſuo opem, auocarunt. Itaque concitatus alijs alijſque cauſis in Burgundum Clodouæus, vetere odio, perfidiâ ſingulari, crudelitate in fratres immani ac barbarâ: ſed tacitâ imprimis cum Alarico VViſigothorum Rege amicitiâ, & fœdere in Francos, fines Burgundionum ſecundò ingreſſus eſt: cuncta paſſim ferro & flammâ peruaſtantur. Perierat eâ ſtrage Gundebaldus, niſi Clotildis precibus expugnatus victoris animus multùm de juſtâ ſeueritate remiſiſſet. A. C. 502. Clodouæus Rex. Hæc torrenti omnia diſiicienti ac tranſcendenti obicem ſe poſuit: & quanquam *vix temperari ac reprimi poſſit ſtricti enſis ira*; Sen. Herc. Fur. armis tamen modum pia mulier impoſuit: donec Patrui perfidiâ bellum recrudeſceret. Gundebaldus igitur, quaſi vrgente fato, & dirâ tot ſcelerum conſcientiâ, quâ nocens animus aſſiduè vellicabatur, finem fœdum maturante, reuerſo iterùm ad ſua Clodouæo, Viennam proditione intercipit; repertumque, vt ferunt, in ſacrâ æde cum vrbis Antiſtite Fratrem ſæuus ad aras, victimarum inſtar, mactat. Eò magis itineribus aduolat Clodouæus, & Gundebaldum terri- A. C. 503.

Procop. l. 1. de bell. Goth. tum, ac noctu profugum, in Italiam ad Theodoricum Oſtrogothorum Regem, quem hoc bello Francis fauiſſe falsò nonnulli ferunt, nunquam certè rediturum Regno ſpoliat, iuſta haud dubiè pœna in tot vitiorum vindictam: vt qui in ſuis laribus magnificè ac regiè viuere non potuerat, miſerè ac turpiter in alieno moreretur. Quis victoris moderationem non miretur? jure belli omnia Clodouæi erant; Sigiſmundo tamen Gundebaldi *Clodouæus Rex. A. C. 504.* filio quicquid vltra Ararim ditionis paternæ fuerat, Sabaudiam ac Delphinatum ceſſit: quaſi ante hoc bellum contentus nominis ſui famâ nihil ex Rege victo præter gloriam ſumere ſtatuiſſet.

****

CAPVT VIGESIMVM.

Bellum Gothicum ſecundum.

A. C. 505. *Greg. l. 2. c. 35. 36. 37. Aim. l. 1. c. 20. A. C. 506. Caſſ. l. 3. Ep. 4. Forcat. l. 6.* ALARICVS VViſigothorum Rex, Etuarigis filius, magnis opibus, ac Regulorum aliquot auxilijs fretus, fruſtra Theodorico Gotho, Italiæ Rege, & Socero præmonente, ne ſubitò mollitis & longä jam pace fractis ſuæ gentis animis, belli aleam experiretur, Clodouæo bellum grauiſſimum mouit. Nihil pacis internuncius Theodoricus, nihil literarum commercia, ad componendos vtriuſque Regis animos contulêre. Clodouæus, conceptis Chriſtianorum ritu votis, quippe qui jam didicerat *nihil ritè, nihil prouidenter, homines ſine Dei immortalis ope, conſilio, honore auſpicari*, vt majori hoſtium damno bellum committeretur, in Alarici fines exercitum promouet: nec ſegniùs copias ingentes in Francos com-

parabat Gothus. Primus belli turbo validiſſimo fragore in Pictonum finibus in campis Vecladenſibus vulgò *Vouillé* auditus, ad Vigennam amnem; quem auctum imbribus ceruæ ductu trajeciſſe Francos ferunt, detonuit. Pugnatum eſt acriter, editâ vtrinque magnâ ſtrage: incerta diu belli fortuna, donec Clodouæus diu diſtineri victoriam indignatus, facto in hoſtem impetu, obuium quemque ferro cecîdit; agnitumque Alaricum, qui temerè in prælium incubuerat, adortus; memorabili poſteris exemplo, rimatus vulneri locum, regiâ manu per armorum commiſſuras inſinuato gladio peremit. Tum fugere hoſtes, amiſſo Rege conſternati: Galli palantes inſequi, equis proturbare dejectos, & Gothico ſanguine agros latè conſpergere. Miſſus inde in Aquitaniam Theodoricus Clodouæi nothus, qui tantâ felicitate rem geſſit, vt ad Pyrenæos vſque montes Imperium Francorum propagaret. Aduersâ Regis ſui fortunâ territæ regiones ac ciuitates, quà Francorum copijs iter fuit, imperium victoris vltrò accepêre: captâ diuinitus Inculiſmâ (nam murorum magna pars nullo impetente prociderat) cæteræ vrbes cum Aruernis deditionem faciunt. Gothici naufragij reliquias Almaricus, Alarici filius circumtulit aliquandiu, donec ad Burdegalam deſperatis rebus de fugâ cogitantem, pari cum Parente clade affligeret Clodouæus. Victus in Italiam fugit, vbi gentilium ſuorum viribus nixus, bellum inſtauraret. Placuit Clodouæo ad inſigne rei geſtæ monumentum, agrum, in quo certatum fuerat, ARRIANVM à cæſis nimirum VViſigothis, Arrianæ perfidiæ ſectatoribus, appellari.

Plin. Paneg. Paul. Æmil. Clodouæus Rex. A. C. 507.

A. C. 508.

Clodouæus Rex.

Clodouæus impoſitis Tholoſæ præſidijs, Pa-
riſios victor reuerſus, Cæſarianum illud in
Suet. triumphi ferculis detulit, VENI, VIDI, VICI,
in Iul. belli grauiſſimi celeritate deſignatâ. Rerum
Greg. l. ita feliciter geſtarum famâ motus Anaſtaſius
2. c. 38. Imperator, per ſuos legatos ad Clodouæum
Aim. multam ſalutem miſit, jus Romani Conſula-
l. 1. c. tus Senatoriam Patriciamque dignitatem vnâ
22. cum diademate detulit. Fuit viciſſim in Ana-
A. C. ſtaſium Clodouæi munificentia ſingularis,
509. *ne qui hoſtes armis, cunctos virtutibus antiſta-*
Sigeb. *bat, donis ac liberalitate ab vllo vinceretur.*
chro. Summo Pont. acceptum ab Imperatore dia-
dema, quod vulgò REGNVM Romæ dicitur,
dedit, quo etiam tempore Britodes Armo-
ricos, Rege ſibi delecto, feroces compeſ-
cuit..

****************** ******************

Clodo-
uaus
Rex.

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

Bellum Gothicum tertium.

A. C. VICTOR omnium gentium quas adierat
510. Clodouæus, ſuoque ac ciuium voto ma-
Caſſiod. jor, ac per omnia ſuperiorum Regum fortu-
chro. nam egreſſus, felicem ſe aucto Burgundio-
Iornan. num Gothorumque ruinis Imperio reputabat:
Paul. cùm ecce bellorum flammæ à Theodorico
Diac. Oſtrogothorum Rege vehementiùs exarſe-
Proc. runt; cujus incendii vires cùm fugere, ſi
l. 5. cauiſſet, potuiſſet: tot victorijs elatus, vt
Vell. *nemo celeriùs opprimitur, quàm qui nihil*
l. 2. *timet: & frequentiſſimum initium eſt cala-*
mitatis ſecuritas: more hominum ſecundis
ſolutior, nimiùm ſerò ex illo inconſultæ ſecu-
ritatis torpore ac veterno excuſſus eſt. *Adeò*

nimia

nimia felicitas plerumque viros decipit, & faſcino dementat incautos; & quod fermè fit, res ſecundæ negligentiam creant. Theodoricus igitur Almarici nepotis fortunam ægrè ferens, ſimulque communi Gothorum nomine, ac Regum causâ calamitatem hoſpitis ſui miſertus, honeſto armorum obtentu reſtituendi in Regnum Principis, bellum ſanè grauiſſimum intulit. Itaque coactis vndique ex Italiâ, Siciliâ, & Illyrico maximis copijs per Hibbam ſiue Ilbam, ingentis ſpiritus virum, Clodouæum adoritur, ipſe Anaſtaſium Imperatorem fœderarum ab ferendo Francis auxilio prohibiturus. Gothi Galliæ fines, vti excuſſum magno impetu fulmen peruadunt. Graſſam, Antipolim, totamque breui Prouinciam imperio facilè ſubmittunt. Vltra Rhodanum trajectæ copiæ, veteris principatus nondum oblitas vrbes recipiunt. Ad hæc Francici jugi, quod inſolentia huic genti penè innata graue fecerat, haud patientes. Sed *eò victoria facilior fuit, quòd nemo eſſe, qui repugnaret*, dedentibus ſe ſponte oppidanis. Inculiſma à Francis diu obſeſſa liberatur. Clodouæus eo nuncio turbatus, collecto raptim milite, Gothicos impetus fruſtra coërcere nititur: nam acie, vt volunt, fuſus, turpi poſt tot triumphos agmine Pariſios reuertit. Theodoricus ſecurus ab inerti Imperatore, cum exercitu Alpes trajecit, & Clodouæi Nothum Theodoricum apud Arelatem grauiter afflixit: tandemque reſtitutâ Almarico, cujus tutelam ſuſceperat, omni ferè ditione, *in Italiam remigrauit. Cladem hanc, quia *finis alterius mali gradus eſt futuri*, alia inſuper clades excepit: nam Burgundiæ pars maxima Gundebaldi liberos,

Liu. l. 21.

Clodouæus Rex.

Sen.

Hern. Fun.

Clodouæus Rex. vti legitimos Principes ſalutauit. Clodouæus, exacto pòſt quinquennio, tantæ cladis memoriâ aſſiduè cruciatus, fato functus eſt, cùm
A. C. XXX. annos Regnum adminiſtraſſet. Rex
514. mehercule Maximus, niſi magnis belli ac
Greg. l. 2. c. 40. pacis artibus, crudelitas ex auaritiâ conflata turpiſſimam labem intuliſſet. Nam in tantum ſæuum fuiſſe ferunt, vt nec à conſanguineorum quidem cædibus abſtineret. Sic egregias
Aim. l. 1. c. 25. tanti Regis virtutes vitia ſua labefactarunt. Extat eius ſepulchrum in Sanctæ Geneuefæ Æde cum hac Epigraphe. HIC EST ILLVSTRISSIMVS REX LVDOVICVS, QVI ET CLODOVÆVS ANTE BAPTISMVM EST DICTVS, FRANCORVM REX V. SED VERVS CHRISTIANVS, QVI AB ANASTASIO IMP. CONSVL ET AVGVSTVS EST CREATVS: HVNC SANCTVS REMIGIVS BAPTIZAVIT, ET IN BAPTISMATE EIVS ANGELVS AMPVLLAM SACRI CHRISMATIS DETVLIT.

****

Clodouæus Rex.

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM.

Imperij Francici Magnitudo ac Diuiſio.

POST illuſtrem illam circa Tolbiacum victoriam, quâ nuper victis & ſubjugatis
A. C. Alemannis, Francorum Imperium trans Rhe-
515. num longè latéque in Germaniâ conſtitutum
Pont. l. 5. c. 7. Orig. Franc. & propagatum eſt; viciſſim frequentibus excurſionibus noui è Galliâ exercitus Germaniam interiorem fatigarunt. Nec verò difficilè fuit nouos in Germaniâ limites, nouaſque ſedes figere, fractis vnâ acie totius gentis opibus; ad hæc Thuringis etiam ſubjugatis, auctum inſuper Francorum in ipſis Gallijs

Imperium, attritâ vno alteroque prælio Gothorum potentiâ, & in Clodouæi victoris leges Romanorum, quæ ſupererant reliquijs vltro concedentibus. Nouis igitur ex rebus aucti Franci, noua Prouinciarum nomina inſtituunt. Hinc Auſtraſiæ, Veſtraſiæque in Gallijs, Regna enata ſunt. Orientalis apud Germanos Francia, ſuperatis nimirum Thuringis & Alemannis dicta; Occidentalis, quæ Galliam penè totam, id eſt, Auſtraſiam & Veſtraſiam continebat. Auſtraſia, quæ & Teutonica, quòd indigenæ ferè Teutonicè loquerentur, Regni titulo Rhenum, Moſam, Voſagum montem, Carbonariam Syluam, Schaldim & Oceanum ad Sequanam includebat. Quo terrarum ſpatio noſtro nunc æuo continentur, Lotharingia, Elſatia, Vormacia, Moguntia: Treuiri, Palatinatus pars, Comitatus Salicienſis, Hannonia, Cameracum, Limburgum, Leodium, Brabantia, Flandria, Cliuia, Iuliacum, Geldria, Hollandia, Zelandia, Trajectum, & Zutphaniæ Comitatus, tota denique vt nunc appellatur, inferior Germania. Vrbs tum Primaria Diuodurum Mediomatricum. Veſtraſia, quæ & Neuſtria erat, Romana dicta eſt, quòd ibi Romanè ſiue Romano in Galliam & Germanicam phraſim detorto idiomate loquerentur. Quo fit, vt nonnulli poſteà Reges, Franciæ Romanæ, ſiuè etiam Neuſtriæ Reges appellentur. *Clodouæus Rex.*

****

CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

Bellum ciuile fraternum.

Childebertus Rex. Agath. l. 1. A. C. 515. *Greg. l. 3. Aim. l. 2. c. 1.*

CIVILIA primùm Bella inter Francos, Bellum alioqui aduersùs ſe mutuò mouere nunquam hactenus, licèt diuiſo inter plures imperio ſolitos, Fratrum æmulatio, & immenſæ dominationis cupiditas inuexere. Hæc conſanguineos fratres furialibus in exitium Franciæ facibus armarunt. Diuiſum in fratres Regnum ſingulis ſi totum obtigiſſet, amplum: omnium auaritiæ cupiditatique vix ſufficiebat. Dumque ſinguli imperare cupiunt, Imperium propè laceratum perdidêre. CHILDEBERTO, natu maximo, obtigit Pariſienſe Regnum: quo Franciæ primum inſula, Carnutes, Vnelli, qui & Perticenſes dicti, Andes, Cænomani, Turones, Aquitani, cum Occitaniæ parte continentur. Clotario Sueſſionum ditio: quæ Belgij partem ſiue Picardiam, Veromanduos, Arteſiam, Flandriam, & Neuſtriam, nunc Normaniam complectitur. Clodomiro Aurelianum, cui Solonia, Gaſtinienſium, Senonum, Biturigum, Aruernorum tractus, & citra Ararim Burgundia annexa erat: Theodorico denique notho Metenſe Regnum ceſſit, quo nomine, præter Mediomatricum regionem, Lotharingia, & quidquid vltra Rhenum Francorum erat, ac inde versùs Moſam cum parte Campaniæ haud ignobili concluditur. Agmen fratrum vnitum par omnibus, diuiſum vix ſingulis: toti Orbi formidabile, ſi quod natura naſcentibus dederat fraternum nomen, ſimilis affectus (qui

Childebertus Rex.

omni conſanguinitate certior eſt) commu-
niiſſet. Præclarè quidem ille quondam Nu-
mida ad liberos diſſerebat, *quis amicior, quàm* *Sall.*
frater fratris? aut quem alienum fidum inue- *Iug.*
nies, ſi tuis hoſtis fueris? verùm *quæ tandem* *Curt.*
fides Regni ſocijs? quæ poteſtas patiens con- *l. 4. c.*
ſortis? Digna illa Alexandro vox: *Nec Mundus* 11.
duobus Solibus regi; nec duo ſumma Regna *Gag.*
ſaluo ſtatu terrarum poteſt habere Parem Pom- *l.3.c.5.*
peius; Superiorem Cæſar ferre non potuit. *Sigeb.*
Principium igitur turbarum à Burgundiâ *Chro.*
cœptum. Hanc imperij cupiditate, quòd ei
commoda videretur, Clodomirus ſuo Regno
annectere ſtatuit. Nec difficilis admodùm
victoria fuit, alienis à ſuo Rege Burgundo- A. C.
rum animis. Is Sigiſmundum Regem cum 520.
vxore & liberis captiuum in profundum pu-
teum demerſerat. Quo genere mortis, tanto
certè Rege indigno, indignum nuper Patre *Childe-*
facinus, Sigerico filio crudeliter ſtrangulato *bertus*
expiauit. Burgundi ſalutato Rege Gunde- *Rex.*
maro, Sigiſmundi filio, quem alij fratrem vo- *Papy.*
cant, acie fuſum captiuumque Clodomirum, *Maſ-*
ſpe victoriæ ac prædæ fraudant, defectumque *ſon.*
eius caput, & haſtæ impoſitum, ad contume- A. C.
liam Francorum, toto exercitu feroces cir- 522.
cumferunt. Adſunt vltores cladis ac necis fra- A. C.
ternæ Reges; Gundemarum quanquam vali- 523.
diſſimis Gothorum auxilijs opibuſque fretum,
fugant; diuiſo mox ex æquo Regno: cùm
ille in Hiſpaniam primùm, inde in Africam
profugiſſet. Sed breui receptus à ſuis Gunde-
marus Regnum recuperauit. Nihil tam indi-
gnum eo tempore viſum eſt, quàm quòd Clo- *Agath.*
domiri liberi (ſi tamen vllos Clodomiro geni- *l. 1.*
tos conſtet, quem ſine vllâ prole viuis con-

ceſſiſſe quidam diſertè affirmant) ab patruis ſuis Childeberto & Clotario cæſi immaniter
A. C. fuerint; Clodoaldo, quem mox ſua inſignis
525. pietas cœlitibus accenſuit, impubere detonſo. Eo ſcilicet ſtimulauit flagrantiſſimus omnium augendæ potentiæ affectus Imperij cupiditas, vt in ſanguinem ſæuirent ſuum, fas omne, diuina omnia & humana jura abrumpentes: omnia recta & honeſta negligerent, dummodò potentiam conſequerentur. Dirum ſcelus, & ſæculis retrò omnibus inauditum fra-
Childebertus Rex. terna diſcordia excepit. Theodoricus à Thuringis, cis Albim fluuium, Germaniæ populis malè primùm bello habitus, Clotarium in
A. C. auxilium vocat: victiſque Rebellibus, Her-
527. menfredo, qui Bertarium fratrem interfecerat,
Greg. l. 3. c. 7. Regnumque inuaſerat, è muro dejecto, enatum eſt ex prædâ certamen. Fauit Theodo-
A. C. rico Childebertus: ſtetitque diu intra minas
530. mutuamque diffidentiam fratrum furor. Sed longè atrociùs ciuilium bellorum flammæ, ſublato mox è viuis Theodorico, exarſere. Is Theodebertum filium reliquerat: in hunc adhuc impuberem eâdem quâ nuper rabie accenſi Patrui inſurgunt: conceptumque facinus expleuiſſent, nî feroces impetus Auſtraſiana nobilitas fregiſſet. Puduit cogitati ſceleris Childebertum: quoque hanc conjurationis in nepotem ſuum infamiam elueret, eundem Regni ſui hæredem inſtituit. Quæ res grauiſſimis bellis fores aperuit: nam indignatus tantarum rerum acceſſionem Theodeberto obtigiſſe Clotarius, adhuc Sueſſionum Rex, comparato exercitu in hoſtes conſanguineos fertur, rapitur. Quis tunc Clotildis piiſſimæ mulieris ac matris pro ferocibus liberis ſen-

ſus ? quæ mens ? quæ trepidatio ? hæc ad celebre D. Martini fanum apud Turonas pacem vel inuictiſſimis ab Deo impetrauit, ſanctiſſimis votis precibuſque. Nam cùm eductis copijs, & infeſtis hinc inde ſignis fratres *Childebertus*
quaſi in Barbaros pugnaturi in agro Aurelia- *Rex.*
nenſi ſtarent: ecce, mira res! de repentè è A. C.
ſudo vdus, è ſereno tenebroſus aër, coruſcan- 527.
tibus etiam fulminibus, nimbos grandine *Greg.*
immixtos horridè depluit. Fœdum imbribus *l. 3. c. 7.*
diem tonitrua & fulgura, & cœleſtes minæ A. C.
vltra ſolitum turbauerant. Itaque cœleſtes 530.
iras veritus vterque exercitus, conceptum furorem in hoſtem vertit. Sic plerumque acies, quas crebræ inter conſanguineos inimitiæ accendunt, quæ diuini numinis voluntas diremit:

Felices Franci, quibus officioſa laborat
Tempeſtas.

****

CAPVT VIGESIMVM QVARTVM.

Bellum Gothicum quartum.

NVNC abruptam ob domeſticas diſſenſiones rerum externarum ſeriem retexamus: decebat enim populi Francici inteſtinos per ea tempora motus, ſeparatos ab externis juſtiſque bellis, ex ordine proſequi. Almarico *Childebertus*
Arriano nupſerat Clotildis, Childeberti & Clotarij ſoror Chriſtiana. Hinc rixæ & domeſtica *Rex.*
odia ex Religionis diuerſo cultu; cùm *ſua* *l. 3. c.*
cuique optima videretur. Ex hoc fonte bella 10.
mox enata ſunt. Quis credat eò erupiſſe Arria- *Aim.*
norum inſolentiam, vt adeuntem ad ſacra *l. 2.*
Reginam, cœno nonnunquam turpiſſimè A. C.

351. inſpergerent; ſæpius contumelijs & conuicijs
Gagu. velut è plauſtro conjectis obruerent, quin-
cic. 1. etiam petulantiſſime ſaxa vibrarent; *adeò qui*
de fin. *eſt imbutus ſuperſtitione, quietus eſſe non poteſt!*
His initijs ad arma ventum. Ferunt viſo
cruento ſororis ſudoriolo Fratres in tantum
exarſiſſe cupiditatis vindictæ, vt collectis vn-
dique armatorum copijs nullâ belli ſignifica-
tione, quippe dolor iraque animos accende-
A. C. rant, magnis itineribus in Hiſpaniam ad ho-
532. ſtem properarent. Fuit incredibilis rei geſtæ
ſumptæque ab Hæretico vltionis celeritas.
Superato Pyrenæo ſaltu, Almaricum, quòd
malè exceptam ſororem vexaſſet, captum
bello, apud Toletum, in Hiſpaniæ vmbilico,
A. C. commiſſo; ſæui obtruncant fratres: expila-
533. tâque regiâ ſupellectile, in ſuam quiſque
ſedem quaſi hoſtium ac Barbarorum victores
redeunt: abductâ in Franciam ſorore. Nec
verò ſine aliquâ Francorum clade bellum in
Hiſpaniâ geſtum eſt: quippe montium incolæ
in Pyrenæorum anguſtijs, redeuntes, & ſpolijs
Childe- onuſtos ac impeditos aggreſſi ſunt: eóque ven-
bertus tum, vt Childebertus ingenti pecuniâ reditum
Rex. paciſceretur. Quo tractu temporum, Gothi in
A. C. Occitaniâ à Francis magnâ internecione pro-
536. fligati, ad Theudam VViſigothorum Regem,
Iſidor. qui Almarico ſucceſſerat, profugere coacti
chro. ſunt. Sed fratrum haud diuturna quies: nam
Goth. paucis interjectis annis, ſæuus inuaſit Childe-
Goth. bertum & Clotarium furor: verùm annitente
Procop. iterùm Clotilde Matre, adeò non tota Paren-
l. 1. *de* tum veneratio ex liberorum animis tunc exul-
bell. tabat, in gratiam rediêre. Tum in VViſigo-
Goth. thos Tarraconenſis Hiſpaniæ Tyrannos arma
conuertunt. His facilè profligatis, Cæſar-
auguſtam

auguſtam, nobilem, ac primariam gentis vrbem obſident. Iamque eò redacta erat, vt breui caperetur, cùm Chriſtianorum auditis Hymnis, præter ſpem, Reges Chriſtianiſſimi vrbem liberam ac incolumem eſſe voluerunt. Sic Pietati ceſſit victoria. *A. C. 541.*

** *Childebertus Rex. Franc.*

CAPVT VIGESIMVM QVINTVM.

Bellum Italicum primum.

THEODEBERTVS, Theodorici Metenſis Regis filius, confecto feliciter in Piratas Danos, ſiue Normanos, qui, Clochilaico Rege, quem ille manu peremit, oram Gallicam latrocinijs infeſtabant, bello: Alemannis etiam aliiſque finitimis gentibus ſubactis; famam ſuam longè latéque propagauerat: cùm illum Gothorum & Imperatoris Iuſtiniani diſſidia in Italiam euocant. Miſerat Cæſar inſtructum validis copijs Belliſarium ad depellendos Italiâ omni Gothos, qui, captâ primùm Neapoli, inde Romanâ, ferocem gentem, & tot triumphis ſuperbam impeſcuit. Gothi tot continentibus damnis fracti, cum Francis paſciſcuntur eâ lege, vt acceptis xx. aureorum millibus, III. ſingula (vt credere eſt) ſtipendia, bellum in Belliſarium cum Gothis Franci gererent. Theodatus Gothorum Rex author fœderis fuit; ſed ob ignauiam Regno & vitâ à ſuis exuitur. Vitiges eius in locum ſuffectus, pacta cum Francis ex fide ſeruat: additâ inſuper eâ Prouinciâ, in quâ celebres Coloniæ Maſſilia Photenſium, Aquæ ſextiæ, & Arelate Romanorum. Roma igitur ab Gothis toto anno obſeſſa, nec capta,

Aim. l. 2. c. 8 & 9. Proc. l. 1. de bel. Goth. Agath. l. 1. A. C. 538. Greg. l. 3. c. 32.

Childebertus Rex. A. C. 539.

fœderatorum impetum fregit, vrbem ſtrenuè Belliſario defenſante. Nec prætereunda eo bello Tharſamundi cujuſdam Maſſagetæ equitis virtus: is frequentibus ex vrbe eruptionibus Gothos ita aggreſſus eſt ſolus, vt ſæpè victor ad ſuos reuerteretur; donec vltimo impetu, vt *nemo ſe tutò diu periculis offerre tam crebris poteſt*, cæderetur magis, quàm vinceretur, hoſtium multitudine obrutus; adeò inſigni rerum geſtarum elogio, vt Dentatum Romanum, Ariſtomenem Græcum longè ſuperaſſe crederetur. Solutâ obſidione Româ, Vitiges Mediolanum profectus, cæſis, CCC, vt ferunt, hominum millibus, direptiſque omnibus, vix dolorem ex ignominiâ conceptum expleuit. Francorum copias numeroſiſſimas Theodebertus per maritimas Alpes transportauerat: ſed longiori in Italiâ morâ ſeneſcente, vt fere fit, impetu, morboque abſumptis penè ſuis, relictis tamen aliquot, quà opus erat, præſidijs, in Galliam reuerſus eſt. Belliſarius diſceſſu Francorum vehementer lætus, Gothorum ingentes copias delet, captâque oppidanorum deditione Rauennâ, vrbe tum munitiſſimâ, Vitigem Regno, Patriâ, ac libertate exutum, Conſtantinopolim abduxit. In ſummâ rerum deſperatione Gothi, creatis Theodebaldo in annum, Ardaricoque in alterum Regibus, ac cæſis, Totilam Regno præficiunt. Is, captâ Româ, fœdéque vaſtatâ, euerſas propè Gothorum opes erexit, ac Iuſtiniano ita ſe formidabilem reddidit, vt abdicato iterùm Belliſario, quaſi re malè cum Gothis conſultò geſtâ, ad eamque fortunam redacto, vt in triuijs ſtipem cæcus corraderet eâ voce, *Date obolum Belliſario, quem inuidia*

Aim. l. 3. c. 22.

Childebertus Rex.

A. C. 540.

A. C. 542.

A. C. 548.

A. C. 550.

excæcauit, Narſetem Eunuchum cum copijs *A. C.*
ingentibus mitteret in Italiam. Quo fere 551.
tempore, ancipiti bellorum exitu depugnantes Gothi Romanique Francorum amicitiam enixè ambiebant. Horum concurſu læti, vt qui temporibus inſidiari viderentur Franci, re infectâ, vtriuſque gentis legatos dimisêre.
Strenuè rem geſſit Narſes: quippe Totilâ cæſo, *A. C.*
magnâ Gothorum ſtrage editâ, & Francorum 552.
relictis à Theodeberto præſidijs aut, cæſis aut pulſis, Iuſtinianum nuper de vltimis dimicantem, magnis auxit honoribus ac titulis; adeò
vt Alemannicus, Perſicus, VVandalicus, *A. C.*
Gothicus, Alanicus, & Francicus diceretur: 553.
quaſi verò Francorum vires vt Gothorum cæterorumque attriuiſſet, non verò eorum opes expertus bello, cum ijs fœdus inire
quàm certare maluiſſet. Theodebertus, vt erat *Childe-*
rebus maximis ſuſcipiendis quàm perficiendis *bertus*
aptior, in Græciam meditatur; ſed Procerum *Rex.*
conſilio abſtinuit. Nouo tamen bello Impera- *Proc.*
toris gloriam vel excuſſurus erat, vel aucturus, *l. 1.*
cùm inter venandum tauri Sylueſtris vulnere *A. C.*
lethaliter ictus, intra aliquot horas, vt vitæ 554.
finem, ſic modum cupiditati impoſuit, poſt Regni annum XVII. relicto Theobaldo filio infirmæ valetudinis: nam poſt IV. circiter Imperij annum exceſſit: ac biennio pòſt, Clotildis Clodouæi magni ſanctiſſima vxor, tot
Regum filiorumque parens. Cæterùm hoc *A. C.*
bello Gothorum in Italiâ Imperium planè
extinctum eſt, LXII. ferè anno, quàm Italia 556.
à Theodorico Rege occupata fuerat, horum reliquijs partim in Tuſciam & Liguriam, partim trans Padum circa Venetias ſparſis, & quibus aſſueuerant caſtellis oppiduliſque con-

ſidentibus, ac quieſcentibus: donec ſollicitatis ad arma iterùm Francis bellum mouerent, pari quàm anteà ſucceſſu, rem
Agath. Gothicam prodente Aligetno, Teiæ Regis
l. 1. fratre.

****

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM.

Bellum Saxonicum ſecundum.

CLOTARIVS REX. FRANCORVM Imperio Saxones, gens alienæ ſeruitutis impatiens, ægrè ſubjacebant: hinc promptum ad rebellionem ingenium, &
Curt. in ſpem ſuæ libertatis continenter, vbi occa-
l. 7. ſio affulgeret, erectum. *Nam vt major for-*
c. 8. *tiorque ſit quàm quiſquam, tamen alienigenam*
Greg. *dominum pati nemo vult.* Clotarius adhuc
l. 4. c. Sueſſionum Rex, ferocem populum armis
14. afflixerat, & victum ferre jugum docuerat.
Aim. Vitâ functis fratribus, Childeberto LV. Regni
l. 2. c. anno ſine vllâ prole ſublato, ſolus ex Clo-
27. douæi Magni liberis ſuperſtes, Regnum tenuit non diu quietum: nam Thuringia nuper armis domita rebellauit; & in belli ſocietatem vici-
Gag. nos Saxonas facilè traxit. Itaque conjunctis
Paul. vtraque gens copijs quàm potuit maximis
Æmil. auſa Clotario occurrere. Sed juſtâ acie victa
A. C. apud Viſurgim fluuium, cùm Saxonum Dux
557. Bertoaldus Regis manu percuſſus cecidiſſet,
Clotarius erroris culpam deprecatur. Summiſſis armis
animiſque durum & inexorabilem Regem
Rex. flectere ac demulcere non potuit, quare ex periculo ac neceſſitate, quæ ignauiam quoque acuit, audaciam ſumens, aciem inſtruit: ac deliberatâ morte ferocior in vnius ſpem dexteræ acvirtutis accingitur. *Iuſtum alioqui bellū,*

quia neceſſarium; & pia tum demum arma, quibus nulla niſi in armis relinquitur ſpes. Clotarius igitur rebelles aggreditur: illi fortiter impetum ſuſtinent: nam deſperatio animos irritauerat. Cùm diu anceps certamen fuiſſet; & Saxonibus, quia præter ſpem reſiſterent, animi creuiſſent: Franci, quia non viciſſent, pro victis haberentur: ſublato repentè clamore, totâ vi facto impetu Saxones irruunt. Impeditos multitudine, ac trepidantes Francos adorti fundunt, cædunt, ſternunt: caſtra diripiunt, ægrè ſeruato Clotario: cujus præter ſpem opinionemque clades, Regibus documentum dedit, *Hoſtem vltrò ſe dedentem ad extrema quæque adeunda audendáque cogi nunquam oportere; maximéque mortiferos eſſe morſus morientium beſtiarum.* Interim occupato contra Thuringos & Saxonas Clotario, Childebertus graue bellum mouet, concitato etiam in abſentem patrem Chramno, ſiue Crano filio Notho. Maius opinione bellum exarſiſſet, niſi opportunâ Childeberti morte extinctum foret. Reuerſus è Saxoniâ Clotarius, cùm moliri in ſe aliquid Chramnum reſciuiſſet, ac Britanniæ Comitis Conoobrij opibus innixum comparare exercitum: eò aduolat cum ingentibus copijs, ac fuſo priùs cæſoque in acie Britone, interceptum in ruſtici cujuſdam Armorici domo filium cum vxore ac liberis, immiſsâ flammâ rebellem ſuccendit, irarum plenus ac ferox parens. Clotarium ferunt Yuetoti Regnum in agro Rhotomagenſi, ob interfectum ad aras Valterum, eius loci dominum, inſtituiſſe. Annos ferè LI. regnauit. Compendij exceſſit anno CDLXIV.

Liu. l. 9.

A. C. 558.

Fl. l. 2. c. 15.

Clotarius Rex.

Greg. l. 4. c. 20.

Till. Chro.

A. C. 563.

Gagu. Gillius.

****

CHEREBERTVS REX.

CAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM.

Bellum Hunnicum ſecundum.

Greg. l. 4. c. 25. & 27. Aim. c. 6. l. 3. A. C. 567. Cherebertus Rex.

REBVS inter Cherebertum Pariſiorum, Guntranum Aureliæ, Sueſſionum Chilpericum, ac Sigibertum Auſtraſiæ ſiue Mediomatricum Reges Clotarij filios compoſitis; Bellum ab Hunnis poſt tres ab exceſſu Patris annos exortum eſt. *Mirum certè, quantum doloris adferat ingentis animi populis acceptæ ſemel calamitatis infamia! quàm ægrè obliterentur illatæ Principibus viris injuriæ!* Pulſæ cum Attilâ Hunnorum copiæ in Pannoniâ ad Danubium conſederant. Hi ſiue ignominiam ſub Merouæo Rege acceptam armis vindicaturi, ſiue Clotarij adhuc recenti morte, quaſi opportunâ referendæ injuriæ occaſione incitati; altercantibus ad hæc pro Regno fratribus, è

A. C. 568. Pannoniâ emergunt, Thuringiamque Francicæ ditionis prouinciam ingreſſi, latè omnia populantur: vltra progreſſuri haud dubiè, & quod Attila tentaſſet, tranſacturi: nî ſtrenua Francorum virtus, hoſtium furorem jam productum compreſſiſſet. Sigebertus Mediomatricum Rex, cujus exitio propior tempeſtas imminebat, manu fortis, & bello ſtrenuus, collecto vndique milite, hoſtem occupat: trajectoque Rheno, in vltimos Thuringiæ fines inuectus, prælium commiſit. Ad Albim notiſſimum Germaniæ amnem pugnatum eſt, tantâ partium pertinaciâ, vt victoriam fortuna diu ancipitem diſtinuerit: nutauit illa, in quam ſe partem flecteret, donec eam Francis ſua virtus peperiſſet. Tantò certè memora-

Paul. Æmil. Papyr. Maſſon. Till. Chro. A. C. 571.

bilior ea fuit, quòd præter hominum vires, etiam Dæmonum acceſſiſſent : ferunt enim magicâ arte, ſpectris vndequaque occurrentibus, ita Francos exterritos primùm, vt fun- *Chere-* derentur, captiuo etiam Rege. Sed eo mox *bertus* liberato, & captatâ ſenſim fiduciâ, Barbaros *II.* grauiſſimâ clade Franci afflixêre. Sigebertus *Rex.* ferociſſimæ gentis victor, multis hoſtium millibus interfectis, vlteriùs contumaces fuiſſet inſequutus, niſi eum Chilperici fratris fraus reuocaſſet, adeò *nihil apud dominandi* *A. C.* *cupidos probitatis aut fidei eſt ; ſed libidine* 572. *habendi feruntur Reges in præceps ; non amicis,* *Gagui-* *non generi indulgent ſuo.* Hic, abſente Sigi- *nus.* berto fratre, Rhemorum vrbem, aliaque paſſim oppida inuaſit. Sed victore Hunnorum exercitu validus Sigebertus, ſua facilè recipit: viciſſimque Sueſſionem, Chilperici Regiam, vi capit, Theodeberto filio Fratris intercepto. Ad cumulum tot cladium, quas ſibi vltrò fabricauerat, acceſſit copiarum penè omnium vaſta cædes : tantâ victoris gloriâ, quanto victi dedecore : qui ignominiâ conſperſus, ſuo ac ciuium damno expertus eſt, *nunquam ea ritè compleri, quæ præter jus ac fas ſuſceperit.* Hoc velut præludium majoris belli fuit ; quod breui inter eoſdem exarſit, longè grauiſſimum ; nec niſi alterius cæde finitum. Sed ſuo omnia loco ac ordine refe- *Till.* renda ſunt, ne pulcherrimam rerum ſeriem *Chro.* diſſueret magis ac deſtrueret oratio deſultoria, quàm contexeret. Cherebertus muliere quâuis corruptior, moritur IX. ferè Regni anno.

CAPVT VIGESIMVM OCTAVVM.

Bellum Longobardicum primum.

CHILPERICVS REX. *Paul. Diac. l.3.c.1. & ſeq. Sigon. l. 1. Proc. l. 2. de bel. Goth.*

LONGOBARDORVM gens è Scandinauiâ, Oceani Aquilonaris inſulâ, orta, in continentem Germaniam cum liberis & vxoribus primùm, inde in Pannoniam profecta, cùm Hunnorum ope vicinos Gepidas prælio deleuiſſet; tantâ virtutis famâ, tantâ rerum geſtarum gloriâ enituit; vt obſcuros ortus, tenuiſſimaque initia, armorum nominiſque ſui claritate illuſtraret. Horum Rex Alboïnus, Andoini filius, Rex jam decimus, è Pannoniâ in Italiam contra Gothos à Narſete accerſitus, mox proſtratâ Gothorum gente, cum ingentibus præmijs dimiſſus eſt iterùm ad inuadendam Italiam ab eodem Narſete, quem Sophiæ junioris Iuſtini Imperatoris vxoris contumelia impotenter accenderat, inuitatus eſt: quippe illa Eunuchi operâ ad penſum indigere ſe reſcripſerat. Contumeliâ accenſus Narſes conuicianti reſpondit, *ejuſmodi telam ſe orſurum texturumque, quam neque ipſa, nec vir eius, dum viuerent, retexerent.* Igitur ea gens, præ cæteris inculta, aſperaque moribus, militari etiam conſuetudine efferata, à ceruice ad occipitium raſis capillis, reliquis à fronte ad os vtrinque demiſſis horrida, ad hæc barbis oblongis ac incultis, (hinc illis forſan Longobardorum nomen) trucem ſpeciem præ ſe ferens, cùm jam ſexto ferè & centeſimo anno ſedes in Inſubriâ ac fertiliſſimis Galliæ Ciſapinæ locis ſibi delegiſſet, auſa eſt finitimos Francos bello appetere;

Chilpericus Rex.

Macropogones

factâque in Alpibus ingenti prædâ, fuſis Gun- *A. C.*
trani copijs, Pœnio Duce in acie cæſo, do- 573.
mum reuertit. Rurſus majoris lucri deſiderio *Papy.*
incitata, Cottias Alpes tranſcendit, excur- *Maſſ.*
ritque ad oppidum Alpinæ gentis Ebrodu- *A. C.*
num, non procul ab eo jugo, vnde Druentia 576.
fluuius oritur: vbi Amatū, Regionis Præfectum, *Paul.*
acie congreſſum, interemerat. Verùm pro- *Æmil.*
fligatis partim copijs, cæteri fugâ in ſuas *A. C.*
ſedes à Mummoleno Guntrani Aurelianorum 578.
Regis Duce compulſi ſunt. Quo etiam fere
tempore Saxones, qui Longobardis ſocietate
belli adhæſerant, ab eodem Mummoleno victi
proſtratique ſunt. Interjectis aliquot annis
illatum ſibi vltrò bellum Franci in Longo-
bardos refundunt: qui inſperatâ re perculſi,
per Legatos pacem deprecantur, quam acce-
ptis Francorum legibus, impoſitoque tributo
annuo reportarunt. Chramnichis Francorum *Chilpe-*
Dux longiùs progreſſus, Alpes ſuperat Triden- *ricus*
tinas, ac Tridentum oppidum vi expugnat: *Rex.*
majora haud dubiè moliturus, nî ſors inuida
& maligna, tanti viri virtutibus inuidiſſet.
Sic Francis infelici euentu tentatis, Longo-
bardi animum ad res Italicas adjecêre. Chil-
debertus interim Sigeberti filius, is qui Me-
diomatricum Rex fuit, Mauricij Imperatoris
inſtinctu, præmiſsâ in Franciam ingenti pecu- *Paul.*
niæ ſummâ, iterùm ac tertiò Italiam ingreſ- *Diac.*
ſus, inquietum nefandæ gentis ingenium *l. 3.*
coërcere ac reprimere fruſtrà conatus eſt; *digeſt.*
quippe vaſtâ clade Franci profligati ſunt. *Long.*
Moxque Flauio Authari, Longobardorum Re- *c. 17.*
ge, vitâ functo, Agilulpho ſucceſſori pacem *A. C.*
iterùm precanti dedit: quæ icto cum eorum- 588.
dem Rege Grimoaldo fœdere, à Dagoberto

confirmata eſt : ſtetitque, donec ab impiâ gente nefariè violaretur.

****

CAPVT VIGESIMVM NONVM.

Bellum Saxonicum tertium.

CHILPERICVS REX. *Pap. Maſſon.*

SAXONES, fuſo nuper, vt prædiximus, Clotarij Regis exercitu, ſuperbi ac feroces, Francicæ ditionis populos aſſiduis incurſionibus diuexabant. Thuringia eadem belli renouandi cauſa & gerendi theatrum fuit : vt vbi nuper Hunni cæſi à Francis fuerant, Saxones duobus continenter prælijs cæderentur. Sigebertus huic bello Lupum, impigrum hominem, ac rei militaris peritiſſimum Ducem, præfecit. Is eò celeriter aduolat, vbi hoſtem adeptâ olim victoriâ elatum compeſceret. Nec territi eius aduentu hoſtes, ſed vel honeſtè bello mori, vel libertatem armis tueri ſtatuentes, haud incruentæ pugnæ ſe mutuò accingebant. Armis monendis aſſueta gens, ad obſequium reuocari, in eoque ſine armis contineri non poterat. In ripâ Bordahæ ſinuoſi amnis, manus conſeruntur. Franci equitatu longè præualentes, Saxonum ordines facilè turbare; illi contrà in pedites ruere, fundere : facturi victoriam difficiliorem, nî inſequentium equorum vngulis protererentur. Longius prælium partium pertinacia fecit. Multa hoſtium millia conciſa ſunt : ſubmerſorum, qui amnem traiicere natatu contendebant, numerus infinitus. Paucis menſibus interiectis, grauius bellum ab iiſdem enatum eſt, pari tamen fortunâ confectum : nec per legatos, vt anteà, ſed à Sigeberto Rege

Chilpericus Rex.

agmen ducente geſtum: quò major Francorum virtus & animus præſentior, qui rerum geſtarum teſtem ac præmiatorem principem aduerterent. Neque is Imperatoris modò, ſed ſtrenui plerumque militis munus expleuit: namque vbi claſſicum audiri cœptum, in primis ordinibus pedes fortiter dimicans, magnum victoriæ momentum attulit. Memorabilis eo bello Condæ viri fortiſſimi virtus: is quanquam ſenex, incredibili ardore pugnam iniit, duobus pugnaciſſimis liberis amiſſis. Horum caſus cum luctu laudem emerito diu patri peperit. Pro patriâ hoſtium cruore aſperſos cecidiſſe vehementer lætus, eo inſuper honore affectus eſt, vt in regiâ ſederet mensâ. Hoc virtutis præmio donari eum oportuit, qui ad vltimum vitæ terminum ſe, ſuos, ſuaque omnia Regi ac Patriæ impenderat. Dulce & decorum eſt ſic mori.

****

CAPVT TRIGESIMVM.

Chilpericus Rex.

Bellum Ciuile ſecundum.

VIx ſepulto Clotario primo, Francorum Rege VII. bellum ciuile ſecundum inter fratres exarſit, & Galliam propè omnem fœdiſſimis flammis corripuit. Plenum varijs cædibus Regnum, atrox prælijs, diſcors ſeditionibus, ipsâ etiam pace ſæuum: tot bella ciuilia, tot externa, ac plerumque permixta. Ferro interempti principes, domeſtica odia, adulteriaque; nec ſacris etiam parcitum. Motæ quoque prouinciæ ac procerum arma falſi Regis ludibrio. Aluit incendium fratrum dominandi cupiditas, ſed ſpirantibus hinc inde

Greg. Tur. l. 6. c. 14. A. C. 577. Tac. hiſt. 1.

mulieribus, Brunechilde & Fredegunde, vti Furijs ad Franciæ perniciem orco emiſſis, longè vehementiſſimum euaſit. Ferunt ijs circiter temporibus, in Pariſienſi agro, cœlum ſanguinem depluiſſe; diraque oculis objecta prodigia, viſas nimirum haſtas atque acies igneas è diuerſo concurrere. Manifeſta ciuilium bellorum ſigna, quæ mox eruperunt, ad cruentiſſimas ſtrages hominum animos ſic paulatim comparabant. Confecto igitur bello
Chilpericus Rex. Saxonico, Chilperici filius Theodebertus Turones, Pictauos, & vicinas ciuitates trans Ligerim, vaſtatis agris, inuaſerat. Sigeber-
A. C. 578. tus magno copiarum numero Fratrem eò impulit, vt pacem peteret: quæ illico redditis oppidis data eſt. Sed iterùm ardeſcente bello in finibus Carnutum pugnatum eſt acriter, cæſo in acie Theodeberto, Chilpericóque Tornacum Neruiorum oppidum profugiente. Victor ab exercitu Pariſiorum Rex vetere Francorum ritu parmæ impoſitus ſalutatur.
A. C. 579. Sed vt *omni ferè fœlicitati pediſſequa eſt calamitas*, tam ſecundo rerum ſucceſſui fata inuidêre, vt oſtentato magis quàm exhibito gaudio ac Regno potitus videretur. Nam duo ſicarij, Fredegundis, quam ex pellice vxorem fecerat Chilpericus, auro corrupti, Regem noui Regni gloriâ exultantem, in ipsä turbâ adorti, necant. Chilpericus, occupatâ Sigeberti ditione, relegatâque Brunechilde, Me-
A. C. 580. rouæum filium ad inuadendas etiam Guntrani terras mittit. Verùm is Brunechildis amore
A. C. 581. irretitus, cùm eam adoleſcens deperiret, in vxorem duxit, amorem paternæ voluntati
A. C. 582. præferens. Hinc iratus parens, captum & in cuſtodiam; mox elapſum receptumque, ſuo

& Nouercæ odio nimis obtemperans, juuenis licentiam, quæ amori poterat imputari, nefandâ cæde vltus, juſſit occidi. Tum prætextatum Rothomagenſem Epiſcopum, quòd nuptiarum ſacra perfeciſſet, exilio priùs mulctatum Fredegundis curauit obtruncari. Quo etiam tempore atrox prælium, ne quid omnino deeſſet malorum, Chilpericum inter & Guntranum per legatos commiſſum eſt. Graſſata in Clodouæum, alterum Chilperici filium, aliosque clariſſimos viros furioſa mulier, tot cædibus miſerum conjugem, atque adeò luctuoſam Francorum Rempubl. deformauit: vt mirum eſſet vnius mulieris artibus ac ſceleribus Regnum euerti florentiſſimum. Nec diu inulta Regis Chilperici ſcelera, quæ, ſuadente illâ Megærâ, nimiùm vxorius admiſerat. Nam vt *fœmina amiſſa pudicitiâ alia flagitia non abnuit*, Fredegundis, cujus impudicitiam Rex fortè per iocum detexerat, dolo; & adulteri Landerici Equitum Magiſtri conſilio, cæſus eſt proditoriè, cùm è venatione veſperi reuerteretur, anno Regni XXIV. *O egregias Regum vices!* Iacuit diu cruentum Regis cadauer, cunctis paſſim, ipsâque parricidij machinatrice diffugientibus. Relictus à Chilperico infans IV. ferè menſium: is ſub Guntrani Aureliæ Regis patrui tutelâ ad X, vt nonnulli volunt, annum adoleuit. Quo XXX. Regni ſui anno naturæ concedente, bellum in matrem, infantemque ipſum Regem, à Chilberto, Brunechildis inſtinctu, motum eſt. Huic virili animo prædita Fredegundis, cum infante obuiam progreſſa pro ſperatâ victoriâ, cæſis xxx. armatorum millibus cladem intulit maximam, docuitque *nuſquam minùs quàm in bello*

Clotarius Rex. *A. C.* 583. *Greg.* c. 40. *l.* 5.

Tac. *A. C.* 587.

CLOTARIUS II. REX.

Clotarius II. Rex. *A. C.* 598.

euentus reſpondere. Nouo belli genere certa-
tum eſt : hos ira , illos miſeratio : hos tuba-
rum cantus , illos infantis vagitus accende-
A. C. bant : Fredegunde regijs militibus puerum
600. aſſiduè oſtentante. Vix fugá incolumis Chil-
debertus , reſperſus ignominiâ , breui fato
functus eſt. Fredegundis vſa occaſione Pari-
ſios intercipit , cæſis iterùm Burgundis , ſed
A. C. breui poſt victoriam extincta eſt. Brunechil-
603. dis ſublatâ æmulâ quaſi victrix, multa in Clo-
tarium parabat ; cùm ab Auſtraſijs præter
ſpem expellitur miſerrima mulierum. Interim
paternas injurias vindicaturi liberi , in Clota-
rium conſilio reſtitutæ Brunechildis mouent.
A. C. Vincuntur primâ belli impreſſione, mox repa-
604. ratâ acie vincunt. Tum initâ cum Clotario
pace , victis Vaſconibus, compoſito Saxonum
tumultu , ac Longobardis in Francorum ami-
citiam admiſſis, poſt ſexennium ad arma odijs
A. C. inter ſe diſſentientes concitantur , *adeò dif-*
610. *ficile eſt pacem inter conſanguineos eſſe diutur-*
Aim. *nam.* Initium turbarum penes Clotarium fuit.
l. 3. c. hic Bertaldum Magiſtrum Equitum , & præ-
61. fectum Prætorio apud Auſtraſios, rerum geſta-
Clota- rum gloriâ inſignem virum , à Theodorico
rius II. Rege in Neuſtriam miſſum , vbi ſuperioris
Rex. fœderis facta expleret , ingenti exercitu com-
Fredeg. parato,per Merouæum filium,admodùm jnue-
c. 47. nem , & Landericum illum patris percuſſo-
Chro. rem aggreſſus , profligaſſet ; nî rei haud igna-
Paul. rus Aureliam cum ſuis diuertiſſet , eiuſque
Æmil. vrbis mœnibus contra Landerici impetus ſe
muniiſſet. Eò igitur cum copijs aduolat Lan-
dericus ; cumque acie decertare non poſſet ,
ſingulare certamen hoc tempore vſitatiſſimum
Bertaldus indixit ; ſed recuſante hoſte , ab

oppido diſceſſum eſt. Theodoricus interim cum copijs properauit : Landericumque apud Stempas aſſequutus, ita profligauit, vt capto Merouæo Regis filio, fugientem Pariſios vſque inſequeretur. Exceptus à Pariſienſibus, Clotarium facilè exuiſſet Regno ; ni Theodebertus, fraternæ felicitatis inuidus, ac potentiæ majoris haud patiens, obſtitiſſet. Huic victoriæ quantum attulerit adjumentum Bertaldus, in promptu eſt. Is Brunechildis hoſtis, cùm peti ſe omnibus artibus ab impotenti muliere reſciuiſſet, turpi exitio honeſtam mortem præferens, per confertos hoſtium cuneos *A. C.*
irruens, disjecit turbauitque ordines, ac ſan- 611.
guinis ſui impendio, inſignem cum victoriâ *Maria-*
famam ſibi patriæque peperit. Quo ferè tractu *na c. 2.*
temporum Gondemarus Hiſpaniæ Regulus *l. 6.*
tributarium ſe Regnumque ſuum Francis pro- *de reb.*
feſſus eſt. Tum Brunechildis fratrum odia & *Hiſp.*
tacitas ſimultates adeò fouit accenditque, vt *Clota-*
fruſtra ab amicis coërciti, comparatis vtrin- *rius II.*
que copijs decertarent. Igitur collatis ſignis *Rex.*
primùm juxta Tullum Leucorum, deinde in *A. C.*
finibus Vbiorum, apud Coloniam Agrippinam, 612.
ad Rhenum pugnatum eſt, victo Theode- *A. C.*
berto, qui Brunechilde ſuadente, à Theodo- 616.
rico fratre immaniſſimè obtruncatur. Erant *A. C.*
duo ſuperſtites liberi : vtrumque ſæuiſſima 617.
mulierum, eliſo ad ſaxum juniore Merouæo, *A. C.*
interfecit. Tertium Sigebertum in Germa- 618.
niam profugiſſe, Authoremque Auſtriacæ *Tri-*
domus extitiſſe ſomniant. Nec vltra paſſus *tem.*
foret tigridem ſæuire in ſanguinem ſuum *Lazius.*
Theodoricus, niſi mox idem ſumpto veneno *Munſt.*
à Brunechilde tolleretur. Tandem tot rea flagitiorum, camelo impoſita, & ad deridicu-

lum huc illuc traducta, demum alligata equinæ caudæ, per ardua & aſpera ioca raptatur: ac in diuerſa agitatis equis fœdum corpus diſcerptum eſt. *Sic miſerrima vita peſſimâ morte finita.* Quis credat in Franciâ, quo in Regno omnium nobiliſſimo, nullum mulieribus regnandi jus eſt, tantum licuiſſe; vt ferro, flammâ, cædibus impunè graſſarentur: cùm hæc conjugem & priuignos, illa liberos; vtrobique Reges, per potentiæ, veriùs dicam, per impotentiæ ſatellites tolleret. Primùm
Clotarius II. Rex. quidem clam & cuniculis tentata res inuicem: inſtructis & paratis ad omne facinus qui venenum miſcerent: ſed vbi artes in irritum ceſſere, manifeſtè agunt. Semel ac iterùm
Greg. l. 9. c. 27. Guntranus, moribus vt cognomento bonus, Clotarij ſecundi, Regnique tutor, penè à
A. C. 594. Fredegundis percuſſoribus interemptus eſt. Tum illa in aliorum perniciem ac dolos tranſijt, tantò nocentior, quòd occultè graſſaretur. Non tamen adeò aut virtutum ſterile ſæculum, aut fœcundum ſceleribus fuit, vt non etiam bona exempla prodiderit. Ab inſigni puellâ, Campaniæ Dux, Amallonem vocabant, cùm vim pudori inferre vellet,
Cic. pro Mil. interfectus eſt. Data à Guntrano puellæ venia, quæ cum Romano illo milite, *facere periculosè quàm turpiter perpeti maluerat.*

****

CAPVT TRIGESIMVM PRIMVM.

Tumultus per fictitium Regem concitatus.

A. C. 588. TVRBATO ciuilibus bellis, vt dictum eſt, Francorum Regno, varij inſuper motus,
Clota- licentiùs initio Clotarij ſecundi, vt erga Principem

cipem nouum oriebantur. Supra fidem eſt *rius II.*
mentitâ origine eò prouexiſſe fortunam ſuam *Rex.*
plebeium hominem, vt pro Rege à pleriſque *Greg.*
Regni primoribus haberetur, ambireturque. *c. 24.*
Gundebaldus, id nomen impoſtori ac ſyco- *l. 6.*
phantæ fuit, vltimæ ſortis, auſus (quæ ho- *& ſeq.*
minis impudentia fuit) ſe Regno pro Regis *Aim.*
filio intrudere, bello longè difficillimo Clo- *l. 3. c.*
tarium impediuit, ac propè Regnum inuaſit. *61.*
Ita *turbidis Reip. temporibus paruæ quæque res magnis motibus agebantur.* Nec cunctanter
ad fictitium Regem ab vrbibus noſtris populiſque deſcitum eſt. Hunc ſequuti, quis credat nefas? aliquot Regni proceres, ac imprimis Mummolenus ille, qui Longobardos fregerat, Regem Clotarium Guntranumque
graui & anxiâ curâ perculêre. Scenicò Regi non vires tantùm regiæ, verumetiam generis nobilitas, conſenſu plurimorum tribuebatur. Ille priſtinarum ſordium oblitus, regio cultu, animo quoque regio, regium nomen impleuit. Fiduciam impoſtori dabat cùm Clotarij infantia, tum ſequacibus impunitas; ad hæc duarum mulierum accenſa in exitium Regni odia. Nec vrbes modò, ſed integræ prouinciæ, ſcenicum illum Regem ſequutæ ſunt: ſed citò Guntrani operâ, ſingularique prudentiâ, ea vrbium, prouinciarum, ac procerum *Clota-*
ſocietas diſſoluta eſt. Iuſto tamen exercitu *rius II.*
opus fuit, nec niſi armis coactus purpuram *Rex.*
depoſuit. Lugdunum, Conuenarum vrbem, naturâ, ſitu, & hominum arte munitiſſimam ingreſſus, regios exercitus Duce Leudegiſilo expectabat: ac fretus egregijs ducibus impetus hoſtium repreſſiſſet, ni proditus à ſuis tandem caperetur, & ſcenâ quodammodo

peractâ, ludibrio cæterorum cæſus daret pœnas, & Franciæ, quam turbauerat, & regiæ majeſtati, cujus mentitus originem fuerat Pſeudorex. Nec feliciori exitu egregij falſæ potentiæ ſatellites donati ſunt: vt qui Regis ſcenici fortunæ fuerant, eſſent & calamitatis participes. Sæuitum etiam in vrbem, quæ Regem illum imaginarium admiſerat: euerſa funditùs, trucidati ciues promiſcuè, vt nec ſacris hominibus parceretur. Vt hoc exemplo diſcerent ciuitates Regem ſuum non ficticium ſalutare. Tot turbas, tot tumultus vnius hominis calliditas, aliquot freta rebellium opibus concitauit: nec vlla major in Franciâ, à condito Imperio, pro viliſſimo mancipio perturbatio memoratur.

Clotarius II. Rex.

CAPVT TRIGESIMVM SECVNDVM.

Bellum Gothicum Hiſpanicum quintum.

A. C. 589. Greg. c. 30. l. 8. Curt. l. 10. Mariana Rer. Hiſp. l. 5. c. 13. & ſeq.

GVNTRANVS, extincto cum authoris cæde Gundebaldi tumultu, in Hiſpaniam contra Gothos validiſſimas quidem copias, ſed Duce deſtitutas mittit: hinc malorum omnium ſæpè in re militari origo: quippe *militaris ſine Duce turba, corpus eſt ſine ſpiritu.* Cauſa belli eadem, quæ nuper in Almaricum, Ingundis Guntrani neptis, Childeberti ſoror, ob Religionis ſenſum malè habita exceptáque ab Arrianis Gothis. Nam ea poſt Erminigildi ſanctiſſimi juuenis mariti indigniſſimam à Leuuigildo patre necem, oppleta ſqualore & lacrymis, in Africâ, quò ſe cum filio paruulo receperat, diem obiit. Prima belli alea, ſi tamen bellum prouinciarum populationem

appellare fas eſt, ad Narbonam, Nemauſum, aliaſque vrbes recipiendas, nam eas Gothi vti ſui in Galliâ naufragij reliquias adhuc retinuerant, deſtinatur. Sed breui re infectâ, eò vnde progreſſæ fuerant, copiæ reuerſæ ſunt. Tum Reccaredus Leuuigildi Hiſpaniæ Regis filius, exploratâ noſtrorum fugâ, in Occitaniam, trajectoque Rhodano Prouinciam, impetum facit. Quis fuerit tandem belli exitus, ſi exteris credimus, certè nobis cruentus, luctuoſus & pudendus; cæſis aut captis, vt ſomniant, LX. Francorum millibus: & vt fabulam cudere, non rem geſtam credas recenſere, à ccc. Hiſpanis promiſcuè à Gothis tantum prodiiſſe miraculum. Propius verò eſt, aut pari vtriuſque gentis fortunâ; aut ſi majori Francorum clade bellum exierit; quæ tandem victoriæ adeò celebris merces? Vnde in dandâ ſupplicibus pace, Guntrani paulò obſtinatior animus? ita victi Franci, vt petenti Reccaredo pax à Guntrano minimè concederetur. Quam tandem, ejuratâ Arrij prauitate, ductâque in vxorem Clodoſindâ, Childeberti Auſtraſiani Regis alterâ ſorore, Rex virtute, pietate, ac Religione imprimis præſtans, adeptus eſt; annitente, vt ferunt, Brunechilde, Hiſpanâ muliere. Ortum inde ab Authari Longobardorum Rege, qui Clodoſindam pari ambitu, Francorumque adfinitatem petebat; ſed repentino eius fato bellum extinctum eſt.

Clotarius II. Rex.

A. C. 590.

Clota-rius II. Rex.

CAPVT TRIGESIMVM TERTIVM.

Bellum Saxonicum quartum.

A. C. 626. DAGOBERTVS, Auſtraſiæ Regno à patre Clotario II. donatus, Pipino Arnul-
Fredeg. c. 45. *& ſeq. Aim. l.* 4. *c.* 18. *Paul. Æmil.* phoque clariſſimis viris, quorum operâ, manu, conſilioque vteretur, aſſignatis, cum Saxonibus bellum habuit graue ac difficile; turpiori ſanè exitu, ni paternæ opes acceſſiſſent: nam primo belli impetu, quanquam victor, in ſummum tamen vitæ periculum adductus eſt. Vltra Rhenum pugnatum eſt, vbi Dagoberti virtus, & digna Principe generoſitas maximè enituit. Is immixtus hoſtibus, dum virtutis regiæ clariſſima ſuis dat documenta, aduerſo capite adeò graui vulnere percuſſus eſt, vt effractâ caſſide, auulsâque cum longis crinibus cutis particulâ, ſolo deiiceretur. Nec ille ſegniùs ſpecioſior ſanguine, & ipſo peri-
Fl. l. 4 *c.* 12. culo auguſtior terga hoſtium præcidit. Hanc illico ad Clotarium patrem per expeditum equitem miſit, vt magnitudinis animi, ſic & periculi teſtem: nam *vulnera, quæ quiſque excipit, indicia virtutis ſunt: quot cicatrices, totidem corporis decora.* Cognito filij periculo, Rex cum omni propè Francorum nobilitate Rhenum traiicit: ad Viſurgim cum filio copias iungit. Nouo exercitu, nouis viribus, nouâ belli mole aucti Auſtriaſiani repentè clamorem tollunt, & ſecundæ victoriæ ſpe conceptâ, Saxonas letho vouent. Singularis fuit Bertulphi Saxonum Ducis impudentia. Hic cùm in alterâ fluminis ripâ ſtaret, auſus eſt Regem conuitijs ſcurriliter inceſſere. *O quàm*

Clotarius II. Rex. *A.* C. 6,0. *Curt. l.* 4.

acres habet dolorum aculeos contumelia, quam imponit inferior! Trajecto ſiquidem amne, cùm in caſtra territus Saxo recederet, ab Rege occupatus, & in pœnam conuiciorum ab infenſo obtruncatus eſt. Hoſtium adeò cruenta cædes edita eſt, vt vix vllus euaderet. Reuerſus in Franciam victor Clotarius, breui fato functus eſt, anno Regni circiter XLV. Rex mehercule Regijs virtutibus tantùm ornatus, quantùm ea dignitas capit. Religionis rebus deditiſſimus, literis apprimè inſtitutus, liberalis, Guntrano tutori quondam ſuo moribus ſimillimus, ſed animi magnitudine longè major. Hujus temporibus, anno ferè ſal. repar. DCXXII. Orbi Chriſtiano luctuoſa & exitialis Mahumetis ſecta exorta eſt in Arabiâ: quæ quantùm poſteà creuerit, documento ſunt tot gentes, tot prouinciæ, tot Regna Imperiaque à Barbaris ſectatoribus occupata.

Naz. Paneg. · A. C. 632. · *Conſt.*

****

CAPVT TRIGESIMVM QVARTVM.

Bellum Sclauicum primum.

DAGOBERTVS Franciæ Rex magnis primùm virtutibus eluxit, ac pietate in Deum, in ſtudia literarum affectu, in hoſtes magnitudine, in ſuos charitate vix vlli ceſſiſſet, niſi libido ſola tantis meritis labem maximam inuſſiſſet: adeò *in venerem ac libidinem proiectorum inhoneſta labes eſt.* Bella geſſit in locis diſtantibus pari felicitate vbique victor. In Sclauos mouit, partim Religionis causâ, partim gentis barbaræ continuis excurſionibus prouocatus. Fuiſſe feruntur ij olim, qui nunc Bohëmi Polonique ſunt, è Scythiâ, Bar-

DAGOBERTVS REX. · *Senec. de Breu. c. 6.* · *Aim. l. 4. c. 23.* · *Fredeg. c. 67.*

Chro. barorum feraciſſimo ſeminario profecti. Non-
A. C. nulli Albim fluuium medio curſu Sclauos à
633. Saxonibus dirimere contendunt. Hi,expilatis
Maſſ. negotiatoribus Francis, in finitimas Franco-
Dago rum Prouincias irrumpentes, prædas ingentes
bertus auehebant. Samoni gentis Regi, quem na-
Rex. tione Francum apud Senonas natum, regiam ibi dignitatem, victis eius conſilio Hunnis, adeptum fuiſſe ferunt,miſſus Francorum fecialis, depoſito Francico habitu (nam eo indutus à Regis, qui jam pridem mores cultumque patrium exuerat, conſpectu arcebatur) ſumptoque Sclauico, rapta ferociter repetens, atrox bellum indixit. Exercitus ex Alemannis, Thuringis, ac Francis compoſitus, breui expeditione furorem hoſtium compeſcuit. Sed cùm nullum excurrendi ac populandi finem facerent, viſum eſt ex vſu Reipubl. Aribertum, DAGOBERTI fratrem, Auſtraſiâ ſiue Regno Mediomatricum donari, qui hoſtium impetus præſens coërceret.

****

CAPVT TRIGESIMVM QVINTVM.

Bellum Vaſconicum primum.

Paul. ARIBERTVS cum Auſtraſiæ Regno Aqui-
Æmil. taniam à fratre acceperat: vt materia tumultûs improbis,ac rerum nouarum cupidis tolleretur. Hic tutoris Brunulphi, quem mox
Dago- DAGOBERTVS, veritus eius potentiam, inter-
bertus fecit, operâ conſilioque vſus,Vaſconiam recu-
Rex. perauit. Eius morte & relicti infantis Chil-
A. C. perici paucos dies ſuperſtitis, res Francica in
639. vnum coiit. Sed non diu Vaſcones armis nuper domiti, in fide manſêre. Chadonius rei

militaris peritiſſimus cum numeroſiſſimo exercitu eò miſſus, feroces & Hiſpanicâ victoriâ elatos compreſſit. Primùm igitur ingenti clade fuſi imperium accipiunt: mox ortâ ex rebus initio lætis noſtrorum incuriâ, quia *fermè fit, vt res ſecundæ negligentiam creent*; Arembertum Ducem incautum, & ab exercitu ſejunctum adorti ex improuiſo opprimunt. Tunc junctis copijs in contumaces itur: jamque ferro & flammâ abſumendi hoſtes, ortam ab imperito vulgo, non fraude publicâ rebellionem cauſantes, veniam erroris ab Rege irato deprecantur. Sed ex auſtero vultu, triſtique Principis ſupercilio nihil boni augurantes, clauſæ quippe erant precibus aures obſtrepente irâ, veriti, quod futurum erat, extrema quæque, ad ædes araſque D. Dionyſio ſacras confugiunt: ſalutari reis conſilio ac miſeris perutili: nam honore Martyris, cujus ædem à fundamentis magnificè erexerat in maximum Regum Franciæ Mauſoleum, data ſupplicibus venia. Sic Pietatis & Clementiæ illuſtre exemplum præbuit DAGOBERTVS REX: quamuis enim aliquot vulnera eo prælio à rebellibus acceperat, & iratus videretur omnibus, qui aduersùs arma tulerant; tamen, vt de Ageſilao ferunt, antetulit iræ Religionem, & eos vetuit violari. *Nefas quippe viſum eſt ab ijs pœnas exigere, quos ſacer Diuo locus exceperat.* Auxit eam DAGOBERTI famam Iudicaël, Armoricarum ciuitatum Regulus, qui ſe ſuoſque Francorum Regum arbitrio ſummiſit: ſed breui exceſſit è viuis DAGOBERTVS, XVI. Regni anno, ſi duos viuo adhuc patre numeremus, relictis duobus liberis Clodouæo & Sigeberto. Iudæos Franciâ

Mariana. c. 4. l. 6.
Liu. l. 21.
A. C. 641.
Dagobertus Rex.
A. C. 643.
Æmy. in Ageſ.
A. C. 645.

Maria-na. l. 6. rer. Hiſp. c. 4. edicto iuſſit excedere: Siſenandum, nobilem Hiſpanum, exuto Suinthilâ, Regem creat; Abundantio & Venezando copiarum Præfectis eò miſſis. Tanta tum Francicæ gentis gloria erat, vt eius arbitrio ſceptra regerentur gererenturque.

****

CAPVT TRIGESIMVM SEXTVM.

Bellum Thuringicum.

CLODOVÆVS II. REX. *Fredeg. Chro. Aim l. 4. c. 35.* A. C. 652. *Senec. Thyeſt.* DIVISO in duas partes poſt Dagobertum Imperio, Tranſrhenanorum plurimi à Francis defecêre: rebellium audaciam iuuante Principum ſocordiâ. *Fruſtra quippe reuerentiam expectes, vbi Regnum juſtitiæ famâ, & opinione virtutis florere deſiit: imò vbi non eſt pudor, nec cura juris, ſanctitas, pietas fides; inſtabile Regnum eſt.* Sigeberto natu minimo Auſtraſia in ditionem, CLODOVÆO fratri Francia obuenerat. Quietos laceſſere auſi nulli: verùm vbi in Galliâ turbatum eſt, Præfectis Regiæ, quos Palatij magiſtros appellabant, immortali odio inuicem flagrantibus ac diffidentibus, ſeſéque mutuò extrudentibus; ſenſim ſidem exuere, & *quò quiſque à Principe remotior populus, fidentiùs rebellare cœpit.* Rodulphus Thuringiæ Præfectus, inito cum VVinidis, vt vocant, aliiſque inferioris Germaniæ populis fœdere, Auſtraſiam omnem, Regemque adeò Sigebertum grauiſſimo bello *Clodoveus II. Rex.* implicuit: quod non priùs confectum eſt, quàm Thuringia excuſſo ſeruitutis jugo ſe in libertatem ſtrenuè aſſereret. Vt adiri ſe hoſtis priùs videret & premi, quàm parari copias audiret, Rex non expectari Thuringos, ſed occupari

occupari oportere ratus, Rhenum ſuccinctus validiſſimis copiis incredibili celeritate tranſgreſſus, bellum inferre, quàm habere, maluit. Læta ſatis & proſpera Francis belli initia affulsêre : claro jam Orbis experimento, *primum Francorum impetum majorem, quàm virorum, at ſequentes ſenſim fatiſcere.* Igitur, vt belli tractu Sigeberti copias frangeret Rodulphus, commeatu omni in munitiſſima caſtra importato, cum delectâ Thuringorum iuuentute, in arce, naturâ & arte hominum firmatâ, ſeſe continebat. A Rege obſeſſus ac preſſus, propè de vltimis dimicabat, cùm rei gerendæ occaſionem nactus, factâ eruptione, tam feliciter Francos adoritur, vt à paucis quidem, ſed deſperatis, ingentes copiæ funderentur. Tum ſoluta obſidio eſt. Sigebertus amiſſæ Thuringiæ dolore tantùm conſternatus eſt, vt breui naturæ legibus concederet, relicto ciuilium turbarum luctuoſo argumento. Nam Grimoaldi Eq. Magiſtri Filium Ildebertum adoptauit, qui poſt patris exceſſum, Dagobertum in Scotiam abductum ſacris addixit. Verùm Ildeberto in acie cæſo, captoque & in carcerem truſo Grimoaldo, Clodouæus Auſtraſiæ Regno potitus eſt. Hac tempeſtate, tanta Galliam fames inuaſit, vt aurum argentumque, quo D. Dionyſij duobus à Lutetiâ milliaribus Ædem Dagobertus Pater magnificè impenſéque ornauerat; cæteraque, quæ ad ſubſidium pauperum Eccleſiæ dicata donataque ſunt, Clodouæus filius pereuntium fame neceſſitati piè diſtribueret. Hoc Regis factum vt nefarium & indignum nonnulli arguunt, ſed quàm rectè, illi viderint. Nullam majorem crediderim Principum felicitatem, quàm

Fl. l. 2. c. 4.

Aim. l. 4. c. 42.

Till. Chro. A. C. 656.

Clodoueus II. Rex.

Aim. l. 4. c. 43.

A. C. 660.

publicæ interceſſiſſe inopiæ. *Regium eſt audire* *Plut.* *malè, cùm facias bene.* Vtinam ſic Reges populum fame, miſerijs, totque malis oppreſſum *Apopht.* ſubleuarent: nec ob alias cauſas Eccleſiæ cenſus minueretur. *Semper optimè alendis pauperibus, quæ viua Chriſti templa ſunt, erogantur ſuperflua.* *Till.* Exacto inde biennio, vix mentis compos vitam cum morte commutauit Clodouæus, relictis Clotario, Childerico & Theodorico liberis, Regni anno circiter XVII.

****

CAPVT TRIGESIMVM SEPTIMVM.

Regiæ Merouingorum Familiæ Segnities.

CLOTARIVS III. REX. *Auent. l. 3. Aim. l. 4. c. 30. Paul. Æm. in Dag. Pap. Maſſon.*

CVM extincto pridem Dagoberto, ſimul Regum gloria extincta eſt: Regibuſque ſocordiæ ac luxuriæ fœdè ſe mancipantibus, vnà cum illo Principe Majeſtas Imperij Francorum collapſa corruit. Præfecti prætorio Remp. trahere, rapere, lacerare. Sic præclara Clodouæi magni indoles exoleuit: quantumque Majores gloriâ & finium propagatione ducebantur, tantùm hi remiſſione curarum, & voluptatum illecebris, felicitatem metiebantur; ſepulti delicijs, ac planè immerſi, Regium ſplendorem ac decus in probrum conuertunt. Kalendis Maij in publicum prodeuntes, quaſi Perſarum Reges, apud quos perſona Regis ſub ſpecie majeſtatis occulitur, nullo publico, aut regio, nedum virorum, inter ſcortorum fœdiſſimos ac ſpurciſſimos greges, munere functi, ſummam rerum abs ſe vt grauem moleſtamque reiiciunt. Magiſtris Equitum, ſiue Palatio Præfectis negotia omnia pacis belliquc temporibus, domi, foriſ-

Clotarius III Rex.

que tranſmittunt : ac dimiſsâ Reip.curâ degeneres, cùm nomen Regis penes ipſos, jus autem omnis Imperij penes Aulæ magiſtros eſſet, in tantum auxerunt exiguam ipſis initijs authoritatem, vt poteſtate Reges eſſent : Sic *quæ vna imperandi ratio eſt, vt non aliter ratio conſtet, quàm ſi vni reddatur*; Principum legationes audire, reſponſa inconſultis Regibus dare ac reddere, fœdera icere : pacis, belli, legum, inſtitutorum, verbo omnium arbitri moderatoreſque occipiunt : Regum ſocordiâ viam facillimam ad capeſſum Imperium ſternente. Quantò hæc Præfectorum poteſtas major, eò potentiùs ad eam eniti primores Francorum, alijs alios exturbantibus, vt *ſunt ingenia Regnantium prona ad formidinem, & ſuapte naturâ potentiæ anxij æmuli*; Nec plerumque ſine cæde. Tot turbas vix Regum ſegnitie vidente; aut ſi viderent ſtupore animi parum curantium. Hi ferro graſſati in æmulos, ferro viciſſim inuidiæque aliorum obnoxij, luctuoſas tragœdias totos ferè centum annos dedêre : donec PIPINVS cognomento breuis, animo ac manu ſtrenuus, factione potens, gratus omnibus, abdicato Chilperico, ſegnium Regum vltimo, regiam dignitatem in priſtinum ſplendorem ac famam, anno Chriſti DCCL. reſtituit. *Si hæc ſola erat ratio, quæ tantæ virtutis virum publicæ ſalutis gubernaculis admoueret*; *propè eſt vt exclamem, tanti fuiſſe.*

Tac. an. l.1.

Sall. Iug.

Tac. 4. an.

Plin. Paneg.

Capvt Trigesimvm octavvm.

Præfectorum Prætorio ſub ignauis Regibus diſſidia.

PRimvm tot turbarum, quas illa tot per
A. C. annos vidit ætas, facinus; vbi primùm
667. Clotarivs III. quarto circiter Regni, veriùs
Chil- dicas ſeruitutis anno, è viuis exceſſit, Theo-
deri- dorici Clodouæi II. filij, quem Ebroini Equi-
cvs II. tum Magiſtri authoritas, Childerico fratre
Rex. minorem Regem ſtatuerat, abdicatio memo-
ratur. Tum accerſito ab Auſtraſiâ Childerico,
truſoque in cænobium Ebroino, deteſtandum
ſæculis omnibus, ac Francis erubeſcendum
ſcelus perpetratum eſt, Bodilli nobilis aulici
conjuratione, quem Rex virgis cædi alligatis
ad palum manibus pedibuſque nudum impe-
Plin. rauerat. *Quàm malè vim ſuam poteſtas alio-*
l. 8. ep. *rum contumelijs experitur!* quippe is ignomi-
vlti. niâ accenſus, & vindictæ facibus ardens,
Chil- Regem ad Calam Pariſiorum vicum dum
dericus venaretur adortus, ferro necat. Neque hîc
Rex. furori modus: Reginæ Blitildis vterum fœtu
A. C. grauem ſtillanti adhuc ferro ſcrutatus, con-
679. tinuatâ ferociâ interimit carnifex. Quæ tum
mens Francorum? quæ conſternatio? quæ
rerum facies? reuocatus Theodoricus in Re-
Theo- gnum poſtliminiò reſtituitur: Ebroinus ab-
dori- jecto cucullo ambabus velut manibus faces
cvs II. ad Franciæ incendium præferens, cellam
Rex. egreſſus, ingenti ſceleratorum manu collectâ,
A. C. regiâ Gazâ, quod magnum rebus momen-
685. tum fuit, interceptâ, oppreſſiſque incredibili
celeritate hoſtibus, Regis Regnique admi-

niſtrationem facilè inuaſit. Is demum velut disjectis obicibus effuſus torrens, Franciam prope omnem cædibus compleuit; vi ac dolo in hoſtes primùm, mox in omnes, prout collibuerat, promiſcuè graſſatus. Neque verò licentiâ in mediocres ſæuitum; ſed excelſiſſimi quippe eminentiſſimæ dignitatis viri, varijs ſuppliciorum generibus adfecti ſunt. In ijs præter Leudeſium Equitum Magiſtrum, & alios complures, Leodegarium Heduorum, Lambertum Trajectenſium Epiſcopos; hunc exilio multauit, illum effoſſis primùm oculis toto corpore laniatum excarnificatumque, tandem capite detruncat. Dixiſſes in ſceleribus felicem Ebroinum, fuſis ſecundò in agro Laudunenſi Pipini Craſſi, & Martini Auſtraſianorum Ducum legionibus, niſi ab Ermenfredo, audaci quidem, ſed tum neceſſario ac præclaro facinore, in lectulo noctu jugulatus, dignum ſceleribus exitium Tyrannus habuiſſet. Sed nec eo ſublato, turbarum finis fuit, nouos identidem tumultus Procerum inuidiâ ſuggerente. Creatus inde Eq. Magiſter VVarrato, quem breui Magiſtratu deturbat Giſlemarus ſceleratus filius; perfidiâ, crudelitate, omni vitiorum colluuie Ebroino par futurus, ſi diutiùs magiſtratum geſſiſſet: quo ſtatim velut diuino numine impietatem vlciſcente exuitur. Init ſecundò Magiſtratum VVarrato, quem illicò vitâ functum excipit Bertarius, Francis grauis & inuiſus, tenuiſſimo ingenio, ac rebus gerendis ita incepto, vt à Pipino fuſus acie fugatuſque, à ſuis altero initæ dignitatis anno necaretur. Tot igitur extinctis potentiæ æmulis, Pipinus Præfectus Prætorio, ſiue Magiſter Equitum dictus, res Francorum vehe-

Theodoricus Rex.

A. C. 690. CLODOVÆVS III. REX. A. C. 697. CHILDEBERTVS II. REX.

mentem auxit. Intereà Theodoricus XIV. ferè Imperij anno, fato fungitur. Regius titulus penes Clodouæum III. jus poteſtaſque Pipino ceſſit. Hic Friſios cum Rabodo eorum Duce ſuperatos celebri victoriâ Chriſto ſubmittit. Tum Childebertus II. purpuram induit, Pipino, vt cœperat, rem gerente feliciter, niſi adulterio primùm, ac deinde D. Lamberti cæde indigniſſimâ per Dodonem pellicis Alpaidis fratrem, fœdaretur. Nec inultum diu flagitium fuit: vt *rarò antecedentem ſceleſtum deſeruit pede pœna claudo*. percuſſor tanti viri intra annum, Grimoaldus Pipini filius, Eq. Magiſter, interjectis aliquot annis, Leodij, ad D. Lamberti, à Friſio gregario milite trucidatur. Nec ita multò pòſt ex dolore, vt creditum eſt, Pipinus moritur XXVII. geſtæ feliciter reip. anno. Hi tumultus, hæ turbæ, hæc jurgia, rixæ, odia, diſſidia, ſimultates, dedecora, parricidia, adulteria, probra, Franciam miſerabili interitu conficiebant deformabantque. Interim ſoluti & puſilli animi Reges, inertes, toti in luxu & venere, ſtupra duntaxat, comeſſationes, & fœminarum cœtus voluebant animo: hæc principatus præmia reputabant, quorum libido ac voluptas penes ipſos eſſet, dedecus penes omnes, ipſamque Rempublicam. Tanta rerum turbatio fuit, tam ſupina Regum ſegnities, vt jure illud Panegyriſtæ dixeris; *Plerique Principes cùm eſſent ciuium domini, libertorum erant ſerui; horum conſiliis horum nutu regebantur: per hos audiebant, per hos loquebantur; per hos præturæ etiam & ſacerdotia, imò ab his petebantur.*

Hoc tēpore apud Gallias, Francorum Regibus à ſolitâ fortitudine degenerantibus, qui Majores domus Regalis eſſe etiam videbantur, adminiſtrare Regis potentiam, & quidquid agere Reg. mos eſt, cœperunt. P. Diac. l. 6. de geſt. long.

CAPVT TRIGESIMVM NONVM.

Bellum ciuile tertium Procerum.

MIſerum ac luctuoſum Imperium, vbi pro- DAGO-
ceres Principe per ſegnitiem remiſſo, factio- BER-
nes diſtringuntur! nec cladibus modus vllus, TVS II.
cùm exuto ſemel obſequio, nemine in communè REX.
conſulente, ſuis quiſque rebus operam animum-
que intendit. Totos fere centum annos fœdis A. C.
ſeditionum fluctibus Reſpublica abripitur. 715.
Chilpericus è Cœnobio in ſceptrum vocatus
à Ramanfredo & Rabodo Pipini hoſtibus, ab
aulæ diſſidijs rixâque in aciem proſiliit. Pipini
mors, & Caroli Martelli eiuſdem nothi carcer
contrariæ factionis animos crexerant, cùm
eos inſperata hoſtis libertas repreſſit. Is è *Ado.*
Plectrudis cuſtodiâ elapſus, velut relictam ſibi *Vien.*
hæreditate, Regiæ curam, vi recuperare cona-
tus, coëuntem ſponte juuentutem armat. A. C.
Rabodum adortus, ab eo profligatus eſt. Nec 716.
ceſſit malo, ſed cladem in experimentum vir-
tutis vertens, ex infelici rerum initio ſumptâ
audaciâ, inſtaurato celeriter exercitu, incau- *Chilpe-*
tos hoſtes & incompoſitos ita feliciter aggreſ- *ricus*
ſus eſt, vt diſperſi cupiditate prædæ, & onere *II.*
ſarcinarum graues, velut vincti cæderentur. *Rex.*
Inde cum altero ſuæ dignitatis æmulo in agro A. C.
Cameracenſi pari felicitate congreſſus, ma- 717.
gnâ ſtrage editâ victor, hoſtem cum Chilpe- A. C.
rico in Auſtraſiam compulit. Mox reſtituto 718.
ſibi cum regiâ Gazâ Chilperico, Ramanfredo A. C.
præfecturam ademit. Plectrudem belli conci- 720.
tatricem ac facem, à Danubij accolis ſibi dedi *Paul.*
imperauit. Ita rebus in Galliâ compoſitis, *Diac.*

l. 6. iræ ciuiles in Saxones, aſſiduos & quaſi anni-
de geſt. uerſarios Francorum hoſtes, qui rebellionem
Long. cœptauerant conuerſæ ſunt. Carolus id ani-
Till. mo reputans, *nihil ad victoriam expeditius*,
Chro. *quàm hoſtem in ſuo velut conatu opprimere*,
A. C. *dum illum adhuc objectæ difficultates & iactata*
722. *ſuorum conſilia diſtineant*: Rhenum tranſgreſ-
Fl. l. 1. ſus, adeò exterruit, vt poſitis vltro armis, per
c. 12. expeditos oratores pacem precarentur. Sic
maximâ Germaniæ parte facilè receptâ, fuſis
A. C. ſuperatiſque etiam Sueuis, prædâ ſpoliiſque
724. diues exercitus in Franciam reuertitur. Tali
CARO- profectò Principe opus fuit eâ potiſſimùm
LVS tempeſtate, cùm inſurgentibus vndique bel-
MAR- lorum tumultibus, Francia diſcordijs ciuilibus
TEL- quateretur. Igitur MARTELLVS, vt de Auguſto
LVS. fertur, cuncta ciuilibus diſcordijs feſſa, nomine
Tac. 1. Principis ſub Imperium accepit.
ann.

****

CAPVT QVADRAGESIMVM.

Bellum Sarracenicum.

CAROLVS Pipini ex Alpaide pellice nothus, à viribus Martijs cognomento Martellus,
THEO- naſcendi infamiam magnis virtutibus abo-
DORI- leuit. Hoc Equitum ſine Aulæ regiæ magi-
CVS II. ſtro, Rege Theodorico, Conſtantino Copro-
REX. nymo Orientis Imperium obtinente, Sarra-
ceni abundanti multitudine cum liberis &
Rod. conjugibus in Aquitaniam effuſi, & ab Eudo-
l. 3. c. ne, vt ferunt, Martelli hoſte, ab Hiſpaniâ
21. euocati, veriùs Galliæ fertilitate, vt erat
Mat. genus hominum vagum, inuitati, Galliam
l. 7. c. omnem in anceps periculum adduxêre. Orbis
4. rer. terrarum Imperium ſpe complectebantur,

domitores Orientis, Africæ domini, Hiſpaniarum Victores, ipſo nominis terrore reliquum mortalium genus perculerant, ac propemodùm ſubjugauerant. Pauor vndique & trepidatio. Barbarorum arma audiuit, vidit, non ſenſit Francia. Hîc furori modum, hîc incurſionibus finem poſuêre. Martellus forti animo conſilioque omnia adminiſtrans, totâ Galliâ delectum habuit: omnis nobilitas in armis, nullo non dante nomen tanti incendij reſtinguendi ſtudio. Equitatu fretus, & reſtituto in gratiam Eudone, quem binâ jam clade ſemel apud Arelatum, inde ad Garumnam magnâ vtrobique noſtrorum ſtrage Mauri profligauerant, ſimultate, quæ illi cum Magiſtro Equitum erat, patriæ charitati condonatâ (vt *eſt timor externus maximum concordiæ vinculum*) fortior Martellus hoſti obuiam procedit. Barbari, euaſtatâ Burdegalâ, incenſo ad Oceanum mare agro, dirutis templis, Vaſconiam emenſi, Santonum & Petracoriorum oppidis direptis, & in Pictonum fines progreſſi, regionem vberrimam opulentamque euerterunt. Ampliſſima Turonum ciuitas S. Martini fano, lætiſſimâ cœli agrique facie nobilis, proxima periculo erat, cùm Martellus eò aduolans, tranſmiſſo Ligeri, qui ex aduerſo vrbis ponte jungitur, caſtriſque ad vrbem poſitis, oppidanos ingenti curâ liberauit. Atque vt omnem fugæ viam præcluderet, non niſi victoribus laxari ciuitatis portas palam edixit: haud ignarus, *propinqua munimenta, aut mœnia, quantò plus ſpei ad effugium, minorem ad reſiſtendum animum dare.* Iamque Duces eductis in aciem cohortibus, in procinctu pugnæ ſtabant, cùm Barba-

Hiſ. & l.7.c.9 Pau. Diac. l. 6. c. 46. Auent. l.3. ans Theodoricus II. Rex.

A. C. 728.

Tac. l. 3. hiſt.

Theodoricus II. Rex. A. C. 729. rorum compoſita ad terrorem & feritatem facies penè Francos exterruit; verùm Martelli vultu & oratione confirmatis animis, atrox certamen initum eſt. Barbari multitudine præualebant, causâ, virtute, & pugnandi ſcientiâ ſuperior Francus. Dato pugnæ ſigno, Eudo, vt erat conſtitutum, ex improuiſo caſtra hoſtium adortus, capit: inde à tergo in pugnantes aduolat. Martellus humanâ ſpecie viſus eâ die major, ordines circumuolans, quâ fertur fulminis inſtar omnia peruadentis ac diſiicientis rapitur. Haud aliàs tam alacrem viderant Franci; & vultu eius interrito, certam victoriæ ſpem augurantes, ſtrenuè dimicabant. Nec fefellit omen: quippe poſt contumacem vtrinque IV. ferè horarum conflictum, cùm anceps diu ſtetiſſet victoria, tandem inclinatâ Maurorum acie, immanis Barbarorum ſtrages edita, & multitudine militum, & ſplendore Ducũ. Fama eſt ad CCCLXXV. millia Barbarorum eo prælio cecidiſſe. Lætitiam auxit Rex Abderrahmanus inter coaceruatos cadauerum cumulos repertus, ſuo ac ſuorum ſanguine conſperſus. Deſiderati è Francis vix MD. tantulo Chriſtiani ſanguinis impendio tanta de Barbaris victoria conſtitit. Cognomentum MARTELLO ex victoriâ inditum ferunt nonnulli; quòd Mallei inſtar ac Tuditis, tantam Sarracenorũ multitudinem contudiſſet. *Theodoricus II. Rex.*

****

CAPVT QVADRAGESIMVM PRIMVM.

Bellum Sociale Graſſatorium.

Greg. Tur. FRANCIA tam inſigni de Barbaris victoriâ liberata, peregrinantibus velut vltra Rhe-

num Francorum armis, Caroloque Friſios, *Aimi c. 52.* cæſo Pepone eorum Duce, Saxoneſque rebelles profligante, à Graſſatoribus diuerſis ſui *An. Fuld.* partibus deuaſtabatur: vt quod Barbari nuper tentauerant, ab impuriſſimâ viliſſimorum hominum paſſim collectorum colluuie expleretur, *Marian. l. 7. c. 4.* victis tot hoſtibus, liberis tamen, & (niſi intercedat barbaries) ingenuis; quis æquo animo ferat bella graſſatorum? Occupatus Regno præclaris legibus ordinando Martellus, fœdiſſimi belli tumultum latrociniumque haud lætus accepit: ac eo quidem iniquius tulit, quòd Hunaldum Vaifarumque, Eudonis (qui nuper viuis exceſſerat) filios, paternæ ſimultatis hæredes, acceſſiſſe reſciuerat. Collectæ ex Gothis, VVandalis, Sarracenis, aliiſque eiuſmodi ordinis gentibus conflatæ copiæ, in *Theodoricus II. Rex. A. C. 730.* Galliam graſſabundæ longè latéque irrumpunt, Rhodanoque tranſmiſſo, Delphinatum, Sabaudiamque populantur. Non viris, non mulieribus, non pueris, non ſenibus parcitur. Vienna Allobrogum ægrè defenſa eſt. Parum abfuit ab vltimo exitio Lugdunum. In Burgundiam progreſſi, Matiſconem, Cabillonem, Auguſtodunum, Belnam, Diuionem, Antiſſiodorum, aliaque oppida vi expugnant expilantque. Tamdiu graſſati impunè Barbari, donec ferox impetus ad Senonas antiquiſſimam Galliarum vrbem frangeretur. Irrita oppugnatio, vanæ irruptiones. Hoſtem ſingulari virture præditus Antiſtes cum ciuibus fortiſſimis ſtrenuè ſummouit. Auſus erumpere, latronum agmen adeò opportunè adortus eſt, vt cæsâ hoſtium parte maximâ, cæteri diuerſis ac feſtinatis itineribus in ſuas latebras pecudum inſtar pellerentur. Diffugien-

tium Latronum timori, Martelli nunciatus aduentus alas, vt dicitur, addiderat. Nunquam
Iuſt. l. 18. aliàs clariùs intellectum eſt, quantùm *ingenua ſeruilibus ingenta præſtarent: malitiâque ſeruos, non ſapientiâ vincere.*

****

CAPVT QVADRAGESIMVM SECVNDVM.

Bellum Sarracenicum ſecundum.

Theodoricus II. Rex. SARRACENI inuitati iterum ab Eudonis liberis Hunaldo & Vaifaro, quos in pœnam nouæ rebellionis Ducatu Aquitaniæ exuerat Martellus, ſimulque acceptæ nuper cladis
Maria. ibid. memores, vt *tenax eſt iniuriarum memoria, quod enim offendit, nunquam obliteratur*, in
Aim. l. 4. c. 57. Galliam non minori quàm ſuperioribus annis numero Athino, ſiue Anthimo, præcipuo Barbarorum Rege eruperunt; VViſigothorum
Paul. Æmil. Pap. Muſſ. Gagui. inſuper, VVandalorum, aliorumque reliquijs aucti. Francis adfuit Luitprandus Rex Longobardorum cum validis ſuæ gentis auxilijs, Lanfredus Alemannorum, & Odillo Bauarorum Duces, cùm affectu Francici nominis,
A. C. 731. tum impietatis odio, egregiam nauarunt operam. Duæ velut arces delectæ à Barbaris,
Paul. Diac. l. 6. Auenio & Narbo. Fœda rerum facies erat, & colluuies malorum miſerabilis: verùm res Francica Martelli virtute ſtetit. Auenio Caua-
Theodoricus II. Rex. rum vrbs, quam Rhodanus alluit, imprimis ampla & nobilis à Mauricio Maſſiliæ comite prodita, per Childebertum Martelli fratrem vi capta, hoſtium ſtragem vidit maximam,
A. C. 732. Athino per Rhodanum ſecundo flumine euadente. Nec minor ad Narbonem clades Sarra-
Till. Chro. cenos excepit, Amorrheo alio Barbarorum Rege ſuis popularibus opitulante, cùm egre-

giè pugnaret, interfecto. Tandem Athinus repetitâ claſſe iterùm fugiens è Gallia diſceſſit. Cæteri tantâ internecione deleti ſunt, vt nullus rerum perditarum nuncius domum reuerteretur. Hoc confecto bello, rebelles ciuitates Narbonem, Agathem, Nemauſum, Biteras victor Martellus flammis deleuit. His acciſi cladibus Barbari facilè ab Hiſpanis, ſuis terris, quas diu inſederant, Sarraceni expulſi ſunt: ſingulari Francorum beneficio, vt cum ſeruitutis turpiſſimo jugo, improbæ etiam ſuperſtitionis ſenſum ac cultum Hiſpani exuerent. Cæterùm his tantâ gloriâ & nominis Francici ſplendore geſtis rebus, *Martellus Clypeus & murus Christianorum Barbarorum verè malleus*, diem obiit Cariſiaci propter Iſaram, cùm rexiſſet Rempubl. annos ferè XXVII. ſub ignauis Regibus Childerico II. Clotario III. Theodorico II. pari diligentiâ pacis ac belli temporibus, domi foriſque: vt merito PRINCEPS ET REX FRANCORVM videatur appellatus. Per omnia mehercule felix, & humani faſtigij culmen exceſſiſſet, ſi a ſacris tum rebus, tum viris, ſibi temperaſſet. Fabuloſum tamen, & verè commentum puto, S. Eucherij Aurelianorum Præſulis, quod fingunt de tanto viro & de Republ. Chriſtianâ meritiſſimo, judicium. Hujus ope, à Leone Imperatore, & Thraſimundo, Spoletano Duce, ſummi Pontifices diuerſis temporibus defenſi ſunt.

A. C. 733. A. C. 734. A. C. 735. A. C. 741. *Theodoricus Rex.* *Appen. Greg. Tur.*

****

CAPVT QVADRAGESIMVM TERTIVM.

Bellum Fraternum Ciuile tertium.

R*Ara eſt concordia fratrum: maximè cùm cupiditatis fines auget innata fere viris* CHILDERI-

CVS *principibus ambitio.* Martello quatuor liberi,
III. Carlomannus, Pipinus, Ægidius, & Griffo;
REX. nec deſunt qui Bernardum annumerent. Car-
A. C. lomanno Germanicæ Regiones, Pipino Fran-
741. cia à Patre aſſignata. Tertius ſacris addictus
Aim. Rothomagenſium Antiſtes fuit. Griffo ado-
l. 4. *c.* leſcentiâ ferox, cùm ei nulla paternæ hæredi-
58. tatis ac potentiæ pars obtigiſſet, ſuadente ma-
Chil- tre Sunahilde, Odonis Bauariæ Ducis nepte,
dericus nihil non moliebatur, quo Franciam Pipini
III. Fratris moderatione quietam turbaret. Viri ad
Rex. erumpendum promptiſſimi animos compeſ-
Till. cuit aliquandiu impar aduersùs fratrem factio.
Chro. Sed contineri diutiùs inquies animus, naturâ
Ado. ad turbandum pronus, non poterat. Ferocem
Vienn. inuitabant Germanicum & Saxonicum haud
A. C. ita leuia bella. Germanis frænum Carloman-
742. nus impoſuit. Inde Fratres, trajecto Lico, ſiue
A. C. vt vocant Leccho fluuio, noctu caſtra Baua-
743. rorum inuadentes hoſtem incautum oppreſſe-
A. C. runt. Tum in Saxonas victor exercitus tranſ-
744. portatus, pari clade rebelles afflixit. Griffo
interim, intercepto Lauduno, in finibus Picar-
dorum, hoſtem ſe fratribus manifeſtè fretus
eâ arce profeſſus eſt: populatiſque agris, ma-
jora aggreſſus fuiſſet, niſi Pipini aduentu op-
preſſus, nouum caſtrum Arduennæ ſyluæ oppi-
dum cuſtodiendus miſſus foret: vnde mox
Carlomanni beneficio poſt quadriennium ca-
ptiuitatis elapſus, Saxonum armis ſe à fratre
A. C. tegebat. Eò magnis itineribus Pipinus aduo-
747. lat, ac victum acie eò compulit, vt ſe ma-
ternæ ditionis finibus ac terminis contineret.
Sed nec his velut deterioris Fortunæ experi-
mentis doctus conquieuit Griffo, cui in pace
durius ſeruitium erat: quemque dixiſſes in id

natum, vt neque ipſe quieſceret, neque alios ſineret quieſcere. Taſſillonem Bauariæ Ducem domo pellit, Principatum inuadit: quo tamen frui diu, nec ſcelera, nec aduerſa homini turbulento ſors tulit. Nam victus iterùm reſtituto Taſſillone, ductus ad fratrem, Neuſtriæ parte, Andelyaco (vt volunt) Ducatu inter Sequanam & Iſaram amnes donatus eſt. Sed *quàm difficilis eſt ad bona reuerſio, vbi ſemel à virtutis viâ deflexeris! vt bonorum conſuetudo, virtutis exercitatio eſt; ſic malorum, exitium.* Prauæ conſuetudinis viribus ad res nouas tumultuſque excitandos trahebatur. Ad Vaifarum familiæ ſuæ hoſtem profectus, Aquitaniam omnem in Pipinum concitat: majore dolore, quam periculo fratris ad arma ventum eſt. Pugnatum non adeò ingenti clade Aquitanorum, quippe qui ſe fugâ texêre. Tandem cùm ei neque in Franciâ nec in Germaniâ quidquam proſperè cederet, Italiam experiri voluit, malo ſuo fato: nam in Alpinis Regionibus à Burgundo nobili Theodino Tranſjurano interemptus eſt. Sic vitam, quam honeſtè vir nobiliſſimi ſanguinis inter ſuos traducere potuerat, indecorè finiit. Cæterùm à Dagoberto I. ad Pipinum, qui Regni Regumque munia in ſe traxit, hi Reges ſcenam tenuêre. CLODOVÆVS II. cum Sigeberto fratre annos XIV. CLOTARIVS III. cum CHILDERICO fratre annos IV. CHILDERICVS II. à Bodillone quodam conjurato cæſus, annos VIII. THEODORICVS I. è clauſtro in ſceptrum aſcitus annos XI. CLODOVÆVS III. annos IV. CHILDEBERTVS II. annos XVII. DAGOBERTVS II. annos V. CHILPERICVS II. cum diuerſæ factionis CLOTARIO IV. annos V.

Childericus III. Rex.

A. C. 748.

Paul. Æmil.

Till. Chro.

Childericus III. Rex.

THEODORICVS II. quo regnante Sarraceni Galliam ingreſſi ſunt, annos XXI. CHILDERICVS ſiue CHILPERICVS III. in cœnobium truſus, annos fere VIII. Hi omnes ignaui ferè,
Tac. 3. hiſt. aut animo ſtupidi, inter priuatos parietes delituêre: aliique poſt alios in contemptum
Senec. conſ. ad Polyb. populorum prolapſi, taciteque ex imperio exeuntes, SCENICI REGES NON REMISSO SOLVM, SED SOLVTO ANIMO, VT QVI NON AD CVRAS INTENTI, SED STVPRIS ET DELICIIS PRINCIPES AGERENT; melioribus loco ceſſere; quorum vigilantia omnium ſomnos defenderet; labor, omnium otium: induſtria, omnium delicias: omnium voca-
Tac. 1 ann. tionem, occupatio. Documento Principum, NE VIM PRINCIPATVS VNQVAM RESOLVANT,
Tac. 2. ann. OMNIA AD ALIOS REVOCANDO; SINT SOLI RERVM ARBITRI, IVRE ET NOMINE REGIO.
Childericus III. Rex. Sic aliorum vtantur miniſterio, vt ſine authoritatis periculo, aut poteſtatis diſpendio vllo, integra, vt par eſt, cum ciuium obſequio, intactaque regiæ dignitatis majeſtas ſeruetur. HÆC VNA REGNANDI LEX, HOC IMPERII VINCVLVM, HÆC VIS PRINCIPATVS ESTO.

Hactenus Regnatum eſt in Franciâ ſub Primis Regibus à Pharamundo ad Pipinum, per annos circiter CCCXXX.

FLORI FRANCICI LIBER II.

CAPVT PRIMVM.

Pipinus Rex electus, abdicato Chilperico.

SARRACENI, binâ jam clade à Francis acceptâ, tertiùm redibant, cùm eos ad vltimas rerum omnium anguſtias redactos, trans ſaltus Pyrenæos ſummouit PIPINVS cognomento BREVIS: iterque adeò præcluſit, vt turbandæ in poſterum Galliæ ſpem omnem Barbari amitterent. Tot igitur rebus præclarè partim pro Religione, partim pro Republicâ geſtis, tanta erat Pipini fama: vt nemo eſſet, qui non eum regio faſtigio dignum exiſtimaret. Ille primùm rectè factorum conſcientiâ gaudere, & tam felici de ſe omnium judicio. Deinde vt *animi mortalium proni in ſpem*

PIPINVS FRANCORVM REX. A. C. 750.

maximarum rerum ſunt , regium nomen nec diſſimulanter affectare. Iamque Francos pudebat tædebatque ignauiæ Regum ſuorum , propter inhærens adhuc omnium oculis ac præſens periculum Reipublicæ, quæ ſub Theodorico in Sarracenorum poteſtatem haud dubiè ventura erat , niſi Carolus Martellus Præfectus Prætorio eâ tempeſtate, hoſtibus pro imbelli otio vigilantiam, pro luxu fœdo, ac turpi ſegnitie labores curaſque ſuas, vir & manu ſtrenuus,& conſilio magnus oppoſuiſſet. Supereſſe tanti viri in Pipino per omnia virtutibus Patri ſimillimo hæredem : quantæ jam opes Pipini ac virtutes , tanta Chilperici contemptio , & vt *augetur & creſcit , quidquid in honore eſt : ita deficit & minuitur, quicquid in contemptu.* CHILPERICVS mente ſtupens, inconditis moribus , vitâ ignauus , vt Clodouæi Magni hæres degener, ſic ſolio indignus ac ſceptro. Verùm obſtabat jurisjurandi religio ac fides : tanta res,tamque noui exempli quâ fronte tentaretur , in Franciâ præſertim , quæ regium nomen ſanctiſſimè coleret ? Alijs forſan gentibus multa , *Francis ingenita erga ſuos Reges veneratio : mirumque in modum dedita Regibus ſuis illa gens, quibus nimirum diuinum quemdam vigorem ineſſe perſuaſum habent , nunquamque de iis niſi diuinè aut loquantur, aut cogitent.* Sed in magnis audendum fuit fortiter *agendo audendoque imperia creſcere , non ſegnibus conſilijs.* Et quanquam territaret ſæpè nouitas rei;tanta tamen in virtute fiducia erat , vt rationem ſui ex comparatione ſtupidi Regis haberi poſſe, Aui Pipini in Rempublicam , Caroli Patris in Religionem , ſua vtrobique beneficia, & res hactenus

Iamblichus.

Pipinus Francorum Rex.

Paul. Iou.

Liu. l. 22.

geſtas, non parum ponderis erga ſummum Pontificem habitura', Pipinus exiſtimaret. Dabat & famæ, vt vocatus electuſque potiùs à Republica, quàm per ambitum Regno irrepſiſſe diceretur. Iactabantur & hæ in vulgus voces, quæ vtriuſque, & quam diuerſa in moribus, vitâ, rebus omnibus ratio indoleſque: vt hinc magnitudo animi incredibilis, inde ſegnities & mentis ſtupor ſingularis. Hinc ingenij vis alta ac ſublimis; inde ſtolidus animi languor: hinc viuax rebus gerendis ſenſus, inde ruſticitas: hinc digna imperio virtus, inde vitium, ſordidaque & vix hominis propria vitæ ratio: poſtremò ex hac parte vir, inde mulier depugnabat. Itaque vt tanta rei & hactenus in Franciâ inauditæ nouitas religione mitigaretur, apud eos potiſſimùm, quibus violandæ majeſtatis in exuendâ fide ſcrupulum conſcientia iniicere poſſet; non neceſſitatis aliquâ vi, aut lege, ſed vt vel hac ſaltem Religionis ſpecie, imbecillorum mentibus conſuleretur; conſultus per Burchardum Bituricenſem Archiepiſcopum Zacharias S. Pontifex, vltrò conſentientibus Franciæ proceribus, ſubditos omnes Sacramento, cujus vinculis illigati tenebantur, liberauit, nouoque in Pipini verba adegit. Atque eò faciliùs & promptiùs mentem aduertit Romanus Epiſcopus, quòd Francorum armis aduersùs Longobardos, aſſiduos Religionis hoſtes, tutum ſe fore ac ſecurum ſperabat. Quare detonſo Chilperico, Pipinum recepto pridem more ſublatum clypeo circumferunt. Sic Imperium Francorum, ad optimum, vt ferè fit, Principem, à minùs bono omnium conſenſu ordinum, (qui delatæ vltrò poteſtatis non vi

Pipinus Francorum Rex.

A. C. 751.

A. C. 752.

Sall. Catil. Polyb. l. 6. tractæ index eſt) transfertur: clariſſimo Orbis exemplo, *ſemper illuſtribus famil[i]js otium & ignauiam exitio fuiſſe*. Quoque major erga Pipinum Regem ciuium eſſet veneratio, nec tam delata quàm jure adepta majeſtas cenſeretur, ſacro delibutus oleo, per Bonifacium Moguntinum Archiepiſcopum ritè inungitur.

****

CAPVT SECVNDVM.

Bellum Longobardicum ſecundum.

Pipinus Rex. Anaſt. Bibl. Ann. Fuld. Sigon. de Regno. Ital. DVM Sarraceni, alijque Barbari Orientem uis infeſtant incurſionibus, Longobardorum res mirum in modum creuit: nec ab eâ gente ſummo Pontifici fuiſſet vlla vnquam quies; niſi Franci Religionis hoſtium hoſtes immortales, victricia arma in Italiam tranſportaſſent. Belli igitur Longobardici ſecundi incendium à Luitprando Romanis Pontificibus infeſto cœpit: Martelli Religionis acerrimi defenſoris authoritate compreſſum potiùs & ſopitum, quàm extinctum fuit; nam breui multò vehementiùs quàm anteà exarſit. AISTVLPHVS Longobardorum Rex, captâ Rauennâ cum Exarchatu omni ſuperbus ac

A. C. 753. inſolens, ejectâ cum Eutyche Græcorum Imperatorum ex omni Italiâ dominatione, Stephanum III. Summum Pont. adeò vexabat, vt fruſtrà imploratis ab Imperatore Conſtantino Copronymo in certiſſimum Religionis hoſtem opibus; vt ſuperioribus annis, contra eoſdem pietatis hoſtes ſummi Pontifices Gregorius II. & III. factitauerant, in Franciam

Pipinus afflictæ Religionis jam tunc vindicem, ad

Pipinum ſecederet. Placuit Regi Franciſque adeò omnibus, opem tanto ferre ſupplici. Quippe vt honorificum viſum eſt, Pontifices præſidia ſibi ab Francis petere, ita non adeſſe, impium; tantum non turpe foret ac inhumanum. Igitur ijs honoribus, qui maximi eſſe ſolent, exceptus eſt. Nam equo ſedentem Pontificem ad frœnum Rex proſecutus, in Regiam deduxiſſe fertur. Quo tempore vt Pipini Regis noua potentia fortunaque firmiùs Francorum animis figeretur, majoremque viciſſim Pontifex gratiam apud Regem iniret, Childericum nuper detonſum, ſacris penitùs voto ſolenni addixit aſtrinxitque. Hujus queſtibus Franci vehementer, vt par erat, commoti, fruſtra Carlomanno, qui nuper cœnobio ſe incluſerat, ad diſſoluendum cum Pontifice fœdus, miſſo: contra Chriſti hoſtes pugnare ſoliti, pro Chriſti Apoſtolis arma capiunt. Bello certè pio, nec dubiâ, aut difficili tantis auſpicijs victoriâ. *Omnia quippe proſperè eueniunt colentibus Deum: quidni defendentibus?* Placuit tamen præmitti legatos, ad explorandum Longobardi animum, ne cupiditate magis, quàm Religionis ſtudio bellum ſuſceptum videretur: & quia fœdus olim cum eâ gente fuerat, non ſtatim ad arma procurrunt, dum priùs more legitimo queri mallent: nihilo tamen ſecius Pipinus vndique copias comparabat. Sed cùm ambiguo verborum ſenſu Longobardus falleret, nec Rauennam reſtitutum iri ſummo Pontifici appareret: Vere ineunte, Alpes cum ingenti exercitu tranſcendit Pipinus, ac nullo negotio disjectis quæ montium clauſtra inſederant præſidijs, Ticinum vrbem gentis regiam,

Francorum Rex.

A. C. 754.

Pipinus Francorum Rex.

Paul. Diac. l. 6.

Aim. infeſtis agminibus aduolat., AISTVLPHVS
l. 4. *c.* armis Francorum territus, *vt meticuloſa eſt*
63. *malorum teſtis conſcientia, ad omnia pauet, dum*
Paul. *nemini confidit*, omnia Pipino & Pontifici
Æmil. per oratores expeditos pollicetur. Verùm
Papy liber ac ſecurus Francorum diſceſſu, præter
Maſſ. fidem quâ nihil huic genti projectius eſt;
Sig. coacto celeriter exercitu Romam obſidet.
A. C. Preſſus Pontifex iterùm in Italiam Pipinum
755. euocauit ſupplex, compoſitis ad commiſerationem literis, vt lacrymis exaratas, & obſignatas ſingultibus facilè judicares. Harum
A. C. altera nomine Principis Apoſtolorum ſcribe-
756. batur, quaſi penitus tanto Principi ac genti Francorum commendatâ Religione. His acceptis, reuolat ad ſummum Pontificem perpetuus Rom. Religionis ac Fidei patronus, commiſſam ſibi cauſam ſuſcipit. Pari celeritate ac nuper vſus, ſuperat Alpes, hoſtem
Pipi- profligat; Romam obſidione ſoluit; verſâque
nus in hoſtem fortunâ, bis victus Rex, bis fuga-
Fran- tus, bis caſtris exutus, & ſi ea mens Franco
corum fuiſſet, Regno, vt *ſæpè in magiſtrum ſcelera*
Rex. *redierunt ſua*, Ticini mœnibus clauditur, ob-
Sen. ſidetur, capitur AISTVLPHVS. Mox redditis Romano Pontifici rebus bello ablatis, auctâque Eccleſiæ ditione, quod *proprium eſt Prin-*
Ph. *cipum munus de quamplurimis benefacere*;
Comin. maximâ cum gloriâ, incolumi omnium, quos
l. 2. tranſduxerat, numero; meritis quàm ſpolijs onuſtior Pipinus in Franciam reuertitur. Hujus cùm VIRTVTIS, TVM LIBERALITATIS TESTIS EST TABVLA RAVENNÆ SIC EXARATA: PIPINVS FRANCORVM REX PIVS, PRIMVS AMPLIFICANDÆ ECCLESIÆ VIAM APERVIT, ET EXAR-

CHATVM RAVENNÆ CVM AMPLISSIMIS. ô Vetuſtatem rerum pulcherrimarum conſumptricem ! imò potiùs hominum inuidiam ! nam vtram magis accuſem, planè dubius ſum ; quippe cætera nobis vel vetuſtate optimarum etiam paulatim exedendo peremptrice, vel æmulorum Francici nominis ac gloriæ, quod vero ſimilius eſt, inuidiâ; erepta ſunt. Nunc quiſquis famæ & nominis ad poſteros tranſmittendi pluſquam par eſt ſtudio delectaris ; *Vbi vera Principis, vbi ſempiterna ſit gloria, vbi honores, in quos nihil flammis, nihil ſenectuti, nihil ſucceſſoribus liceat ? Arcus enim & ſtatuas, aras etiam templaque demolitur & obſcurat obliuio. negligit carpitque poſteritas.* Cæterùm ea Pipini de Francorum virtutibus elogia, in hunc aut fere ſimilem ſenſum ſcripta videri poſſunt : CVM AMPLISSIMIS VRBIBVS, TERRITORIIS AC REDITIBVS, PRINCIPI APOSTOLORVM EIVSQVE DEMVM SVCCESSORIBVS LVBENS AC VOLENS CONCESSIT.

A. C. 757. *Pipinus Rex.* *Plin. Paneg.*

****

CAPVT TERTIVM.

Bellum Saxonicum quintum.

PACE Italiæ eo quo diximus modo datâ, Francorum arma trans Rhenum lata ſunt: vbi Saxones Bauarique, conſpiratione fœderatæ ſocietatis in Francos armati conjurauerant : quippe quos ſeruire neceſſitas cogebat, non obtemperare ſua voluntas adigebat, ægrè jugum patiebantur : & quaſi violenter ac contumelioſè haberentur, vbi leuiſſima libertatis

Paul. Æmil. Ado. Vienn. Aim. l. 4. c. 64. Pipi-

nus Francorum Rex. Herod. l. 1. Fl. l. 4. c. vlt. A. C. 758. *Ann. Fuld. Regin. Chro.*

vindicandæ ſpes affulſerat rebellibus, imperia detrectabant, vt *nondum aſſueta frænis ſeruitutis tumidæ Barbarorum ceruices facilè ab impoſito jugo reſiliunt.* In hos profectum comitata ſua Pipinum fortuna eſt, nec minori gloriâ confectum eſt bellum, quàm nuper initio principatûs ſopitum à Pipino fuerat. Defuit rebellibus numen, cujus partes ſtrenuè modò Francus defenderat. Victi primùm acie, caſtriſque exuti Saxones, bellum nouo delectu comparabant, cùm optimates gentis in caſtra victoris venêre: & quæ erat Pipini humanitas, veniam vniuerſis ab Rege clementiſſimo facilè impetrant; eâ tamen lege, vt quotannis CCC. bellatores equos ad Francum Regem adducerent: modico tributo magis in titulum Imperij, quàm in victoriæ præmium impoſito. Dux Bauarorum Thaſſillo Saxonum armis auxiliiſque deſtitutus, in fidem reuerſus, ſenſit quanti ſibi momento foret, ex regiâ ſorore duxiſſe originem. Itaque comiter ab auunculo exceptus habituſque, eius beneficio Ducatum jure belli ac victoriæ amiſſum recepit.

Pipinus Francorum Rex.

****

Capvt Qvartvm.

Bellum Aquitanicum primum.

Paul. Æmil. Papi. Maſſ. A. C. 759. *Aim.*

PARI fortunæ euentu Aquitanicum bellum confectum eſt, quanquam difficilius & grauius. Vaifarus Aquitaniæ Dux, ſublato nuper è viuis Hunaldo fratre, ſolus ex Eudonis (qui nuper in Barboros cum Martello ſtrenuè depugnauit) liberis ſuperſtes, nobiliſſimo Principatu potitus, multa impiè in ſacros Religionis

gionis miniſtros egerat : quorum bona inua- *l. 4.*
ſerat : jure certè ambiguo , quòd non pauca *Ann.*
VVisigothi , multa Sarraceni , bellis ſuperio- *Fuld.*
ribus euaſtaſſent : ac dubijs limitibus , incertâ jam propè vetuſtatis memoriâ ac famâ perturbaſſent. Præmiſſi ab Pipino , qui Vaifarum monerent , ablata reſtitueret , ne quid in A. C.
poſterum Aquitani de vi quererentur. Sed 760.
cùm nec monitis, nec minis regijs moueretur, imò ſpretis aut eluſis legationibus ferocior in dies euaderet : comparato exercitu res armis geri cœpta eſt. Francorum celeritate incredibili turbatus Vaifarus , facturum, vti inter legatos conuenerat , pollicetur , quoque grauiùs offenderet , juramentum addit : quaſi *Pipi-*
nihil leuius timeret , quàm peierare , ſpeſque *nus*
illi omnis in ſcelere , atque perfidiâ ſita eſſet. *Fean-*
Sic obrutum videbatur belli incendium, quod *corum*
poſteà vehementiùs reſurrexit , & quidem ab *Rex.*
ipſius Vaifari perfidiâ. Nam is Franciam prior A. C.
ingreſſus infeſto agmine , initium dedit huic 761.
bello , quo breui erat periturus. Vindicaturus inſignem perfidiam Pipinus aduolat ; inde natum bellum contumax exardeſcentibus paulatim ſtudijs : Duce pro Patria , Pipino pro Religionis dignitate pugnantibus. Pictones , Bituriges , Gergouia , oppidaque paſſim alia multa , cæſis Aruernorum Pictonumque , qui rebellis ac perfidi hominis partes tuebantur , Comitibus , à Francis capta. CAROLI laudatiſſimi heroïs , nondum tamen magni virtus hoc bello clariſſimè enituit : quo majoribus pòſt prælijs ſub haud pœnitendo magiſtro Parente præluderet : & aſſuetus à teneris commilitio prudentiſſimi Ducis Parentis ſui , bonum & capax rectà diſcendi ingenium ſingu-

Curt. lari rerum militarium prudentiâ excoleret: vt
ſuppl. de Alexandro quondam magno ferunt, qui
l. 1. XVIII. *annos natus, virtutis & promptitudinis*
A. C. *in rebus agendis manifeſtißimæ, ſub Patris mi-*
762. *litiâ, Tyrocinij rudimenta depoſuit.* Igitur
ſequenti anno verè ineunte, in Aquitaniam
reducuntur copiæ; multa oppida, quibus ſe
rebelles communierant, expugnantur, in Picto-
Pipi- num finibus: iterumque progreſſus in Aqui-
nus taniam Pipinus omnia paſſim in ſuam redigit
Fran- poteſtatem. Quis credat eodem tractu tem-
corum poris, quo hæc gererentur, turbatam ab iiſdem
Rex. hoſtibus Hiſpaniam: nec apud exteros quie-
A. C. uiſſe priùs Vaſcones, quàm initâ cum Hiſpa-
763. nis adfinitate, domi de proprijs dimicarent?
Azenaſaro quodam Aquitano, quem Eudonis
filium, nonnulli Vaifari fratrem vocant, rem
ita ſtrenuè demum aduersùs publicos nominis
Ind. Chriſtiani hoſtes gerente, vt inſigni Arrago-
Arrag. niæ Regno initium dederit. Ibant in peſſum
Reg. Vaifari res, nî partim Thaſſillonis defectione,
partim hyeme vrgente ſæuiſſimâ, ſeruatus in
partem foret: ſed vrgente imprimis Hiſpa-
nienſi contra impios bello, pax Vaifaro data
A. C. eſt, acceptis obſidibus: ſic dilatum magis,
764. quàm confectum eſt bellum, & perfidiæ vin-
dicta ac pœna paulùm resêdit. Sed breui
compoſitis cum Sarracenis rebus, in rebel-
les reduxit exercitum Pipinus: captiſque In-
culiſmâ, Agendico, Petracoriorum Auguſtâ,
aliiſque oppidis, partem Aquitaniæ haud igno-
bilem occupat. Ramiſtanus Vaifari patruus
ſingulari perfidiâ à ſuis falsò deficiens, vt
A. C. occultiùs & fœdiùs Francos euerteret, Fran-
765. corum partes ſimulatâ tranſitione amplecti-
tur: quo tempore à Pipino Vaifarus inter

Ligerim & Garumnam in Santonum tractu profligatur. Tum ſequuta prouinciarum vrbiumque defectio: fruſtra veniam ab irato & victore poſtulante Vaifaro. Affectus cruce Ramiſtanus perfidiæ pœnas dedit. Bello finem impoſuit infelix Vaifari exitus ac cruentus: à ſuis nimirum clientibus, quòd bellum toties victus in popularium ſuorum exitium repararet, juxta Burdegalam interemptus, ac cœno ſepultus eſt. Vltimum fuit illud Pipini operum: qui in Æde Dionyſianâ funeratus eſt hoc Elogio præfixo, *Pipinus Rex Pater Caroli Magni*, eo ſcilicet rerum geſtarum apice, quòd tantæ virtutis filium Regno ac Religioni genuiſſet: Nam *liberorum virtus memoriam parentum immortalem poteſt efficere.* Elatus eſt regiâ pompâ & communi omnium Francorum luctu *Patriæ parens*, *Chriſtianæ Reipublicæ defenſor*, *Regni reſtaurator* Regnauit annos XVI. Senatum Pariſienſem (Parlamentum vocant) inſtituit anno 757. In hæc ferè tempora incidunt Fabulæ Roberti Neuſtrij, quem Diabolum à perditis moribus appellabant. Hunc tandem reſipuiſſe, & magnis demum virtutibus vitia adoleſcentiæ emendaſſe ferunt.

Pipinus Francorum Rex. A. C. 766. A. C. 767. A. C. 768. *Herodian. l. 1. Tillius. Chro.*

****

Capvt Qvintvm.

Bellum Aquitanicum ſecundum.

Pipinvs, erepto ignauis Regibus, omnium conſenſu ordinum, ipsâque annitente fortunâ cum virtute, principatu; vindicatâ ab improbis oppreſſoribus religione; eò rem Franciçam honoris prouexiſſe videbatur, quò

Carolvs Magnvs Fran-

corvm altiùs promoueri haud potuiſſe à mortali viro
Rex. creditum : cùm à Carolo Magno, digniſſimâ tanto parente ſobole, vt rebus geſtis, ſic Imperij magnitudine longè majori, in tantum felicitatis dignitatiſque faſtigium perducta eſt, quò nec vota quidem pertingere potuiſſent. Hîc Religionis ſplendor; hîc Imperij decus; hîc Francici nominis fama coruſcauit. Tot res geſtæ, pace & bello, domi & foris, illuſtrem tanti Regis memoriam apud poſteros effecerunt; vt laboret annalium fides, & ex magnitudine ſuâ, adeò *etiam magna, ſi nimia ſunt, veris officiunt*, penè in fabulas deſierunt. Sed non verbis ea eſt exponenda

Carolus Magnus Francorum Rex. A. C. 769. *Aim. l. 4. c. 67. Ann. Fuld. Eginhart.*

virtus, quæ factis omnium ora, voces, volumina, Orbem ipſum terrarum compleuit. Ab Aquitaniâ nuper domitâ paternis auſpicijs, initium erit; huc reliquias belli naufragi quidam furoris æſtus expulerat: nec reliquias diceres, ſed propè integrum bellum. Hunaldus igitur Vaifari, vt volunt, filius, ſuperioris belli reliquijs, & aliquot ſociorum ſupplementis, infidâ inter fratres Carolum & Carlomannum Regni ſocietate, pronocatus, ſicque magis diſcordiæ Francicæ, quam virtutis ſuæ fiduciâ incitatus, bellum mouit ſecundum Aquitanicum. Is Santonibus & Pictonibus fruſtra in Francos ſollicitatis, ad Lupum Vaſconum Ducem ſe recepit, vt in communi causâ, paribus ac communibus conſilijs viribuſque certarent. Sed fortuna virtuti fauit: metu pœnæ magis dejecti hoſtes, quàm belli ſocietate erecti ac fortes, nutare occipiunt. Carolus caſtris ad Garumnam poſitis, per legatos dedi ſibi Hunaldum Lupo imperauit: niſi pareret, exitium minitatus. Tanto ter-

rore excepta ea vox, vt eueſtigiò dedendum Carolo Hunaldum, aſſumpti in conſilium Ducis Vaſcones opinarentur. Adductus itaque ſummus bello Dux, nec niſi ſuis prodentibus victus vinctuſque in cuſtodiam traditur. Sic receptâ omni Aquitaniâ, Galliæ quies. Sed motus Italici Carolum breui cum exercitu euocarunt.

Carolus Magnus Francorum Rex.

******************* ****************

CAPVT SEXTVM.

Bellum Longobardicum vltimum.

DVM Vormaciæ apud Vangiones annua Comitia ex Pipini inſtituto haberentur, Carlomannus, relictis duobus liberis ex Berthâ conjuge, apud Salmoniacum fato functus eſt, cùm in Carolum fratrem turbida conſilia malorum inſtinctu agitaret: quo tempore bellum à Longobardis ortum eſt. CAROLVS omnibus quidem virtutibus, quæ Regem decent, ornatus, ſed præcipuè Catholicæ Pietatis ac Religionis ſtudio, quæ maxima Patris Auique laus extiterat, inſignitus; repudiatâ Longobardorum Regis filiâ (nonnulli ſororem vocant) Theodorâ, quam inuitus ſuadente matre, dum illa gliſcentem inter filios diſcordiam Salucijs componeret, in vxorem acceperat, deſiderium adeò vehementer accendit, vt comprehenſos partium Francicarum viros nobiliſſimi generis ac dignitatis, partim oculis, partim opibus ac pecuniâ multaret. Hinc illi prima malorum ſuorum labes, hoc initium impendentis ruinæ fuit. Creuit furor miniſtrante materiam odijs jam ardentibus Hunaldo, quem Religionis ac voti ſimula-

Eginhart. Paul. Æmil. Maſſ. Car. Sig. l. 3. de Reg. Ital.

A. C. 770.

Carolus Magnus Francorum Rex.

tione, prætextu Pietatis, vti velo ſceleribus obtento, Carolus in Italiam liberum dimiſerat. Is quò faciliùs pronum jam ad turbandum Longobardi animum incitaret, Aquitaniæ tumultus ad primum belli rumorem paratos deſiderio pollicetur: interim rem tacitè agendam, ne celeri Francorum aduentu conſilia opprimerentur. Bellum multo grauius extitiſſet; ſi, quod ſperabat, Adrianum S. Pontificem, qui hoc ferè tempore Stephano IV. ſucceſſerat, à Caroli ſocietate ſejunxiſſet. Sed ſuſpecta dudum Longobardi fides, ſpem præcîdit omnem, Adriano totum ſe Francis tradente ac committente. Augebat tamen ea res Deſiderij animos, Bertha nimirum cum liberis ex Carlomanno ad ſe profuga: quibus tanquam belli pignoribus, addam & facibus, niſi fortuna conſilium anteuertiſſet, vteretur. Receptis igitur in fidem Auſtraſianis ad

A. C. 771. Schaldim, totus in bellum intentus Caroli animus, abduci vllis rationibus à ſuſcepto conſilio non potuit. Ac multæ quidem capeſſendi extemplo belli cauſæ ſupererant: ſed ne quid per cupiditatem moliri videretur, manifeſta odia injuriæque expectantur: nihiloque

Carolus Magnus Francorum Rex. ſecius in vltimum Galliæ limitem cum exercitu progreſſus eſt, quamuis à Saxonibus turbari nuper reſciniſſet. Omnium honeſtiſſima juſtiſſimaque belli mouendi cauſa eſt, quæ cum ſenſu Religionis cohæreret. A deſideria-

A. C. 772. nis Pontifex vexatus iter Caroli feſtinauit. Legatis cum irrito reſponſo ſæpius redeuntibus, tandem Cottias Alpes tranſmittit. Inde

A. C. 773. pugnatum acriter inter Nouariam Ticinumque tradunt, tantâ Longobardorum internecione, vt à proſtratis hoſtibus locus Mor-

TARTAB nomen acceperit. Sed ægrè huic ſententiæ aſſentior: tum enim Deſiderius S. Pontifici Adriano ex profeſſo hoſtis, Romanas ditiones infeſto exercitu ingreſſus, vrbem petebat, cùm eius iter à Caroli copijs præter ſpem præcluſum eſt, Deſiderius ab Alpibus, amiſsâ ſupellectile Regiâ, Ticinum flexit cum expeditis nobilium, ac ſe validiſſimis mœnibus cinxit. Francus partito exercitu, vtrinque disjectis Deſiderianis, Hunaldoque ab interfectorum vxoribus lapidibus obruto, Bernardo patruo ſuo Ticini obſidionem committit, & cum delecto Equitatu, Veronam alteram Longobardorum Regiam, quò Adelgiſius Deſiderij filius confugerat, proficiſcitur. Sed eo fugâ elapſo, ac in Græciam profugiente, captis cum Berthâ matre fratris Carlomanni liberis, ac in Franciam ſtatim cum regio comitatu remiſſis, tranſgreſſus Apenninum, cujus dorſum Italiam perpetuo jugo diuidit, Romam petit. Exceptus incredibili omnium voluptate, prodeunte Regi obuiam cum palmarum olearumque ramis populo Romano, ac præ gaudio geſtiente ac ſuccinente, vt in ſaluatoris quondam Triumpho, *Benedictus qui venit in nomine Domini*, auctis Pipini Patris muneribus, *Liberator ſeruatorque Italiæ ac Patricius* ab ipſo Pontifice ſalutatus, ad caſtra perrexit. Semeſtri tandem obſidione captum cum vxore & liberis Deſiderium triſti ſanè ſpectaculo, erepto cum libertate Regno, Leodium Eburonum ad Moſam cuſtodiendum mittit, vbi Regum miſerrimus, alienæ potentiæ auidus olim, proprio Regno priuatus, in exilio conſenuit. *Solet enim numen plerumque faſtuoſos deprimere, & ad humilem fortunam*

Paul. Diac. l. 6. de geſt. Long.

Carolus Magnus Francorum Rex.

Eginhart. Anaſt. Biblioth.

Chalcond. l. 3.

deiicere. Sic gentis Romano Pontifici infeſtæ
Imperium planè extinctum eſt, poſtquàm
A. C. CCVI. circiter annos in Italiâ floruiſſet. De-
774. ſiderius, amiſſo Regno, apud poſteros fuit illu-
ſtrior, quàm aut Alboinus adepto, aut Antha-
ris & Agilulphus fundato: tantùm vnius ei
Caroli virtus & amplitudo gratiæ honoriſque
conciliauêre; vt *cladem autore leuare.* Fru-
ſtra deinceps Regnum reſtaurare conati ſunt
Carolus Adelgiſus, Thaſſillo Bauarus, Grimoaldus
Magnus Beneuentanus, alijque, quos armis deuictos,
Fran mox ſupplices ſingulari humanitate Carolus
corum ſibi deuinxit. Cæterùm Carolus, ordinatis Ita-
Rex. liæ rebus, remiſſo legendi ſummi Pontificis
jure, quâ erat ille animi moderatione, adactis
in ſua verba nouo ſacramento ditionis armis
Sigon. ſubjugatæ Proceribus, ſtrato his modis ad
l. 4. Imperium itinere, in Franciam reuertit, anno
inſequenti contra Saxones profecturus.

********* *********** **************

CAPVT SEPTIMVM.

Bellum Saxonicum ſextum.

Plin. V*Eteribus negotijs noua ſemper accreſcunt:*
l. 2. *tot nexibus, tot catenis, majus in dies*
Ep. 8. *occupationum agmen extenditur.* Reuerſus in
Aim. Galliam Carolus, Saxonicum bellum bien-
l. 4. *c.* nio, vt præmonuimus, ante Longobardicum
70. ſuſceptum, ſed quia leuius videbatur inter-
Ann. miſſum, repetit. Eresburgum, nobile oppi-
Fuld. dum, & arce potens, expugnatum nuper à
Paul. Francis, ac præſidijs firmatum Saxones cir-
Æmil. cumſederant: egregiè diu defenſum, ſed ſini-
A. C. ſtrâ eruptione debilitatum, tandem captum
775. ab hoſtibus fuit. Carolus, diuiſo in quatuor

partes exercitu, hoſtium vires diſtraxit, vt effuſiore bello circumfunderentur. Eresburgum ſtatim receptum, fuſis fugatiſque maximo prælio Saxonibus; promotæque vltra Viſurgim amnem copiæ. Poterat eâ clade frangi hoſtium impetus; ſed altè inſitus libertatis amor, genus hominum armis ferox, & ſeruitij planè inſolitum, bello iterùm implicuit: non meliori quàm nuper fortunæ ſucceſſu. Carolum vt rerum nouarum cura, ſic victoria ſequebatur; & quot partes Orbis terrarum ſunt, totidem faciebat monumenta triumphorum. Penè fraude interceptus ex ſupinâ noſtrorum negligentiâ, magnum vitæ periculum adiit. Nocte jam appetente, Saxones Francis vt commilitones permixti, caſtraque ingreſſi, ac ſublato ex compacto clamore inermes cædunt ſternuntque. Increpitante mox Rege, ac virtutem Francorum ſemel fraude eludi potuiſſe, iterùm neque falli, neque vinci poſſe inclamitante, acceptam ignominiam hoſtium cruore detergunt. Quippe fortiſſimi juuenes contumelijs irritati erant; nihil illis ad arma & ſoluendam injuriam promptius fuit. Incitabat virtutem cùm regia vox, tum ignominiæ delendæ cupido. Ac ne diuturnior Saxonum lætitia foret; vaſtant, diripiunt, incendunt paſſim omnia: nec cædendi finis vllus fuit, donec demiſſiſſimis precibus lacrymiſque Carolum placuiſſent. Quàm *bellorum egregij fines, quoties ignoſcendo tranſigitur!* Data ſupplicibus cum pace venia; ea lege, vt abjecto Dæmonum cultu, Chriſtianæ Religionis partes amplecterentur. VVeſtphali quoque pugnâ victi, cum Francorum legibus Religionis ſacra accepêre. Ita victi duobus

Carolus Magnus Francorum Rex.

A. C. 776.

Carolus Magnus Francorum Rex.

maximis prælijs, viciſſe viſi ſunt: quæ ſi fides niſi gentilitio cruore emi non potuit, quis
A. C. non exclamet tanti fuiſſe vinci? tanta Caroli
777. Regis gloria, vt Saxonum Apoſtolus diceretur.

****

Capvt Octavvm.

Bellum Sarracenicum tertium.

Aim. l. 4. c. 72. Eginhart. Ado. Vien. paul. Æmil. 778. *Carolus Magnus Francorum Rex.*

Bellvm nullum Carolo magis cordi erat, quàm quod pro Religione gerebatur: eò impiger quaſi victoriæ certus ac ſecurus ferebatur. Sarracenicum bellum ab auo ſuſceptum, ab Patre aliquâ ex parte geſtum, ſibi conficiendum ſumpſit. Aſtures & Galæci, Hiſpaniæ ad Oceanum populi à Barbaris preſſi; Carolum, cujus virtutis ac Pietatis in Religionem certa monumenta, & fama ingens, ex miſeratione ſollicitant. Auxit belli deſiderium Barbarorum diſcordia, & Cæſarauguſtanorum Regulus Ibnabala, qui ſe à ſuis pulſum Regno mentitus, Regem barbarâ fide penè decepit. Pyrenæo igitur ſaltu pari generoſitate ac felicitate, quàm inuictis nuper Alpium jugis ſuperatis, ad Pompeiopolim (Pampelonam vocant) caſtra poſuit. Ea vrbs, dum Barbarorum vires coïrent, & juſto exercitu Francis occurrerent, ſtrenuè defenſa oppugnationem diſtulit. Carolus quò promptiùs oppidum expugnaret, diu noctuque continuari oppugnationem imperat: admotis omnis generis machinis, tantâ vi ac pertinaciâ, vt breui conſternatis hoſtibus, & non intermiſſo impetu fractis, poſt tertium oppugnationis menſem, Franci oppido potirentur.

Præda ingens hominum facta, vrbs direpta, muri in planum ſummiſſi, poſt nongenteſimum circiter fundationis annum; eo miſeræ vrbis ſolatio, vt quæ à Pompeio magno condita primùm fuerat, à Carolo magno dirueretur. Quo terrore perculſæ ciuitates finitimæ imperium victoris accepêre; reſtitutus etiam in Regnum Ibnabala, cùm anteà tributum annuum pactus fuiſſet. Miſſæ inde vltra Iberum amnem à Carolo ad Alphonſum cognomento Caſtrum, Legionis Regem, Francorum copiæ. Quibus ille inſtructus, inſignes victorias de Barbaris reportauit: vt Francorum beneficio, Hiſpania penè tota jugum Barbarorum excuteret, nec puderet Hiſpanum, tanto ſe Principi *proprium ſuum profiteri*. Felix illa expeditio & proſpera, ſi primis vltima reſpondiſſent. Nimirum *ſolet eſſe felicitatis pediſſequa calamitas; nihilque tam lætum eſt, vt nihil acerbi habeat admixtum*. Ibnabalæ perfidiâ impedimenta vaſaque omnia Francorum expilata ſunt, regiæ opes direptæ à Barbaris, notitiâ latebrarum & viarum compendijs ſe tegentibus, cæſo etiam Rolando Britannici littoris præfecto, ſingulari Regis Francorumque deſiderio. Nec prædones perſequutus Rex; cum Saxonicus tumultus belli molem ad ſe traduxiſſet; quo tamen breui confecto, Ludouicum filium in Barbaros miſit: qui captis tandem Regulis ſuis, jugum Francicum pati didicerunt. Hîc viſum Carolo B. Iacobum, viam lacteam, Aigolandi, & Caroli centenis primum equitibus, mox totius exercitus viribus pugnas; Ferracuti, Laruatorum, Marſirij & Belligandi luctam, Ganelonis perfidiam, aliaque id genus delyria ſom-

Strab. l. 3. Mariana. l. 3. c. 15. Eginhard.

Carolus Magnus Francorum Rex.

niantium anicularum, Turpini vt ferūnt commenta, nihil moror: non enim ficta, ſed facta;
Liu. l. 22. non falſa, ſed vera breuiſſimus libellus inueſtigat, & vt cum Liuio dicam, ego nihil
Carolus Magnus Francorum Rex. hauſtum ex vano velim: quò nimis inclinant ferme ſcribentium animi.

****

CAPVT NONVM.

Bellum Saxonicum ſeptimum.

Cic. pro Mil. A. C. 779. Ann. Fuld. & Engol. *Maxima profectò peccandi illecebra eſt impunitatis ſpes.* Nimia Caroli erga Saxones ſæpè victos Clementia tot bellorum fiduciam dedit. Seueritate opus eſt contumacibus, quæ quò grauior eſt, eò tutior. VINDOCINDVS, ſiue VVIDIKINDVS Dux Saxonum, is qui rerum geſtarum famâ MAGNVS à ſuis eſt appellatus, peregrinantibus quaſi in Hiſpaniâ Francorum armis, fruſtra ad belli ſocietatem ineundam ſollicitatis Danorum Proceribus, manu haud ſpernendâ propriæ juuentutis, tranſgreſſus Rhenum, Galliæ fines ferro
A. C. 780. ignique euaſtabat. Verùm audito Caroli aduentu, de fugâ & latebris cogitare Saxones incipiunt. Vindocindo in tutum ſe recipiente, cæteri à ſuo Duce deſerti, palantes ab regijs copijs cæſi ad vnum. Carolus, vt paulatim Saxonum gens extingueretur, grauiſſimis legibus impoſitis tributis inſuper onerat; honoribus, magiſtratibus ac præfecturis excluſos,
Carolus Magn. Francorum Rex. ſed nec armis victi, frangi: nec legibus vel iniquis domari peruicaces poterant; quin ſuſcepta pro ſuis finibus ac libertate in Sclauos arma, immortali in Francos odio flagrantes, proderent. Nam captatâ occaſione motus

Italici iterùm turbant, eodem quo nuper Duce Rebellionis Vindocindo. In hos Theodoricus & Geillo Duces à Carolo miſſi, huic bello præfecti ſunt. Sed conſtituit experimento *plurimùm nocere & multitudinem imperantium, & regimen incertum*: quippe æquatos dignitate ſtimulabat priuati odij pertinacia in publicum exitium, inuicem diſcordes bonum publicum priuatis odijs ac ſimultatibus impediebant. Alter enim æmuli odio, vt ſuum vnius belli confecti decus faceret integrum, in Saxones temerè irruens cum maximâ copiarum parte cæſus occubuit. Reparata mox à Rege clades. Victi qui vicerant. MM. & ampliùs ſecuri percuſſi, Vindocindo in Daniam profugiente. Cæteros cum VVeſtphalis, qui Saxonicum ingenium induerant, in Galliam cum liberis ac vxoribus traduxit, vt *qui in ſuo fidem ſeruare non poſſent, ſaltem in alieno quieſcerent*. Eaque demum pax fuit, vt *mutati homines; alia terra, cælum ipſum mitius molliuſque ſolito videretur*. Sic quibus licentia iniquitatis erepta eſt, vtiliter victi. Vel hoc digni laude, quòd pro libertate breui pugnare, quàm ſegnes in diuturnâ & quietâ ſeruitute æuum tranſigere maluerint. Quippe *fortibus viris cum dignitate potiùs cadendum fuit, quàm cum ignominiâ ſeruiendum. potiorque viſa eſt periculoſa libertas quieto ſeruitio*. Confecto feliciter bello, filios prouincijs præfecit, quò ſub paternâ velut diſciplinâ imperare condiſcerent: Carolum Germanis, Pipinum Italiæ Regem inſtituit, Ludouico Aquitaniam ac bellum Hiſpanienſe committit. Quo ferè temporum tractu, naturæ legibus conceſsêre

A. C. 782.

Fl. l. 4. c. vlt.

Carolus Magn. Francorum Rex. Phil. Iud. l. 3. Sall. hiſt. 1.

A. C. 783. Hildegardis & Bertrada, hæc Caroli mater, illa vxor. Cæterùm quamuis tot ſecundis prælijs belli vltra mouendi licentiam ac voluntatem ſuſtuliſſe videretur, incolarum inſuper deportatione; nondum tamen ad pacis ſtabilitatem profecerat Carolus: cùm ſcopulus & mora publicæ ſecuritatis ſupereſſet Vindocindus ad Danos profugus. Is, vt prima affulſit occaſio, non dubitauit erumpere: ſed vix ſumptis ad rebellandum animis armiſque, A. C. 784. Caroli celeritate oppreſſi ſunt Saxones. Eo in Franciam reuerſo, Carolum filium adoriuntur. Itaque reuerſus Rex, cæſis ad Lupiam hoſtibus, Vindocindum tot bellorum fomitem, A. C. 785. tot ſtruem incendiorum, ſupplicem habuit, mitiſque aduersùs victum fuit, decorum ſibi arbitratus, ſi quanta nuper in hoſtem peruicaciâ, tantâ beneficentiâ in ſupplicem vteretur. Itaque Chriſtianorum ſacris imbutum Angariæ Ducatu donauit. Victoris humanitate ac liberalitate victis, qui toties armis ſuccubuerant.

Tac. 3. ann. *Carolus Magnus Francorum Rex.*

****

CAPVT DECIMVM.

Bella aduersùs gentes exteras, ſiue bellorum aliquot reliquiæ.

Ann. Fuld.

DOMITIS Saxonibus, reciſaque apud inquietam gentem in Vindocindo conſuetæ rebellionis hydrâ, ne fortiſſimo Regi eſſet à bello quies, in diuerſis ac diſtantibus prouincijs turbæ oriuntur; adeò nullum extitit bellum, in quo non eum Fortuna exercuerit. In Auſtraſia Hertradus quidam comes, in Aquitania Adelericus turbauit; vtrumque

tamen citò in ipſo tumultus ortu pari felicitate compreſſit. Nec difficilior fuit de Britonibus Victoria: quos in obſequium Ardulphus Caroli legatus reduxit: quanquam mox rebellauerint, vt quæ gens ſuos olim Reges habuerat, ſuis ſine Regulis ſtare acquieſcere vix poſſet, æquiſſimo licet, ac leuiſſimo imperio regeretur. *Liberis populis ingratum eſt quod cunque ſeruitutis pretium.* Dum hæc proſperè in diuerſis regionibus geruntur; Aragiſus Beneuenti Dux, tot nuper beneficijs à Carolo affectus, de expellendis totâ Italiâ Francis, cum Adelgiſo, Deſiderij filio, & Thaſſillone (vt præmonuimus) haud obſcurè agitabat: quibus acceptis, Carolus, ne altius Rebellium animis malum adhuc naſcens figeretur, ſuperatis incredibili celeritate Alpibus, Romam occupat, improuiſoque aduentu fœda conſilia opprimit. Eâ re perculſi fœderati, ac imprimis Aragiſus, dato Grimaldo filio obſide, pacem deprecatur. His peractis, Thaſſilloni toties reo ſua pœna infligenda fuit. Vix credas in vnum Ducem tres exercitus ductos. Sed ijs opus erat, quo celeriùs teneretur, præcluſis vndique ad opem ferendam aditibus. Parata etiam fuit ſupplici Principis liberalitas; quâ ille vſus callidè in tempus. Sed elapſus periculo ferocior, ne vitijs ſuis deeſſet quin periret, rebellauit. Quis Caroli manſuetudinem non mirabitur? Læſus toties & eluſus, cum ſupplicio afficere potuiſſet, beneficio deuinxit. In cœnobium truſus eſt cum Theudone filio. Perierat haud dubiè, ſi in alium victorem incidiſſet. Sic Bauaria Regno Franciæ feliciter annexa eſt. *Profuit tanto victore capi.*

A. C. 786.

Carolus Magnus Francorum Rex.

Aim. l. 4. c. 78.

Ado.

Virne Curt.

A. C. 787.

A. C. 788.

Sen. Tro.

Carolus Magnus Francorum Rex.

****

CAPVT VNDECIMVM.

Bellum Hunnicum tertium.

Eginhart. Ann. Fuld. Ado. Vien.

HVNNOS Bauaris in Carolum fœderatos, Thaſſillonis pœna, communi quaſi ruinâ traxit ac ſepeliit: ac tantò indignius, ac miſeratione propius gentis exitium fuit, quòd non vno omnium conſenſu, ſed pertinaci vnius ferocia, ac temeritate bellum erupiſſet: vt *vnius ſæpè vitio ab omnibus peccatur.* Bipartito exercitu, altero Bauariam, Italiam altero, vbi à Longobardis turbatum eſſe fama euulgauerat, hoſtes aggrediuntur. Sed Garamandi Audacrijque illuſtrium bello Ducum virtute vtrobique profligati, Caroli fortunam malo ſuo fato experti ſunt. Irritauit, non extinxit audaciam rebellium ea clades: ſed mox decem armatorum millibus conciſis detumuit. Nec tamen Hunnos fefellerat turbandæ rei à Longobardis ſpes: Adalgiſus enim tempori inſidiatus, claſſe inſtructus ab Irenâ Imperatrice, cum Theodoro Siciliæ Præfecto delatus in Italiam, omnem facilè regionem inuaſiſſet, ni à Grimoaldo repulſi Græci ab incœpto deſtitiſſent. In Calabriâ certatum acie, tantâ vtrinque pertinaciâ, quantâ quis aras focoſque defenderet. Victoria penes Francos, capto Adalgiſo, qui mox Victoris juſſu capitali ſententiâ plexus eſt. Quo ferè tempore Sclaui latrocinijs Francicas ditiones infeſtantes, pari fortunâ compreſſi ſunt: receptoque in fidem VVilzano gentis facilè Principe, Carolus in ſequentem hyemem in Vangiones reuerſus eſt. Sed vrge-

Carolus Magnus Francorum Rex. A. C. 789. Sigon. l. 4. de

bat

bat interim Carolum Hunnici belli moles, *Regn.*
nec fracta ſuperiori clade ſatis audacia. Diui- *Ital.*
ſis in duas partes copijs rebelles aggreſſus, A. C.
conceptis publicè votis, totoque triduo reli- 790.
gioſè luſtratis, vt qui ſciret *initium rerum* *Plin.*
agendarum à precationibus capiendum, tantam *Pan.*
victoriæ ſpem fiduciamque Francorum animis impreſſit, vt ſecuri hoſtem appeterent: adeò certâ victoriâ, vt prædam in anteceſſum pactione diuiderent, ac cæſis plurimis caſtra penetrarent. Carolus palantes inſequutus ad Danubij & Arrabonis confluentes, cùm ſe illi ſyluis inuijs & inacceſſis locorum aſperitatibus abdidiſſent, *quærendi erant, vt vincerentur.* A. C.
Horum reliquiæ, ne illic hyemem tran- 791.
ſigeret Carolus, conficiendæ Henrico Fori-Iulij Duci relictæ ſunt. Cæterùm hoc anno Carolus Magnus Pariſiorum Scholam, ſtudiorum altricem, & cujuſcunque eruditionis parentem, Alcuini præceptoris operâ conſilioque vſus inſtituiſſe fertur. *Erat enim tam elegans liberalium ſtudiorum, omniſque Doctrinæ & autor, & admirator*; *vt* quod de Scipione Africano dicitur, *præcellentes ingenio viros domi militiæque ſecum haberet.* Eo facto prouidit Carolus in poſterum, vt qui cæteris Orbis gentibus bello ſuperiores euaſerant, ingenio non vincerentur: vtrobique verè Magnus, firmato Franciçæ gentis Imperio non armis modò aduersùs hoſtes, ſed quod majus eſt & auguſtius, bonis Pacis artibus. Sed à Muſis & ſcholis, ad arma & caſtra ſtylus reuocatur. Iamque profligatis Hunnis, Auaricum Claſſicum increpuit.

Carolus Magnus Francorum Rex. Pater. l. 1.

****

CAPVT DVODECIMVM.

Bellum Auaricum.

Anaſt. Paul. Æmil. A. C. 792. *Curt. l. 6. c. 7. Carolus Magnus Francorum Rex.*

NON tam hoſtium ferociâ, quàm conjuratorum in Regem numero, ac perfidiâ, Carolo graue & periculoſum fuit hoc ab Auaribus bellum. *Externâ vi non tutus modò, ſed inuictus; inteſtino facinore petebatur: & ab hoſte armato ſecurus Rex, propè fuit, vt domi ſemel, ac iterùm parricidio extingueretur.* Auſtraſianæ juuentutis proceres aliquot, Arderico authore, dum incautiùs in ſceleris ſocietatem plures aſciſcunt, delati comprehenſique, abditi carceri cum facinoribus conſcijs, mortem digniſſimam cogitato ſcelere obierunt. Pipinus filius nothus, ſiue in ſpem Regni adductus, ſiue odio Faſtradæ Reginæ, cujus impotentiam ferox juuenis & contumax ferre non poterat; diro exemplo locum necandi optimi Patris ac tempus circumſpiciens, per Fardulphum Longobardum detectâ conjuratione agnitus, comam poſuit ſacris addictus. Auares interim Pannoniæ, vt alibi diximus, populi, & Bauari exules à Theodorico Francorum Duce pulſi in Auſtriam copias reparant. Rex vbi hoſtem vicinum habuit, magno ac ſingulari Pietatis inter arma documento, operatus ſacris tantam numinis fiduciam concepit; efferamque gentem & Religionis hoſtem exterruit adeò, vt pars ad Hunnos Scythaſque confugeret, alij ſecundo Danubio trepidâ celeritate vecti, inſequentes Francos effugegerent. Mox iterùm bello tentati, Pipino Italiæ Rege bellum adminiſtrante; ſed Rege

hoſtium Theodoro, qui & Chaganus recepto gentis more diccbatur, Chriſtianorum fidem profitente, ab armis diſceſſum eſt. *Adeò illa felix & incruenta victoria eſt, quam Pietas præceſſit.* Pari fortunâ Italiæ tumultus compoſiti. Grimoaldus Beneuenti Dux in Pipinum mouerat: ſed is auctus fratris Ludouici Aquitaniæ Regis copijs rebellem perdomuit. Hoc tempore Danubium Rheno committere cogitauit: perfeciſſetque negotium ſub Neronis olim principatu tentatum; nî frequentibus è cœlo imbribus, aliiſque incommodis ceſſiſſet interruptum & infectum opus. *Carolus Magnus Francorum Rex.* A. C. 793. *Tac. an.* 13.

****

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

Bellum Saxonicum octauum.

FVso ex occurſu Friſiorum exercitu ſub Theodorico Caroli Magni Duce, Saxones, gens pertinax, ſepties rupto fœdere, cladibuſque ſuis animoſior, ingentem libertatis tandem aſſerendæ ſpem conceperant; cùm peractis more Chriſtiano Faſtratæ conjugi fato nuper functæ juſtis, in Rebelles profectus eſt Carolus. Tantâ celeritate his motibus occurrit, vt quem venire non ſenſerant, videre ſe vix crederent. Præmiſſo trans Rhenum Carolo filio metu proximæ cladis perterriti, miſſis legatis deditionem fecêre Saxones. Sed conuerſo exercitu, conſuetudinis haud obliti ſuæ, Rebellionem ferociùs quàm anteà occipiunt. VViltzanum Sclauorum Ducem ad Carolum proficiſcentem in tranſitu Albis interficiunt. His, vt par erat, commotus vehementer Carolus, cum copijs omnibus per-

A. C. 794. *Aim. l.* 4. *Paul. Æmil. Papy. Maſſ.* *A. C.* 795. *Carolus Magnus Francorum Rex.* *A. C.* 796.

ſidiam ſingularem ſeuerè vindicaturus eò aduolat. Sed ij prouoluti ad genua,ac ſupplices veniam pacemque deprecantur : quibus auditis, & grauiter increpitis, bellum Rex humaniſſimus remiſit. Sed quieſcere gens inquieta non potuit : elidi & frangi vno impetu pridem oportebat, ne toties inſurgeret, captâ
A. C. ex nimiâ Regis humanitate fiduciâ auda-
797. ciâque. Nam & Principis Actores iuri dicundo per conuentus more priſco incumbentes, & agendo ſenſui intentos ferociter trucidant: Godeſchalchum Caroli ad Danos legatum (quod genus hominum ſanctum eſt apud Barbaros, nomen inuiolandum) crudeliter inter-
A. C. ficiunt. Nec inultum facinus : miſſo namque
798. cum exercitu iterùm Carolo filio, quidquid terrarum Viſurgim inter Albimque jacet, ferro ignique euaſtatum eſt. Nec cruori modus factus, dum eſſet qui cæderetur. Haud ita diſſimili exitu, circa ea tempora, Hunni ab Pipino, Italiæ Rege, Caroli filio profligati, Pannoniâque exacti ſunt. Quæ Regionis pars

Carolus Magnus Francorum Rex.

à Barbaris colebatur incolarum aliud nomen ſortita eſt, vt Auſtria quaſi Orientalis Pannonia diceretur. Fuit & Ludouici Aquitaniæ Regis felix in Hiſpaniam expeditio. Ita diuerſæ Orbis terrarum Partes Caroli M.
A. C. auſpicijs luſtratæ ac peragratæ, Victorijs
799. etiam ac triumphis illuſtrabantur. Tantò majori Parentis inuictiſſimi gloriâ & gaudio, quòd & ſuis, & liberorum ſuorum manibus eæ palmæ legerentur.

****

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

Imperij Orientalis tumultus.

IN Auguſtulo nuper Auguſtam olim & quodammodò ſanctam Romani Imperij majeſtatem, fatali quadam imbellis Imperatoris voce, deſiiſſe planè in Occidente præmonuimus; ac ſerie breuiſſimi operis Gothorum in Italiâ res, inde Longobardorum potentiam floruiſſe oſtendimus: nunc eas quibus Orientalis Imperij majeſtas agitata eſt turbas, paucis explicare, haud reor ab inſtituto alienum. Nam eò ſtylum orationis promouebimus, donec Romanæ Aquilæ, rebus Orientis velut peſſundatis ac projectis, quòd ſeruari à naufragio vix poſſent, Lilijs feliciſſimè inſederunt. Theodorici, Eutharici, Athalarici, Theodati, Vitigis, Tottilæ, Gothorum in Italiâ Regum res geſtas, quà Francos contingebant, perſtrinximus: Alboini, Fl. Autharis, Agilulphi, Grimoaldi, Luitprandi, Aiſtulphi ac Deſiderij, præcipuorum Longobardiæ Regum potentiam non omiſimus, vnius ferè Imperij ad Græcos velut exulantis damnatâ memoriâ. Itaque proponenda eius aliqua velut in tabellâ facies; vno quaſi intuitu ſpectanda.

Anaſtaſius igitur Clodouæum Regem Francorum V. tanti ſcilicet Principis famâ motus, magnis affecit honoribus. Hic Arrianæ impieratis ſectator, cùm annos fere xxvii. poſuiſſet in Imperio, fatum fugiens ſuum, fatum inuenit (nam periturum ſe igne accepe- *A. Ci*
rat) ictus fulmine occubuit. Iuſtinus inde 518.

Thrax cognomento Armentarius, Fortunæ indulgentiâ ex Armentario, militaribus gradibus aſcendens, tandem in Imperij ſublime faſtigium euectus eſt. Chriſtiana pietas tantùm eo imperante floruit, quantùm deceſſoris impietate elanguerat: vix imperij nouennium
A. C. expleuit. Hunc excepit Iuſtinianus, legum &
527. juris author, quem leuiſſimâ de Francis, vt dictum eſt, victoriâ elatum ac ſuperbum Francicum ſe nominaſſe monuimus. Sed longè clariſſimus tanti viri Principatus, Gothorum clade vltimâ per Narſetem eximium Eunuchum fuit. Verùm Iuſtini junioris tantæ molis haud capacis puſillanimitas, Sophiæque impotentiſſimæ mulieris ſuperbia, Italiæ pacem diuturnam habere non potuerunt: Narſete ob contumeliam accenſo, & Longobardorum ferocem gentem in Romani Imperij, atque adeò Religionis, ſi per Francos licuiſſet, perniciem interitumque euocante: talemque, vt idem profeſſus fuerat conuincianti Sophiæ, ordiente telam, quam neque ipſa,
A. C. neque maritus eius, dum viuerent, retexere
578. potuerunt: hic annos circiter XIII. impera-
A. C. uit. Non longa deinde Tiberij dominatio:
582. nam eum ſtatim Mauricius gener excepit: is Francorum armis amicitiâque fretus, Italiam recuperare fruſtra conatus eſt: altas enim
A. C. dudum radices egerat Longobardorum poten-
602. tia, nec niſi à Francis euertenda. Hunc Pho-
A. C. cas vigeſimo imperij anno interfecit. Tum
609. ille exacto Tyrannidis ſeptennio ab Heraclio
A. C. ſublatus eſt. Heraclium inſignes victoriæ, ſed
640. recepta imprimis de Perſis Crux dominica
A. C. celebrauit. Conſtantinum infirma valetudo
667. citò Imperio viuiſque abſtulit. Conſtans filius

in Italiam contra Longobardos profectus, ab iiſdem pulſus eſt: ſpoliata Româ hoſtili plusquàm auaritiâ, à Mezenrio cæſus. Inde Conſtantinus Pogonatus dictus, quòd Conſtantinopoli ſoluens tenerâ adhuc lanugine, promiſſam Barbam è Siciliâ retuliſſet. Hic ad annum fere DCLXXXIV. imperauit. Huic ſucceſſit Iuſtinianus filius, ac decennio imperauit, donec à Leontio Imperatoriâ purpurâ, ignominiosè truncato naſo, & linguâ (vt ferunt nonnulli) præciſâ exutus, in Pontum relegaretur. Leontius poſt Triennium in Imperio exactum pari pœnâ ab Abſimaro Tiberio affectus, in Dalmatiam relegatur. Tanta vel mobilitas militum, vel fortunæ varietas, vt viciſſim Reges, nunc Exules, nunc Reges viderentur. Abſimarus ſeptennium; Iuſtinianus iterùm octennium, Philippicus biennium in Imperio expleuêre. Anthemius inde, qui & Anaſtaſius II. eſt appellatus, biennium; Theodoſius IV. pari fere temporis ſpatio imperarunt. Leo inde Iſauricus, Iconoclaſta, cujus temporibus Martellus Francorum Dux ſub ignauis Regibus floruit, annos fere XXIV. in Imperio poſuit. Conſtantinum fœdo cognomento Copronymum, erroris, & in Roman. Pont. odij hæredem Imperio reliquit. His temporibus magnæ Francorum in Italia geſtæ res à Pipino & Carolo Magno: qui projectum à Græcis Imperatoribus Imperium Franciæ genti compararunt. Hunc ferunt per quietem à Deo monitum, vt Carolum Regem Francorum adjutorem in Barbaros aſſumeret. Conſtantino contra Bulgaros pugnanti diuinitus percuſſo fœdâ plagâ, ſucceſſit Leo multò diſſimillimus Parenti filius: qui poſt Imperij

A. C. 684.
A. C. 697.
A. C. 716.
A. C. 740.
A. C. 775.
Vinc. l. 24. Spec.

A. C. annum quartum fato immaturo conceſſit.
779. Tandem Conſtantini Porphyrogeniti & Irenes
Zon. matris domeſticâ etiam diſſenſione laceratum
tom. 3 Imperium ;cùm hanc ille primùm;mox illum
A. C. Irene orbatum oculis, vitâ Imperioque impia
789. mater exuiſſet. Tandem fruſtra tentatis cum
A. C. Carolo magno nuptijs, à Nicephoro in Les-
797. bum inſulam deportata eſt · Imperiumque
A. C. Romanum in Occidente feliciter ad Fran-
800. cos peruênit, vt ſequenti capite demonſtrabimus.

****

Carolus Magnus Francorum Rex. Fl. l. 4. c. vlt.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

Imperium Romanorum à Græcis ad Carolum Magnum & Francos tranſlatum.

Carolus Magnus Francorum Rex.

OMNIBVS ad occaſum aut pacatis, aut domitis gentibus, ad Septentrionem quoque intra Rhenum, atque Danubium : ad Orientem Italiâ à Barbaris liberatâ ; reliqui immunes etiam Francici Imperij, ſentiebant tamen magnitudinem, & victorias clariſſimæ gentis, populi reuerebantur. Ita omnium aures Caroli fama peruaſerat ; vt in omnium animos lumen ſuum immitteret tanti Regis virtus : & qui non ſenſerant, aliorum tamen ſermonibus audirent, viderentque. Tot igitur bellis pro Religione feliciter geſtis confectiſque, cùm ad ſummum honoris faſtigium gentem Francorum euexiſſet, Leonem III. ſummum Pontificem ſede dejectum, contume-
Zon. liosè habitum, & vrbe pulſum, primæ ac pri-
tom. 3. ſtinæ dignitati reſtituiſſet, Reip. Chriſtianæ
A. C. pacem & tranquillitatem, quam violentus ab
801. Adriani S. P. (qui nuper è viuis exceſſerat)
conſan-

conſanguineis, ac neceſſarijs turbo excuſſerat, reddidiſſet: ipſe viciſſim à Rom. Pont. cujus contra inuidos & maledicos integritatem, vitæque innocentiam defenderat, publicâ gentium voce, in publicâ jam tum Orbis patriâ, ad dignitatis imperatoriæ culmen promotus, primus obliteratum penè in Italiâ Romanum Imperium reſumpſit,& poſt Auguſtulum apud Romanos imperauit. Quò multæ quidem cauſæ ſummum Pontificem facilè impulerunt: neglecta ac plerumque vexata à Conſtantinopolis Imperatoribus religio, Francicæ gentis, & Caroli potiſſimùm Patris Pipini, ac Martelli aui, in ſedem Pontificiam ampliſſima merita; vt *nihil eſt tam excelſum, quod non virtus mereatur*: Caroli denique Imperio digna virtus, quæque cæteris longè præfulgebat Regibus majeſtas. Tum diuerſi ad eum legati Perſarum, Sarracenorum, Hiſpanorum, amicitiam ambientes, IMPERATOREM AVGVSTVM, VICTOREM, MAGNVM ſalutarunt. Hæc tempora publicæ Orbis lætitiæ deſtinata, quis credat nefas? in medijs Italiæ viſceribus, aliquot belli tumultibus turbabantur: mox tamen Grimoaldo turbarum concitatore intercepto, quies fuit. Ludouicus etiam Aquitaniæ Rex, profligatis in Hiſpaniâ Sarracenis, Barcinonem nobiliſſimam vrbem bienni obſidione circumſeſſam inſigniter capit. His præclarè geſtis, Francicas opes virtus cum Fortunâ altiſſimè euexit. Auxit eam Caroli gloriam Nicephorus Orientis Imperator, qui (Irenâ Auguſtâ, vt prædiximus, in Lesbum inſulam deportatâ, ne nuptijs ſuis, quas cum Carolo tacitè ſollicitabat, Orientis Imperium Francis ſubmitteret) cum eo fœdus

Paul. Diac. l. 23. Aim. c. 90. l. 4. Anaſt. Ado. Vienn. Eginhart. Sig. l. 4. Carolus Magnus Francorum Rex. Tac. 4. an.

A. C. 802.

iniit. Conuenit, vt Orientis alter, alter Occidentis Auguſtus diceretur: ac medius inter duo Imperia velut limes, Venetiarum Reſpublica vtriuſque majeſtatem obſeruaret; libera, immunis, & ab vtroque ſecura. Cæterùm Imperator aſcitus ac ſalutatus eſt Carolus, cùm Francorum Regnum xxxiii. circiter annos adminiſtraſſet: ccccLxx. ferè anno quàm inſignia Imperatorum Rom. ab Conſtantino in Thraciam delata fuerant: populo Rom. vniuerſo, ter voce clariſſimâ acclamante CAROLO AVGVSTO A DEO CORONATO, MAGNO ET PIISSIMO IMPERATORI ROMANORVM, VITA ET VICTORIA.

Carolus Magnus Francorum Rex.

****

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

Bellum Bohēmicum, ſiue Sclauicum ſecundum.

Paul. Æmil. Sigon. l. 4.
A. C. 805.

HVNNI nuper ingenti prælio deuicti ac proſtrati, aſſiduis Sclauorum incurſionibus premebantur. Horum Princeps natio, Bohemi; quibus à Carolo Magni filio bellum pro Hunnis in Francorum amicitiam receptis geſtum eſt, ancipiti dimicatione; cùm duæ victrices Hunnorum gentes concurrerent, contenderentque, vtra alteri imperaret. Dux hoſtium Beccho, popularium ſuorum quàm potuit maximum numerum collegerat, nullo milite externo vſus: ſiquidem *domeſticis militibus obſequium & patientia imperij longè præſtantior, quàm exteris*, tantò exercitus fortior, quòd paribus inter ſe animis, pro communi patriâ, vitâ fortuniſque decertarent. Nec facilis ex tanto hoſte victoria, nec vno alterove prælio parta foret, ſi vt in clade fortem ani-

Carolus Magnus Francorum Rex.
Curt. l. 10.

mum oſtenderat, ſic Ducem ſaluum ex acie recepiſſet. Namque is non Imperatoris modò, ſed etiam militis officio functus, dum ſtudio certaminis finem virtutis nullum facit, vitæ finem inueniens cæſus occubuit. Cujus caſu cecidit vis omnis Bohemica, amiſſis nempe cum ſuo Duce juuentutis ſuæ Proceribus. Breui tamen interjecto tempore, iterùm cum Sclauis acie congreſſi Franci, Ducem Miledoctium ſiue Miliduochum profligarunt. Tum duæ arces ad Albim Salamque amnes conditæ, quibus Barbarorum incurſiones ſiſterentur. Miſſi interim à Bohemis legati ad Carolum, deditione gentis factâ, Francicum Imperium inuictum ſanctumque accepêre, redactâ in Prouinciæ formam Pannoniâ. Saxones tandem his temporibus victi, coactique ſacra Chriſtianorum recepêre: ſicque impoſitus difficillimo & continenti propè bello finis. Profligati etiam magnâ clade iterùm per Ludouicum Caroli filium Sarraceni.

A. C. 606.

A. C. 607.

A. C. 808.

Carolus Magnus Imperator Francorum Rex.

****

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

Bellum Sarracenicum quartum Nauale.

ENITVERAT Francorum virtus terreſtribus copijs, ac prælijs: totque de Barbaris victoriæ, inſignem gentem populis commendabant. Vacuum triumphis mare, ac ferè tunc Francis poſt inſeſſas tandem Gallias intactum, inuidiâ terrarum, eorum arma prouocauit. Oram Italiæ, inſulaſque finitimas, Sarracenorum infeſta claſſis euaſtabat: ſed breui fugata, majoris mox pugnæ materiam dedit. Barbari non tam acceptâ clade fracti,

A. C. 809.

Paul. Æmil. Sigon. l. 4.

quàm Audemaro Comite Genuenſi partium noſtrarum Duce cæſo feroces; in Sardiniam Corſicamque exſcendunt, diriſque populationibus ſæui infeſtant. Inde pulſi à Sardis, cum Burchardo Equitum Magiſtro Nauali pugnâ confligunt. Illi quidem nauium multitudine, celeritate, vſu, ſuperiores; ſed virtus Francorum multitudini haud ceſſit. Francos Mediterraneum hominum genus, maritimarumque rerum inſolens, nouo bellandi more territum iri, hoſtes ſperauerant, ſtultâ ferociâ ſuperbi; quaſi Neptunus virtutem eorum auxiſſet, qui toties terrâ ſuccubuerant. Sed ille rudis veréque terreſtris populus (vt de Romanis quondam aduersùs Carthagienſes mari certantibus ferunt) oſtendit *nihil intereſſe virtutis, equis an nauibus, terrâ an mari dimicaretur.* Profuit Francis callidum Ducis ſui conſilium: vt injectis manibus ferreis, machiniſque alijs, quanquam ante certamen multùm ab hoſte deriderentur, cominùs quaſi in ſolido decernerent, aciemque maritimam ſimilem terreſtri inſtruerent. Ac eò quidem atrocior quàm terrâ, mari pugna commiſſa eſt, quòd ereptâ fugâ aut vincendum, aut moriendum vtriſque ſupereſſet. Ingens certaminis gloria Burchardo magni nominis Duci parta eſt: quippe multæ Barbarorum naues interceptæ, multæ depreſſæ ſunt, exiguo ac propè nullo Francorum diſpendio, nulla deſiderata. Sic terrarum & maris firmata poſſeſſio Francis ſtetit: donec iidem Barbari, direptâ iterùm Sardiniâ Corſicâque, Valeriâ ſiue Aleriâ clariſſimâ inſulæ vrbe, funditùs deletâ, in Hiſpaniam redeuntes, ad Baleares inſulas penitus deleti ſunt.

Carolus Magnus Imperator Francorum Rex.

Fl. l. 2. c. 2.

A. C. 8.9.

****

Carolus Magnus Imp. Rex. Francorum. A. C. 810.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

Bellum Veneticum primum.

MVLTORVM jam annorum erat Reſpublica Venetorum, Franciæ Regno propè æqualis xxxv. ferè annis, ab initio Francorum disjuncta; ruinis & ipſa Romanorum aucta, cùm Francorum vires tum vel maximè florentes auſa eſt experiri. Media (vt dictum eſt) vtrumque imperium obſeruare ac colere juſſa; ſed Nicephoro Orientis Auguſto pronior, Pipini Italiæ Regis à Carolo Magno inſtituti inimicitias in ſe conuertit; *Adeò difficile eſt cum finitimis ac potentibus, prætereáque æmulis pacem tueri, qui nec vincere, nec vinci, ſine finitimorum periculo poſſunt.* *Sall. epiſt. Mithr.* Duces Venetorum Obellerius & Beatus fratres. Græcorum Claſſe ſub Paulo Patricio primùm freti, ſed eo propter occultas cum Venetis ſimultates diſcedente penè fracti: rem tamen ſtrenuè geſſerunt. Sed Francus ſuperior tandem euaſit, quanuis fœdè deceptam Pipini Claſſem Itali ſcriptores inſinuent. *Sigon. l. 4. de Reg. Ital.* Occupatis aliquot nobiliſſimis locis, ac tentatâ Venetiarum clariſſimâ inſulâ, Rauennam iter intendit, mox Mediolanum ſe recepit Pipinus; vbi intra paucos dies fato functus eſt. Vir mehercule, ſi diutiùs vita ſuppeditaſſet, virtutis magnitudine, patriam auitamque gloriam facilè adæquaturus. Inita deinde cum Venetis pacis fœdera; omiſſoque cum nobiliſſimâ gente bello, Græcis petentibus, Nicetæ ac Paulo Nicephori Ducibus data pax. Ab eis etiam ſtare Venetos ob locorum opportunitatem &

Carolus Magnus Imp. Rex. Francorum.

mercaturæ vſum, conceſſum eſt, ſatis ſuâ magnitudine tutâ ac ſecurâ Prancorum potentiâ. In hoc ſummi certè viri, & ſingulari laude digni Veneti; qui Francorum bellum cæteris formidabile aut inuicti ſuſtinuerunt, aut victi in bonum ſuum verterunt.

****

CAPVT DECIMVM NONVM.

Bellum Danicum.

Paul. Æmil. Aim. l. 4. Carolus Magn. Imp. Rex. Francorum. Ann. Fuld. Tac. l. 4. hiſt.

VLTIMVM hoc Caroli Magni bellorum pari fortunâ cum cæteris perfectum eſt. In hoc viro Principe (quod rariſſimum Fortunæ beneficium eſt) in tantum concordi virtute: vt ineuntis adoleſcentiæ illuſtres victorias, mediæ ætatis ac potentiæ triumphos innumerabiles, vltima felicitas clauderet. Sed inſtabat jam Carolo ſenectus; liberis duobus, *non enim Claſſes, non legiones perinde firma Imperij munimenta ſunt, quàm numerus liberorum.* Magnæ ſpei Principibus amiſſis æger: authoritatis apud feroces gentes non nihil amiſerat. Itaque Dani, Septentrionales populi, in Orbis velut angulum à naturâ relegati, ad Cimbricam Cherſoneſum; quibus nimirum ætas Caroli grauior, valetudoque imbecillior irriſui erant, finibus ſuis contineri non poterant. Bellum igitur mouent, tantâ ſpe victoriæ, tantâ fiduciâ ſuæ virtutis ac fortunæ, vt Germaniæ totius Imperium ſibi ſuperba gens deſtinaret ac promitteret. Gotrofredus Rex Barbarorum, magnis elatus animis, congreſſus cum Carolo, terrâ primùm, mox victus mari, poſitâ audaciâ ſupplex pacem exorauit; ductâque Eſesfellum nobiliſſimum oppidum,

impoſito quaſi genti ferociſſimæ fræno, coloniã; in gratiam ab Auguſto receptus eſt. Hoc firmum, hoc ſolidum munimentum eſt, in feroces & recèns ſubjectos, ſeruitutis ſedes.

Carolus Mag. Imp. Rex. Francorum. Eginhart. Geſt. Lud. Pij Ado. Vienn.

****

CAPVT VIGESIMVM.

Caroli Magni Imperatoris exceſſus.

PROFLIGATIS Friſijs, ac nuper Danis, quietæ Francorum res florebant. Tum pax iterùm à Carolo Magno cum Nicephoro Orientis Imperatore, mox cum Michaële genero, qui in eius locum ſucceſſerat, cum Sarracenis, Danis, Grimoaldo Beneuenti Duce, aliiſque inita eſt. Ludouicus in Imperatorem inunctus & inauguratus eſt, cùm multa priùs & præclara optimæ dominationis A. C.
præcepta à Carolo Parente accepiſſet. Coactis 812.
aliquot in locis Moguntij, Remis, Turonibus, A. C.
Cabillone, Arelate, Concilijs; quam Imperio 813.
nuper, Religioni pacem, & tranquillitatem dedit: vt tot bellis fatigatus diu, quietior ex imperatoriâ purpurâ, atque adeò vitâ hac mortali exiret. CAROLVS igitur, Imperio Francorum longè latéque propagato; poſt reddita Europæ jura, Africæ incuſſam formidinem, Aſiæ initam ſocietatem, redditam terris pacem, ſecuritatem gentibus, ſanctitatem templis, ſummæ ſedi Pontificem, cooptato publicè in Auguſtum Ludouico filio, adactis in eius verba Proceribus, florente diſciplinis Pariſiorum Scholâ, quam Authore Alcuino Bedæ diſcipulo conductis annuâ mercede omnis doctrinæ profeſſoribus, ad omnium gentium vtilitatem inſtituerat; de Religione,

Carolus Mag. vir bello paceque ſummus: Iuſtitiæ literarumq; cultor

eximius, atq; omniũ Imperatorũ poſt Cõſtantinum magnũ, quem vt cognomine ſic virtute æquauit, ſine controuerſiâ maximus, præcipuus Italiæ reſtitutor, & Cath. Eccl. aſſertor habendus. Sigon. l. 4. de Reg. Ital. Carolus Mag.

literis, Francorum gente, Orbe vniuerſo bene meritus, Aquiſgrani in Germaniâ ſupremum diem agens, cœleſtem animam vir cœleſtis cœlo reddidit. Tener fama, paucis ante eius exceſſum horis, tactam fuiſſe de cœlo vrbis ædem primariam, corraſis ac deletis ex affixâ fornici Epigraphe, his vocibus, PRINCEPS CAROLVS; vt qui mox cœlo inſigni de cœlo conſecratione raperetur. Fuit Carolus virtutibus Imperatore dignis præditus, rerum geſtarum gloriâ feliciſſimus, quam vehemens turbo ereptis duobus liberis fortunæ in quam alebantur capaciſſimis, extremo vitæ cardine paululùm excuſſit, vt violauit. Non belli magis, quàm pacis artibus inſtructus, domi foriſque idem Maximus; conſilio prouidus, manu ſtrenuus, amicis ſuauis, formidabilis hoſtibus: quem tamen nimia ſæpè in victos humanitas fefellit. Innocentiâ eximius, ſanctitate præcipuus, literarum amantiſſimus, formâ excellens, animo ſuper humanam & naturam & fidem euectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientiâ periculorum, Magno illi Alexandro, ſed ſobrio nec iracundo ſimillimus: Dux bello peritiſſimus, amicitiarũ tenax, in offenſis exorabilis; Pietate in Deum, affectu in ſuos, in Religionem cultu, obſeruantiâ in ſummum Pontificem nulli poſtponendus: vt Auguſti Traiani, Conſtantini, Theodoſij, Alexandri ac Cæſaris virtutes vnus expleuerit CAROLVS MAGNVS. Penè omnium Votorum compos, ſi (quod Metello Macedonico contigiſſe ferunt) præter excellentiſſimos triumphos, & principale in hoc Orbe terrarum faſtigium, extentumque vitæ ſpatium,

acres pro Religione contentiones, tres filios omnes reliquiſſet ſuperſtites, & honoratiſſimos: eiuſque demortui lectum ſuſtuliſſent: hoc nimirum magis feliciter de vitâ migrare quàm mori fuiſſet. *Sed ea eſt hominum felicitas, vt nunquam vel tota, vel perpetua obueniat: & purpura plerumque illudens, tantùm optatis priuet, quantùm illa altè ſupra caterorum ſortem attollitur: hæc eius vis, hi Triumphi.* Hoc Epitaphio conditus eſt. HIC IACET CAROLVS MAGNVS CATHOLICVS IMPERATOR, CHRISTIANISSIMVS, DEFENSOR ECCLESIÆ PIISSIMVS, ORTHODOXVS, QVI FRANCORVM REGNVM PROPAGAVIT INSIGNITER, AC FELICITER XLIV. ANNOS ADMINISTRAVIT.

Impi Rex. Francorum. Pater. l. 2.

****

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

Tumultus aliquot diuerſarum gentium compoſiti.

PERDVCTA eò quo altiùs euehi non poterat Francia, graui caſu cum Carolo Auguſto corruere viſa eſt. *Adeò conſtans eſt, vt conſtet genitum nihil.* Poſt redditum cœlo patrem, & corpus eius humanis honoribus curatum: primum Ludouici operum fuit, ordinatio domus liberorumque. Lothario Italiam, Pipino Aquitaniam aſſignauit; Ludouicum Noricis Regem impoſitum natu minimum ſecum habuit. Saxones nuper à Parente patriâ ſummotos, bonis ac terris auitis liberaliter reſtituit. Sic firmatâ Pace apud exteros, ciuili majus bellum ab improbis natis in opti-

LVDOVICVS PIVS IMP. ET FRANCORVM REX. *Ann. Fuld. vit. Lud. Pij*

Sigon. mum Patrem exortum eſt, quod immatura
Tillius regnandi libido conflauit. Sed longo tem-
Chro. pore opus fuit, quo naturæ obliti liberi in
Aim. parentem aſſurgerent. Igitur exorta & com-
l. 5. c. poſita initio Principatus bella primùm recen-
10. ſenda. Majus à Septentrionali plagâ pericu-
Ludo- lum nouo Principi imminere videbatur; ſed
uicus diſtrictæ mutuis ſeditionibus barbaræ gentes
Pius facilem victoriam peperêre: recepto in fidem
Imp. Heriholdo Danorum Principe, Sardorum pre-
& cibus admiſſis. Sclaui ab jugo recedentes, per
Franc. Saxonum Francorumque exercitus debellati.
Rex. Hæſit tamen in vnâ rebellium ciuitate belli
moles, quâ vi captâ, cæteræ ad obſequium
A. C. reuerterunt. Inde duplici acie victi in Aqui-
816. taniâ Vaſcones, Procerum temeritate incuſatâ
Leo. veniam deprecantur. Quo tempore à S. Pont.
Oſtien. Stephano Remis imperatorium diadema Lu-
A. C. douicus accepit. Tum ille Pietate Parenti
817. ſimillimus, Majorum ſuorum dona, & ſacris
addictos Italiæ Principatus tantùm non con-
firmauit, vt auxerit. Sollicitati ab Guihor-
maco quodam Britones Armorici, quos nuper,
Conano Duce profligato, domitos à Carolo
Magno monuimus, in Ludouicum ſigna attol-
lunt: Imperator tantâ celeritate motus, Armo-
ricos inſtructo paratoque exercitu oppreſſit,
vt quem venire non audiuerant, videre ſe &
adeſſe vix crederent. Comitijs apud Venetos
maritimam gentis vrbem habitis, cæſo à ſuis
Ludo- Rebellionis authore Vinomarcho, Neomenio
uicus Ducatum conceſſit. Nec dum Vaſcones fero-
Pius ciam tot aduerſis fracti depoſuerant, rati
Imp. diſtractis Francorum viribus facilem eſſe ac
& promptam recuperandæ libertati viam, Lupo
Fran- Centullio Duce turbant. Sed à Berengario

Tholoſano comite primùm victi ac proſtrati, *corum*
deinde à Pipino Aquitaniæ Rege penitus op- *Rex.*
preſſi quieuerunt. Rebus ita feliciter ad Occi- A. C.
dentem geſtis, in Pannoniâ bellum haud ita 818.
leue ortum eſt. Miſſus eò per Italiam exer- A. C.
citus, ortâ grauiſſimâ lue penè totus interiit, 819.
quæ res Lindeuiti (is hoſtium Dux erat) animos tantùm erexit, vt cum Imperatore niſi æquo jure, non paciſceretur. Itaque ineunte Vere, cum numeroſiſſimis copijs Baudryo quondam Duce itum eſt in Rebelles. Hos vno alteróve prælio apud Drauum Carinthiæ amnem adeò cecîdit, vt quamuis numero militum inferior hoſtibus, Lindeuitum tamen ſuperatum totâ Pannoniâ exigeret. Sed repa- A. C.
ratis viribus, majori animo quàm felicitate 820.
adortus Cæſarianos, triplici acie fuſus, ac ſpoliatus omnibus, apud Dalmatas quod ſperauerat perfugium, hominum miſerrimus non reperit: nam Lindenulphi Dalmatiæ Principis juſſu obtruncatus, digniſſimum pertinaciâ finem ſortitus eſt. Hoc etiam tractu tempo- *Ludo-*
rum Flandriæ, Neuſtriæ, Armoricæ, Aquita- *uicus*
niæque oram maritimam continuis incurſio- *Pius*
nibus Normani immaniter infeſtabant. *Imp.*

*********** ******* *************** *Rex. Francorum.*

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM.

Conjuratio in Ludouicum Pium.

LVDOVICVS Lotharium & Pipinum filios ſummis honoribus maturè nimis extulerat: inde apud feroces enata eſt in optimum parentem primùm inſolentia, deinde contemptus, tum vincula. *Nemo repentè fit malus, ſed quaſi gradibus, à lenioribus ad grauiora*

Aim. l. 5. Ado. Vien. Ann. Fuld.

Nitard. *ſcelera progreditur*: quoque exitium ſuum feſti-
l. 1. naret Imperator, hunc Imperio, alterum Regno
A. C. præfecit, quaſi OMNI REGNO PVL-
822. CHRIVS, REGVM ESSE PATREM duce-
Iuſt. ret. Lotharius à Paſchali S. Pontifice Impe-
l. 16. rator Auguſtus, magno apparatu ac plauſu
A. C. Romanorum inauguratur: Pipinus in Brito-
824. nes miſſus cum exercitu, vt imperandi vſu
vterque imperio maturiùs quàm oportuiſſet,
Ludo- aſſueſceret. Inde in Aquitaniam aduersùs
uicus Aiſonem Vaſconem Sarracenorum armis fre-
Pius tum perrexit: remque adeò geſſit negligen-
Imp. ter, vt qui vincere hoſtem poterat, propè
Rex. vinceretur. Quæ naſcituræ mox conjuratio-
Fran- nis præſagia extitêre: vt qui ſuo, non alieno,
corum. quanquam parentis auſpicio pugnare vellet.
A. C. Neque id latuit Ludouicum. Adpetitus clam
825. à liberis, pace cum Danis compoſitâ, gra-
A. C. uem in ſe conflatam à ſuis conjurationem
827. cœleſtibus primùm prodigijs, (nam inſolito
motu regia Domus tota intremuit) mox non-
nullorum confeſſione perduellium didicit. His
initijs erupit miſera & luctuoſa Francico no-
mini conjuratio, quæ nimiâ Parentis indul-
gentiâ, liberorum ferociâ, ac regnandi cupi-
ditate exorta, pluſquàm ciuilibus bellis rem
Francicam ita afflixit, vt minùs jam ſanctum
Francorum nomen ab exteris haberetur. Ber-
nardus Italiæ Rex Pipino Ludouici fratre
genitus, à Patruo primus authore Vallio quo-
dam Rectore ſuo defecit; auſus inſuper ſe
Franciæ Regem, quaſi ex majore natu fratre
ortum, appellare: idque armis vendicare.
Sed captus, oculorum vſu priuatur, mox
A. C. dolore contabuit. Verùm natus ex Iuditâ
828. nouercâ Carolus, quem breui Caluum appel-

labimus, fratrum animos turbauit, ac longè illi magis exarſêre, cùm à Patre adhuc infans Rex Franciæ inſtitutus eſt. Hæc vna bellis & fœdæ liberorum in parentem conjurationi materies validior. Lotharius natu major collatis in Ludouicum Patrem ſignis dimicaſſet, niſi vltrò citroque commeante Gregorio ſummo Pontifice, res tota ad futurum Lugduni Concilium fuiſſet delata. Cujus ſententiâ, vel potiùs Comitiorum, quæ Compendij habita ſunt, decreto, Ludouico Auguſto Imperium abrogatum eſt; ſed mox coacto liberiore Patrum Concilio, priore decreto inducto reſtitutum ferunt. Pudet hujus temporis fœda flagitia, & auſus impios hîc aſcribere. Quid tam ſanctum aut natura, aut Deus eſſe voluit, quod ſacrilegum non inueniat? Conſeruandis Regibus nullum firmius præſidium quàm Pietas eſſe poteſt; in hujus tamen virtutis tam firmas munitiones irrupit filiorum aduersùs pium & liberalem impietas, & ſæua dominandi libido. Verùm nouâ & priore major orta conjuratio redeuntibus vltrò ad priùs cogitatum facinus fratribus, Ludouicum Imperio iterùm ſpoliaſſet; ni concurſu ingenti Francorum facto, communibus votis Regni inſignia recepiſſet. Sed nec probatâ ſæpius Parentis humanitate, Lotharius modum furori impoſuit: auditâ quippe Eudonis in Neuſtriâ clade (is ſtrenuè Imperatoris majeſtatem in Rebelles filios tuebatur) expilatis aliquot vrbibus, ac imprimis Cabillone, nec ſacris parcente milite, quibus flamma pepercerat; in Parentem tertiùm inuehitur. Tentata primùm via humanior, quò ferox natus ad obſequium flecteretur; ſed augeſcente ferociâ,

Ludouicus Pius Imp. Rex. Francorum.

A. C. 833.

A. C. 834.

Ludouicus Pius Imp. Rex. Franc.

Lotharius vincula iterùm & clauſtra Patri mi-
nitatur.Is aliquot procerum ſocietate innixus,
A. C. montes ſibi aureos pollicebatur : verùm vbi
835. dilabi ſenſim à partibus ferociſſimos quoſque,
quorum fidem occultè Ludouicus pecuniâ
expugnauerat, intellexit ; ad hæc ratus huma-
nitate paternâ ea condonari poſſe , quæ toties
peccauerat , annitentibus etiam viris illuſtri-
bus, ejuratâ demum conjuratione ad mitiſ-
A. C. ſimum Parentem reducitur. Ludouicus inde
836. optimis ac ſalutaribus decretis Rempublicam
A. C. ordinauit. Feſtinantis ſenectutis incommodo
837. preſſus, promouente Caroli fortunam inſigni-
ter Iuditâ Matre , inde Fratrum dolor ingens
A. C. mox erupturus , diuiſis æquâ (vt moris erat)
838. lance Principatibus ac Regnis , liberis ſuis
A. C. ſua cuique diſtribuit. Ludouicus Bauariam ,
839. Pipinus Aquitaniam dudum ſortiti fuerant :
quicquid terrarum ſupererat , Lothario &
Carolo ceſſit. A Moſâ ad vltimos Germaniæ
fines Lotharius imperabat : cætera in Caroli
ditionem conceſſere. Pipinus Aquitaniâ haud
Ludo- contentus turbaſſet ; niſi fato accedente ,
uicus inquies animus è ſtatione mortali euolaſſet :
Pius cæteros continuit Imperatoris majeſtas. Tan-
Imp. dem multis confectus hujus vitæ laboribus,
Fran- xxvii. fere Principatus anno exceſſit , Pieta-
corum. tis amantiſſimus , manſuetudinis penè nimiæ;
Rex. Liberalitate in pauperes & ſacra profuſiſſimus;
A. C. tam ſubditis charus, quàm hoſtibus ex mitiori
840. ingenio deſpicabilis. Ad ſummum Rex quàm
pater felicior.

****

CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

Bellum ciuile fraternum quartum.

QVI patre viuo ac bis vincto ſe ferro accinxerant fratres, eo tandem è viuis ſublato, vix bene conditum enſem ſtrinxerunt. Lotharius Auguſtus deſignatus, ferox anteà Patri, multò ferocior in fratres erat. Quo enim modo fraterna is moliretur, qui Parenti optimo exitium machinatus, iura omnia diuina pariter & humana violauerat? Præcipuus in CAROLVM CALVVM Franciæ Regem furor. Sed vnius pernicies cæterorum fortunam pari ruinâ inuoluebat. Is antequàm Alpes ab Italiâ tranſgrederetur, per ſuæ potentiæ aſſeclas; Francos ſibi conatur adjungere, priſcum illud obtendens, in quo vis tota Principatus ſtaret, vnum fuiſſe hactenus rei Francicæ corpus, atque vnius animo regendum; nec diuidi paterentur, quæ ſeparari nequirent; aut ſi diuiderentur, infirma imbecillaque futura. Id inſuper (quæ vna omnium ratio expugnandis hominum voluntatibus idonea maximè ac potens) per literas pollicitus; quantò quis obſequio promptior, opibus & honoribus iri promotum. His acceptis, vt *facilè hominum mentes ſpe melioris fortunæ inflectuntur*, ruere in Lotharium multi: nonnullos minis, cæteros ingentibus promiſſis ad ſuas partes pertraxit. Itaque validis ſuccinctus copijs, voti propè compos videbatur, cùm eius cupiditatem incredibilem, communi animo conſilioque, Ludouicus & Carolus iunctis copijs præter ſpem repreſſe-

CAROLVS CALVVS FRANCORVM REX.

Eginhart. Paul. Æmil. Papy. Maſſ.

Carolus Caluus Francorum Rex.

Tac. l. I. ann.

runt. Tum ille ad dolos conuerſus, quò incautos deciperet, ſimulatione fœderis penè fefellit: ſed prudenti fratrum conſilio detecta fraus in irritum ceſſit. Indicta tamen vtrinque tri-
A. C. meſtris pax, donec omnium voto & bono,
841. fratrum diſſidia componerentur. Verùm quie-
Till. tis impatiens Lotharius, Carolum, cui impla-
Chor. cabiliùs iraſcebatur, ad depugnandum acie
Carolus compulit. Itaque auctus vterque fœderato-
Caluus rum copijs, hic Pipini, ille Ludouici fratris,
Fran- ad pugnam proſilit. Agebatur ſacer Reſur-
corum rectioni Dominicæ dies, cùm infeſtis armis
Rex. animiſque fratres concurrerunt. Non diei ſanctitas, non religio, non ſanguis, odia fraterna extinxêre. Nihil prætermiſſum à Carolo, quò ad ineundam honeſtæ Pacis rationem furioſus fratris animus flecteretur: nihil receptum à Lothario, miſſis legatis ferociter reſpondente, ſibi in animo eſſe, ingenti prælio diſcordiam tollere, & de re totâ vno tandem, conflictu decernere. In finibus Altiſſiodorenſium ad Fonteniacum vicum ignobilem anteà, ſed Francorum clade, inſignem, pugnatum eſt. Cædes miſerabilis & funeſta: eò atrocior, quòd Francorum manibus Franci caderent. Nec ſine horrore mentis, animi dolore, oculorum luctu, pudore Gentis Francicæ, cæſorum numerum recenſeas; centum millia deſiderata: flos inuictæ ab exteris nobilitatis, hoc velut turbine excuſſus eſt. Grauiſſimum meherculè vulnus Francicæ Reipublicæ impreſſum eſt, & Barbaris mox in
A. C. Franciam erupturis commodum. Victus Lo-
842. tharius Viennam ſe recepit. Pipinus Patrui partes ſequutus, in Aquitaniam. Hunc inſecuturus erat Carolus, cùm Lotharius, con-

tracto

tracto ex Saxonibus, Auſtraſijs, aliiſque gentibus exercitu, conſilium interrumpit. Sequana repentè aquis auctus, excurrendi in Pariſienſem agrum facultatem Lothario ademit: quem magnis itineribus cum Ludouico fratre ad Rheni ripas aggreſſus circa Argentoratum, iterùm profligauit. Pulſus inſperatâ clade Lotharius, nec quieuit quidem, ſed caſtris ad Matiſconem Burgundiæ vrbem locatis, bellum tertiò reparabat, cùm Fratrum aduentu territus, pacem deprecatur ab ijs, quos vltrò laceſſiuerat. Ac ea tandem his legibus data eſt à victoribus, vt Francia Occidentalis ab orâ Britannicâ Armoricâ ad Moſam amnem, Carolo cederet: Ludouico Orientalis vltra Rhenum, cum aliquot citra oppidis; Lotharius Imperatoris nomen retineret, præter Italiam omnem, Prouinciam, vicinas Rheno inter eundem & Schaldim Regiones, quæ à Lothario, jam inde ad hæc vſque tempora Lotharingiæ nomine (quanquam leuiſſima nunc hujus tractus particula ſit) continentur. Pipinus Aquitaniam ſortitus eſt. Sic ſparſæ diſcretæque Francorum vires, quaſi diſſolutis membrorum neruis, languidum Imperij nuper Auguſtiſſimi corpus effecêre: ac breui, tantæ olim dominationis contextu in multas partes diſſiliente, immani Barbarorum eluuioni patuit. Adeò certum eſt, maxima ac florentiſſima Imperia, ſi diſtrahantur, dilabi ac diffluere.

Carolus Caluus Francorum Rex. Till. ibid. Auent. l. 4.

A. C. 843.

A. C. 844.

Carolus Caluus Franc. Rex.

****

CAPVT VIGESIMVM QVARTVM.

Bellum Aquitanicum tertium.

Ann. Fuld. Regin. Chro. A. C. 846. DIvisis, eo quo dictum eſt modo, Francorum opibus inter fratres, quies indicta vtriſque videbatur; cùm rebellione Vaſconum & Aquitanorum omnium turbatum eſt. Illi Pipino authore (cui ſcilicet Fratrum pax ingrata & intuta erat) grauiſſimos tumultus concitarunt, tantùm Rebellium conatus fortunâ promouente, vt Caroli Regis validiſſimas copias, ad ſedandos tumultus præmiſſas funderent. Quo ferè tempore Lotharij Imperatoris otium turbauit rapta per Giſalbertum Aquitaniæ Rectorem abductaque filia. Hujus injuriæ authorem & ſuaſorem Carolum inſimulabat, ſed profugiente in Germaniam ad Ludouicum Germanicum raptore, purgatoque Carolo, poſitis inimicitijs, belli apparatus maximi diſſoluuntur. *Carolus Caluus Francorum Rex.* Tum interjectis aliquot annis, fœdæ diu in Patrem conjurationis aſſiduâ recordatione ſtimulatus, effuſi per Imperij cupiditatem Francici ſanguinis dolore cruciatus, quem ſcilicet ſuperbiæ, auaritiæ, vitiorum penè omnium pœniteret, ereptâ ſibi Hermengrade, optimâ, eâdemque modeſtiſſimâ conjuge, Promenſe Monaſterium ingreſſus, poſt vnum vitæ Religioſæ annum è viuis cœlo raptus eſt, diuiſo priùs liberis Imperio; Ludouico Italiâ, hic mox à Sergio S. P. Imperator inunctus eſt; Lothario Lotharingiâ; Carolo Prouinciâ relictis. Erat illi ferox à naturâ & nuſquam tractabile ingenium: ſed tot cladibus ſubitò mûtatus,

documento fuit poſteris; *homines, cùm ſe for-* Curt. l.
tunæ permiſere, eius telo appetito, etiam natu- 3. c. 2.
ram dediſcere Interim tumultus Aquitanicus Carolum Barbarorum incurſionibus coërcendis impeditum ſatis euocauit. Nec finis vnâ alterâve acie foret impoſitus, nî Fortunæ blandiſſima facies affulſiſſet. Quippe Pipinus nuperâ victoriâ vltra omnem modum ferox, à ſuis, in quos crudeliter ſæuiebat, comprehenſus, & ad Carolum adductus, in Monaſterium includitur; vnde eductus, moxque receptus, duriſſimæ captiuitatis ſupplicio affectus eſt in Caſtro Syluanectenſi. Pertæſi dominationis A. C.
Franciciæ Aquitani, ab jugo reſiliunt: Ludo- 853.
uicum Germaniæ Regem in Carolum accer- *Carolus*
ſunt. Is diuerſo cogitationum æſtu abreptus *Caluus*
eſt, ne quid in fratrem diu amicum temerè *Fran-*
moliretur: ſed inde faces admouente ſuper- *corum*
biâ, ac tandem euincente, Ludouicum filium *Rex.*
cum exercitu eò mittit. Sed jam Aquitano- A. C.
rum furor detumuerat. Itaque re infectâ, eò 854.
vnde profectus erat, reuertit. Carolus Aquitaniæ Rex Limouicis inungitur: firmatiſque A. C.
præſidio militari arcibus in Franciam cum 855.
Normanis pugnaturus remigrauit.

****

CAPVT TRIGESIMVM QVINTVM.

Prodigia malorum prænuncia.

DIRA his temporibus ſæuaque prodigia, A. C.
malorum, quæ mox Franciam ex Barba- 857.
rorum fœdâ colluuie obruerunt, prænuncia *Ann.*
oculis objecta ſunt: quæ ingentem inſtare *Fuld.*
mortalium ſtragem, & cruentam ſanguinis *Ado.*
effuſionem haud obſcurè denunciabant. Solito *Vienn.*

Carolus Caluus Francorum Rex. ardentiores Cometæ, dirum crinem cœlo latè à Septentrionis partibus exerunt. Frequens Solis ac Lunæ deliquium; fulminum inaudita vis; ardentes, & concurrentes cœlo ignitæ acies; nubes cruorem toto triduo paſſim depluentes. Viſi etiam, quis credat nefas, dæmones. Fames, Peſtis, aliaque id genus mala, vno quaſi impetu ac tempore, Europæ incubuerunt. Initium tot turbarum, quibus Francia jactata eſt, ab Ludouico Germaniæ Rege, quem Franci aliquot Rebelles, Carolo inſenſi, cum Normanis Barbaris occupato, ad Regnum capeſſendum euocauerant; ac ille voti compos fuiſſet haud dubiè, ſi fugientem Carolum inſequi, vt terrere, potuiſſet. Tum annitentibus hinc inde Francorum Proceribus, in gratiam Reges reuerſi ſunt, omnium vltrò citroque acceptarum injuriarum & cladium damnatâ memoriâ.

****

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM.

Bellum Armoricum ſiue Britannicum primum.

A. C. 858. *Carolus Caluus Francorum Rex.* ARMORI, quos vulgò Britones appellamus, eam Galliæ partem incolunt, quæ à Ligeri, nobiliſſimo Franciæ amne, Neuſtriam versùs, in mare Britannicum longè protenditur. Hi Duce Neomeno, ſiue Nomenoio, ingentis animi Principe, Carolum Caluum bello laceſſere auſi ſunt, quo tempore Principum factionibus ſemper inquieta Francia, (A. C. 859. *Till. Chro.*) & Ciuilium bellorum tempeſtatibus jactaretur, incumbente etiam à Normanis ſæuiſſimo turbine. Initium belli & cauſa penes eundem

Ducem, qui Regium titulum, quem ea gens magno ambitu ſuis ſemper Principibus affinxerat, Francicæ dominationis haud patiens, inuito ac prohibente Franco, ſibi vendicabat. Ad hæc Lambertum quemdam Caroli hoſtem ac Rebellem, velut in gremium ac tutelam ſuam admiſerat. Non pro finibus bellum, aut libertate gentis, ſed pro nominis duntaxat gloriâ geſtum eſt: tantâ Britonum felicitate, vt vno atque altero prælio victos Francos ſtrenua gens afflixerit. Nec demiſit animum Carolus: ſed majori comparato exercitu, ferocem primâ victoriâ hoſtem compeſcuit; & in ordinem redactum, *pacem cum potentiore colendam, non mouendum bellum; ac æmulatione potentiæ validiores haud irritandos edocuit.* Neomenoius, Britonum Regulus, victoris manſuetudinem expertus eſt: nam Principatum jure victoriæ amiſſum filius Heriſpeus, in Regis verba ſacramento adactus, facilè recepit: tantâ tunc modeſtiâ vincebatur. Nec verò ſepulta in poſteris hæredibus tanti beneficij memoria fuit. Regulus enim gentis Salomon], Francis Normanos hoſtes, qui Andegauum, aliaque oppida occupauerant, obſidentibus, copias miſit auxiliares: tantò faciliùs ac promptiùs, quòd recens adhuc eſſet accepta ab iiſdem Barbaris injuria. Ferunt Britonem iteratâ de Francis victoriâ elatum, cùm Andegauenſem agrum igni ferroque euaſtaret, nec à ſacris etiam ædibus temperaret, percuſſum leuiter à Maurillio tum vrbis Epiſcopo: cùm moneret, vt à Sacrorum direptione abſtineret, repentè corruiſſe, interclusoque ſpiritu miſerabilem in modum expiraſſe. Nimirum *acerima ſacrilegos pœnæ ma-*

Paul. Æmil. Argent. l. 1. Ann. Fuld. Regino.

A. C. 860. A. C. 861.

Carolus Caluus Francorum Rex.

A. C. 874. *Regino Chro.*

Hiſt. *nent; tametſi ad breue tempus proſperè rem*
Brit. *gerere videantur.*

****

CAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM.

Bellum Normanicum primum.

Aim. BELLVM atrox & diuturnum cum Norma-
l. 5. nis: nec finitum priùs, quàm Franciçâ
Paul. velut ciuitate & jure donati, Neuſtriam opu-
Æmil. lentiſſimam certè Franciæ partem incolendam
Carolus à Regibus acciperent, & Normaniam à ſe
Caluus appellarent. Hi Danici Nortuegijque, ſiue
Rex (vt nomen ipſum declarat,& vox ſonat Ger-
Fran- manica) Septentrionalis generis, ſunt Cim-
corum. bricæ Cherſoneſi vicini: inter continua Reip.
vulnera, & ciuiles tumultus repentè quaſi
Liu. captato tempore (nam *per ciuiles diſcordias*
l. 3. *externi tollunt animos*) ab vltimâ Aquilonis
*Fl. l.*3. ſpeculâ, ſubniti inſtar turbinis, in Francorum
c. 5. fines claſſe aduecti erupcrunt; vitæ ſuſten-
tandæ neceſſitate, an potiùs nocendi ſtudio
piraticam facerent, incertum: nam & illi
inopiâ, illuuie, ſqualore deformes; & feri
ac Barbari, atque Chriſti ſacris nondum ſuſce-
ptis, impij. Ac primùm oram Friſiæ mariti-
mam populati: inde à Lothario Imperatore,
in Carolum Caluum Fratrem Franciæ Regem
velut ſtipendio acciti, Galliam infinitâ mul-
A. C. titudine ingreſſi ſunt. Inter Burdegalam &
842. Santones conflixêre, Francis immani ſtrage
profligatis,vix fugâ ſaluo Carolo: primus ille
Barbarorum furor. Multâ prædâ, & longâ
populatione dites in Patriam reuerterunt: vt
tam felici rerum ſucceſſu illecti inuitatique
populares ſui, ad tam opimam Galliarum

prædam læti accingerentur. Nec multis interjectis annis, alia efferæ quidem, ſi priſcos mores ſpectes nationis; verùm armis ſtrenuæ, ſi virtutem bellicam expendas; colonia, ad nouas velut ſedes iterùm quærendas in Galliam nauigauit. Quà ſubit Oceanum Sequana, Lutetiam vſque Pariſiorum delati, cuncta paſſim diripiunt incenduntque Barbari; quippe prædæ vbertate ſollicitari, multò ferociores, quàm primùm venerant, redierant. Furorem Normanicum aliquandiu Eudonis ſingularis virtus, ne vniuerſam Galliam inſtar diluuij obrueret, continuit: pulſi ab eo totâ Galliâ. Sed pullulante in dies gentis multitudine, vt *iniuſſa plerumque gramina reuireſcunt*; Ligeris oſtium ingreſſi prouectique, Nannetum, Andium, Turonum; vlteriùs etiam progreſſi, Tricaſſium & Tullenſium fines, quò ſe Barbari torrentis inſtar effuderant, nobiliſſimâ Trecarum vrbe incendio deformatâ, immaniter vexant, Haſtingo Campano ad impios transfugâ, fideique deſertore, agmen ferociſſimum ductante. Quæ rerum facies? direptis ferociter nobiliſſimis ciuitatibus, vindex Religionis populus, ab hoſtibus Religionis, quaſi jam mutatâ felicitatis vice, deuaſtatur. Roberto Andium Comite, Rodulpho Aquitaniæ Duce, aliiſque probatiſſimis Ducibus infelici pugnâ cæſis, Carolum neceſſitas orto ab Germanis bello eò adêgit, vt fœdus Francorum nomine, & famâ indigniſſimum cum prædonibus iniret. Sed cùm nullum depopulationibus modum finemque imponerent, coërcere ſtatuit, non juſtâ quidem acie; ſed tuendis finibus, muniendis armandiſque oppidis, & quà opportunum erat, præſidijs impo-

Carolus Caluus A. C. 846. Till. Chron.

A. C. 866. Papyr. Maſſ.

Carolus Caluus Imp. Rex. Francorum.

A. C. 873. *Mariana. l. 7. c. 4 rer. Hiſp.*

ſitis. Verſus inde in Ludouicum Germaniæ Regem Normanorum impetus, tantâ ferociſſimæ gentis fiduciâ, vt vltro illudentes, pacem offerrent, ſi emere vellet. Sed indignatus Rex, contumeliâque accenſus, Barbaros grauiſſimâ ſtrage afflixit. Normanicum furorem Hiſpania per eadem ferè tempora experta eſt. Hanc omni injuriâ belli vexarunt. Galæciæ oram vniuerſam populati ſunt: inde ad Brigantinum portum appulſi, quanquam nauali prælio à Ramiro Rege victi, Nerio tamen promontorio ſuperato, ad Tagi oſtium inuecti, Vlyſſiponem clariſſimam Hiſpaniæ vrbem, ditionis tum Mauricæ, infeſtarunt: tum claſſe & viribus aucti, obſeſsâ Hiſpali, Gaditanis agris & Aſſidoniæ finibus euaſtatis, factâque ingenti & hominum, & pecorum prædâ, cæſis ter acie Mauris, magnâ partâ gloriâ, ſpoliiſque onuſti, tandem vltrò ſoli ſterilitate, & gentis inopiâ, vt credere eſt, poſt tot victorias, cogente, ex Hiſpaniâ in vberiores terræ plagas conceſſerunt.

Carolus Caluus Imp. Rex. Francorum. A. C. 875. *Ann. Fuld. Sigon. 5. de Regi. Ital.*

****

CAPVT VIGESIMVM OCTAVVM.

Bellum Germanicum ſecundum.

AVDITO Ludouici Imperatoris in Germaniâ exceſſu, tantæ, tamque Auguſtæ dignitatis, Majorumque potentiæ auidus Carolus Caluus, diuerſis partibus, vt par erat, Imperio ſe accingit. Ludouicum filium cum exercitu in Auſtraſiam mittit: ipſe incredibili celeritate tranſgreſſus Alpes, Italiam inuaſit. Cúmque Germanicus exercitus, Carlomanno Ludouici filio Duce, ſiſtere impetum non potuiſſet;

potuiſſet; à Ioanne VIII. ſummo Pont. Augustus appellatus, & ſalutatus eſt. Ea res Ludouicum Ludouici Imperatoris filium alterum, ita accendit; vt collecto raptim Saxonum Thuringorumque veterum Franciæ hoſtium exercitu, Carolum armis aggrederetur, in eum Carolus haud minoribus copijs ſuccinctus promouit aciem. Ad citeriorem Rheni ripam caſtra ponit, cùm vlterior à Germanis latè prætexeretur. Cunctatum eſt diu vtrinque; mutuâque virtutis admiratione ſuſpenſæ, ac defixæ acies hæſerunt. Iamque ad pacem vterque inclinabat exercitus, cùm Caroli dolo prælium Francis iniquiſſimum exortum eſt: quaſi is deſperaſſet armis, ad fraudes conuerſus eſt. Nam primis ſe intendentibus tenebris, trajectâ ſine vllo ſtrepitu exercitus parte, occultis inſidijs Germanos conatur intercipere. Detectâ fraude (neque enim ea geri tam occultè poterant, vt non detegerentur) Ludouicus ſuos admonet, vt hoſtium perfidiam ac dolum impigrè vlciſcantur. Itaque hoſtium inſidias inſidijs vindicaturus Germanus, diuerſus ab itinere, quo Carolum venturum reſciuerat, in edito colle conſiſtit, Francumque militem nocturnis imbribus & difficili itinere fatigatum, ex improuiſo, è ſuperiori loco velut nimbus tantâ vi excepit, vt miſſis vndique telis hoſtem obruerit. Sic miſerabili clade deletus exercitus: in fugam verſus Carolus vix inſequentium manus effûgit. Caſtra direpta, vaſa expilata, ingens virorum illuſtrium numerus deſideratus. Reliqui diuerſi à ſuis ſignis, quò quemque rapuerat fuga, vagi ac palantes à ruſticis cæſi partim, partim ſpoliati. Addita etiam tantæ cladi

A. C. 876.

Carolus Caluus Imp. Rex Francorum.

Otto Friſing. Sigibert.

Gaguinus.

ignominia ; quippe dimiſſi nudi eo rerum redacti Franci, vt ex herbarum toris, ac fœni arentis manipulis tegumenta ſibi miſeri conſuerent. Hoc excepti ludibrio Franci, nec indigno : quippe qui victoriam dolo emercari voluerant, quam ſaluâ fide, & dignitate integrâ parare potuiſſent. *In his enim talibus, ſcelera ſemper & victum premunt ac decorant, & victorem omni honore afficiunt.* Nec diu ſuperfuit tantæ cladi Carolus, nam paucis pòſt menſibus, Nantuæ in finibus Allobrogum XXXVII. Regni, Imperij ferè altero anno; veneno, vt creditum fuit, ſublatus eſt, cùm in Sarracenos moueret. Deinceps à Pipini & Caroli Magni virtutibus maximè deſciſcentes Francorum Reges, imperio primùm, mox Regno exuentur. *Adeò firma eſt, & fida Majeſtatis cuſtos virtus.*

Carolus Caluus Francorum Rex. A. C. 877.

************ ******** *****************

CAPVT VIGESIMVM NONVM.

Bellum Normanicum ſecundum.

LVDOVICVS à Linguæ impedimento BALBVS appellatus, Calui filius, maximis per breuiſſimum principatum turbationibus jactatus fuit. Huic infenſi patrueles Germaniæ Reges, paternarum injuriarum haud immemores. Eadem in Balbum, quæ in Caluum nuper, Francorum indignatio. Armorici jugum nuper impoſitum excutere auidi. Aſſiduæ Normanorum incurſiones, Richildis inſuper & Boſſonis, quem Caluum nuper Prouinciæ Regem fecerat, non obſcuræ conjurationes imbecillam Regis mentem haud leuiter fatigabant. Vnus propè in Ludo-

LVDOVICVS BALBVS IMP. REX FRANCORVM *Paul. Æmil. Ludouicus Balbus*

uici partibus Ioannes VIII. ſummus Pontifex, cujus ignauiam, præter illam, quæ tanti faſtigij, tantæque dignitatis virum minimè decebat, ætatem, Ioannæ Papiſſæ fabulæ cauſam impijs dediſſe ferunt. Ab hoc Trecis coronatus, & Imperio auguratus eſt Balbus. Pacis appetentiſſimus, quam flagrantiſſimè optauerat, cum Ludouico juniore Germaniæ Rege compoſuit: mox poſt alterum circiter Regni annum, Compendij obiit, cùm magnam de ſe ſpem, ac futuræ mox rerum felicitatis opinionem extinctis bellorum fomitibus concitaſſet. Sed hoc è viuis ſublato, malè obrutum belli incendium reſurrexit: Ludouico Germanico cum ingenti ſuorum manu in Franciam properante, quò illum ſceleratorum ciuium robur ac furor euocabant. Hoc tumultu, ea Lotharingiæ pars, quæ Caluo obtigerat, ex Procerum conſenſu Germanico ceſſit; ſic ab Armis ſecundò diſceſſum eſt, Boſſone etiam Tyrannidem per hujus æui ſpatium affectante. Interim Normani Saxoniam populati, poſt inſignem de Germanis victoriam, in Galliam latè terrorem circumferentes, tranſmiſſo Rheno effunduntur. Ludouicus & Carlomannus Balbo nati, rectâ, an obliquâ naſcendi ſorte, authores vtroque trahunt, initio ſui Principatus, feliciter ſatis aduersùs Barbaros rem geſſere: ac duplici prælio, altero apud Vigennam in Pictonum Turonumque finibus, altero juxta Schaldim, ingentem hoſtium ſtragem edidêre. Sed domeſticis bellis impliciti Reges, erumpentes vndique effuſi torrentis inſtar Barbaros ſiſtere non poterant, quin latè graſſarentur: hiſque è viuis intra paucos dies ereptis, major fiducia diripiendæ Franciæ

A. C. 880.

A. C. 881.

Lvdovicvs III. et Carlomannvs Reges Francorvm

A. C. 882.

Aim. ibid.

Auent. l. 4.

Sigon. l. 5.

Iuſt. l. 6.

Normanos inceſſit. Quos cùm armis, aut viribus arcere non poſſent Franci, (quanquam ſit *indigniſſimum bella non perfici, ſed redimi; hoſtem pretio, non armis ſummoueri*) data tamen vltrò ingens auri vis, vt ſe tandem Neuſtriæ finibus continerent. Verùm quæ Barbarorum fides? datam aliquandiu crederes, vt opportuniùs poſteà incautos Francos deciperent. Illi namque adjunctis ſecum Danis, Morinorum ac Menapiorum fines populati, Gothofredo, & Sigifredo Regibus, Leodium, Trajectum, Coloniam, Treueros, aliaque clariſſima oppida diripuerunt: ac cæde factâ truces incenderunt. Latiùs graſſantibus, in

Carolvs Crassvs Imp. Rex Francorvm

Mediomatricum finibus Carolvs cognomento Crassvs, ob teneram Simplicis ætatem, in Regem à Francis aſcitus, qui nuper Inſignia Imperij acceperat, occurrit; ac primò interceptos, cæſis ferè decem Barbarorum millibus afflixit. Sed reſumptis animis, ac viribus, tanto impetu in fugientes irruunt, vt inferior armis Craſſus diſcederet. Viſum

A. C. 884. operæ-pretium amicitiâ vinci, qui armis toties vicerant. Data in matrimonium Gottofredo

A. C. 885. Regi Ægidia Lotharij filia cum dotali Friſiâ, vt affinitate pax firmaretur. Sed occiſo per

A. C. 886. inſidias Gottofredo, Normani Louanio profecti, Lutetiam ſecundò oppugnant; tantâ ciuium conſternatione, vt in publicis ſupplicationibus a Fvrore Normanorvm liberari ſe imprimis precarentur. Henricum Ducem cum ingenti exercitu ab Imperatore miſſum, vt Pariſienſi obſidioni inhærentes Normanos extorqueret, authorem cædis Gotthofredi Regis obtruncant. Furorem impetumque ſuum haud dubiè in Carolum verterent,

niſi pace compoſitâ Neuſtriam (vt quorundam opinio eſt) quæ nunc Normania eſt, incolendam conceſſiſſet. Quæ res priuato Regis conſilio arbitrioque, non ex publicis Regni Comitijs recepto gentis more facta, tantam Regi inuidiam conflauit, vt Franci Germanique proceres, hi Regem alium, Eudonem Comitem; illi Imperatorem Arnulphum, Carlomanni nothum, quæſierint fecerintque. Nec verò Craſſus imbecillis, vt erat obæſo corpore, animi, ac parum firmæ valetudinis, tantum Imperij Regnique pondus ſuſtinere poterat. Prô Regnorum indigniſſimas vices! quis Fortunæ mutationes, quis dubios rerum humanarum caſus ſatis mirari queat? quis non diuerſa præſentibus, contrariaque expectatis aut ſperet, aut timeat? Carolus, quem nuper tanto ambitu Italia, Francia, Germania Regem, Imperatorem, tot gentium, tot populorum Principem, Orbis ſalutauerat, Carolo Magno ortum, momento temporis, Imperio, Regnis, Principatibus, ſubditis, ſeruis, honoribus, tecto, pane, cubili ſpoliatus, vix relicto ſpiritu, quem ægrè duceret, regiæ infelicitatis exemplum fuit. Nimirum ita eſt: *ſolet fortuna quos plurimis beneficijs ornauit, ad duriorem caſum reſeruare.* Hunc tandem ferunt, ne non tota obueniſſe miſero mortalium calamitas videretur, ſtrangulatum fuiſſe. Sed quis hominum miſerrimo ſortem hanc vltimam cum luce inuidiſſet? niſi beneficij ingentis loco eſſe cenſeas, miſeros ſuis ita calamitatibus & vitâ exuere: quippe *in luctu & miſerijs, mors ærumnarum requies, non cruciatus eſt: quamque miſericors ſæpe pro vitâ dabit.* Placet hîc tanti quondam

A. C. 887.
Carolus Craſſus Imp. Rex Francorum.
Vell. l. 2.
Cæſ. 3. bel. Ciuil.
A. C. 888.
Sall. Catil.
Sen. Troad.

Imperatoris Epitaphium attexere; quo præter eius facta, ac primam felicitatem, iocantis Fortunæ malignitas præclare depingitur. CAROLVS CRASSVS REX SVEVIÆ, PRONEPOS CAROLI MAGNI, ITALIAM POTENTER INTRAVIT, EAMQVE DEVICIT; IMPERIVMQVE ROMANVM, VBI CÆSAR CORONATVS, OBTINVIT, AC MORTVO FRATRE LVDOVICO, VNIVERSAM GERMANIAM ET GALLIAM, IVRE HÆREDITARIO ACQVISIVIT. DEMVM ANIMO, MENTE ET CORPORE DEFICIENS, AB IMPERIO SANE MAGNO, CVM FORTVNÆ LVDIBRIO DEIECTVS, A SVIS OMNIBVS POSTPOSITVS, HVMILI HOC IN LOCO SEPVLTVS IACET. OBIIT ANNO DOM. DCCCLXXXVIII. IDIB. IAN. Sed jam Normanici belli filum quodammodo abruptum retexamus. EVDO animi virtutibus, & quæ fortunæ conueniebat regiæ, corporis præſtantiâ inſignis, ex Comite Pariſienſi in Franciæ Regem publicè communibus votis aſcitus, Normanos felicibus aliquot prælijs, vt præmonuimus, fudit: Lutetiam à Barbaris obſeſſam liberauit. Inde apud Meldenſes profligati, tentatâ tertiò Pariſiorum ciuitate, in Neuſtriam reuertuntur. Euaſtatis igitur Conſtantinatum agris, populabundi Armoricam ingrediuntur: ſed à Britonibus pulſi, reparatis viribus ex nouis ſuorum Colonijs, ad Moſam & Rhenum Germanos vincunt. Arnulphus Imperator ſuperiori victoriâ elatos tanto impetu aggreſſus eſt, vt xc. Barbarorum millia cæderentur. Itaque eâ clade irritati, non fracti, expugnatis aliquot arcibus, expilatiſque

EVDO REX FRANCORVM

Regin. Abbo. Otto. Friſing

A. C. 890.

Eudo Rex Francorum.

A. C. 891.

A. C. 892.

ædibus ſacris, prædâ factâ nauibus in patriam reuerſi ſunt.

****

CAPVT TRIGESIMVM.

Bellum Ciuile V. inter Proceres.

LIBERATA ad tempus Normanorum continuis incurſionibus Eudonis virtute Francia, per factiones Principum quieſcere non poterat. *Certè virtutem inuidia premit, eorumque fortunam, quos emergere videmus, ægris ferè animis aſpicimus.* Omnis in Eudonem Procerum æmulatio, qui Regnum exuto Craſſo inuaſerat, omnium propè indignatio, in tantâ viri potentiâ & turbidis occupatâ temporibus majeſtate, gentis Franciçæ leges, jura, inſtitutaque euerti clamitantium; vnum eſſe verum ac legitimum Regni hæredem, ac Francicis moribus legibuſque agnoſcendum Carolum, nempe illum Ludouici Balbi filium, quem à ſimplici indole, & morum clementiâ veriùs, quàm ſtupore mentis SIMPLICEM appellabant. Itaque Rhemis more Majorum Carolus annum agens ætatis XII, inungitur. Eudo armis defenſum à Barbaris Regnum armis tueri ſtatuit. Comparatis copijs, celeritate incredibili, Carolum occupat: cumque in Germaniam ad Arnulphum Auguſtum compellit: cujus ille opibus fretus primùm, reditûs ſui ad Regnum ſpem aliquam animo conceperat; ſed ſparſis huc illuc ad tuenda recèns adeptæ, nec dum confirmatæ majeſtatis jura Imperij viribus, fruſtra cum Eudone de Regno contendit. Berengario enim Italiam inuadente, Arnulphus, ne cùm aliena tueri

CAROLVS SIMPLEX REX FRANCORVM

A. C. 893.

vellet, ſuis ſpoliaretur: copias eò mittit.
A. C. 894. Itaque deſtitutus omni ope Carolus, ſeceſſit in Burgundiam. Interim miſerabilem Franciæ ſtatum lacrymis deflere, ne verbis quidem exprimere quiſquam poteſt. Viri prouinciarum Principes, ludente inter duos Fortunā, Reges ſuis quiſque locis agitabant: inde cædes, latrocinia, expilationes, & Tyrannorum impunè factæ graſſationes. Exacto inter has turbationes, qui minimum, plurimumque numerant, quinquennio, lethali morbo affectus Eudo Regno ſe penitus exuit. Sic feliciter ex hac vitā, nouo Tyrannorum exemplo, Syllam quaſi imitatus, abdicato Principatu diſceſſit. Tum omnes ad Carolum vltrò conceſsêre. Inde aliqua per ſexennium quies, quam Germanici tumultus inter Ludouicum Arnulphi filium & Zundibolchum Lotharingiæ Principem fouebant: vt pax Francorum tuta eſſe, niſi ex finitimorum turbis, non poſſet.

Carolus ſimplex Rex Francorum.

****************** ******************

CAPVT TRIGESIMVM PRIMVM.

Bellum Normanicum tertium.

A. C. *906.* PAx igitur, eo quo dictum eſt modo, compoſita, non diuturna fuit, redeuntibus cum ingenti ſuæ gentis multitudine ad ſolitas populationes Normanis. Illi diuiſis agminibus Belgium & Neuſtriam ferociter aggreſſi, capto expilatoque Rothomago, nobiliſſimâ ad Sequanam ciuitate, Pariſios vſque prouecti ſunt. Fruſtraque ad Vrbem regiam, & totius primariam gentis, admoto exercitu, in Burgundiam populabundi progrediuntur. Inde

Carolus ſimplex Rex Francorum.

per Regionum ac vrbium continuas vaſtitates reuerſi, apud Carnutum, Virginis (quæ ibidem ſummâ veneratione colitur) auxilio præſidioque ſeruatum, proſtrati ſunt. Tandem vt aliquis tot Barbarorum incurſionibus finis imponeretur, à Carolo Simplice renouatum cum Normanis fœdus; data in pacis pignus Ducatus nomine ea pars, quam nunc ab incolis Normaniam appellamus: quoque ſtrictiùs inter ſe vtraque gens jungeretur, adfinitatis etiam acceſſit vinculum. Ea inſuper Normanis impoſita lex, vt ejecto idolorum cultu, Chriſti fidem ſuſciperent. Quod ita breui, ac tantâ omnium alacritate peractum eſt, Rollone Duce aquis luſtricis more Chriſtianorum tincto, vt mirum eſſet, eam gentem ad Religionis exitium initio (vt creditum eſt) natam, tam citò cum barbarie gentilitios errores exuiſſe.

A. C. 907. A. C. 908. Aim. l. 5. c. 45. Guill. Gemiticus. l. 2. Duc. Norm. A. C. 909. A. C. 910.

Carolus ſimplex Rex Francorum. A. C. 910.

****

CAPVT TRIGESIMVM SECVNDVM.

Bellum Sarracenicum V. Hiſpanicum.

HIs ita ſe in Franciâ habentibus; Maurorum res in Hiſpaniâ, quæ Caroli Magni Imperatoris, & Azenarij Vaſconis Eudonis Aquitaniæ Ducis filij virtute peſſum ierant; eiuſdem exceſſu primùm recreatæ, mox noſtris continenter bellis velut adjutæ & confirmatæ, creuerant adeò, vt totam latè regionem nefaria gens aut occuparet, aut terreret. Itaque pace cum Normanis eo quo dictum eſt Reip. Chriſtianæ incremento compoſitâ, fatales Barbaris Francorum copiæ, Eneco Sanctio, Bigerrionum in Aquitaniæ parte Regulo, Du-

Mariana l. 8. c. 1. Rer. Hiſp. Roder. Sanc. Hiſt. Hiſp. part. 1. c. 31.

ce, cum expeditâ Vaſconum manu, Pyrenæos iterùm montes tranſgreſſæ, ruentem ad interitum, ac propè deſperatam his in locis Religionem erexerunt. Tanti fuit Francos habere vicinos & amicos. Horum concurſu, quanta Chriſtianorum mentes lætitia inſedit ac recreauit; tanta Maurorum animos inuaſit turbauitque conſternatio: ac eo quidem vtrobique major, quò alacrior Francus, ſuperatis jam (vt erat) montium anguſtijs, adeſſe nunciaretur. Paſſim oppida vrbeſque, quà voluntariâ ciuium deditione, quà vi armorum à Vaſconibus receptæ ſunt. Cæſi etiam paſſim vaſtâ ſtrage Barbari: ac puncto temporis, Francorum armis Iberus notiſſimus Hiſpaniæ fluuius penetratur. Nec verò is victoriarum terminus fuit. Vltrà progreſſi, denſos Sarracenorum ordines, tantâ confertos multitudine offendunt, vt latè agri omnes, quà longè patebat proſpectus armatis, complerentur. Enecus, vt & terrorem ſuis, & fiduciam hoſtibus, indomitæ gentis objectâ ſpecie minueret, quanquam alioqui ad primum nefandæ gentis aſpectum, velut ad prædam, ſubitò exardeſcere, & inuolare conſueuerat, (hinc illi fortè Ariſtæ cognomen à velocitate fuit) moratus aliquantulum ſuorum aciem, præfatuſque nihil trepidatione

Carolus Simplex Rex Francorum.

„ opus. Vnâ vice opprimi poſſe, quæ ſubinde
„ ſi disjungerentur, ſeſe obiicerent, Barbarorum
„ copias, vno, ſed eo acri ac generoſo impetu,
„ vnâ omnium, ſi ſtrenui eſſent, impreſſione,
„ deleri ſignificat: fore impedimento & oneri
„ magis quàm præſidio tantam vim hominum;
„ *non numero, ſed virtute niti victoriam*: darent
„ modò operam, ne ſe hinc inde ab hoſte cir-

cumueniri paterentur : non deforé etiam ſuis Numina, quorum pro aris ac templis fortiter dimicarent. His incenſi Franci, vultu, oculis, ferro, animiſque terrorem præferentes, in pugnam proſiliunt. Nec diu Barbari tulêre impetum; profligantur vndique. Cúmque ab effusâ fugâ montium prærupta, quodque objectum à tergo erat flumen, arcerent; alij arma fœdè jactantes hinc in præceps, inde in aquam cæci ruunt; alij dum aceruis ſuorum partim ſtratis ferro, partim numero obtritis ſiſtuntur, veſut vincti trucidantur. Non alia antè Barbarorum (ſi Turonenſem excipias) atrocior pugna & clades fuit. Tenet fama in procinctu pugnæ viſam ab Eneco coruſcantem inter nubes, ac miro candore radiantem crucem: quæ vt pugnæ incitamentum maximum, & victoriæ omen fuerat, ita deinceps Hiſpanicæ gentis regium Inſigne fuit. Proſtratis in hunc modum Barbaris, ne Francorum diſceſſu, vt anteà, Chriſtianorum opes in Hiſpaniâ minuerentur, Maurorum rediret vireſque reſumeret audacia; viſum eſt operæ pretium, illic lares ſedeſque in poſterum figere: vt è propinquo Mauri tantæ virtutis metu continerentur. Nec Hiſpani illum ſtatum rerum, immani ſeruitutis barbaricæ jugo liberati abnuebant. Sed vt ſtrictiùs inuicem vtraque gens cohæreret; nec illa occupatis ferocior, neque hæc amiſſis terris inferior cenſeretur: vtriuſque populi conſenſu decretum eſt, vt creato primùm Rege omnium Eneco, extincto veteri Suprarbienſi Regno, Magiſtratus, Regem inter, Regnique incolas, inſtitueretur medius, qui Tribunitiæ poteſtatis ad inſtar, IVSTITIA diceretur. Quæ ſanè

Carolus Simplex Rex Francorum.

Franc. Tara. ann. 912. Ind. Rer. Hiſp.

Carolus Simplex Rex Francorum.

Mariana ibid. Reg. Arrag.

Ieriet. Alph.à Carth. rer. Hiſp. 19. res Hiſpanicum Imperium poſteris mirificè ſtabiliuit, & regiam diu poteſtatem, ne nimia efferretur, certis finibus incluſam tenuit, donec à Philippo II. Hiſpaniarum Rege ſuperioribus annis penitus tolleretur. Cæterùm ab Eneco, quæ Francicæ gentis laus eſt non exigua, NAVARRÆ, ARRAGONIÆ ET CASTELLÆ Regnorum initia profecta ſunt: ſic moderante Fortunâ, vt à quibus libertatem *Carolus Simplex Rex Francorum.* Hiſpani, ab his & Reges acciperent. Sed jam relictis in Hiſpaniâ Vaſconibus, quò ſe deflexit, ad propria ſtylus referatur.

****

CAPVT TRIGESIMVM TERTIVM.

Paul. Æmil. Otho. Friſin. Auent. l. 4. Ann. Bo. Till. Chro.

Imperium à Francis ad Germanos tranſlatum.

SVBLATO è viuis Ludouico Germaniæ Rege, Conradus Franconiæ Dux, deferente vltro Othone Saxonum Rege, quanquam hoſte, vt qui intelligeret, *majus eſſe Regnum faſtidire, quàm accipere*, in eius locum ſuffectus eſt. At Lotharingi Carolo ſimplici à Carolo Magno orto Principatum tradunt. Viuebat quippe adhuc hominum mentibus impreſſa tanti Principis fama. Is ſuccinctus *A. C. 912.* magno exercitu, eò delatus regionem omnem facilè Regno annectit. Sed diuturnum fuit Conrado in Henricum Bauariæ Regem bellum; nec finitum antè, quàm Conradus, ſine liberis excedens, vt erat generoſo animo, ac *Curt. A. C. 918.* liberali præditus, Henrico Aucupi Othonis filio, quaſi vicem beneficio patris rependens, vt *Beneficiorum gratia ſempiterna eſt* Imperium aſſignaret. Hoc primùm initio, à Francis ad Germanos Imperium tranſmiſſum eſt,

euectâ ad tantæ dignitatis faſtigium Saxonicâ Domo ; dum frequentibus inter ſe turbis Franci tumultuarentur : nec per Regum noſtrorum ſegnitiem , aut ſtuporem , orta inter proceres diſſidia componerentur. Dum enim ſuam quiſque tueri , & augere dignitatem omni contentione virium nititur , publica deperiit. Nec verò difficile fuiſſet Carolo Italiam Germaniamque iterùm Francico Imperio ſubiicere , ni ſuorum perfidia , ac procerum imprimis inuidia obſtitiſſet. Auxit Regis contemptum vehemens & nimius in Aganonem aulicum fauor : quem obſcuræ originis virum , in eam fortunam euexerat , vt eius arbitrio grauiſſima quæque negotia gererentur. His initijs tacita fluxit in Regem conjuratio , quæ Regem Regnumque , alijs atque alijs ſubinde tempeſtatibus jactatum , breui obruit merſitque.

Carolus Simplex Rex Francorum. A. C. 919. A. C. 920. A. C. 921.

****

CAPVT TRIGESIMVM QVARTVM.

Bellum ciuile ſextum.

Carolus Simplex Rex Franc.

PAx cum Normanis quieta & fida fuit : ſed CAROLI SIMPLICIS junctus ignauiæ ſtupor ſpem non mediocrem Proceribus dabat , ſtirpis regiæ breui immutandæ , cùm is externis magis quàm ſuis ſe crederet committeretque , Germanorum ſibi maximè gentem conciliabat, vt peregrinis quoque opibus tutior eſſet inter ciues : nam Henrico Germaniæ Regi ſe ſuaque omnia ſubiicere velle, fama publica euulgauit. Adeò vniuerſa Fran-

Aim. l. 5. c. 43. Flodoard. Abbas Vrſperg. A. C. 922.

cotum nobilitas id ægrè tulit, quanquam ſparſum à perduellibus, vt Robertum Eudonis fratrem, Andium Ducem, & Magiſtrum Equitum in Regem aſcitum, ac Remis (quæ tum licentia rebellium fuit) publicè inauguratum, ſalutaret. Primum noui Principatus facinus, cum Germanorum Rege Henrico in Caroli perniciem ſocietas fuit. Tum expugnato facilè Lauduno, expilatâ etiam regiâ ſupellectile; famam liberalitatis regiæ, apud conſcios & potentiæ ſatellites facilè concitauit. Carolus interim, delectu habito, cùm Gallicæ juuentutis exiguas copias conflaſſet, exterorum frequenti concurſu (tantùm peregrina virtus eminebat) adjutus, obuiam hoſti progreditur, Majeſtate haud parum ſecurus. Roberto delata dignitas armis aſſerenda fuit, vt virtute adeptus Regnum, non ambitu popularium ſuorum irrepſiſſe Imperio diceretur. Pro SIMPLICE Flandri, Lotharingi, Germanique depugnabant; nouum Regem pars Francorum maxima ſequebatur. Hinc ardens bello Dux, & recenti dignitate erectior; inde ſegnis cum exercitu, alterius imperium expectante. Hæreres, ſi liberum foret, vtrum ſequerêris, retinentem Regnum, an exigentem: niſi quòd *melior erat cauſa ſuum non tradentis, quam poſcentis alienũm.* Nec verò foro, ſed ferro tanta inter duos lis dirimitur. In Sueſſionum finibus concurſum. Vbi initum certamen eſt, omnia in alterâ parte fuêre præter fortunam, virtus, Dux, milites: in alterâ nihil præter milites. Vtrique Imperatori, ne victo inſultaret victor, potentiæ ſuæ terminus fuit illa pugna. Huic fato, illi captiuitate erepta eſt. Robertus dum acer-

Carolus Simplex Rex Francorum.

A. C. 923.

timè ante ſigna pugnat, circumuentus hoſtium multitudine occiditur. Fama eſt, Regis manu interfectum fuiſſe, impactâ in os lanceâ; quæ victoria ſtrenuum magis Ducem, quàm ignauum Principem arguit. Ceciderunt eâ acie vtrinque Francorum millia circiter XVIII; quantò quæſo honeſtiùs, ſi pro patriâ, non inuidiæ, ac prauæ cupiditatis ſtimulis incitati ciues, gladiatorio pluſquàm more decertaſſent? Quis jam putet, à nullo periculo Fortunam Principum longiùs abeſſe, quàm ab humilitate? Simplex victor victoriâ vti non potuit. Omni quidem genere vitæ Simplex; ſed in eo potiſſimùm, quòd victor in morem victi ſe geſſerit, miſſis ad hoſtes oratoribus propè ſupplicibus. Itaque per ſpem rei Francicæ componendæ, ab Heriberto Veromanduorum Comite perfidioſè comprehenſus, Peronæ in cuſtodiam traditur. Vbi Procerum voluntati, vt erat demiſſo animo, obtemperans, in RODVLPHVM Richardi Burgundiæ Ducis filium Regni jus Imperiumque tranſmiſit. Audito Regis infortunio, Edgina conjux in Angliam cum Ludouico filio (hinc illi poſteà Tranſmarino cognomen) ad fratrem Adelſtanum Regem ſe recepit. Cæterùm exacto captiuitatis VI. anno, Regni fere XXV. poſt innumeras miſerias, quibus Regum infeliciſſimus cum Fortunâ luctatus eſt, Carolus Simplex ex hoc mortali tandem carcere euolauit, anno Chriſti DCCCCXXIX.

Carolus Simplex Rex Francorum.

Paul. Æmil. Till. Chro. Glaber. l. 1. c. 2. Lilius Chro.

CAPVT TRIGESIMVM QVINTVM.

Bellum Normanicum quartum.

RO- SIc recepto in Regem Procerum factione
DVL- RODVLPHO, frequentibus inter ſe prælijs
PHVS Franci Normanique conflixere : nec priùs
FRAN- ceſſatum eſt, quam pactâ ingenti mercede,
CORVM Nannetenſis ager, finitimæque in Armoricâ
REX. regiones Normanis victoribus traderentur.
A. C. Sed cùm vix dum exutâ barbarie à direptio-
924. nibus non temperarent, exceſſu VVilelmi
Ann. Aquitaniæ Ducis, cognomento DEVOTI,
ibid. incitati in ſpem prædæ, eam in prouinciam
Flodo- populabundi inuolant. Hos Rodulphus Rex
ard. ita feliciter incautos adortus eſt, vt totâ
Chro. Regione ſummoueret. Horum Imperio Cu-
Norm. rioſopitenſes Armorici populi ægrè ſubjace-
A. C. bant. Nouum Imperium nondum belli cla-
927. dibus ſatis domiti aſpernabantur. Itaque
A. C. tacitâ conjuratione inuiſæ gentis jugum excu-
930. tere meditantur. Nec diu morati, dicto tem-
A. C. pore ex compacto Normanos ad vnum truci-
931. dant. Sed breui Armoricorum ſanguine ex-
Rodul- piata Rebellio, irruente in Armoricos Icone
phus Normanorum Principe, & grauiſſimâ clade
Fran acceptam injuriam compenſante. Quo ferè
corum tempore, tota Armoricæ ora VVilelmo, Rol-
Rex. lonis filio, Normanorum Duci à Rodulpho
A. C. conceſſa eſt, quò ſibi Normanum eo bene-
9322. ficio deuinciret; eoque in conjuratos vtere-
A. C. tur. Nam grauiſſimis tum bellis ab Heri-
933. berto Veromanduorum Duce, aliiſque, quo-
rum

rum operâ Regnum inuaſerat, mutatis voluntatibus petebatur. Vix credas, *quàm ſit malus Imperii cuſtos metus; quàm infirmum charitatis vinculum terror! quem vbi remoueris, qui timere deſierint, odiſſe incipient!* nam illum timere raptorem viciſſim oportebat, qui ſceptrum alienum rapuerat: quo tamen contra inimicorum potentiam Rodulphus Normanicis opibus innixus potitus eſt.

Tac. Agr. Vit.

Rodulphus Rex Franc.

****

CAPVT TRIGESIMVM SEXTVM.

Bellum ciuile VII. inter Proceres.

HERIBERTVS Ioannis X. Summi Pont. authoritate motus, necnon Rodulpho (quem non mediocriter ad conſequendum Regnum adjuuerat) ob Comitatum Laudunenſem filio ſuo Eudoni denegatum malè affectus, Carolum in libertatem reſtituit. Hunc Rodulphus Heriberto hoſti odium concitaturus, quaſi eius vnius perfidiâ miſſus in carcerem fuiſſet, cum longo ſatellitum ſuorum Comitatu, vt moliri aliquid tacitè ſatis intelligeretur, adit apud Atiniacum, in finibus Rhemorum. Sed citò ea Regum ſocietas diſſoluta: nam Carolus iterùm ab Heriberto in vincula Peronæ conjectus, cùm miſerabile iocantis fortunæ ludibrium diu perfidis extitiſſet, fato tandem functus eſt, indigniſſimo Regiâ majeſtate exceſſu. Eo ſublato, æmulorum odia, quibus ambitio faces admouebat, in majus incendium exarſerunt. Rodulphus dignitatem tueri, Heribertus augere ſuam

Aim. l. 5. Flodoard. Till. in Patribus. A. C. 928.

A. C. 929.

Rodulphus.

Fran- cupiebat. Nec extinctæ priùs inimicitiæ,quàm
corum Heribertus factione & opibus longè inferior
Rex. hoſte, ad Henricum Germaniæ Regem diſ-
A. C. cederet. In eius ditiones magnis inſtructus
930. copijs Rodulphus, cum Hugone Magno non
A. C. tam alienæ potentiæ, quàm ſuæ occultè au-
931. gendæ ac ſtabiliendæ cupido, irrumpit. Faci-
A. C. lis fuit de abſente victoria, nemine reſiſtente.
932. Multa oppida partim vi, partim voluntate
ciuium expugnantur. Neque hîc ſtetiſſent
ciuilia diſſidia, niſi Hunnis in Europam fero-
citer ſe effundentibus, ex communis, vt ferè
fit, periculi metu, pacem hoſtes iniiſſent.
A. C. Hunni,eâ re cognitâ,in Italiam profecti ſunt.
934. Ac breui pòſt phthiſi, ſiue,vt volunt, pedicu-
A. C. lorum fœdiſſimo morbo,putreſcentibus paſſim
935. membris Rodulphus extinctus eſt. Tum Hugo
A. C. in ſpem maximam Regni occupandi adductus
936. eſt. Nec ille difficulter potitus Regno foret,
ſi tam promptus animus, quàm facultas
fluctuantem hominem adjuuiſſet. Recepto
interim magno Francorum concurſu, velut
LVDO- ab exilio ex Anglia LVDOVICO SIMPLICIS
VICVS filio, quem à ſuperiori in eam inſulam fugâ
TRANS TRANSMARITIMVM appellamus, exorta Hu-
MAR. gonis factio Franciam ciuilibus diſcordijs tur-
FRAN- baſſet; nî irrumpentibus iterùm barbaris,
CORVM compoſitis in tempus rebus bellum externum
REX. concordiam apud ciues peperiſſet. Sed diſ-
fluentibus more ſuo Barbaris, magis magiſque
Ludo- diſcordiæ faces accenſæ ſunt: quanquam rixæ
uicus intra priuatas inimicitias, & tacitas partium
Tranſ- ſimultates latuerint. Quo tempore Lotha-
mari- ringia diuerſis etiam diſtracta Principum af-
tim. fectibus ac ſtudijs, Othonem I. Imperatorem
Rex cognomento Magnum, Ludouicumque Fran-

ciæ Regem ſalutauit. Ea foret grauiſſimi belli materies, ni Othonis ſorore Gerbergâ Ludouico in vxorem datâ, quæſita adfinitas tumultus compoſuiſſet. Creſcebat interim Hugonis Magni, Heriberti, aliorumq; in Regem factio: quóque faciliùs bello graui Regem obruerent, ad partes ſuas Normaniæ Ducem VVilelmum pertrahunt. Verùm ea Rebellium in Regem ſocietas, annitente imprimis Stephano VIII. ſummo Pont. dirempta eſt; redeuntibus ad Regem Proceribus, quos juncta inuidiæ ambitio disjunxerat. Quanquam ſublato mox Heriberto obruta malè Hugonis factio breui reſurrexit.

Francorum.
A. C. 938.
A. C. 939.
A. C. 940.
A. C. 941.

Ludouicus Transmar. Francorum Rex.

****

CAPVT TRIGESIMVM SEPTIMVM.

Bellum Normanicum *quintum.*

SOLLICITATI iterùm ab Hugone authoritatis Principe Normani, comparato exercitu, Rhemos, Laudunum, aliaque munitiſſima oppida inuadunt: ſed Regis virtute defenſa eò fœderatos coëgerunt, vt ab oppugnatione deſiſterent. Quo tempore Arnulphus Flandriæ Comes, cæſo per inſidias VVilelmo, Normanorum Duce, ad Pinciniacum, in Somonæ fluuij inſulâ, magnorum in Franciâ tumultuum fores aperuit. Florebat tunc temporis Normania viris, opibus, armis, claſſe, auro, nouiſque Colonijs: nam Aigroldus Danorum Rex, Patriâ Regnoque pulſus à Filio, cum LX. nauium roſtratarum claſſe eò appulerat. Ducem Richardum, eximium juuenem, ſalutant Rothomagenſes, præſente

A. C. 942.
Flodoard.
Gemitic. l. 3.
A. C. 943.
Paul. Æmil.
A. C. 944.

Rege Francorum Ludouico: qui auditâ Ducis VVilelmi cæde, in ſpem maximam recuperandæ prouinciæ erectus, eò profectus fuerat. Hunc eluſis Rothomagenſibus ſecum abduxit Rex, captiuumque ſpecie honoris habuit, contumelijs & conuicijs nonnuquam Arnulphi inſtinctu inceſſens. Sed Oſmundi Rectoris ſolertiâ liber, ac Bernardi imprimis Dani ſingulari operâ adjutus Richardus, Regem Hugonemque, qui ad Normani perniciem conſenſerant, fruſtratus eſt. Mox commiſſâ pugnâ cum Arnulpho, partâque victoriâ, Herluinus percuſſorem Ducis ſui inter captiuos repertum interficit: ac deſectas Sicarij manus caputque ad populares ſuos mittit, priuatas injurias in communi hoſte vltus percupidè. Nam, ab Arnulpho, Monſtrolienſi caſtro ſpoliatus fuerat: quod tamen VVilelmi operâ recuperauerat. Itaque referendæ injuriæ occaſionem nactus, in odio publico priuatum ferociter expleuit. Quippe ita fert hominum natura, *qui ſuis exutur bonis nunquam injuriarum obliuiſci* Captus interim ab Aigroldo Ludouicus, rixam inter colloquium de induſtriâ cientibus Normanis; mox celeri fugâ Rothomagum dilapſus, ab eiuſdem factionis hominibus datur in cuſtodiam: dimiſſus, datis minore filio Carolo, aliiſque nobilibus obſidibus, ab Hugone totius in Regem conjurationis principe, tertiò cuſtodiendus Theobaldo Carnutum Comiti committitur. *Sic Purpuræ nonnunquam illudit fortuna; quoque oppreſſis inſultet petulantiùs, Regum ſceptra, eorum plerumque manibus, quorum illi fidem opemque expectaſſent, aut infringit, aut fœdat.* Hugo Edmundi Anglorum Regis oratione

Ludouicus Tranſmar. Francorum Rex. *A. C. 945.*

Herodian. l. 1. *A. C. 946.*

Ludouicus Tranſmar. Fran-

miniſque permotus, tradito ſibi ab Reginâ Gerbergâ, Othonis Imperatoris ſorore, Lauduno, libertatem regiumque honorem Ludouico reſtituit. Ferunt eo tractu temporis Othonem Imperatorem ac Ludouicum Regem, impetum in Normanos feciſſe: ſed malè excepti; multis ſuorum deſideratis, in ſuas quiſque ſedes ſe recipere coacti ſunt. Redeuntibus vltro in turbas partibus, Hugone in Regem, ac Rege viciſſim in Hugonem veteres inimicitias renouantibus, Francia tanquam à Barbaris fœdè vexata, Francorum manibus diripiebatur: cùm apud Matronam fluuium pax inita eſt ab armatis: viguitque, donec poſt VII. circiter tranquillitatis annum, Ludouicus equo in lupum fortè obuium liberiùs admiſſo dejectus, & lapſu obtritus, Rhemis poſt XVIII. Imperij annum moreretur, ac biennio pòſt Hugo idem Magnus è vita excederet. Aliud inſuper bellum Normanos inter, & Theobaldum Carnuti Comitem, cognomento Fallacem, exortum eſt: ſed victo Comite ſtatim compreſſum: vexandæque in poſterum Franciæ finem fecit, Pax cum Normanis à Lothario Rege inita, anno Chriſti DCCCCLXVII.

coronat Rex.

A. C. 947.

A. C. 954.

A. C. 962.

************** *******************

CAPVT TRIGESIMVM OCTAVVM.

Regiæ Carolouingorum Familiæ caſus.

LOTHARII, Tranſmaritimi filij initijs, poſt vnum alterumve Principatus annum, nihil felicius contingere poterat, quàm vt

LOTHARIVS

FRAN- Hugonis Magni exceſſu è viuis ſtabilirentur:
CORVM quippe qui ſi vel leuiter enixus foret aut vo-
REX. luiſſet, dominationem tot malis dudum af-
Guill. flictam conuulſamque, & quaſi ſe vltrò tra-
Geme dentem inuadere nullo negotio potuiſſet:
tic. l. 5. factâ nimirum, à ſuis ipsâque occaſione po-
Meyer. teſtate. Sed ita affectus animo fuit, vt om-
Flodo- nium judicio dignus Imperio habitus, *majus*
ard. *eſſe crederet Regnum faſtidire, quàm accipere.*
Curt. Strauit tamen poſteritati viam, neque ita in
l. 4. longum tempus: ſiue Regni ipſius natura hoc
A. C. tulerit, ſiue Fortunæ arbitrium, quæ diutur-
956. nam Imperiorum faciem eſſe non ſuſtinet;
aut denique fati ipſius lex, cui placet nul-
lius rei eodem ſemper loco ſtare fortunam.
Sublato igitur è viuis Hugone, per quadrien-
nium quies fuit. Extinctis potentiæ æmulis,
Lotha- Lotharius interceptum à Roberto Campano
rius Diuionem facilè recipit. Nec Regni magis
Franc. quàm odij in Normanum hæres: Richardum
Rex. Ducem Sueſſione in Comitijs publicis, pari
A. C. quàm ille nuper parentem pœnâ affeciſſet;
960. niſi tacitè fraudem ſubodoratus, à congreſſu
A. C. abſtinuiſſet. Interjectis aliquot annis occu-
961. patâ Flandriâ, Atrebatum, Teroannam, alia-
A. C. que Morinorum oppida ditioni ſuæ adjecit.
965. Ducta mox in vxorem Emina Lotharij Italiæ
A. C. Regis filia. Ex hac Ludouicus V. is qui breui
966. Regno potiturus eſt, & tranſeunte ad Ger-
manos Carolo Lotharij fratre, Carolouin-
gorum (vt vocant) in Franciâ Regum ſce-
nam claudet; regias partes Hugoni Ca-
peto Magni filio relicturus. Hoc altero regiæ
viciſſitudinis exemplo apud Francos, Orbi
Pater. conſtituit, *quemadmodum vrbium Imperio-*
l. 4. *rumque, ita & gentium ac familiarum nunc*

floreſcere fortunam, nunc ſeneſcere, nunc interire.

****

Capvt Trigesimvm nonvm.

Bellum Germanicum tertium.

Ascito in Regni conſortem à Parente *Lothaa*
Lvdovico filio, Carolus Lotharij Regis *rius*
frater, præfracti animi vir, & vltra ſortem ſe *Fran-*
efferentis, quaſi projectā Francici ſceptri ſpe, *corum*
ab Othone II. Imperatore in Germaniam *Rex.*
euocatus, ac Lotharingis Dux conſtitutus, *A. C.*
(vt *animus prauitate veluti morbo impeditus* *976.*
delectum boni non habet) à fratre Franciſque *Paul.*
omnibus alienum animum geſſit, planéque *Æmil.*
in Germanum hominem deſciuit: diuiſis illis *Aim.*
gentibus, quibus nihil anteà fuerat conjun- *l. 5.*
ctius. Diceres id egiſſe de induſtriâ Carolum, *Till.*
vt periret: mentemque homini ademiſſe ſu- *Vignie-*
peram illam mentem, *quæ cujuſcunque fortu-* *rus.*
nam mutare conſtituit, corrumpit. Sic plerum- *Glaber.*
que manum iniicientibus fatis, heberari ſen- *A. C.*
ſus hominum, & obtundi videmus. Othonis *977.*
factum Lothario ita diſplicuit, vt inſequenti *Vell.*
anno Lotharingiam ingreſſus Cæſarem penè *l. 2.*
oppreſſerit. Quam ignominiam vt elueret *A. C.*
Cæſar, delectu habito, Rhemorum, Laudu- *978.*
nenſium, & Pariſienſium agros viciſſim eua- *Lotha-*
ſtauit; auerſâ tamen in reditu fortunâ: Rege *rius*
enim inſequente, ac nouiſſimum agmen car- *Fran-*
pente, dum Axonam imbribus fortè auctum *corum*
temerè traiiceret, partem impedimentorum *Rex,*

amiſit: multique Germanorum aquis hauſti
A. C. ſepultique ſunt. Aliquantò pòſt ad collo-
980. quium congreſſi ad Charum fl. Rex & Cæſar
A. C. ab armis diſceſſere. Verſa inde à Cæſare in
982. Græcos arma: & vt anceps eſt variuſque
A. C. Mars, victus primùm ægrè hoſtium manus
983. effugit: mox reparatis viribus tantâ inter-
A. C. necione Sarracenos, qui Græcis militabant,
984. proſtrauit; vt Barbarorum terror, & San-
A. C. gvinarivs diceretur. Othone, decimo cir-
985. citer Imperij anno, vitá functo: Francus, repe-
A. C. tito bello, Virodunum, eiuſque oppidi Comi-
986. tem Gotrofredum capit. Sed ſupremis Rex
A. C. diebus Cæſari Comitem, Comiti opes reſti-
987. tuit. Carolus Lotharingiæ Dux, eo quo dixi-
mus modo inſtitutus; Fratre poſt xxxi. Im-
Lvdovicvs V. Francorvm Rex. perij annum mortuo; Lvdovicóqve eius
filio cùm menſes ferè vi. ſupra annum re-
gnaſſet, veneno, vt creditum eſt, ſublato; ad
Regni jus capeſſendum hæreditario ſibi jure
deuolutum reuertens, ſenſit, quantùm ſibi
Imperatoris fauor, & auerſus à Francis ani-
Ludouicus V. Francorum Rex. mus obfuiſſent. Obuium enim habuit Hugo-
nem Capetum Magni filium cum valido exer-
citu. Hunc graui quidem clade afflixit pri-
mùm, erumpentibus ſummo impetu in Fran-
cos Lotharingis. Inde Rhemorum ciuitatem
Arnulpho Antiſtite Caroli auunculo pro-
dente ingreſſus, terrorem latè circumferebat.
Hugo, cui armis noua dignitas aſſerenda
erat, collectis ingentibus copijs in Lotha-
Sigeb. ringum reuerſus, feliciori exitu cum Carolo
Æmil. conflixit; ad Laudunum pugna commiſſa eſt.
A. C. Carolus fortunâ, viribus, Francorumque
988. ſtudijs inferior, victus, ac proditione captus,

Aure-

Aureliam cuſtodiendus mittitur. Hinc per- *Aimo.*
ſpectum , *quantum virium habeant ad res* *l. 5. c*
maximas odium & amor. Rejecto quippe 45.
Carolo Lotharingo , Hugoni ſceptrum dela A. C.
tum eſt ; *quòd hunc amarent Franci , illum* 989.
odiſſent. Sic altera Regiæ Familiæ ſtirps, quæ
pulſis ſceptro Merouingis , regale ſolium
conſcenderat : eadem viciſſim pulſa , vt *om-*
nium rerum ſemper quaſi naturali lege mutatio
eſt, meliori locum dedit. *Rebus enim cunctis*
ineſt velut orbis quidam : vt quemadmodum *Æl.*
temporum vices , ita & mores vertuntur homi- *ſpar.*
num; imò & Imperiorum.

****

Ludouicus V. Francorum Rex.

CAPVT QVADRAGESIMVM.

Imperij Orientalis Status.

HVic libello finem imponet cum Caro-
louingorum Regum Imperatorumque
caſu , rerum in Oriente geſtarum , à Nice-
phori exceſſu , ad Conradi Imperatoris in
Occidente initia , breuiſſima ſeries : Nice-
phoro igitur à Crumno , Bulgarorum Rege,
trucidato , Michaël Curopalates, eius gener, A. C.
Imperium Orientis occupauit. Miſſi ad eum 813.
ab Carolo Magno , & viciſſim ab eo ad A. C.
Carolum legati pacem nuper initam cum 820.
Nicephoro confirmarunt. Is ſecundo Prin- A. C.
cipatus anno , cùm Imperij conſortem Leo- 829.
nem Armenum aſciuiſſet , naturæ conceſſit. A. C.
Leo ſacrarum hoſtis imaginum , ſeptennium 841.
Imperij expleuit. Hunc inſequutus Michaël

cognomento Balbus, tranſacto nouennio,
Theophilo reliquit Imperium. Hic inſecta-
tus ſacras imagines, cùm XII. annos in Impe-
rio poſuiſſet, exceſſit. Michaëlem filium ſuc-
ceſſorem habuit: qui initio Principatus pa-
ternam impietatem damnauit, dum ſapien-
tiſſimorum hominum conſilio regeretur. Sed
vt *Principes peccare paulatim indulgentiâ*
fortunæ, & prauis magiſtris diſcunt audentque,
citò à bonis deſciuit: illectoribus ad malum
peſſimis quibuſque ex aulico famulatu aſſum-
Tac. 2. ptis, in Neronem nouum abiit; aurigandi
hiſt. arte antiquo non inferior; rerum ſacrarum
A. C. imprimis irriſor. Hunc poſt XXV. Imperij
886. annum Baſilius Macedonicus, quem is in
familiam ſuam aſciuerat, interfecit, & Rem-
publicam Chriſtianam cognationi ac bene-
ficio præferens, hoſte immaniſſimo liberauit.
Baſilius anno Imperij XIX. fato functus eſt, re-
licto hærede vt Imperij, ſic & Pietatis, Leone
filio, quem ſapientem appellabant. Erat
enim Iuſtiniani per omnia æmulator; ſed in
A. C. eo culpandus, quòd ea plerumque in ſacris
911. præſumeret, quæ S. Pontificum ſunt. XXVI.
ferè annos purpuram tenuit. Hujus frater
Alexander ſtatim intra annum extinctus eſt.
Tum Leonis filius Conſtantinus adhuc puer,
hinc Porphyrogenitus dictus, Imperium
adeptus eſt; Romano Patricio componendis
A. C. ſeditionibus idoneo viro in collegam aſſum-
960. pto. Veneno ſublatus eſt, propinante Romano
A. C. filio, quòd diuturniori Imperio frueretur.
962. Nam XLIX. nouem annos imperauit. Roma-
A. C. nus poſt alterum ferè annum eodem quo
969. nuper modo Patrem peremerat, interemptus
eſt. Inde Nicephorus Phocas, victorijs de

Sarracenis, aliiſque Barbaris clarus, Imperium inuaſit: occiſus per ſeditionem Conſtantinopolitanam, VII. Imperij anno. Hunc excepit Ioannes Zemiſces Pius Imperator, & ipſe Triumphis Barbarorum inſignis, VI. principatus anno, ingenti Orientalis Reipub. damno, veneno extinctus eſt. Tum Baſilius & Conſtantinus fratres Romani filij, quinquageſimum Dominationis annum expleuerunt, ad annum Chriſti MXXVI.

A. C. 975.

A. C. 1026.

****

ANACEPHALÆOSIS.

Hactenus Regias Francorum Familias duas duobus itidem libellis diſtinximus: tranſactis ab Imperij exordio DLXX. *qui plurimum minimumque numerant, ad HVGONEM CAPETVM, tertiæ ſtirpis authorem, annis: vt medium propè ſuſcepti operis ſtadium emenſi videamur. Nunc cùm tertia Capetiorum Familia, ad annos vſque* DCLX. *& ampliùs, perſeueret; tantò prioribus major, quantò annis diuturnior, & rerum geſtarum magnitudine auguſtior: viſum nobis operæ-pretium, vt juſta libellorum forma ſibi aptè conueniat, quæ*

Seruetur ad imum qualis

ab in-cepto ceſſerit & ſibi conſtet. Hor. ars.

ſuperſunt bella, in duas partes diſtribuere; quarum prior ab HVGONE ad CAROLVM VIII. poſterior ab hoc, ad LVDOVICI IVSTI XIII. feliciter imperantis annum XXII. Chriſti MDCXXXII. Mundi MMMMMDCXXXII, pertinet.

FLORI FRANCICI LIBER III.

CAPVT PRIMVM.

Hugo Capetus Rex eligitur.

FLORENTISSIMVM olim ſub Pipino & Carolo Magno, Francorum Imperium, tantùm ab illo ſplendore ac majeſtate receſſerat, quantùm ab tantis Principibus degeneres poſteri deſciuerant. Hinc illis vſu venit, quod Merouingis obtigerat: vt eodem ſolio ac ſceptro tum pellerentur; cùm à Majorum virtutibus deflexerunt. Nam vt *Imperium facile ijs artibus retinetur, quibus initio partum eſt: ſic fortuna ſimul cum moribus facilè immutatur.* Eadem Reipublicæ mutatio, quæ priùs; ex nimiâ ſcilicet Procerum potentiâ: quæ florentiſſimis Imperijs exitium ſemper attulit. Ereptum HVGO CAPETVS FRANCORVM REX. Sall. Catil.

nuper Francis Imperium, & ad Germanos tranſlatum, auulſi ſubinde Principatus, conceſſæ Barbaris Regiones; oppigneratæ prouinciæ, euecti juxta Principis nomen Proceres, majeſtatem tanti Imperij, Regum ignauiâ pridem debilitatam penitus eneruarunt: poſtremò vis Principatus aut reſoluta, aut conuulſa, conjectis in carcerem Regibus: alijs vi tempeſtatis aliò ejectis, nonnullis cùm ſuâ, tum ſubditorum pertinaciâ ſpoliatis: vt in tanto rerum æſtu, rectore opus eſſe omnino videretur; qui experto turbatis vndis vertice, tumida æquora componeret, fractum & conuulſum tot procellis continuis nauigium ſubduceret in littus, ne periret; ac ſeruatis ſaltem naufragij ſecundi tabulis, laceratum penitus & quaſſatum induſtriâ ſuâ reſarciret. Decorum erat, vt probitate emineret, qui dignitate: nec tam ſuſciperet Imperium, quàm ſeruaret. Itaque Procerum conſenſu omnium, publicæ ſalutis gubernaculis admouetur HVGO CAPETVS; excuſſo inde Carolo, Ludouici Tranſmarini filio, vnde illum ſua non tam proteruitas, & Francorum odium, quàm ſæuientis Fortunæ iniquitas dejecerat. Nec verò difficile ad Regnum capeſſendum fuit Hugoni iter; in quem ſcilicet mirus populi fauor; relictis ad hæc, ac dimiſſis Proceribus Regni Magiſtratibus, Præfecturis, aliiſquè id genus publicis muneribus, tanquam illa jure hæreditario adiiſſent; vno duntaxat regij (vt vocant) feudi, ſeu clientelæ nomine obligatis. Sic Dominationis participes, alienæ fortunæ non inuidebant. Rebus ita conſtitutis; recepto gentium, quæ vnius arbitrio reguntur, more ac vſu, reddita nouo

Hugo Capetus Francorum Rex.

Principi acceptaque obſequia: & quia *nulla* *Cic. 2.*
res vehementiùs Rempubl. continet, quam fides; *off.*
dictum ab omnibus ſacramentum, injectumque vinculum, per quod reſpublica arctè cohæreret: *infuſus populorum mentibus ille ſpiritus* *Sen. de*
vitalis, quem hæc tot millia trahunt. Omnium *Clem.*
igitur plauſu ac conſenſu, HVGO dignus Imperio habitus, Rex ſalutatus inunctuſque eſt *A. C.*
Rhemis, more ac ritu à Majoribus tradito. *988.*
Nec mora, ſtabiliendæ dominationis causâ, *Glaber.*
Filius Robertus, conſors regiæ poteſtatis, *Vign.*
ſacro oleo primùm delibutus aſſumitur, anno Chriſti DCCCCLXXXIIX.

****

CAPVT SECVNDVM.

Bellum Flandricum primum.

HVGO Capetus, quòd æqualibus ſuis au- *Hugo*
licis adhuc juuenis Caputia capitum *Cape-*
tegmina, per iocum deiiceret, vel à capite *tus*
paulò craſſiore ita dictus; compreſſo, vt præ- *Fran-*
diximus, Carolo Regni æmulo, omnium *corum*
aſſenſu Ordinum Franciæ Rex ſalutatus, (*vt* *Rex.*
eſt Regum omnium ingenium ſuſpicax, & *Æmil.*
injuriæ haud patiens) grauiter & iniquo *Gillius.*
animo tulit Flandriæ Comitem Arnulphum, *A. C.*
publicis inaugurationis ſuæ Comitijs non *990.*
interfuiſſe. Itaque bellum ingenti rerum apparatu meditatur. Iamque oppidis aliquot Flandricæ ditionis expugnatis, totoque breui Atrebatum Comitatu rebellem multauerat; cùm ille in has anguſtias redactus, rerum ſuarum patronum ac defenſorem præter omnem ſpem habuit Richardum Normaniæ Ducem *Hail-*
(cujus Patrem per Sicarios, vt nonnullorum *lan.*

Hugo Capetus Francorum Rex. Suet. in Iul. c. 75. A. C. 996. Robertus Francorum Rex. A. C. 1005. Sigeb. Paul. Æmil. Till. A. C. 1006. Glaber. l. 3. c. 2.

opinio eſt, trucidauerat) authoritate gratiaque apud Regem præualentem. Quippe verebatur Normanus, ne ſi Rex illuſtres opibus familias ſenſim euerteret, eadem in ſe aliquando fortuna rueret. Itaque Regem permôuit, ne quietum vltra malum extitaret temerè, ac initio florentem Principatum Procerum odijs, ſimultatibuſque obnoxium concuteret: optimum Regi nouo & Regnó recèns comparato conſilium illud, & ex Cæſaris quondam vſu; *nos pro amicis habendos, qui non ex profeſſo eſſent hoſtes.* Pax igitur & oppida Comiti reddita, cùm ſe Roberto filio, quem initio Principatus Regni conſortem aſſumpſerat Rex, nouo ac ſolenni ſacramento obſtrinxiſſet. Sed ab Henrico Cæſare, ſublato poſt octauum Regni annum è viuis Hugone, longè grauius in Flandriâ bellum motum eſt. Balduinus cognomento Barbatus, Valentianas occupauerat; oppidum Cæſar obſidet; ſed audito Francorum aduentu ſoluit obſidionem: & tentato fruſtra Gandauo, incendio ruiniſque cuncta paſſim miſcet, fœdatque. Verùm tam atrox orta eſt hìs ferè temporibus in Galliâ Germaniâque peſtilentia, vt eorum manibus ſponte tela caderent, quos lues inuaſerat. Nec id ſolum mali paſſim graſſatum, ſed & valida fames vtramque gentem afflixit: Superis ita generi mortalium majus noſtris bellum inferentibus. Pace mox terris veniâque à numine redditâ; Henricus Cæſar, Robertuſque Rex ad colloquium congreſſi, pro Flandro, æquo jure ac conditionibus conuenerunt.

Robertus Francorum Rex.

****

CAPVT TERTIVM.

Bellum Normano-Italicum; ſiue Normanorum res geſtæ in Italia.

RErum à Normanis in Italiâ geſtarum vt initium incredibile; progreſſus admirabilis, ſtupendus exitus & glorioſus; ita poſteritati inuideri non adeò debet, vt Francorum bellis non immiſceatur, quorum illi gente, nomine, legibus, Imperioque continentur. Quis credat pauciſſimos viros (XL. duntaxat extitiſſe tradunt) atque eos inermes & exules primò, cum immani Barbarorum multitudine; inde aucto ſenſim numero cum Orientis Occidentiſque Imperatoribus, cum ſummis nonnunquam Pontificibus ita contendiſſe, vt armis ſuperiores diu euaderent: Regna & Principatus inſtituerent, donec poſt CC. annos à primo in Italiam appulſu, liberatâ Barbarorum jugo Italiâ, præter fas, præter jus, ac pactum, immaniſſimè à Chriſtianis Imperatoribus haberentur: ac tandem viri virtute præcipui, Pietate inſignes, Religione ſingulares, omni ſuppliciorum genere excarnificati trucidarentur. Cauſa belli, ipſa juſtitia eſt: victoriæ præmium, Italiæ Græciæque pars maxima, Sicilia integra: ſpatium temporis, ſi ex rerum magnitudine metiamur, breuiſſimum. Prima probandæ virtutis Normanicæ occaſio à Salerno, quò Hieroſolymis redeuntes peregrino habitu applicuerunt, orta. Hoc oppido à Barbaris feliciter liberato obſidione, accenſis diuino quodam ſpiritu animis, acceptiſque à Guaimario,

A. C. 1002. *Leo Oſtien. l. 2. c. 38. Glaber. l. 1. c. 5. Baron. ann. Morin. part. 3. c. 27.*

Robertus Francorum Rex.

oppidi Principe armis equiſque ; tantâ vi, tantoque impetu in Sarracenos irruunt, vt plurimis peremptis, reliquis in fugam verſis, admirabili victoriâ potirentur. Hoc initio, adeò creuit hujus gentis fama, vt à Guaimario miſſis ad Richardum Normaniæ Ducem legatis, inſignis eiuſdem gentis Colonia euocaretur. Giſelbertus Bateryus omnium facilè tunc Princeps erat. Hoc duce Normani cum Italicis aliquot cohortibus, fretos immanibus copijs Græcos, qui Calabriam omnem Apuliamque S. Pontificibus ereptam inuaſerant, tribus ingentibus prælijs acie vincunt: mox fraude intercepti apud Cannas ignobilem Apuliæ vicum, amiſſis ferè CCL. popularibus, duce tamen ſuperſtite delentur: vt qui vicus Romanorum clade nobilis quondam extiterat, Normanorum ſtrage pariter illuſtris foret. Miſſis interim à Græcorum Imperatore Baſilio ad ſuos ingentibus copijs, cùm ijs debellandis ob ſuperiorem cladem Normani impares viderentur; imploratis ab Henrico Imperatore Occidentis auxilijs, iterùm Græci profligantur. Interjectis deinde aliquot annis, Roberto Normaniæ Duce, Nicææ Bithyniæ viuis erepto; Guilelmi Nothi odio partim, partim virtutis ac famæ ſtudio incitati, ſecundò in Italiam proficiſcuntur: quorum præclaris geſtis Sicilia, Apulia, Calabriaque cruentis bellis ab Italis, Germanis, Græcis & Sarracenis jactatæ diu, Normanicum Imperium diuerſis temporibus ſubierunt, profligatis iterùm ac tertiò Græcis Barbariſque, fruſtra ſummiſſis Conſtantinopoli auxilijs; ac Maniaco imprimis ob illatam Arduino cuidam Longobardo injuriam pulſo: captâ fir-

Leo Oſt. l. 2. c. 31. Glab. l. 3. c. 1. A. C. 1018.

Robertus Francorum Rex. A. C. 1022.

A. C. 1035. Meyer. Chro. Norm.

mataâque præſidijs Melphi. Vexati inde à S. Pontificibus Normani Leone, IX. & Stephano X. qui Henrici II. Imperatoris freti opibus in Normanos progreſſi ſunt. Stephanus victus acie, obſeſſus, captus; tantâ humanitate habitus à victoribus, vt non in hoſtium victorumque manus, ſed in chariſſimorum filiorum ſuaues amplexus veniſſe ſe dictitaret.
Robertus, cui à calliditate Guiſchardo cognomen fuit, in Humfredi fratris locum ſuffectus, A. C. 1057.
pulſis Barbaris Nicolao II. ſummo Pont. cum A. C.
Richardo fratre ſe ſuaque omnia vltrò ſummiſit; 1059.
mox tertiò profligatis hoſtibus Gregorio VII. vt eò de vitâ ac fortunis omnibus dimicare fortiſſimam gentem diceres, quò Chriſtianæ pietatis ac imprimis S. Pontificum opes augerentur. Inde Robertus in Græcorum Imperatorem Alexium mouit: ac XV. A. C.
duntaxat armatorum millibus ſuccinctus, ho- 1076.
ſtem LXX. expeditis millibus inſtructum adortus profligauit. Tum Venetos auxiliares Duce Syluio apud Dyrrachium, ipſo Imperatore A. C.
amiſſis ac projectis rebus in Peloponneſum 1081.
vix profugiente. Relicto in Græciâ Boëmundo filio, Summum Pontificem Gregorium ab Imperatore Henrico III. obſeſſum, in Ita- A. C.
liam reuerſus liberat. Tantæ felicitati fata 1084.
inuidêre: poſt tertium nempe annum, vt vitæ, ſic & victorijs finem impoſuit. Hujus Ducis caſu Normanica virtus corruiſſe viſa eſt: quippe ſenſim elanguit ac conſenuit inuictæ diù gentis generoſitas. Nam cæteri, qui tantum Ducem inſequuti ſunt, quanquam multis illi rebus feliciter geſtis Neapolitanum, Siculumque Regna, Normanicæ virtuti à S. Pont. aſſignata, aut à Barbaris ſtrenuè vendica-

uerint, aut pace compoſitâ feliciter tenuerint aliquandiu; remiſit tamen illa virtus, & paulatim imminuta deperiit, donec poſt ducentos ferè dominationis annos ab Henrico VI. Imperatore, inuictæ gentis nomen, majori perfidiâ quàm virtute, penitus in Italiâ extingueretur, effoſſis crudeliter Guilelmo vltimo Regi oculis, exectiſque, nefas! pudendis, ne qua vnquam ſoboles tantas injurias reponeret. Miraberis vno impetu tam ſublimem Normanorum in Italiâ fortunam corruiſſe? *al è virtus animoſa cadit; Impetiumque habentibus nihil medium inter præcipitia, aut ſumma.*

Robertus Francorum Rex. A. C. 1195. Sen. Herc. Fur. Tac. 2. hiſt.

****

CAPVT QVARTVM.

Bellum Burgundicum ſecundum.

ROBERTVS Hugoni patri ſucceſſit, maturus ætate, etiam ſpectatus bello. Nullum initio Principatus bellum fuit: ſed mox tumultus causâ, exorto difficili bello Regem implicuit. Obierat ſine liberis Henricus Burgundiæ Dux, Roberti patruus; quem ferunt Guillelmum quendam Alberti Longobardorum Ducis filium, vxoris ambitu & ſenili adoptione Ducem teſtamento inſtituiſſe. Hujus partes Landricus Niuernenſis comes tueri primùm viſus eſt: mox Ducatum vi occupauit, ac Ducem ſe Burgundiæ appellare, reluctante Roberto Rege auſus eſt: & in gente velut jure adeptâ jus ac leges componere. In eo bello virtus fideſque Normanorum præclarè enituit. Illi cum ſuo Duce Richardo III. ſe Francorum Imperio ac cauſæ penitiſſimè

Glab. l. 2. c. 8. & l. 3. c. 2. Paul. Æmil. A. C. 1003.

Robertus Francorum Rex.

adiunxerunt. Landricus tantis opibus ac copiјs à Rege in ſe comparatis perculſus, Altiſſiodori ſe mœnibus incluſit. Ciues obſeſſi, ne extrema omnia bello paterentur, Vrbem ſuam Landricumque Regi dedidêre. Auallonis arx pertinacior fuit, quippe quæ naturâ loci, & hominum arte munitiſſima erat: ſed proruente nullius impulſu, quaſi diuinitus, murorum parte maximâ, non ſine ingenti fragore, trium menſium obſidione toleratâ, in Francorum poteſtatem deditione venit. Itaque vniuerſo Burgundiæ Ducatu facilè potitus Rex, expulſo Landrico, Robertum filium Genti præfecit. *Supplem. Aim. l. 5. c. 45.*

Opprimebantur eodem ferè tempore Reginaldi Comitis tyrannide Senones; præcipuus in res ſacras Comitis furor. Robertus, Leoterici Antiſtitis precibus, ſed multò magis indignâ Reginaldi vexatione, ac ſingulari audaciâ commotus, eò pergit cum aliquot expeditis cohortibus. Huic cum copiјs aduenienti vrbis portæ patuêre. Comes territus ſibi ab ciuium, in quos ſæuierat, odio, & digno ſcelerjbus ac contumaciâ ſupplicio, fugâ opportunè conſuluit. Fruitmundus frater præcluſo exitu Turrim cum aliquot armatis occupat. Iamque vi expugnari poterat; cùm ſine periculo regij exercitus, fame vinci propugnaculum ſanctius viſum eſt: quippe nullus commeatus aduersùs moras belli importatus audiebatur. Itaque breui regiæ voluntati ſe permiſit. Miſſus Aureliam captiuus: nec priùs vinculis quàm vitâ exutus eſt. Rebus ita compoſitis, ac ſingulari Roberti Regis prudentiâ, lenique imprimis moderatione florentibus; domeſticis turbis ab Hugone primùm filio, quem Rex veteri jam exemplo conſortem *Robertus Francorum Rex.* A. C. 1017.

A. C. 1025. A. C. 1030. Regni aſſumpſerat, vexatus eſt: mox eodem diu quieto, ſed tandem magno Parentis dolore, Francorumque omnium deſiderio, è viuis erepto; ab Henrico & Roberto, quos ſeueriùs, quàm par erat, Conſtantia Mater habuerat, iterùm turbatur. Sed ij mox in gratiam Parentis optimi reuerſi ſunt. Diu quieta Roberti Senectus his duobus præſidijs (nam *Eurip.* *munimenta aulæ Regii ſunt liberi*,) inſiſtere poterat; ſed breui extincta eſt, poſt annos Regni, ab Hugonis Patris exceſſu, ferè xxxv. Poëtices imprimis, ſed ſacræ illius, non animorum titillatricis ſtudioſus fuit Robertus Rex; priſcæ etiam ſanctitatis æmulator. Hujus obitum multa cœlo terrâque ſigna præceſſerunt: nam ſtella crinita fulſit; exortæ atrociſſimæ tempeſtates; largiſſimi imbres, inflati *Sigeb.* & ripas prætergreſſi amnes, latè effuſi agros *Glab.* operuerunt: tot mala, ſubſecuta majora ſunt, fames peſtilentiaque.

****

CAPVT QVINTVM.

Bellum Campanum.

HENRICVS I. REX FRANCORVM *Glab. l. 3. c. 9. Paul Æmil. Gagu. Till.* HENRICVS I. Roberti filius, vt ſcribunt nonnulli, natu minor, nuncupatus à Patre hæres, viuoque adhuc, in Regem inauguratus, bello domeſtico fraternoque vexatus fuiſſet; niſi apud fratrem Robertum plus valuiſſet optimi Patris voluntas, quàm vel Conſtantiæ Matris, quæ Henricum Regno exturbare moliebatur, ambitus; vel Odonis II. Campani Comitis, Balduini Flandriæ, aliorumque praua cupiditas, & Reipubl. turbandæ conſilia. Quippe ſi is, de cujus Regno tantis

viribus certabatur, impigrum ſe cauſæ ſuæ ducem præbuiſſet, non æquè facilem exitum habuiſſet. Sed Francorum ſanguine, Patriæque damno, optimus Princeps, & quietis amans, emercari dominationem noluit, nobiliſſimo opulentiſſimoque Burgundiæ Ducatu contentus feliciter conſenuit. *Tantò moderatius tum fratres inter ſe Regna maxima diuidebant, quàm nunc exigua patrimonia partiuntur.* Odo, cedente Roberto, Conſtantiâ, Balduinoque; cæteriſque Proceribus anteà diuerſarum partium in mutuum amplexum ruentibus, vt qui turbatis in rebus expiſcari aliquid voluerat, nec ipſe ceſſit; Senonum vrbe occupatâ, victâ causâ communi, ſuam cupiditatem armis defenſurus. Iamque latiùs ferox graſſabatur, cùm tantam Henricus audaciam adeò non tulit, vt vindicauerit. Tandiu Odonem inſecutus, donec ad officium obſequiumque rediiſſet. At ferox animus, bellique appetens, arma aliò vertit, à Conrado II. Imperatore compoſitis Pannoniæ rebus, quibus impeditum iri diutiùs crediderat, in Lotharingiam mouet. Populatus Leucorum fines, in quibus eminet Tullus, vrbs antiqua & clara ad Moſellam amnem, fruſtra tentata, captoque vi Barroduco, munitione validâ oppido, præſidium firmum collocat. Gotthello Lotharingiæ Dux, collecto quantâ potuit celeritate exercitu, Odoni occurrit. Acriter vtrinque pugnatum eſt, æquatâ propè cæde. Campani tamen cæſo duce profligati ſunt. Hic rebellis in Regem exitus; relictis eiuſdem animi ac affectus in Francum liberis Theobaldo Carnutum & Turonum, Stephano Tricaſſium Comitibus. Quorum alter ferocior, ereptâ

Henricus I. Francorum Rex. *Iuſt. l. 2.*

Auentinus. A. C. 1034.

Glab. l. 3. c. 9. A. C. 1037. A. C. 1041.

Henricus I. Francorum Rex. ſibi Turonum Ciuitate per Martellum, Fulconis Andium Comitis filium, Henrici Imperatoris partes ſecutus, Regem vehementer accendit; alter acie fuſus victoris fidem & clementiam factâ vltrò ſui deditione expertus, pace veniâque impetratâ ſuas opes ſeruauit. Cæterùm Odonis caput defectum, Rogerius Catalaunenſium Epiſcopus, permittente hoſte domum deferri curauit. Hoc confecto bello, quaſi cum eo bellorum omnium incendium extinctum foret: Franciam in ſummâ pace, atque otio continuit Henricus primus: *ſine cupiditate, ſine impotentiâ quietus ſecretuſque, nec prouocauit bella, nec timuit*; quod meherculè longè beatius puto, quàm ſuas, alienaſque

Gagu. Till. Chro. A. C. 1060. fortunas ſpe metuque verſare. Quis enim credat Henricum, bellum vt injuſtè, ſic improſperè in Guillelmum Roberti filium nothum mouiſſe; quem à popularium ſuorum injuriâ cæſis ac profligatis rebellibus defendit inſigniter? Henricus paucis ante obitum diebus, Philippum filium nondum pueritiæ annos egreſſum, Regem à proceribus ſalutari voluit, aſſignato Rectore juueni, Flandriæ Comite Balduino, viro integerrimo, fidei ac

A. C. 1070. prudentiæ perſpectiſſimæ: cujus liberis à Patruo Friſiæ Comite oppreſſis, haud parem operam reddidit; ab Comite primùm victus, mox ſpretâ pupillorum curâ eidem conciliatus.

Henricus I. Francorum Rex. Nec longè ab his temporibus remotum Berengarianæ Hæreſeos initium, Vercellenſi, Turonenſi ac Romano Concilijs damnatum, ſuperiori ſæculo erutum è latebris, & latiùs per Caluinum Nouiodunenſem propagatum. Hoc Rege Burgundiam diuiſam ferunt, cùm cxxx. annos Francis Regibus paruiſſet. Hujus

pars ad Conradum Imperatorem defecit, COMITATVM LIBERVM vocant; pars in Regum clientelâ ad hæc vſque tempora perſeuerauit. Iuranam nihil hîc moror, ab Iurâ monte ſic dictam, Clardianum vocant; cujus præcipuæ partes Sabaudia, Delphinatus, & Prouincia extitêre. Annis ferè xxx. regnauit Henricus.

****************** *****************

CAPVT SEXTVM.

Bellum Normanorum in Anglos.

BRitanniam, nobiliſſimam Oceani inſulam, nonnulli Egbertum primum gentis Regem appellaſſe ferunt Angliam, ab Anglis Saxonibus, quorum Rex erat, anno ſalutis DCCCXXXVII. alij ab Engiſto quodam, Saxonum Duce primo, quaſi Engiſti terram propiori Anglicæ dictionis etymo dictam Angliam ENGLOND exiſtimant. Hujus Regem Eduardum cognomento Sanctum, ſed exulem humaniſſimè exceperat Guillelmus Nothus, Normaniæ Dux: cujus inſigni operâ adjutus, ac in Regnum poſtliminiò reuerſus, memor beneficiorum, hoſpitem ſuum Regni hæredem nuncupauit. Haraldus, Godouini Comitis filius, Canuti ſecundi Anglorum Regis ex ſorore nepos, D. Eduardo cœlibe defuncto, à popularibus pro Rege habitus, fauore vulgi, & nobilitatis ſtudijs ingens, imperabat, Regemque Danum claſſe in Angliam delatum memorabili prælio fuderat. Ea res, vt omnibus grata, ſic animos feroci addidit; quos Normanus breui compeſcuit. Quoque hoſtem vehementiùs in ſe accenderet: Haral-

PHILIPPVS I. FRANCORVM REX. A. C. 1065.

Philippus I. Francorum Rex. Lil. Chro. hiſt. Flor. Polyd. Virg. Paul. Æmil.

dus, priuatas injurias & Normanicæ familiæ contumelias intulit. Nam & Normaniæ Ducis filiam conjugem rupto fœdere, inſigni contumeliâ affectam repudiauerat. Guillelmus cùm Regni cupiditate, tum vindicandæ injuriæ ſtudio vehementer inflammatus, tranſmiſit in Angliam, cum eximio flore Normanicæ juuentutis; Philippi Francorum Regis, & Henrici IV. Imperatoris auxilijs fretus, ad hæc Alexandri II. Summi Pontificis authoritate innixus: ac demiſſis in littus juxta Haſtingium portum copijs, incensâ in omnium oculis claſſe, ſublatâ eo facto reditûs ac fugæ ſpe omni, vt omnes ſcirent, aut vincendum ſibi, aut moriendum eſſe, fortiter pugnandi neceſſitatem ſuis impoſuit. Fertur Guillelmus Magni inſtar Alexandri, cùm is Perſidem ingrederetur, Milites ſuos à populatione prohibuiſſe; *parcendum rebus ſuis præfatus, nec perdenda ea, quæ poſſeſſuri veniſſent.* Haraldus inteſtinis ſuorum diſcordijs exhauſtus quidem, ſed Noruegienſi fraternâque victoriâ elatior, Guillelmo Regnum jure ſibi debitum repoſcenti ferociter reſpondit, ſe jam imperio aſſuetum, quocunque demum ſors futura eſſet, ſine Regno nec victurum, nec moriturum; proinde maturaret ferro rem decernere; eam demum futuram vtriuſque fortunam, quam virtus & belli alea fecerint. Igitur Maximo vtrinque ardore ac ferociâ geri cœpta res, cùm vtrique Imperatori ſua cauſa virtute tegenda & tuenda eſſet, neutro niſi morte de ſuo iure ac Regno deceſſuro. Acciſæ Anglorum vires ſuperiori cum Danis & Noruegis conflictu: recèns & integer Normanus erat. Angli inſuper Haraldo infenſi

Philippus I. Francorum Rex.

Curt. l. 2. p. 13. Iuſt. l. 11. Polyd. Virg.

ob ſtipendium non ſatis ex fide perſolutum, haud ita bello pertinaces extitêre. Illi pugnam cum Normano ægrè iniiſſent; nî Haraldus non ſuam vnius, ſed communem gentis cauſam, ac periculum agi ſuaſiſſet. Itaque *Philippus Francorum Rex.* collatis ſignis commiſſo prælio, cùm ſagittâ ictus Haraldus cecidiſſet, cauſa defuncti victa extinctaque, eo vſque ſæuientibus Normanis, donec deeſſent qui occiderentur. Deſiderata Anglorum XL. millia, Normanorum ferè VI. *Paul. Æmil.* vbi Haraldi clades percrebuit, manus Guillelmo datæ, finis cruoris factus, Rex ab omnibus ſalutatus agnituſque, inſigne CONQVESTORIS agnomen obtinuit. A. C. 1069. Profligatis poſt biennium Dacis, qui ad Regnum inuadendum appulerant, & frequenti Anglorum Procerum rebellione ſuppreſsâ, regio tumens nomine, totque ſecundis rebus ferox, ſed Philippi Francorum Regis (qui, cùm Guillelmus æger Rothomagi decumberet, eum, *Polyd. Virg.* quòd prominenti atque obeſo ventre eſſet, ad puerperium decumbere iocatus fuerat) contumeliâ accenſus, Francis bellum erat illaturus, nî eum ſua dies ſenectuſque, ruptis ferocientis equi ſaltu inteſtinis, Cadomi in Normaniâ abſtuliſſet, occupati Regni anno ferè XXI. Ferunt Guillelmum acie victum proſtratumque à Roberto filio, quem Normaniæ præfecerat, ac repentè agnitum memorabili paternæ humanitatis in rebellem exemplo, *Matt. Paris.* exoratum ita victorem filium recepiſſe in gratiam, vt victus Pater de filij gloriâ ac victoriâ triumpharet. Dignum etiam memoriâ illud, quod Guillelmi exequijs contigiſſe ferunt, celebratur: cuius cùm magnifico & regio (vt par erat) apparatu cura-

Philip-pus I. Fran-corum Rex. Polyd. Virg. l. 9. Ann. Norm. Lilius. Chro. A. C. 1087.

retur funus; ecce inſperatò adeſt, qui efferri cadauer, & mandari in ſuo Regem, Dei hominumque fidem ciens, clarâ voce vetaret: fundum ſibi vi ereptum olim à Rege, ac proinde Rollonem (is æqui quondam obſeruantiſſimus apud Normanos extiterat) appellare. Stupente ad rei inſolitæ ſpectaculum cœtu omni; Henricus Filius, mox Angliæ Rex, hujus nominis III. numeratâ illico quæ petebatur ſummâ, redemit injuriam, & deinceps Parenti juſta pius ac liberalis filius, raro Principibus viris exemplo, perſoluit. Quis hîc non mirabitur, ei propè ad ſepulturam terræ defuiſſe angulum, cui Anglia ceſſerat ad Triumphum? Tot Prouinciarum Principem in alieno & empto conditum jacuiſſe?

Caput Septimum.

Bellum Sarracenicum ſextum Hiſpanicum.

Maria. lib. 10. c. 1. de reb. Hiſp. hiſt. Flor. Roder. Tolet. Roder Xim. lib. 6. c. 2. A. C. 1091.

PHilippi I. Francorum Regis temporibus, anno circiter ſal. Rep. MXC. Orientis & Occidentis Regna, atrociſſimis bellorum procellis jactata ſunt: vtrobique Francorum inuicta virtus coërcendis Barbarorum incurſionibus, tuendâque Religione, ſuo pridem jure enituit. Hiſpania potiſſimùm à Mauris & Sarracenis innato penitus ac domeſtico jam malo preſſa, noſtratum ope indiguit. Dixiſſes ea eſſe hujus gentis fata, vt libera eſſe, ac Chriſtiana, non poſſet, niſi alieno præſidio niteretur. Nulla ætas, nullum exiit ſæculum, quo non eximia Francorum virtus pro eâ gente in Mauros hoſtes eluxerit. Sarraccenico igitur jugo non tam libera, quàm

recreata per Carolum Magnum Hiſpaniæ, ac centum deinde annorum decurſu vix exacto, iterùm (vt prædiximus) liberata, auctam his temporibus ſummum in modum hoſtium perfidiam; ac latè diffuſam potentiam per CCLX. ferè annos ægrè tulit. Tenui freto, columnis Herculeis inſigni (Gaditanum vocant) ab Africâ, vnde tot Almoravidum, hoc eſt Barbarorum, agmina ſe identidem infundebant, auulſa; reſiſtere ab infami ſeruitute proprijs viribus non poterat: externis erat opus. Concuſſa ac debilitata jam ſecundò per Francos Maurorum perfidia fuerat; nec niſi ab eä gente Barbaris fatali, frangi ac deleri hoſtes fata decreuerant. Erat tunc temporis Caſtellæ Rex Alphonſus VI. Hic, ductâ in vxorem Benabethi Hiſpalenſis Reguli Sarraceni filiâ Zaidâ, cùm eam Chriſtianorum ſacris imbuiſſet, quidquid perfidæ gentis pro dote vxoris Alphonſo accederat, Religionis odio ſubeſſe Chriſtiano Principi detrectauit. Viſa hæc rebellio Benabetho ipſi armis coërcenda: ac generi ſui partes in populares ſuos, ſed rebelles, amplexus: euocatis etiam ab Africâ auxiliaribus copijs; ac Miramamolini Iuzephi Tephini juſſu, Halyo Abenaxä cum immani Barbarorum multitudine feſtinante, bellum ſanè grauiſſimum genero ac Chriſtianis, præter opinionem, Sarracenus exciuit. Quippe Halyus, magni nominis Dux, virtute factiſque clariſſimus, tamque conſilijs callidus, quàm perficiendis conatibus felix, ex partium diſcordiâ, in ſpem Hiſpanicæ dominationis erectus maximam, ac Chriſtianorum odio incitatus, Imperium inuadere ſtatuit. Verſis igitur in vtroſque armis, binâ clade Mauros

Philippus I. Francorum Rex.

primùm, diſſidio repentè nullâ magnâ de cauſâ exorto, afflixit proſtrauitque; inde Chriſtianos communes Mauricæ gentis hoſtes profligauit, Benabetho ac Santio Alphonſi filio, cum maximâ Hiſpanicæ nobilitatis parte trucidatis. His actis tam feliciter, Halyus, vt qui ſuo quàm alieno nomine imperare mallet, Hiſpaniæ ſe Miramamolinum (quod erat inter Mauros Regiæ Majeſtatis inſigne) creat: accedentibus ad partes, quotquot anteà Alphonſo adhæſerant. Ea res (vt ferunt) Iuzephum adeò accendit, vt tranſmiſſo in Hiſpaniam numeroſiſſimo exercitu, captum Halyum capitali ſententiâ affecerit. Tum Chriſtianos atrocioribus quàm anteà bellis aggreſſus eſt, Alphonſumque cum ingentibus copijs tertiò profligatum dimiſit. Redactus in eas rerum anguſtias Alphonſus, miſſis in Franciam ad Philippum Regem legatis, inuictæ gentis virtutem expertus eſt, ſuo & Chriſtianæ Religionis commodo. Quippe viſum è Republicâ Chriſtianâ Francis, cùm ſuis viribus, ac potentiâ Orientis res gererentur proſperrimè, ne Chriſtiana etiam pietas in Hiſpaniâ, quæ prona jam ad occaſum eſſe videbatur, periclitaretur. Igitur frequenti Francorum concurſu contra Barbaros itum eſt. Nondum enim mutuo in ſe odio æmulæ gentes ita exarſerant, vt jurgia & diſſidia, ſi quæ orirentur, Religionis & Chriſti amor non extingueret. Francorum Principes memorantur Raymundus, Burgundionis Comitis frater Germanus; Henricus, quem hactenus Veſontinum dixerunt Hiſtorici, cæterùm Roberti Burgundiæ Ducis, ac Henrici I. Franciæ Regis fratris nepos, Luſitanæ gentis & Regni con-

Philippus I. Francorum Rex.

Roder. Ximen. lib. 6. c. 1.

ditor : Raymundus Tholoſæ Comes : longa deinde nobilium manus. Tantus Maurorum animis injectus eſt terror ac ſtupor, vt Francorum aduentu audito, quaſi repentino ictu fulminis conſternati, de fugâ magis capeſſendâ, quàm de incundo prælio cogitarent. Dimicatum tamen eſt; inter pugnæ ac fugæ conſilium deprehenſi hoſtes, magnâ internecione profligantur. Sic debilitato Maurorum in Hiſpaniâ Imperio, non fractæ tantùm bellis ſuperioribus Chriſtianorum vires reſtaurantúr; ſed inſuper Alphonſus Rex, Regno, ditionibus, ac ſecuritati in poſterum reſtituitur. Nouis cognationibus Francorum Principum quæſita amicitia eſt ab Hiſpano : qui tum demum ſecurum ſe fore à Barbaris reputabat; ſi eâ gente, quæ Mauros ſolo nominis terrore euertere conſueuerat, Hiſpanicæ res initerentur. Igitur Raymundo Tholoſano Eluira : Burgundo Vrraca : Henrico Theraſia, tres regio cultu Alphonſi filiæ matrimonio junctæ; cæteri Barbarorum ſpolijs dites in Franciam reuerſi ſunt. Hoc tertiùm beneficio Hiſpaniam ſibi (niſi ingrata eſſe velit) Francia deuinxit.

Philippus I. Francorum Rex.

****

Philippus I. Francorum Rex.

CAPVT OCTAVVM.

Bellum ſacrum primum.

FRANCORVM Anglorumque ortas pro finibus Imperij contentiones, vnâ Religionis & communis eorum cauſa, qui Chriſtiano nomine continentur, facilè obruit. Bellum Sacrum maximè memorabile omnium, quæ in Religionis hoſtes geſta ſunt : priſcorum

Polyd. Virg. Guilel. Tyr. l. 1.
A. C.

1095. *Gutbert. Paul. Æmil. Papy. Maſſ.* temporum memoriam, gloriâ rerumque magnitudine tranſcendens: diuiſo duas in partes mortalium genere, hinc pietas, inde ſingularis impietas depugnabat. Quis credat tenuiſſimæ fortunæ hominem Petrum Ambianenſem Heremitam tantæ in Barbaros expeditioni dediſſe occaſionem? Belli ſcopus Hieroſolymorum ciuitas, vrbs antiquâ nobilitate celebris, & CHRISTI DEI natalibus, vitâ, mortéque ſanctiſſima, ſed tunc, prô dolor! vt & noſtris temporibus, jugo improbæ ſeruitutis addicta. Per tot vrbes, nationes, gentes, prouincias ac populos, Chriſtianorum libertas, ac primùm velut jus petebatur. Tranſportati in Aſiam Africamque, ab extremis terrarum, magni exercitus, & alter penè Orbis ſub ſignis peragratus. *Philippus I. Francorum Rex.* Gallia, Germania, Italia, Anglia, ſuis quæque ſtipendijs militarunt. Hiſpania nuper à Francis libertati reddita, reliquijs Sarracenorum comprimendis occupata, Sacræ militiæ nomen non dedit. Viri Prouinciarum Principes, aut venditis, aut oppigneratis rebus, tanti belli onus ſuſtinuerunt. *Tantum rerum humanarum contemptum, animis mortalium adfert vera Religio, ac numinis fiducia!* Certatim eam in militiam aſcripti ſunt, Hugo Viromanduorum Comes, Philippi Francorum Regis frater, Robertus Normaniæ Dux, Guillelmi, vt vocant, Conqueſtoris filius, Robertus Flandriæ, Raimundus Tholoſatium, Stephanus Bleſenſium & Carnutum Comites; Ademarus Anicienſium, Guillelmus, Arauſienſium Antiſtites, aliique clariſſimæ nobilitatis Proceres, in hujus belli ſocietatem vltrò venêre, ac tanto quidem numero, vt nec ſcribæ ſufficere, nec tabulæ

nomina illorum capere poſſent. Omnium oculos in ſe conuertit GOTTOFREDVS BONONIENSIS, Lotharingiæ Dux, non artis modò militaris imperatoriæque peritiſſimus, ſed religione præſtans, ſpecie corporis eximiâ, ſtaturâ ſublimi, inceſſu graui, vultu majeſtate auguſto. Huic ex omnium conſenſu delata rerum ſumma: nec vila inter tot proceres tanto magiſtratu digniſſimos, quàm exerendæ in Barbaros virtutis, ac defendendæ Religionis contentio. Altè illud imbiberant animo, *nihil eſſe in rebus humanis Religione præſtantius, eamque ſumma vi oportere defendi, non prauis æmulationibus violari. Iure illum à Dijs proximum haberi, per quem Diuini numinis majeſtas vindicatur.* Recenſitæ copiæ, initusque armatorum numerus: ſexcenta peditum, Equitum centum & amplius millia inuenta ſunt. Tantus bellatorum concurſus Aſiam terruit, & torrentis inſtar objectas moles diſiicientis, in diuerſas Orientis terras ſe effudit. Tripartito agmine omnes Conſtantinopolim tandem, vt conuenerat, appulére: exhauſtis tam longinquæ expeditionis laboribus, Græcorum, ipſiuſque Imperatoris, cui ſuſpectæ erant tot coëuntium Principum opes, perfidiâ ſuperatâ. Primus armorum circa Nicomediam Bithyniæ vrbem impetus: omiſſis cum Sultano leuiſſimis pugnis, capta vrbs. Inde ſe Nicæam deflexit; quæ ciuitas formâ quadratâ, æquis vndique lateribus, lacu munita, alto & procelloſo, & ſi ventis intumuit, minaci; incumbente ab ortu Hugone cum Normano ac Flandro; ab Occidente Gottofredo cum fratribus; ab Aquilone Italicis copijs, poſt aliquot obſidionis dies, Solyn anno

Philippus I. Francorum Rex. Iuſt. l. 5. Iuſt. l. 20. Iuſt. l. 8.

A. C. Syriæ Principe fruſtra obſeſſis per lacum com-
1097. meatus & auxilia ſubmittente, in Chriſtiano-
Philip rum poteſtatem redacta eſt. Tum iuſtâ acie
pus I. æquo loco parentique commiſsâ, extracto in
Fran noctem multam prælio, XL. hoſtium millia
corum cecidêre. Heraclea metu belli territa portas
Rex. aperit. Tarſus recepta. Tantus denique Got-
A. C. tofredi, & Latinorum omnium terror inua-
1098. ſit Barbaros, vt quarto expeditionis anno
Antiochiâ, Tripoli, Cæſareâ, Nicopoli,
Edeſsâ, cæteriſque munitiſſimis ciuitatibus
captis, Lycaoniam, Ciliciam, Cappadociam,
Vbi Pamphyliam, Syriam, Meſopotamiam, pro-
meliùs fligatis ſæpius acie Barbaris, ſubegerint. Ad
ſanguis Primum Sanctæ vrbis conſpectum fama eſt
ſpargi noſtros milites procidiſſe: ac numen ſanctiſſi-
poteſt? mumque loci genium veneratos, terræ oſcu-
Vbi lum piè impreſſiſſe. Viſum illic, tot gentibus,
meliùs quæ ad ſacrum Religionis bellum cum Fran-
vita cis confluxerant, *Pium ac glorioſum ſangui-*
deponi, *nem profundere, vbi Seruatoris ſanguis fluxe-*
vbi ve- *rat: eoquè infinitè impendi laborem & peri-*
rior ac *culum: vnde non æquè emolumentum, ac honos,*
ſolidior *& Chriſtiani nominis gloria, & ex graui ſer-*
gloria *uitute Piorum libertas ſperaretur.* Poſt vnum
compa- alterúmve obſidionis menſem, Gottofredus,
rari? primus in effractos machinis muros tranſcen-
Muret. dit. Accenſi Ducis exemplo cæteri ſuperant
Orat. aggerem. Tanto Chriſtianorum gaudio vrbs
19. illa recepta eſt, vt eo die ſibi redditam pa-
A. C. triam, ſe Patriæ chariſſimæ reſtitutos glo-
1099. riarentur. Tentauit Barbarorum Princeps
Philip- Ægyptiorum Sultanus belli fortunam vlti-
pus I. mam, ſed cæſis vnâ acie ſuorum centum ferè
Fran- millibus, totum ſe firmandis prouincijs tra-
corum didit. Gottofredus Rex creatus; & quia *deceſ*

quod optimum eſt, ab optimo coli: & quod *Rex à*
imperat, ab imperante. Spineâ coronâ in ho- A. C.
norem Seruatoris capiti impoſitâ, vt pietatis 1099.
ſic & modeſtiæ exemplum ſingulare dedit: ac A. C.
decimo tertiò pòſt menſe, vir cœleſtis, in 1100.
cœleſtem de terrenâ Hieruſalem, aſſumitur.
In cujus locum BALDVINVS Edeſſanus Comes, eiuſdem Gottofredi frater ſuffectus eſt.
Nunquam clariori argumento innotuit mortalibus, *Deum proniorem eſſe in eos, qui maximè illum colunt.* Cæterùm aliquot ſubinde incommodis in experimentum virtutis Chriſtiani conflictati ſunt. Tot labores vnà receptæ vrbis voluptas cumulatiſſimè compenſauit. Tum calcatâ Barbarorum impietate, Chriſti fides lacertos mouit, Religio effloruit, & redeuntibus ſacris pietas iterùm per Francos ijs in locis coruſcauit. Quo primùm temporis tractu, Hoſpitalium Ordo tenui quidem initio, ſed maximo, breui, fructu ac incremento cœpit, anno circiter MC. Exactis inde CCC. annis captâ Rhodo, Rhodij Equites; & centum ab hinc retrò annis eâdem inſulâ per Solymannum expugnatâ, Meliténſes appellati ſunt, vt ſuo loco dicturi ſumus.

Ariſt. Rhet. ad Alex.

Iac. de Vitr. Hiſt. Melit.

****

CAPVT NONVM.

Bellum Anglicum primum.

PHILIPPVS I. Francorum Rex, eius fortunæ, ad quam nuper Guillelmus Normanniæ Dux, adepto armis Anglorum Regno euectus fuerat, æmulatione flagrans, vt *eſt ea inſita mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem agris oculis introſpicere:* veritus

Philippus I. Francorum Rex.

Tac. 2. Hiſt.

inſuper, ne annexâ Angliæ Normaniâ, validior ad inferendam Francis injuriam euaderet: eo adhuc agente in inſulâ, leuibus aliquot incurſionibus, in Normaniam irruperat: *Paul. Æmil. Suger. Virg. Till. Chro.* incitato etiam in Patrem Roberto, quem is Normaniæ præfecerat. Sed conciliatis Procerum vtriuſque gentis animis, vtrinque Reges ab armis diſceſſerant; quæ mox vtroque è viuis erepto acriùs multò quàm anteà mota ſunt. A. C. 1104. LVDOVICVS cognomento CRASSVS, viuo adhuc Philippo Patre, qui XLVIII. annos Regno præfuit, rebus ſtrenuè gerendis adoleſcentiam exercuerat, ac proceres quoſ- A. C. 1106. dam rebelles, imprimiſque Theobaldum Campanum, Bouchardum Momorancium Drocum, Elbonem Roſciacum, Leonetum, & LVDOVICVS VI. FRANCORVM Rex. Bellomontanum armis domuerat. Verùm vbi Rex euaſit, omiſſâ aduersùs mediocrem nobilitatem vrbium finiumque controuerſiâ, in Henricum primum Angliæ Regem bellum mouit. A. C. 1110. Anglici belli tenue quidem & incertum initium, è ludo (vt fingunt) Ludouicum inter Philippi, & Henricum Nothi filios, in confluenti Iſaræ & Sequanæ amnium, primùm ortum; mox pro vnico oppidulo creuit maximum; nam *parua ſæpè ſcintilla magnum excitauit incendium*; vtrique genti funeſtum; *Curt. l. 6.* Francis factione aliquot Principum diuiſis, multò funeſtius. Henricus, capto fratre Roberto, eoque in Angliam abducto, Normaniâ facilè potitus eſt: eóque titulo ſe Francorum Regi obnoxium profeſſus, Giſortianam prætereà arcem demoliturum, vt olim conuenerat, ſpoponderat. Sed cùm id minimè fieret, A. C. 1118. miſſus Flandriæ Comes Balduinus, qui pactum vrgeret, re infectâ reuerſus eſt. Itaque delectu

vtrinque

ſtrinque habito, magnis copijs ad Giſortium pugna conſeritur: victus Anglus oppido ſe communiit: vnde mox ejectus eſt. Craſſus in Normaniam profectus, ac Guillelmum Roberti filium huic regioni, paternæ nimirum ditioni magnâ ex parte præfecit; inſtituto adoleſcentis quaſi tutore Balduino Comite, qui intra paucos menſes accepto vulnere interiit. Ductus inde in Theobaldum Carnutenſem, affinitate ac belli ſocietate Anglo conjunctum, à Ludouico exercitus; & in Carnutum finibus victo hoſte, & in Aſiam clade acceptâ profugiente conſtitit; donec majori impetu renouaretur. Anglus quò Francorum vires attereret, ac Ludouicum Regem vndique premeret; Henricum Quintum Cæſarem generum ſuum, ſacris primùm à Gelaſio II. deinde à Caliſto ſecundo ſummis Pont. ſummotum hortatur, vt Franciam igni ferroque euaſtaret. Verùm Cæſar alacritate Francorum cognitâ compertâque, Germanis inſuper Proceribus vltrò, ne potentiſſimum Regem temerè bello aggrederetur, deprecantibus, minas & arma poſuit. Ita eſt: *nemo prouocare audet, aut facere injuriam ei Regno aut populo, quem intelligit expeditum, atque promptum ad vindicandum.* Quo ferè tempore, Monfortius Anglos & Theobaldum Campaniæ Comitem in finibus Normaniæ profligauit. Pax deinde inter Reges compoſita; recepto in fidem à Rege, Guillelmo Henrici filio, qui dum ex Normaniâ in Angliam cum Richardo fratre, multiſque Regni proceribus tranſmittit, orta fœdâ tempeſtate, ac illiſâ ſcopulis naue, fluctibus obrutus interiit.

Ludouicus VI. Craſſus Francorum Rex. A. C. 1120.

Lamprid. in Alex.

Lil. in Chro.

Polyd. l. 11.

****

CAPVT DECIMVM.

Bellum Flandricum ſecundum.

Ludouicus VI. Craſſus Francorum Rex. Paul. Æmil. Chro. Fland. Suger. A. C. 1127.

CAROLVS Flandrorum Comes, cognomenti Bonus, genere Danus, Canuti Daniæ Regis filius, à Balduino nuper hæres teſtamento inſtitutus; peſſimorum ciuium conjuratione, ante aram D. Donatiani, Brugis crudeli parricidio mactatus, ſacro Cinerum die, quòd egenis fame preſſis, juſtiori, quàm diuites aliquot vellent, pretio annonam largiretur: ſed Bertolphi ac Lamberti fratrum imprimis factione, Flandricæ expeditioni à Ludouico Craſſo ſuſceptæ occaſionem dedit. Namque Rex quanquam Normanicis rebus premeretur: veritus, ne Anglus in omnem occaſionem intentus eâ prouinciâ potiretur: ad hæc, ne tam atrox ſcelus inultum ſineret, cum copijs adfuit, non quaſi ſeuerè in Parricidas animaduerſurus, ſed tanquam certaturus bello. Principes conjurationis arcem munitam inſederant, importato in longam obſidionem commeatu: ſed corruptâ mox annonâ velut miraculo, nec dubiâ Superûm irâ perculſi, deditionem fecêre. Diris in omnes, ſed meritis ſupplicijs animaduerſum eſt. Alij rotarum radijs diſtricti, alii palis induti, quidam reſtibus ſuſpenſi, nonnulli lentâ & graui morte abſumpti, cæteri ex editioribus locis præcipitati, ac laceris corporibus contuſi, Principis ſui indigniſſimam cædem expiarunt. Guillelmum Normanum Francicarum in Anglos populares partium, Comitem Flandris impoſuit, rejecto eo, quem Rectorem

Armatus intentuſque ſis, vt neq; occaſioni tuæ deſis, neque ſuam hoſtis des. Liu. l. 22.

Ludouicus VI. Craſſus Francorum Rex.

inter tumultum Flandri legerant. Sed mox turbatum eſt, multis ſe ad Comitatum armis inuadendum offerentibus. Theodoricus, Alſatiæ Comes, præcipuas in vrbes vltrò à Popularibus admiſſus, iuſtâ acie à Normano, Franco milite ſuccincto, fuſus fugatuſque eſt. Victor dum recenti gloriâ ferox, Aluſtum oppidum, quò ſe hoſtis receperat, oppugnat; vt *Mars ſæpè ſpoliantem & exultantem euertit, & perculit ab abiecto*, telo ictus interiit. Hoc caſu, erectus Theodoricus; ab Rege Comitatum multis precibus, dato (vt moris eſt) fidei Sacramento, conſequutus eſt. Secuta inde tranquillitas, quieſcentibus Francis Angliſque, & hoc velut otio ſeſe ad ea bella, quæ mox exarſerunt, accingentibus. Quo tempore Craſſus, Philippum admodùm iuuenem diademate coronauit Rhemis; magnæ ſpei, & eius in quam alebatur fortunæ capacem, niſi fata inuidiſſent: nam breui equo, quem ſcrofa euerterat, obtritus moritur. Ludouicus frater in eius mox locum ſuffectus eſt, ab Innocentio II. S. Pont. coronatus Rhemis. Tum quinquennio ferè interjecto, piiſſimus REX LVDOVICVS in ſtrato tapete pauimento recumbens, ſacris Chriſtianorum ritè perceptis, animam cœlo reddidit, cùm regnaſſet annos circiter xxx.

Cic. pro Mil.

A. C. 1128.

****

CAPVT VNDECIMVM.

Bellum ſacrum ſecundum.

LVDOVICI Iunioris, & Leonoræ, Guillelmi Aquitaniæ Ducis filiæ, eius quæ mox belli Anglici fomes, & Franciæ incendium

LVDOVICVS VII.

IVNIOR FRANCORVM REX. fuit, nuptijs Francia diſtinebatur, cùm Craſſi Regis exceſſu haud grato afflicta eſt. Sed conceptum ex tanti Regis jacturâ dolorem ſucceſſor non in incerto decoxit. Crebræ interim Regem inter, ſummum Pontificem, & Theobaldum Campaniæ Comitem diſſenſiones, initio Principatus exortæ, Regnum penè totum turbauêre. Sed compoſitis ſingulari D. Bernardi operâ rebus, conciliatiſque tandem animis, bellum ſecundum ſacrum, in Religionis hoſtes decretum ſuſceptumque eſt, infelici tamen exitu, *vt praua ſæpè conſilia magis quàm bona proſperè eueniunt.* Creuerant in Oriente Principum concordiâ res Chriſtianorum: ſed breui eorumdem diſcordiâ citò dilapſæ, triſtem, fœdum, ac luctuoſum exitum ſortitæ ſunt, *fortunâ cum moribus immutatâ.* Mittuntur ſubinde ad Regem, ac Cæſarem Conradum III. Oratores, qui nouam iterùm Coloniam inſtruerent. Quippe afflictæ Religionis partes in Aſiâ nunciabantur; impios recentibus victorijs ac rebus jam ſecundis feroces, vltimum exitium minitari. Mouit ea res miſerationem: ac D. Bernardi potiſſimùm concionibus incitatus Rex, ne à Cæſare, aut Pietatis affectu, aut belli tam pij mouendi celeritate vinceretur, operam dedit præcipuam. Acceptâ igitur cruce militiam ſacram Viceliaci profeſſus, ingentem principum virorum, ac nobilium multitudinem ſuo exemplo ad ſe traxit. Occupauit tamen Germanus; & prior, quanquam non pari felicitate, in Græciam peruênit, lxx. & ampliùs armatorum millibus ſuccinctus. Cæſar Boſphoro Thracio trajecto, moræ impatiens, tot bellatorum copijs ſubnixus,

Paul. Æmil. Guill. Tyr. Suger.

A. C. 1144. *Otho. Friſ.*

A. C. 1145. *Till. Chro.*

A. C. 1146.

magna cogitabat animo; ſed incautus Græ- A. C.
corum proditione primùm, deinde hoſtium 1147.
fraude deceptus, mox ferro, fame, errore
viarum, miſeriâque ingenti oppreſſus, vix *Ludo-*
decimum quemque ex hoſtico reduxit, ac *uicus*
Nicæam ſe recepit. Francus ſumpto apud *VII.*
Sandionyſium, more Majorum, vexillo ſacro, *Fran-*
ductâ ſecum vxore, per Germaniam & Hun- *corum*
gariam ſubſecutus, Imperatorem offendit in *Rex.*
Aſiâ, qui mox dilabentibus ſuis, Conſtantino-
polim relictâ militiâ ad Manuëlem Græco-
rum Cæſarem diuertit. Ludouicus receptu A. C.
Conradi accenſus magis quàm fractus: quà 1147.
Mæander amnis mare ſubit, expoſito exer-
citu, Barbaros occurrentes acie vicit: ac
duplici agmine per oram maritimam, iterùm
hoſtem è loco ſuperiori præter ſpem cum im-
petu irruentem excepit, ſuſtinuitque. Tum
claſſe Syriam circumuectus, ac tandem Antio-
chiam ductus, Chriſtianorum ſpes erexit penè
accisſas. Pergit inde Hieroſolyma, recreatiſ-
que copijs longo itinere, ac pugnis ſuperio-
ribus occupatis, Rex cum Conrado Cæſare, A. C.
qui eò nuper vectus claſſe appulerat, Da- 1148.
maſcum opulentam hoſtium vrbem obſidet.
Verùm aut diuerſarum gentium diſcordiâ,
aut inuidiâ Principum, aut Syrorum prodi-
tione, aut rerum denique viciſſitudine, re
infectâ ab oppido diſceſſum eſt, ac breui nullâ
re memorabili geſtâ, claſſe in patriam redi- A. C.
tum eſt ab vtriſque: nam Conradum Impera- 1149.
torem Ludouicus poſt vnum ferè annum inſe-
cutus eſt: in reditu penè captus à Barbaris,
niſi Rogerius Siciliæ Rex ſuppetias opportunè
tuliſſet. Itaque ſeruatus, in Galliam euaſit
incolumis, dimiſsâque Leonorâ, Conſtantiam

Ludouicus VII. Francorum Rex. A. C. 1150. *Till. Chro* A. C. 1187. *Hor. l.* 1. *Od.* 34. *Ludouicus VII. Iunior Francorum Rex.*

Alphonſi Galecorum Regis filiam vxorem duxit. Cæterùm inſperato Conradi Imperatoris ac Ludouici Francorum Regis ex Aſiâ abſceſſu, Barbarorum fiducia, Chriſtianorum creuit deſperatio. Itaque ſancta ciuitas vndenonageſimo quàm de Barbaris recepta fuerat anno, Saladino reddita eſt, cùm Chriſtianos frequentibus prælijs profligaſſet. Sublata à Barbaris dominica Crux, ac Vuido Luſinianus è nobiliſſimâ Pictonum familiâ, Hieroſolymorum Rex in ſeruitutem abductus eſt. *Valet ima ſummis mutare, & inſignem attenuat Deus obſcura promens: hinc apicem rapax fortuna cum ſtridore acuto ſuſtulit: hîc poſuiſſe gaudet.* Plura non addo: refugit ſtylus, animus meminiſſe horret: *publicæ cladis mala enumerare, renouare eſt.*

****

CAPVT DVODECIMVM.

Bellum Cæſareum pro S. Pontifice.

Paul. Æmil. Sigon. l. 13. *de Reg. Ital. Papy. Maſſ. l.* 3.

BEllum fœdum & graue, Pontificatum inter & Imperium, his temporibus exortum eſt; quo ciuitates Italiæ in diuerſas partes diductæ ac diſtractæ, ob continua Sacrorum Comitiorum diſſidia, prauis inter ſe certaminibus initis, ad extremum propè exitum redactæ ſunt. Inde ſe in Galliam cum profugo Pontifice flexit: ac eius denique damno geſtum ac confectum, quo authore initum & ſuſceptum fuerat. Conrado III. Cæſare vitâ defuncto, Sueuorum Ducis filius Federicus in eius locum ſuffragijs lectus, Alexandro ſummo Pontifici, quem Victor IV. imperatorijs opibus nixus inceſſerat vehementiſſimè, paulò

A. C. 1152.

iniquior quàm Cæſarem decebat, eſſe cœpit: cumque in dies ferocior euaderet; eò compulit Pontificem, vt in Galliam, Romanorum pridem Pontificum aram aſylumque confugeret, Ludouici Regis Francorumque opibus ac potentiâ ſe ſuamque ſedem defenſurus. Eò res ob Cæſaris impotentiam, victoriſque ambitum progreſſa eſt, vt Concilio Claromonti primùm, deinde Turonibus habito, ex patrum ſententiâ, damnatis Papienſis Concilij, in quo Victor & Federicus præfuerant, actis; Cæſar piorum ſacris interdiceretur, ac Imperio indignus pronunciaretur. Aderat Pontifici cum Ludouico Rege Anglorum Henricus, quorum ſocietate Federicus magis quàm diris Pontificijs angebatur. His auditis, in Italiâ turbari cœptum magis ac magis. Mediolanum, Cremona, Placentia, aliæque vrbes munitiſſimæ ac nobiliſſimæ Pontificis partes amplexæ ſunt. Eâ Rebellione Cæſar adeò eſt irritatus, vt Mediolanum longâ obſedione domitum, ruinis & incendio deformarit. Nec deerant, qui Federici cauſam armis tuerentur. Aderant Daniæ, Hungariæ, Boëmiæque Reges. Horum viribus auctus, Alpes tranſgreſſus, inſignem Galliæ calamitatem moliebatur: intuliſſetque ferox hoſtis; nî cum delecto Francicæ juuentutis flore, Ludouicus Rex furentem repreſſiſſet. Hujus impetum non magis vi, quàm conſilio ac prudentiâ fregit: eóque redêgit, vt quaſi acceptâ grauiſſimâ clade, victo ſimilis exercitus, infamiâque ſingulari aſperſus Cæſar, Galliæ finibus excedere turpiter cogeretur. Id tandem conſequutus, vt immanis & barbarus diceretur, quem ſingularis impietas in

S pont. Aſylũ Francia: cujus Regno non eſt aliud in toto Orbe fide, Charitate, & deuotione erga ſedem Apoſtolicã comparandũ Yuo Carnotenſ. 1. Ep. 57.

Ludouicus VII. Francorum Rex. A. C. 1177. *Sig. l. 14. de Reg. Ital.* A. C. 1180.

ſummum Pontificem Regemque adeò Chriſtianiſſimum armauerat. Decennio tamen interjecto, S. Pontifex & Imperator, annitentibus vtriuſque amicis in gratiam rediêre: receptique viciſſim in Pontificem Alexander, in Imperatorem Federicus: ac biennio pòſt, Ludouicus VII. cognomento Iunior, conceſsâ Rhemenſi Eccleſiæ coronandi & ſacrandi Regis prærogatiuâ anteà controuersâ, inſtitutiſque anno M. CLXXIX. duodecim Paribus, qui ex munere ijs ſacris adeſſent, anno XLIII. è viuis exceſſit, relicto Philippo II. Auguſto, à Deo Dato.

****

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

Bellum ſacrum tertium.

PHILIPPVS II. AVGVSTVS FRANCORVM REX. *Paul. Æmil. Papy. Maſſ. Polyd. l. 13. G.Neubrig. l. 2.*

PHILIPPVS à virtutum magnitudine AVGVSTVS appellatus, pacato Regno, Philippo Flandriæ Comite pro Veromanduorum Comitatu, & Hugone Burgundiæ Duce in officium redactis; ſimul cum nominis ſui famâ terrorem latè circumferens, facilè ſuos regiâ authoritate, hoſtes metu tantæ virtutis ac potentiæ continebat. Quo temporis tractu, afflictæ res Orientis, receptaque à Saladino Hieroſolymorum Ciuitas, vt prædiximus, Chriſtianos ab Occidentalibus plagis, in ſubſidium oppreſſæ Religionis vltrò euocabant. Neceſſe erat arma Francica Anglicaque non conquieſcere, ſed vel domi, vel foris exerceri. Bellum acriùs in ſe mutuò paratum, ſed Franco longè commodius, ob inteſtinas Anglorum contentiones, Richardo etiam relicto Patre Henrico ad Gallos tranſeunte,

Philippi in Religionis partes tuendas affectus Philip-
ingens, & S. Pontificis authoritas diremêre. pus II.
Henrico quippe Anglorum Rege ſublato; Augu-
cùm Richardus pacem ab Philippo exoraſſet; ſtus
eò facilè ventum eſt, vt priuatas, ſi quæ Fran-
ſupereſſent, iras diſcordiaſque in publicum corum
hoſtem vno animo vterque Rex verteret: bel- Rex.
lum ſanè ſanctius, & quocunque res caderent, A. C.
minori damno futurum; neceſſarium omnino, 1187.
rapto è viuis Siciliæ Rege Guillelmo, ac A. C.
Federico Cæſare, equi lapſu dum Calycad- 1188.
num, ſiue vt alij malunt, Selephium amnem A. C.
traiicit, aquis ſuffocato, fidei bellatoribus 1189.
ſtrenuis reliquas propè Chriſtianorum ſpes
ſecum auferentibus. Philippus itaque & Ri-
chardus Reges, belli ſacri gratiâ ad collo- Leo
quium congreſſi, intermiſſis odijs, *Pium* Imp.
admodùm & religioſum rati, communibus in c. 20.
negotijs, priuatarum inimicitiarum recorda- Philip-
tionem deponere, Crucem ſacræ militiæ Sym- pus II.
bolum pari affectu ſumunt. Franci purpureas, Augu-
Angli candidas cruces pro Inſignibus ha- ſtus
buêre. Vterque in Siciliam appulit; ſed longè Fran-
diuersâ fortunâ. Richardus Maſſiliâ ſecundo corum
vento ſoluens, proſperâ vſus nauigatione; Rex.
Philippus Genuenſi portu egreſſus, atroci Impe.
tempeſtate obortâ diſtractus, lacerâ claſſe, c. 20.
multis ex ſuo comitatu naufragio amiſſis. 138.
Mirum his temporibus Ioachimi notiſſimi A. C.
Abbatis ingenium: ituros, ſed parum (vt 1190.
patuit exitu) profuturos Reges prædixerat. Papyr.
Anglus vi tempeſtatis Cyprum compulſus, Maſſ.
inſulam capto Iſaacio Comneno, qui Tyran- A. C.
num in eâ crudeliſſimum agebat, occupauit: 1191.
quæ deinceps magno vſui Chriſtianis fuit:
relictiſque præſidijs, ad Philippum Auguſtum

Philippus II. Auguſtus Francorum Rex. cum Barbaris jam confligentem profectus eſt. Henricus Federici Cæſaris filius, receptis in Syriâ vrbibus quamplurimis, Tyrum ingreſſus, Ptolemaidem obſidens, fato functus, multis pro Chriſto exhauſtis laboribus, magnum ſui deſiderium reliquerat: reſque Chriſtianorum penitùs concidiſſent, niſi Regum copiæ commodè adfuiſſent. Horum aduentu deditio vrbis facta, poſtquàm eam diu Limathoſius & Carachoſius Barbarorum Duces ſtrenuè propugnaſſent, cumque eo ventum eſſe, vt in muros noſtri euaderent; eâ lege recepta in deditionem ciuitas, vt Saladinus datâ Chriſtianis captiuis libertate, crucem inſuper Dominicam redderet; quæ nuſquam inuenta, magnæ Barbarorum ſtragi cauſam præbuit. His tam proſperè geſtis, cùm aliqua felicitatis ſpes affulgere Chriſtianis inciperet, ſuborta inter Reges diſcordia recentis victoriæ, quam conjunctis copijs retulerant, gloriam penè extinxit. *Dio. l. 39.* *Ita ferè accidit inter pares, vt cùm alter præſtantiâ ſuâ ſe extollat, ex priſtinâ amicitiâ ad diſcordias, ac bella deueniatur.* Cùm enim Richardus ferocior, quàm par erat, videretur, graſſante ad hæc per exercitum peſte; Auguſtus, magno Chriſtianorum dolore relicto, in caſtris cum majori parte copiarum, Odone Burgundiæ Duce, Genuenſibus triremibus à Rufino Voltâ Nauarcho in Galliam reuectus eſt. Præter eas redeundi cauſas, Philippi Flandriæ Comitis mors Regem impulit; quippe qui metueret, ne Flandri rebus nouis ſtuderent: nam Balduinus Hannoniæ Comes aliquid moliri nunciabatur.
A. C. 1192. Hunc mox inſequutus Richardus, veritus, ne quid ab æmulo abſens pateretur. Sic mutuo

metu affecti Francus Anglusque fluctuabant. Anglus, Cypri Regno Vidoni Luſiniano vendito, impoſitus, in naues, tempeſtate in Iſtriæ oram eiectus, ac ſumptâ famulari veſte, ne internoſceretur, tandem in Germaniâ à Leopoldo Auſtriæ Duce interceptus, Henrico Imperatori Francorum amantiſſimo, in veteris odij ad Ptolemaïdis expugnationem inter ſe concepti vindictam traditus, in vincula coniicitur. *A. C. 1193. Philippus II. Auguſtus Francorum Rex.*

****

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

Bellum Anglicum ſecundum.

PHILIPPVS, ſiue Margaritæ ſororis, quam Anglus repudiauerat, dotem recuperaturus, ſiue referendæ injuriæ deſiderio tacitè commotus, agente adhuc in vinculis Richardo, Angliſque grauiſſimâ ſeditione diſſidentibus, præmiſſis qui res olim ablatas (vt moris erat) repeterent; illiſque re infectâ redeuntibus, comparato exercitu, Giſortium finitimamque Regionem occupat: interioremque Normaniam ingreſſus, Rothomagum Gentis caput expugnaſſet, niſi Liceſtriæ Comes, magnæ apud ciues authoritatis, oppidanorum animos ad defenſionem rerum ſuarum impuliſſet. Richardus multo auro nuper redemptus, compoſitis in Angliâ rebus, in Normaniam tranſmiſit; ſuſceptuſque incredibili gentis gaudio, feſſos multis jam laboribus ciues recreauit. Francus Vernolium obſidebat, premebatque: ſed cognito hoſtium aduentu, omiſsâ obſidione, incensâ Eburouicum ciuitate, aliquot oppidula in poteſtatem *Paul. Æmil. Polyd. Virg. l. 14. G. Neubrig. Rigord. A. C. 1194.*

Philippus II. Auguſtus Francorum Rex. redegit. Anglus, trajecto Ligeri, ingentibus copijs munitus, in fines Turonum progreſſus, Locenſe oppidum capit, Inculiſmam ad Garantonum fluuium ſitam, expugnat diripitque. Pugnaturi erant acie Reges, niſi cæleſtibus prodigijs territi pacem iniiſſent, haud diuturnam: nam breui Britannico tumultu dirempta eſt. Richardus Arturi Britanniæ Armoricæ

Papy. G.Brit. Ducis tutelam ſuſceperat; Optimates gentis, in fraudis ſuſpicionem adducti, Philippo ſe

A. C. 1196. ſuaque omnia permiſerunt. Itaque bellum recrudeſcit, fuſis leui clade Francis, ac penè

A. C. 1198. intercepto Rege; ac multò acriùs quàm anteà geſtum fuiſſet, niſi Anglus, cùm Calacum caſtrum ignobile in Lemouicum finibus

A. C. 1200. obſideret, telo è muris conjecto, venenoque vt creditum eſt illito, ictus lethaliter deceſſiſſet. Hujus cauſam pax inter Philippum & Ioannem Richardi fratrem excepit; quæ adfinitate confirmata eſt. Sed ſtatim præter ſpem mortalium, diſcordia iterùm Galliæ populos turbauit. Quo ferè temporum tractu, ne quid ad Franciæ calamitatem deeſſe videretur, Rex ob Gerbergæ repudium, & infauſtas Agnetis cujuſdam nuptias, in Concilio Diuionenſi à Legato Pontificio ſacris interdicitur. Tum in actis & publicis tabulis (vti jam ſub Philippo I. fieri cœperat) REGNANTE

Chro. Fux. Vigni. Polyd. l. 15. CHRISTO ſcriptum accepimus. Sed receptâ priore conjuge, S. Pontifici reconciliatur. Interim Philippus, ſuſceptâ Arturi curâ, cum Ioanne Anglorum Rege, à quo is ſeuerè habebatur, egit; vt Duci traderet, quicquid

Argẽt. A. C. 1201. terrarum Angli in Galliâ poſſiderent, quòd eas Prouincias paterno jure Arturus ſuas eſſe contenderet. Erat is Gottofredi Ioannis fra-

tris filius. Negante Anglo, Rex in Normaniam impetum fecit: Arturus, acceptis à Philippo copijs, fines Pictonum depopulatus, Andium, ac Cenomannorum, Pictonumque, Anglicæ tum ditionis Comes à Rege nuncupatur. Sed in Aquitaniam inuectus, cùm Leonoram nuper Philippi vxorem, ſpe obtinendæ prouinciæ inſequitur, ab Ioanne filio (quem illa apud Mirabellum obſeſſa accerſiuerat) captus, Rothomagumque abductus, aliquantò pòſt impiâ Regis manu crudeliter obtruncatur. Hoc facinore, Deo hominibuſque infenſus, res ſuas planè afflixit, ac peſſum dedit, quas confirmaturum ſe eâ cæde ſperauerat. Apud Philippum tanti ſceleris à Conſtantiâ, Arturi matre, accuſatus, Patriciorum, ſiue, vt vocant, Parium judicio abſens, vocatuſque more recepto edictis tribus damnatur: quidquid terrarum Francicæ clientelæ cenſebatur, fiſco Regis de more addicitur. Franci illicò Normaniam ingreſſi Rothomagum, totamque adeo Prouinciam in ſuam poteſtatem redigunt, CCLX. ferè annis poſtquàm Rollo Dux I. eandem occupauerat. Turones Andegaui, Pictones, cæterique Aquitaniæ populi cis Garumnam, ſi vnam Rupellam excipias, deditionem faciunt. Hoc nuncio perturbatus Anglus, Rupellam cum magnis copijs applicuit; ſed à Philippo vexatus, re infectâ in Angliam redire cogitur, Iſabellæ vxori plus æquo ſeruiturus, Republicâ projectâ. Cujus ignauiam pertæſi Angli proceres mox defecerunt: quod enim ſubſidium in eo ſperarent, qui à fœminâ regeretur? Ad omnem regiæ calamitatis cumulum, ob multas injurias Clero illatas, Eccle-

Philippus II. Auguſtus Francorum rex.

A. C. 1202. *M. Pariſ.* *Paul. Æmil.*

A. C. 1203. *Till. Chro.*

A. C. 1204.

A. C. 1206.

A. C. 1207.

ſiæ hoſtis judicatus, ab Innocentio III. ſummo Pont. Sacris & Piorum cœtu excluditur.

Turcarum teneruiſſima memorantur primordia, & vt cæterarum gentiũ planè obſcura. El. l. 2. Rom. Princ. Quidã putant eos à Scythis quos Tartaros nominãt, originẽ trahere Chalc. l. 1. Rer. Turc. A. C. 1029.

*********** ******** ****************

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

Orientalis Imperij ſtatus & caſus.

BASILIO & Conſtantino Orientis Imperatoribus, anno circiter æræ ſalutis M. III. Turcarum nomen anteà obſcurum, vt *ex paruis initijs ad ſumma faſtigia res humanæ nonnunquam euehuntur*, frequentibus victorijs cœpit Aſiæ innoteſcere. Quippe cùm Sarraceni barbarâ multitudine abundantes, in duas diſtincti factiones occupatâ, jam Perſide ac Mediâ, longè latéque excurrerent, Tangrolipix Hunnicæ ad Caucaſum montem originis, Turcarum Dux à Perſis euocatus, vt horum impetus ſiſteret. Is verò, captâ Babylone, ita regionem vniuerſam inuaſit, vt ad Thracium Boſphorum, & continentem Byzantio oppoſitam, gentis ſuæ Imperium propagaret. Hîc tanquam in ſpeculâ hærentes Barbari, alijs aliiſque temporibus Aſiâ omni occupatâ, tranſmiſſo Helleſponto, in Europam effuſi, Orbi terrarum formidoloſum ac immane Imperium condiderunt. Conſtantino, qui triennium fratri ſuperſtes in Imperio egit, Romanus ſucceſſit cognomento Argyrius, qui à Sarracenis profligatus, vxoris Zoës conjuratione poſt quinquennium Imperij extinctus eſt. Tum illa vt nuptijs ſuis, ſic imperatoriâ dignitate domeſticum ſeruum Paphlagonem Michaëlem adulterum, è vili mancipio impudica mulier inſigniuit. Hic poſt ſeptem

deinde annos Theſſalonicæ fato functus eſt, *Zonaras.* cùm in Ioannem fratrem Eunuchum iam pridem Imperij onus transmiſiſſet. Ioannis *Cedrenus.* aſtu Zoë Auguſta Michaëlem quendam Calephatem in filium adoptauit: qui ab exili loco A. C. 1041. in tantam fortunam progreſſus (vt ea eſt ferè eiuſmodi hominum indoles) ita ſui ac priſtinæ ſortis oblitus eſt, vt extinctâ tot beneficiorum memoriâ, Auguſtam throno dejectam, ingratiſſimus mortalium, & ingenio verè malo præditus, in exilium mitteret. Nimirum ita eſt, *humillimi quique, maximè vbi alta acceſſerunt, ſuperbiâ atque ambitione immodici ſunt.* *Aurel. Vict.* Sed breui ortâ ſeditione populari, lapidibus adpetitus, raptatuſque per vias cœnoſas, tandem oculis imperióque, eodem quo purpuram induerat anno, priuatus eſt. Conſtantinus inde ab exilio reuocatus Monomachus dictus, initis Zoës nuptijs Imperium adeptus eſt; vir ad omne libidinis genus projectiſſimus, quippe qui Imperij opes vnis cupiditatibus ſuis explendis effusè profligaret. His intentus, Turcis latè omnia infeſtantibus, animum audaciámque præbere viſus, XIII. Imperij anno ſublatus eſt. Theodoræ Zoës ſororis, & Michaëlis Strotonici, viri quidem ſtrenui & bellicoſi quondam, ſed ob nimiam ſenectutem à militibus flocci habiti, biennis duntaxat dominatio. Horum factione potens Iſaacius Comnenus Imperium inuaſit: qui tertio deinde anno, rerum habenas Conſtantino Duci commiſit. Hoc imperante, ingens barbarorum colluuies Orientem inundauit afflixitque: creuit in ſummum cumulum ea lues, eo poſt ſeptimum Imperij annum viuis erepto; relictis cum impuberibus filijs tribus

A. C. 1054. A. C. 1057. A. C. 1059. A. C. 1067.

Eudociâ conjuge, Imperij curatrice, ſed tantæ molis haud capaci. Eâ igitur occaſione arreptâ, ac Romani inſuper Diogenis conjuratione, quem mox Eudocia in conjugem aſciuit, inuitati Turcæ, direptâ Cappadociâ, exciſâ penitus Cæſareâ, aliiſque paſſim vrbibus, imperio graues imminebant, cùm eos Romanus ſecundis aliquot prælijs coërcuit: ſed tandem rejectâ pacis conditione, ab Aſamo Sultano acie profligatus, captúſque eſt: benignè tamen & humanè habitus, remiſſuſque: ſed ab inuidis, ac præſertim Andronico indigniſſimè exceptus, effoſſis oculis, intumeſcente ac vermibus ſcatente capite,
A. C. poſt multa ludibria extinctus eſt. Tum Mi-
1071. chaël Ducæ filius imperat, quem Nicephorus
A. C. Botoniates ob ignauiam ſexto Imperij anno
1079. ſacris addixit. Nicephorum exacto decennio
A. C. Tyrannidis Alexius Comnenus pari pœnâ
1118. affecit, Imperiumque occupauit, tenuitque
A. C. annos ferè XXXIIX. relicto Ioanne filio, qui
1143. Turcas aliquot prælijs fudit, ſed illitâ veneno
Baro. ſagittâ, quâ ſe incautus percuſſerat, periit.
Tom. Hujus filius Manuel Imperij habenas ſuſcepit,
12. ac per XXXIIX. annos tenuit. Hunc ferunt,
A. C. eius expeditionis, quæ Saladina (contra Sala-
1180. dinum ſcilicet, qui Hieroſolyma receperat) dicta fuit, tempore; ad ſummum Pont. Alexandrum tertium reſcripſiſſe, cùm ſibi vehementer à Francis timeret, ne in ſuum Imperium aliquid molirentur, vt *Securitatem ſibi*
A. C. *à Protonobiliſſimo Rege Francorum Philippo*
1183. *Auguſto* procuraret. Huic filius Alexius Com-
Nicetas nenus Porphyrogenitus, adhuc puer, ſucceſſit.
Cho- Cujus gulam poſt biennium Andronicus, re-
niat. dactis in ordinem perduellibus, noctu injecto laqueo

laqueo fregit. Eia quæſo mortales, *quod regnum eſt, cui non parata ſit ruina & procul catio, & dominus & carnifex? nec magnis iſta interuallis diuiſa: ſed horæ momentum intereſt inter ſolium, & aliena genua.* Dedit pœnas immanitatis hujus, nondum exacto Imperij triennio, Andronicus: nam ferreis catenis collo pedibuſque injectis, effoſſo oculo altero, relictóque vno, vt ignominiæ ſuæ teſtis eſſet, auulsâ caluitie, impactis in caput clauis, punctis veru lateribus, vibratis ac rotatis hinc inde in miſerum hominem Camelo ad deridiculum impoſitum, lapidibus; à petulantiſſimâ plebe traductus triumphi ſpecie, ſuſpenſus tandem pedibus, ac ſexcentis alijs malis affectus, cùm ſubinde clamitaret Domine Miserere, & ad turbam conuerſus, *quid calamum contritum infringitis?* jacuit inſepultus, vetante puluerem iniici Iſaacio Angelo; qui Imperio annos ferè x. potitus, à fratre Alexio effoſſis oculis in ordinem etiam redactus eſt. Ea res occupandæ Conſtantinopoli occaſionem inſignem Francis in Turcas proficiſcentibus, eo quo dicturi ſumus ſequenti capite, modo, præbuit.

Sen. de Tranq. c. 11.

A. C. 1185.

A. C. 1196.

Philippus II. Auguſtus Francorum Rex.

****

Caput Decimum sextum.

Bellum Conſtantinopolitanum.

Franci afflictæ Religionis tantùm vindices ac defenſores, quantùm eius olim propagandæ authores extitêre; Innocentij III. Summi Pont hortatu incitati, lætis animis ſe Majorum exemplo ſacræ militiæ deuouerunt; quo tempore Alexius, excæcato (vt dictum

Villarduinus. Paul. Æmil. Papy.

Maſſ. eſt) conjectoque in carcerem Iſaacio fratre
Nice- Græcorum Imperium inuaſerat. Iamque in
tas. Syriam tranſmiſſuræ Venetias applicuerant;
A. C. cùm præter opinionem omnem, inuictæ Fran-
1201. corum copiæ, à cæteris, quæ eandem expeditionem ſequutæ fuerant, auulſæ, aliò diuerterunt. Cauſa ea fuit: Iſaaci filius, & ipſe Alexij nomen ferens, fruſtratis eluſiſque cuſtodibus, carcere quo eum patruus incluſerat, ac patriâ profugus, acceptis ab Philippo ſororio Occidentis Imperatore literis, in Francorum caſtra profectus, id à nobiliſſimis
A. C. obtinuit, vt eorum operâ, ac imprimis Bal-
1202. duini Flandriæ, Ludouici Bleſenſium, Stephani (hic intra paucos dies extinctus eſt) Perticenſium, Henricique Fani Paulini Comitum, quos ingentibus promiſſis deuinxerat, pater Iſaacius in Regnum poſtliminiò reſtitueretur. Bonifacius, Montisferrati Marchio, & Henricus Dandulus, Venetorum Princeps, quanquam ætate jam prouectus ſenex, non tam Græcorum quàm Francici nominis affectu, Francis ſe vltrò ſocios adjunxêre. Iamque in conſpectum Byzantij Francorum claſſis peruenerat, cùm factâ copiarum aliquot exſcenſione, terrâ marique, populoſiſſima munitiſſimaque Orbis ciuitas, à paucis expugnatur, inceditur, diripitur: ac fugâ dilapſo tyranno, in libertatem Iſaacius, in Regnum Alexius ex pacto & fide à victoribus reſtituitur. Sed breui erepto viuis Iſaacio, in Alexium filium cùm rerum ſuarum jacturâ,
A. C. tum Francorum, totiuſque Latinæ gentis odio
1203. immortali orta ſeditio eſt, Alexio Duca, factioſo & callido viro, quem Murzuflum appellabant, Tyrannidem arripiente; qui Alexium

Imperatorem bis anteà veneno tentatum, laqueo tandem in collum inſerto ſtrangulauit. Francorum exercitus haud longè ab vrbe aberat; cùm auditâ ciuium perfidiâ, infeſtis animis reuerſus, Conſtantinopolim iterùm aggreditur; haud difficiliorem fore ex victis victoriam, quàm nuper fuerat ex integris ratus. Itaque vt dignas oppidanorum inſolentiâ iras conciperent, igni ferroque euaſtatis agris, vrbem obſident; eamque leniter ſuſtentatam à ciuibus, ſecundo impetu expugnant, Murzulfo fugâ ſibi conſulente. Vacillat in tam præclaro facinore antiquitatis fides. Quis credat tantam vrbem, tantum Imperium, tot ac tantis opibus firmatum & auctum, à tantulis copijs, (xx. ad ſummum armatorum millia extitiſſe ferunt) tantulo temporis ſpatio, euerſum ac proſtratum? ſupra fidem ea res, meritoque ſuſpecta, niſi in Francos incidiſſet, *quibus ingentia perficere diuinitùs ideo conceſſum eſt, quòd pietate cæteris Orbis gentibus præſtarent pollerentque.* His rebus feliciter confectis, Balduinus, ob eximias & Principe dignas virtutes, Imperator, omnium aſſenſu, annitente imprimis Dandulo Venetorum Duce, ſalutatus eſt. Non longa tanti viri dominatio, id tamen egit pietatis amantiſſimus Princeps, vt Græcorum Eccleſiam, Romanæ audientem ac concordem redderet. Interceptus à Bulgaris & Tartaris; ab iiſdem in odium Religionis interfectus eſt, anno ferè & medio Imperij. In cujus locum Henricus Angulanus frater ſuffectus eſt, ac decennium imperauit. Huic ſucceſſit Petrus Altiſſiodorenſis Gener: qui relicto impubere filio, ſub Ioannæ vxoris tutelâ, poſtquàm in Imperio

Philippus II. Auguſtus Francorum Rex.

Baro. an. c. 574.

A. C. 1204.

triennium poſuiſſet, extinctus eſt. Is Robertus dicebatur, exactoque decennio, Balduino ſecundo filio Imperij habenas reliquit. Hic tandem variâ diu fortunâ cum Græcis luctatus eſt: ac totos xxx. annos eorum fregit impetus, donec proditione Conſtantinopolis interciperetur; ac Francis ereptum Græco-
A. C. rum Imperium ad Michaëlem Palæologum
1259. delatum, Græcis iterùm redderetur.

****

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

Imperij Occidentalis ſtatus.

DVm nouum in Oriente Imperium Francorum virtus excitat, amiſſum in Occidente cum Italiâ Germanorum Imperium ad Philippi Auguſti tempora, vnà cum rerum ab exteris Imperatoribus geſtarum breuiſſimâ ſerie deducamus. Quæ ſanè res ob ſupinam Principum ignauiam, Francis poſt tanta virtutis experimenta, ingens dedecus; Imperio labem maximam, Italiæ fœdiſſimas clades, ipſi etiam Religioni damnum attulit ſingulare. Ac primùm Italia grauiſſimis bellis concuſſa eſt: cùm Italici Reges ſummam ſibi rerum aſciſcere enixi, continuis populorum diſcordijs, factionibus vrbium, ac familiarum, ea tempora intulerunt, quibus nulla tetriora ac fœdiora extitiſſe vnquam putem: vt Syllana, Cinnanaque, aut Mariana rabies cum his comparata ferenda videretur. Berengarij I. Lamberti, Vidoniſque turbas totos ferè xx. annos luxit Italia: ſed his malis præludebat majo-
A. C. ribus. Ludouicum III. Arnulphi Germaniæ
900. Regis, (quem vitio rebellium Imperatorem

factum nuper oſtendimus) filium ab hoſte *Sigō*
comprehenſum,& orbatum oculis doluit qui- *lib. 5.*
dem ; ſed Berengario ſubeſſe cogebat dura *6.7.9.*
lex neceſſitatis;donec Rodulphus Burgundus, *10.15.*
victo Berengario , Imperium Italiæ adeptus **A. C.**
eſt , haud quietum diu ; quippe Hugo Arela- *927.*
tenſis Comes euocatus à factioſis , eo potitus
eſt, cum Lothorio II. filio , Conrado inte-
rim & Henrico Saxoniæ Duce , vt præmo-
nuimus , in Germaniâ imperantibus. Tum **A. C.**
Berengarius II. ob impotentiam Italis omni- *950.*
bus ſed Pont. imprimis Maximo inuiſus , citò **A. C.**
ab Othone Magno Germaniæ Rege, ſpoliatus *962.*
Imperio, & in Baioariam relegatus eſt. Otho
Mediolani ferreâ coronâ, more gentis vetere,
coronatus eſt , ac deinde à Ioanne S. Pont.
Imperiali diademate inſignitus. Sed mutato
Pontificis animo , eoque abrogato , longè
tetriores quàm anteà turbæ exortæ ſunt , ma-
gno Religionis damno. Hoc repentè morte **A. C.**
ſublato , Otho ſecundus filius , Regnum Im- *973.*
periumque adeptus eſt, paterno nomine quàm
proprio apud poſteros commendatior : quem **A. C.**
inſecutus Otho itidem filius tertius : mu- *983.*
lieris dolo veneno extinctus , poſt Imperij **A. C.**
annum ferè XIX. fuit is vt bellicâ virtute auo *1002.*
inferior;ſic Religione ac pietate, patre & auo
multò ſuperior. Tum Henricus II. Bauariæ
Dux , non vt anteà ſucceſſionis jure , ſed
delectu procerum Germanorum ex Gregorij
V. ſummi Pontificis inſtituto , Imperium
adeptus eſt. VII. illi Germaniæ proceres eli- *Mart.*
gendis in poſterum Imperatoribus conſtituti : *Pol. in*
Moguntinus Germaniæ , Treuirenſis Galliæ , *Oth. 3.*
Colonienſis Italiæ Cancellarij. Marchio Bran-
deburgenſis Camerarius ; Palatinus Comes

Sig. Dapifer ; Dux Saxoniæ Enſifer ; Rex Boëmus
l. 8. Pincerna , Italis interim illuſtres duos Regni
Imperiique titulos , ad exteros rurſus trans-
A. C. latos ægrè ſcientibus , Ardoinus Marchio
1003. Eporædienſis Italiæ ſe Regem auſus eſt appel-
A. C. lare : ac primo rerum ſuarum ſucceſſu inſla-
1013. tus , Henricum ſpreuit ; donec acie victus ,
A. C. fruſtrà reparatis per biennium animis , ſacris
1015. ſe addiceret. Henricus maximâ apud homi-
nes ſanctitatis opinione ob ſingularem con-
A. C. tinentiam relictâ , è viuis exceſſit , Conradus
1024. inde comitijs Vormaciæ apud Vangiones ha-
bitis electus, concitatos Italiæ tumultus com-
A. C. preſſit : ac anno ferè Imperij XIV. in Friſiâ
1039. moritur. Hunc excepit Henricus III. filius ,
Hungarorum & Boëmorum ſtrage quidem
A. C. inſignis : ſed Gregorij Pont. Max. indignâ
1056. vexatione immanem ſucceſſoribus litem exci-
tauit. Hoc ex humanis rebus exempto, Hen-
Sig. ricus IV. filius annos V. natus, ſub Agnetis
l. 9. matris eximiæ virtutis ac prudentiæ tutelâ
educatus, Regnum Italiæ, Germaniæque Im-
perium occepit. Ab eo paternæ in Pontifices
inimicitiæ reuixere ; viciſſimque ſua vtriuſque
violata dignitas. Imperator diris Pontificijs
iterùm ac tertiò verberatus : Imperio etiam
exutus foret , ni Rodulpho Sueuo proſtrato,
A. C. cauſam ſuam ſtrenuè vindicaſſet. Gregorium
1080. VII. S. P. vexaſſet immaniter , cùm Roberti
Normanorum in Italiâ Ducis virtute à male-
ficio prohibitus eſt. Tandem eò redactus ex
Conradi & Henrici liberorum coniuratione ,
vt exutus purpurâ victum ſibi quærere turpi-
ter cogeretur : tandémque fato functus miſe-
A. C. rabili , jacuit per quinquennium inſepultus.
1106. Nec Pâtre humanior in Paſchalem Pont. Hen-

ricus V. ſed eius potentiam Franci Reges, *Sigon.*
Romanæ ſedis jampridem vindices repreſ- *l. 10.*
sêre. Eo ſublato, Imperium flagrantiſſimè am-
biri cœptum, à Friderico Sueuo, Lothario
Saxone, Leopoldo Auſtrio, & Carolo Flan- *Sigon.*
dro. Vicit Saxo, quippe Pontifici deditiſ- *l. 11.*
ſimus, ſe eius defenſorem fore acerrimum
profeſſus eſt. Profligatis ſæpius in Germaniâ
æmulis, repentino obitu hominem ſimul ac
purpuram exuit. Inde libero procerum con-
ſenſu Conradus III. Imperator ſalutatus, A. C.
inutili in Turcas expeditione notus: huic, vt 1138.
ferunt, voluntas fuit egregia ad ſuſcipiendam
Rempub. neque exiguæ opes ad defenden-
dam; ſed fortuna vna defuit, quæ propè vna
bellicas res adminiſtrat. XIII. Imperij anno A. C.
exceſſit. In eius locum ſuffectus Fridericus 1152.
Sueuus cognomento Ænobarbus, continuas
& graues cum Alexandro Tertio geſſit inimi-
citias: hinc Gibellinorum & Guelphorum no- *Sidon.*
minibus, ex vetere Germanorum diſſenſione *l. 13.*
deſumptis, exitiales Italicis hominibus factio-
nes manarunt; quæ ſub Friderico patre
exortæ, neque omnino ſub Henrico filio
obliteratæ, demùm ſub Friderico nepote
effuſiùs erumpentes, miſeras & luctuoſas in
multos annos ſtrages per Italiam edidêre. Id A. C.
venenum, ea ſcilicet labes reperta eſt, vt 1178.
magna Imperia mortalia eſſent. Cæterùm S.
Pont. Alexandro III. Venetijs conciliatus
Fridericus, paulò pòſt in Aſiâ aduersùs barba-
ros militauit. Serrâ amne, quem, vt putant,
refrigerandi causâ ingreſſus fuerat, ſubmer-
ſus. Henricus octauo Imperij anno viuis ſubla- A. C.
tus eſt. Tum diuiſi factionibus proceres Ger- 1190.
mani: alijs Philippum Sueuum, alijs Otho-

A. C. nem Saxoniæ Ducis filium præferentibus. Fra-
1197. res Italiam ac Germaniam per annos x. &
ampliùs, in atrociſſimos ſeditionum fluctus
A. C. conjecit; donec cæſo Bambergæ Philippo,
1280. Otho IV. vt conuenerat, Imperium ade-
ptus eſt.

****

PHI-LIPPVS II.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

Bellum Albigenſe.

AVG. FRAN- ALbij ſiue Albigenſes hæretici, ab Albigâ
CORVM Cadurcorum vrbe ad Tarnim amnem
REX. dicti, Petri Bruiſij, Valdenſiſque, inſignium
Paul. hæreticorum in multis ſectatores; aliquot
Æmil. annos impunè errorem fideique prauitatem
Pap. diſſeminarunt. Aquitaniam, Occitaniam,
Maſſ. Prouinciamque, nobiliſſimas Galliæ regiones
M. Pa- infeſtarunt: ac periculoſi inſtar morbi latè
riſ. graſſantis, non Rheno aut Alpibus contineri
Hiſt. potuêre. Quin vtrumque tranſcendentes,
Albig. Longobardiæ Germaniæque partem, ſuâ con-
Chro. tagione inficerent, in Sarmatiam & inde Liua-
Monſ. niam, vſque ad extremum Septentrionem,
A. C. tranſmigrarunt. In Italiam etiam profecti, in
1206. Apuliâ & Calabriâ conſedêre. Quis vltra
Vell. credat, Croaciam, Dalmatiam, Bulgariam-
l. 2. que, eâ peſte laboraſſe? *Non mehercule ibi conſiſtunt exempla vitiorum, vnde cœperunt: ſed quamlibet in tenuem recepta tramitem, latiſſimè euagandi ſibi viam faciunt.* Fruſtra diu moniti, nonnullis etiam igni crematis, vt fœdum errorem exuerent. Adeò illi latè ſe effuderant, vt ne juſti quidem exercitus, ipſo etiam mali initio furentibus, poſſent occurrere. Horum numerus in tantum adoleuerat, vt quâ

vt quâ vltimò dimicauère acie, LX. hominum *Philip-*
millia & ampliùs, piorum exercitui oppo- *pus II.*
ſuerint: ac in eos tanquam in barbaros ſacræ *Augu-*
(vt vocant) copiæ mitterentur. Quod haud *ſtus*
mirum eſt: nam *ſimulata Religio inſtar torren-* *Fran-*
tium eſt, qui nullis obicibus retardari queunt, *corum*
quominus campos inundent, & aliquando no- *Rex.*
ceant. Biterræ, cæſis aliquot Hæreticorum
millibus, vi expugnantur: Carcaſſone inter-
ceptâ, Albigenſes nudi inter magna rerum &
verborum ludibria abire compelluntur, alli-
gatâ ad collum reſte. D. Dominicus, alter
velut Moyſes, precibus ac verbo diuino arma
piorum promouens, crucem manu inter ipſas
acies præferebat. Accendebat militum ani-
mos tanti viri ardor, quo longè plures quàm
ferro hoſtes ſternebantur. Nec deerant viri
principes, qui Albigenſium partes acerrimè
tuerentur: è quibus primum facilè locum
Raimundus Tholoſæ Comes obtinebat. Cuius
facti cùm eum mox pœniteret, memorabili
principibus exemplo, Milonis, Innocentij III.
Romani Pont. Legati, in frequentiſſimo ho- A. C.
minum cœtu, malorum in hoc pro Religione 1208.
tumultu commiſſorum conſcientiâ aſſiduè ver-
beratus, virgis ſe ſubiecit. Nec tamen fana- A. C.
ticæ multitudinis ceſſauit furor, redeunte ad 1210.
ſectariorum partes Raimundo, *vt iudicio* *Agat.*
decepti conceptas ſemel opiniones mordicus *l. 1.*
tenent, cuiuſcunque generis fuerint. Volca-
rum oppida penè omnia eo malo correpta
corruptaque, ſectæ Albigenſi adhæſere. In
hanc delectus eximiæ virtutis Dux, ac reli-
gione præſtans, Simo Monfortius, longo
nobilium ordine ſubnixus, vrbibus quam- A. C.
plurimis partim vi, partim deditione expu- 1211.

gnatis, magnas res geſſit, fuſo cæſoque cum ingentibus copijs Petro Tarraconenſium Rege, Raimundi ſororio. Deſideratis in eâ
A. C. acie octingentis hoſtium millibus, compreſſa
1213. quidem, ſed non adeò extincta Albigenſium ſecta, vt non iterùm ac ſæpiùs ſub Ludouîco
Philippus II. Auguſtus Francorum Rex. VIII. ac D. Ludouico Regibus exorta ſit. Neque verò latiùs ſeſe ea labes diffudiſſet, ni factâ eruptione, dum Tholoſam Monfortius obſidet, cæſus foret. Verùm illicò concidit eius ſtudio, ac diligentiâ Raimundi, cujus fauore freta è latebris primùm prodierat: nam iterùm ad Piorum caſtra reuerſus, magna
A. C. in eos geſſit, quorum errores diu fouerat ac
1217. defenderat.

****

CAPVT DECIMVM NONVM.

Bellum Flandricum tertium.

Papy. Maſſ. Paul. Æmil. Chro. Rigord. G. Neu br. G. Brito. DVm Albigenſium ſecta apud Volcas agitatur, maxima Philippum Auguſtum inter, Othonem IV. Cæſarem, Ioannem Angliæ Regem, ac ſocios, bella conflantur. Anglum ſummus Pontifex Innocentius III. cœtu piorum ſummouerat, dato Philippo Regi Angliæ Regno. Itaque claſſem, quâ in Angliam tranſmitteret, parabat Rex, cùm Flan-
A. C. driæ Comes Ferdinandus, occulto cum
1213. Ioanne fœdere inito, molem belli in ſe vertit. Flandriæ oppida multa expugnata. Gandauum obſeſſum, datis obſidibus, in fidem Francorum rediit: Comes in Angliam profugus conceſſit. Ibi renouatum fœdus, pertracto ad partes Othone Cæſare. Anglus nihil cuncta-

tus, vt celeritate Francos opprimeret aut terreret, in Franciam tranſmiſit cum ingenti claſſe. Rupellam, quæ tunc Anglicarum partium erat, appulit: effuſuſque in Pictonum & Santonum agros, Petro Druidenſi, Philippi Germano, acie victo, terrorem latè circumferebat. Othonis etiam magnæ in Belgicâ copiæ. Spem vterque conceperat Regni Francorum eo bello potiundi, *Neſcii nimirum ſpem & opinionem dulcia militiæ venena eſſe; quique eas cupidiùs ſequuntur, in voluntarium fermè interitum exitiumque ruere.* Philippus ex Francicâ juuentute ornatiſſimnm exercitum ferocibus oppoſuit. Præclaram hoc in prælio Regi operam nauarunt, Eudo Burgundiæ Dux, Robertus Druidenſis Comes, Gualterus Fani Paulini Comes, Mathæus Monmorancius, alijque illuſtres è nobilitate viri. Apud Bouiniacum, ignobilem Neruiorum vicum ad Moſam fl. non longè à Tornaco pugna atrox commiſſa eſt. Primus à Cæſarianis juſſu Othonis in Regem factus impetus: jamque ſuffoſſo equo Philippus periclitabatur, cùm popularium ſuorum concurſu ac virtute ſeruatus, in equum à Triſtano clariſſimo Equite ſubleuatus eſt. Adeò *populis conſenſus quidam eſt protegendi, amandique Reges.* Tum ille Cæſarem vrgere, inſtare, premere. Cæſar fortiſſimorum Equitum agmine tutus reſiſtere, parem cum Philippo fortunam expertus, cæſo equo. Contumax vtrinque certamen ac diuturnum reddidit Principum aſpectus, & par periculum: ad hæc vtriſque aut ingens gloria, aut honeſta mors, tales virtutum ac benefactorum teſtes habentibus, occurrebat; quippe *nobiliſſimi Duces ante oculos Regis egregiâ*

Philippus II. Auguſtus Francorum Rex.

Sen. de Clem.

Curt. l.3.c.12

Philippus II. Auguſtus Francorum Rex.

morte defungi gaudent. Tandem cùm incertus diu prælij euentus victoriam diſtinuiſſet, preſſi ab Francis Cæſariani fugam faciunt, omni, quæcunque patebat ad ſalutem, viâ erumpentes: ac Cæſar in equum, qui ad hoc (ſi ſuaſiſſet neceſſitas) ſeruabatur, impoſitus; effuſiſſimo curſu, ſe Philippi oculis ac virtuti eripuit. Captiui multi, ijque illuſtres: cæſorum numerus ingens. Victoriæ gloriam auxit capta Aquila, cum primis Ducibus Ferdinando & Reginaldo, hoc Bononienſi, illo Flandriæ Comitibus, tanti belli machinatoribus mox Lutetiam inſigni triumpho ductis. Nec prætereundum eſt, Philippum, appetente jam conflictu, regium diadema in editâ arâ

A. C. 1214.

inſpectante exercitu ſtatuiſſe; ac profeſſum Regem vltrò illi ceſſurum, qui aut eo dignior cenſeretur, aut generoſiùs depugnaret. Tum ab vniuerſo exercitu conclamatum, viueret, regnaret digniſſimus Rex, pro cujus gloriâ, & Francici nominis laude, ſanguinem ſinguli profunderent: petitâque illicò pugnæ poteſtate, in hoſtem vniuerſi, leones vti, proſiluerunt. Fuit illud ingens ad gloriam incitamentum; quo factum eſt, vt Philippum laus immortalis, Francos victoria inſignis ſequeretur. Nec verò fortunatior Cæſare aliâ parte Anglus: eodem quippe die apud Andegauos, Ludouicus Philippi filius Ioannem Angliæ Regem fudit, capto in acie Saleberienſi Comite. Ita diſtantibus in locis ſibi conſtante fortunâ, vt diuerſis caſtris parem vultum aduertens, vtrobique fortioribus palmas compararet. Philippus poſt inſignem de tot ac tantis hoſtibus Victoriam, ac tantò majorem, quantò potentior hoſtis, pugna pertinacior,

periculum propius exitiſſet, ædem Virgini Matri ſacram ex voto juxta Syluanectum Victor dicauit, & Victoriam appellari juſſit. Anglo varijs cladibus afflicto, ac proſtrato in annos induciæ datæ ſunt ab Auguſto.

A. C. 1215.

Philippus II. Auguſtus Franc. Rex.

****

CAPVT VIGESIMVM.

Bellum Anglicum tertium.

Paul. Æmil. Math. Pariſ. Polyd. Virg. lib. 15.

PAci externæ confeſtim apud Anglos continuatur diſcordia domi: quæ eò prouecta eſt, vt pulſo legitimo externus Rex quæreretur. Igitur LVDOVICVS Auguſti filius, flagrante nimirum ſeditione, ab Anglis Optimatibus Ioannis Regis Tyrannidem pertæſis, in ſpem Regni ampliſſimi vocatus; acceptis obſidibus in inſulam trajecit. Sed vix exacto biennio, cùm Angli Henricum III. Ioannis (quem illi nuper Regno feroces exuerant) filium Regem ſalutaſſent, poſt longam contentionem, acceptâ pro redimendis obſidibus ingenti pecuniâ, in Galliam remigrauit. Magna inde Franciæ tranquillitas, donec Philippus è viuis raperetur. Quo temporis tractu, dirus & tam clari funeris nuncius Cometes ab Occidentali plagâ fulſit, nec mediocri terrore Francorum animos exterruit: tum breui condente ſe ſtellâ, velut cœleſti prodigio Auguſti exceſſus portenderetur; anno Regni feliciſſimi, XLII. Rex pace & bello maximus Medunte extinctus eſt. HENRICVS Angliæ Rex tanti principis fato erectus, à LVDOVICO VIII. quem LEONEM à Generoſitate vulgò appellabant, ablatas ſuperioribus bellis Anglicæ ditionis prouincias, ac imprimis Nor-

A. C. 1216.

A. C. 1218.

A. C. 1223.

LVDOVICVS VIII. FRAN-

CORVM maniam per legatos repoſcit: quibus negatis,
REX. cum ingenti claſſe Anglus Rupellam appulit,
A. C. Aquitaniamque ingreſſus, omnia paſſim eua-
1224. ſtat. In hunc Ludouicus aduolat: tantâque
Gagu. felicitate Anglos adoritur, vt fuſum acie ho-
A. C. ſtem Sauarum Malleonenſem, Niortium com-
1225. pelleret. Eò cum victore exercitu accelerat Ludouicus, receptoque oppido, Fanum Angelicum, vt vocant, mox Rupellam ipſam, in Francorum poteſtatem redigit. Victoriam tantâ celeritate partam ſequuta Aquitaniæ propè omnis deditio. Quæ res Henricum Regem Anglorum vehementer turbauit, amiſſis ſuis, cùm aliena repeteret. Itaque habitis in Angliâ comitijs, nouum conſcribit exercitum; Duce Richardo Henrici fratre in Franciam tranſportatus, haud ſanè feliciori quàm nuper exitu, direptis aliquot oppidulis, infamiâ quàm prædâ onuſtior in Angliam re-
Till. ductus eſt. Quo ferè tempore, inita inter
Chro. Regem & Fridericum Imperatorem amicitia eſt; cùm Ludouicus & Henricus Friderici filius Vallicolorij apud Tulingos congreſſi ſunt. Fato functus eſt apud Montem Penſarium Ludouicus, poſt tertium Regni annum vix expletum, cùm Auenione captâ, libertate deformatâ, Albigienſium ſectam ſtrenuè profligaret, relicto ſucceſſore Sanctiſſimo Ludouico IX. Rex meherculè, ſi diutiùs vixiſſet, ſuperiorum Regum virtutes aut æquaturus, aut ſuperaturus: in quo præter egregia multa, vitæ continentia ſingularis eluxit. Quàm impudenter, quàm iniquè illi; qui vt vituperium, ſic & laudem omnem ab eo Rege remouent: in eoque id ſolum ad commendationem nominis reperiri putant, quòd Maximi

Parentis filius, Maximi ipſe filij Pater extiterit? ſic virus plerumque ſuum in optimum quemque effundunt, qui odio veritatis prouecti, res præclaras extenuant; ac eos Principes, qui jam è viuis exceſſerunt, nec placent, ita contemnunt, vt ne memoriâ quidem vllâ dignos exiſtiment.

****

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

Bellum ciuile inter Proceres octauum.

D. LVDOVICVS poſt exceſſum patris inunctus in Regem, annos natus vix XII, grauiſſimis bellis initio Principatus implicatur: vt hoc velut rudimento, majoribus bellis in virtutis experimentum Sanctiſſimus Rex aſſueſceret. Hujus Regni exordio, & Sanctiſſimi Regis exemplo videre licet, quàm ſint nullæ aut rebellium, aut ipſius etiam Fortunæ aduersùs Pietatem ac Virtutem opes. Domeſticis primùm, inde externis malis conflictatus Ludouicus, vbique omni Fortunæ inſultu altiùs erexit ſe. Initium probandæ virtutis à Regni Proceribus Ludouici propinquis cœpit. Quippe illi indignati cuncta Blanchæ, moderatæ quidem ac prudentiſſimæ, verùm Hiſpanæ mulieris arbitrio regi, ſpretâ Regis infantiâ (cujus opportunitas etiam mediocres viros ſpe prædæ tranſuerſos agit) turbant; quos tamen generoſa & callida mulier, partim vi, partim beneuolentiâ ſibi tandem ac filio conciliauit. Philippus Bononiæ Comes Regis patruus, Robertus Comes Druidum, Petrus Britanniæ Armoricæ Dux; Theobaldus Campaniæ, & Hugo Fani Paulini Comites,

LVD. IX. SANCTVS FRANCORVM REX.

Paul. Æmil.
Gagu.
P. Maſſon.
Ionuill.
Nang.
M. Pariſ.

S. Ludouic. Francorum Rex. cum longo nobilium agmine coëuntes, in Regem Matremque Regni moderatricem conjurant. Quo tempore Raimundus Tholoſas per Humbertum, Albigenſes per Ioannem Bellomontanum, in ordinem redacti ſunt; Ferdinandus Flandriæ Comes in Bouiniacâ (vt dictum eſt) pugnâ captus, regiâ
A. C. liberalitate in libertatem eductus, & in aulam
1227. receptus eſt, vt eius operâ Rex in conjuratos vteretur. Inter eos, qui ab Rege ſeceſſerant, conuenerat, vt Ludouicum interceptum Blanchæ Matri auferrent; exclusâque rerum moderatione in Franciâ muliere, curam Regis Regnique ſuſciperent. Maturè facto opus erat, priuſquàm juſto exercitu conſilia opprimerentur. Propè fuit, vt voto potirentur perduelles. Nam ſimulatione obſequij, Regem cum priuato comitatu, ſolâ ſatis majeſtate ſecurum, Vindocinum petentem, ad Letericum Montem penè intercepêre. Sed Theobaldus Comes Campaniæ, damnatâ in Regem conjuratione, in Regis fidem reuerſus, excitis per Blanchæ Reginæ lacrymas Pariſienſibus, Ludouicum periculo liberatum Lutetiam reduxit. Verſa inde in Campanum arma à conjuratis: illi, accedente ad partes Burgundiæ Duce, Comitis priuatim hoſte, ingreſſi Campaniam, factâ populatione, Tricaſſinorum no-
A. C. biliſſimam vrbem obſident. Rex etſi adhuc
1228. juuenis, ne ei, qui ſibi adeò commodè adfuerat, vllâ ex parte deeſſe videretur; optimè de ſe merito opem tulit, rebellibus excedere coactis petentibus data pax. Interim Armo-
A. C. ricus cum Henrico III. Anglorum Rege
1229. fœdus init: ſed ducto ſæuâ etiam hyeme in Britanniam exercitu, antequàm externæ gen-

tis copiæ, quæ in Pictonibus apud Tallebur-gum profligatæ ſunt, coaleſcerent; depre-cante Roberto fratre Druidum Comite, pa-cem veniamque à Rege, Brito cognomento MALEDOCTVS obtinuit, cùm ſe Regis clien-tem eſſet profeſſus. Sic deſciſcentibus à con-iuratione ad partes regias Proceribus, tumul-tus facilè, ſi qui oborti ſunt, Reginæ pru-dentiâ, ac Regis felicitate extincti ſunt. Eo ferè tempore, ſchola Pariſiorum, quæ à Ca-rolo Magno ad hanc vſque ætatem floruerat vel maximè, ob mutuas ciuium & ſchola-rum, vt vocant, rixas ac cædes, ſenſim dif-fluebat, abeuntibus, quò quemque inuitabat ſpes, ſtudioſis. Hos multis propoſitis præmijs ingentibus Rex Anglus Henricus ad ſe pel-licere, Oxonijque inſtituere ſtudebat: Rex haud ignarus, quantum ſibi Regnoque detri-mentùm ea res pareret, ſi pateretur: *bonas artes honore nutriri, hoc eſſe ſpecimen florentis Reipub. vt diſciplinarum Profeſſoribus præmia opulenta pendantur*, multis eos immunita-tibus ac donis ad ſe facilè reuocauit. Ortum & aliud circa hæc tempora inter proceres bel-lum. Alphonſum, Raimundi Tholoſatis gene-rum, Regis fratrem Rex ipſe Pictonum Comi-tem nominauerat: Hugo Marchianus Comes ab vxore (vt *omne mulierum genus, ferox eſt & ambitioſum*) perſuaſus, imperium detrecta-bat. Is vt juſtâ acie cum Rege contenderet, ac ciuile bellum externo jungeretur, euocato Anglorum Rege Henrico, magniſque eius gentis copijs ſubnixus, Francis vltrò occur-rit. In ripâ Carantoni fluuij conflixêre, ma-gnis vtrinque animis: victoria tamen penes Francos. Angli effuſi in fugam occidione

S. Ludouici IX. Franc. Rex.

A. C. 1231.

Symmachi l. 1. ep. 73.

A. C. 1235.

A. C. 1242.

S. Ludouic. IX. Franc. Rex. occiſi : hoſtium quatuor millia capta ſunt. Henricus Rex Santonas fugit ; ſed inſequente cum copijs Rege, ne interciperetur, in naues ſe recepit, bellum vtique multò acrius moturus, niſi conciliatis mox Regibus ab armis diſceſſum foret ; pactis in quinquennium inducijs. Marchianus veniam ab Rege
A. C. 1243. humaniſſimo impetrauit ; maximâ tamen comitatus parte multatus eſt, & diſcedendi ab obſequio cauſa omnis hoc exemplo cæteris turbarum concitoribus tolleretur. Hoc etiam temporum tractu, Tholoſatum Comes, euocatus à Maſſilienſibus, Prouinciam occupauit. Sed eò delatus Rex, ſoceri ſui partes tuiturus, Comitem ejecit ; Tarraconenſes, Raimundo è viuis ſublato, Prouinciam inuadere fruſtra conati ſunt : nam præmiſſæ à Rege Francorum copiæ, conſilia omnia infregêre : ac nubente Carolo, Ludouici fratri, Beatrice, dotalis Prouincia acceſſit.

****

Caput Vigesimum secundum.

Bellum Sacrum Quartum.

Paul. Æmil. Ionuill. Nang. Maſſ. Anno circiter Chriſti MCCXLV. Innocentius quartus ſummus Pontifex vexatus à Friderico Imperatore, in Galliam, recepto jam pridem more, velut ad communem Religionis ac Pontificum aram confugere coactus eſt ; habitoque Lugduni Patrum conuentu,
A. C. 1246. *Till. Chro.* Imperatorem ſacris ſummouit. Tum primùm Cardinalibus rubrum pileum & purpuram data fuiſſe ferunt. Quo tempore D. Ludouicus, compoſitis Regni ſui rebus, vbi primùm ex grauiſſimo morbo conualuit, ſacrum bel-

lum ex voto aggreſſus, acceptoque ab Epiſcopo Pariſienſi vexillo, cum numeroſiſſimo Principum ac nobilium Francorum comitatu, partim Maſſiliæ, partim apud Aquas Mortuas, in naues impoſitis copijs, relictâ Blanchæ Matri Regni moderatione, primò Cyprum, vbi Tartarorum & Armenorum legatos audiuit; mox ducto ſecum eius inſulæ Rege Henrico Luſignano, in Ægyptum, quà mare intrat Nilus, poſt fœdiſſimam tempeſtatem delatus eſt. Felix quidem belli initium: nam barbaros in littore ſub ſignis ſtantes Franci deſilientes è nauibus adorti ſunt tanto impetu, vt caderent Satrapes, ac delectiſſimi quique: cæteri Mendeſium ſiue (vt vocant) Damietam compulſi ſunt; quâ ferè incenſâ ne Chriſtiani potirentur, in vlteriorem ſe Nili ripam barbari proripuêre. Vrbem hoſtibus vacuam Rex ingreſſus communiit. Interim Alphonſus Regis frater, Pictonum Comes, quem Raimundi ſoceri mors velut injectâ remorâ tardauerat, in caſtra cum frequentiſſimo Francorum delectu peruenit. Inde trajecto fluuio, iterùm acriter pugnatum eſt: Robertus Regis frater, dum fugientem hoſtem plenus animi inſequitur, in pugnâ cadit. Caſtra barbarorum direpta ſunt. Illi majoribus copijs comparatis, prælium ferox tertiò commiſere: ſed deſideratis in acie clariſſimis Ducibus, maximâ inſuper acceptâ clade, in fugam verſi ſunt. Dum hæc à Francis feliciter geruntur, Melexala cæteros Sultanos ac imprimis Halapianum & Damaſcenum, poſitis & obliteratis priuatis inimicitijs, in communis belli societatem aſſumit. Itaque ingentibus copijs vndique confluentibus, Francos jam exitiali morbo

S. Ludouici IX. Francorum Rex.
A. C. 1247.
A. C. 1248.
A. C. 1249.
A. C. 1250.

S. Ludouicus IX. Francorum Rex. ex labore ærumnâque militari, paſſim in caſtris graſſante, malè affectos adortus eſt tantâ ferociâ, vt exigui numero, iniquis locis à confertis facilè vincerentur, Rege ipſo ac Proceribus multis captis, Carolo, Alphonſoque Regijs Fratribus. Multi eâ clade deſiderati ſunt. Quæ tum rerum facies, quæ Francorum conſternatio ac deſperatio erat, faci-

A. C. 1251. liùs eſt animo cogitare, quàm verbis exprimere. Fuit tamen incredibilis ſemper, & ipſis Hoſtibus admirabilis Sanctiſſimi Regis conſtantia; nec ſæuienti fortunæ ſubmiſit animum, nec contumelijs, aut minis adperitus, à ſolitâ magnitudine animi diſceſſit. Tandem exactis aliquot tam indignæ captiuitatis menſibus, Sultano per ſeditionem cæſo à ſuis, Barbari cum Rege agunt, vt auro dato, Damiatâ diſcederet. Igitur pactis in decem annos inducijs, deportatus in Syriam cum reliquis copijs Ludouicus Ptolemaïdem, Sidonem, Cæſaream, Ioppem, aliaſque Chriſtianorum vrbes reſtituit. Interim in Franciâ Paſtores, ingens perditorum hominum manus, cum Regem captiuum andiuiſſent, ortâ (vt fit) ex publico malo licentiâ, quaſi res omnino deploratæ eſſent, arma ceperunt. Graſſati diu impunè à Biturigibus & Aurelianis deleti ſunt. Nec leuiores in mediâ Pariſiorum Ciuitate exortæ ſunt animorum ac librorum contentiones: Guillelmo quodam de Amoribus magiſtriſque aliquot, Mendicantium vitæ genus liberiùs & aſperiùs, quàm prudentiùs, carpentibus. Sed maledicorum voces oraque ſtrenui fidei bellatores, inſtitutique ſui defenſores compreſſerunt DD. Thomas & Bonauentura, clariſſima duo Scholæ Pariſienſis

ac Sorbonicæ Domus, quæ eodem anno à S. *Lu-*
Roberto Sorbonâ inſtituta eſt, ſidera orna- *douicus*
mentaque. Ludouicus Blanchæ matris audito *IX.*
fine, Ptolemaïde ſoluit, in Regnumque tan- *Fran-*
dem reuerſus ſingulari Francorum deſiderio *corum*
affectuque exceptus eſt. Tot tantiſque malis, *Rex.*
juuandæ iterum Religionis voluntas non extincta eſt; vt *magnos animos magna non frangunt mala*: Nam interjectis aliquot annis celebri & memorabili fœdere cum Henrico III. Angliæ Rege, Lutetiæ percuſſo, in fidei
hoſtes ſecundò profectus eſt: ac victis vno A. C.
alteroque prælio ad Thunetenſem vrbem Bar- 1252.
baris, exortâ in caſtris grauiſſimâ lue, cùm A. C.
Ioannes Triſtennis Regis filius prior deceſ- 1253.
ſiſſet, Sanctiſſimus Rex in cinericio lectulo A. C.
ſtratus, tranſuerſis in crucis modum manibus, 1254.
defixiſque in cœlum oculis, eò cum Deo ac *Sen.*
Beatis æternùm regnaturus euolauit. Philip- *Tro.*
pus D. Ludouici filius, is qui Audax eſt A. C.
appellatus, Rex in caſtris ſalutatus. Mox ſta- 1269.
tim ſuperueniente Carolo Siciliæ Rege D. Ludouici fratre, datæ leges Barbaris, ac Thunetenſe Regnum Chriſtianis vectigale fuit; & quotannis Carolo Regi CCCCM. aureorum penſitare juſſit ſunt. Cæterùm D.
Ludouicus XLIV. annos regnauit: & præclara A. C.
Regni ritè adminiſtrandi præcepta Philippo 1270.
filio moriens reliquit.

****

CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

Bellum Siculum primum.

Paul. CAROLVS D. Ludouici frater, captâ Maſſiliâ,
Æmil. ac Rebellibus capite truncatis, cum nu-
G. Nan. meroſiſſimo exercitu ſuperatis Alpibus Ro-
Chro. mam ab Vrbano IV. Tricaſſino primùm,
Dionyſ. deinde à Clemente IV. Narbonenſi euocatus
Vill. accelerat. Ibi ſingulari pompâ & apparatu in
l. 6. Siciliæ Regem inauguratus, cum omnibus
& 7. copijs in Campaniam Apuliamque progreſſus,
Ludo- apud Beneuentum Manfredum hoſtem ador-
uicus tus, magno impetu fudit. Longa pugna ex
I X. partium contumaciâ enata eſt, Manfredus
Fran- gregario habitu, ne agnoſceretur, indutus, inter
corum cæſos repertus eſt. Captum oppidum, totaque
Rex. adeò cis, & vltra Pharum Sicilia in Caroli
A. C. poteſtatem ceſſit. Quo tempore Henricus
1265. Caſtellæ Regis frater ex Hiſpaniâ in Africam
Till. profugerat, ad Carolum cum expeditâ nobi-
Chro. lium manu profectus: ab eo exceptus huma-
Blond. niter; ſed Carolum Hiſpanus mox ſingulari
Sabell. perſidiâ decepit. Nam Germanorum Italo-
A. C. rumque in Francos conjurationis pro Con-
1266. radino author fuit. Carolus cùm circa Luce-
riam Sarracenorum rebellem ciuitatem mo-
A. C. raretur; re compertâ, ſolutâque obſidione,
1267. quia *impia proditio celeri pœnâ vindicanda*
Val. r. *eſt*, in conjuratos ex improuiſo iras vertit;
9. c. 6. tantâque vi adoritur, vt duplici pugnâ fuſi
ac profligati hoſtes cæderentur. Pugnæ locus
Liliorum appellatus, ad perpetuum inſignis
victoriæ à Francis, quorum Lilia inſignia ſunt,
reportatæ monumentum. Exſtructa inſuper

eiuſdem nominis ſacra ædes à Victore. Conradinus in acie captus, juſſu Caroli judicio conſtituto, inſignis adoleſcens primo vitæ hujus ingreſſu, vix XVIII. natus, capitali ſupplicio affectus eſt. Hujus partibus tuendis Conradus Antiochenus Princeps è Syriâ in Siciliam appulerat, eamque inſulam ita in Carolum armauerat, vt Meſſanæ, Panormi, & Syracuſis, nobiliſſimis ac principibus ciuitatibus exciperetur. Sed eò miſſo exercitu, in Francorum manus Conradus traditur, qui effoſſis primùm oculis, reſte ſuſpenſus, infami morte, fortunæ ſæuientis, ac calamitatis duriſſimæ ſpectaculum dedit mortalibus. Hujus fato, truſo inſuper in carcerem Henrico, quietâ Siciliâ aliquandiu potitus eſt Carolus. Nam (vt omnium in Francos Italorum eſt animus malè affectus) breui atrociſſimâ conjuratione, Hiſpanorum inſtinctu, exortâ, ab jugo tota inſula reſiluit.

Ludo-uicus IX. Francorum Rex.

************ ******* ***************

CAPVT VIGESIMVM QVARTVM.

Bellum Hiſpanicum primum.

RAIMVNDO Bernardo Fuxio Comite in ordinem redacto, PHILIPPVS III. cognomento AVDAX populorum animis ingens erat, cùm in Hiſpaniam vltra Pyrenæos montes Francorum arma lata, eius gentis faſtum compreſſerunt. Primus armorum turbo in Nauarrico Regno auditus, Caſtellani cupiditatem fregit. Henricus Nauarræ Rex deceſſerat, relictâ Iohannâ filiâ vnicâ in cunis: hæc Matris curâ operâque in Franciam delata, Philippi Regis, Francorumque omnium fidei ac tutelæ

PHILIPPVS III. FRANCORVM REX.

Paul. Æmil. G. Nan. Ann. Fax. Garib.

Phi- commendatur. Miſſus illico in eam Regio-
lippus nem, Petro Montacuto exauthorato, Prorex
III. Euſtachius, ſiue Stephanus Bellomarchus, qui
Audax Reginæ infantis nomine, accepto à populis
Fran- & Ciuitatibus Sacramento, eam gentem pro
corum infantulà adminiſtraret: ſed breui Alphonſi
Rex. Caſtellani Regis inſtinctu, Nauarri rebellio-
Maria. nem occipiunt: in primariâ gentis vrbe,
lib. 14. factionum ſtudio tot tumultus concitati eóque
c. 1. *&* prouecti ſunt, vt pars cum parte confligeret;
ſeq. tantâ contentione atque crudelitate, vt præ-
Chro. dia inuicem vrerent, infantes filios allide-
Till. rent, cætera, quæ ſuggereret ac ſuaderet furor,
A. C. perpetrarent, majori eius partis damno, quæ
1275. Gallos ſequebatur. Erecti ſucceſſu hoſtes,
Proregem in arce Pompeiopolitanâ obſeſſum
ad vltima compuliſſent; ni Robertus (quem
Hiſpani ſcriptores Carolum vocant) Atreba-
tum Comes, relictâ expeditione Caſtellanâ,
à Rege juſſus illuc diuertiſſet. Hujus aduentu
occurſuque Francorum ad Rheniegam oppi-
dum malè multata aduerſa factio, Garſia
Almorauide Duce profugiente, conquieuit.
Prorex liberatus, exactis quò quemque aut
conſilium, aut terror tulerat, rebellibus:
Pompeiopolis vi capta, ferro ignique vaſtata
eſt à Francis. Territus Caſtellanus in Regnum
reuerſus eſt. Hic vt *eſt natura mortalium am-*
bitioſa, & præ imperij cupiditate in crudelita-
A. C. *tem prona*; Ferdinandum & Alphonſum, Fer-
1276. dinandi filij & Blanchæ Philippi ſororis filios
Regno paterno & jure per ſummum nefas
exuerat: ſuffecto in Regem Sanctio altero
filio. Queſtus primùm eâ de re Philippus, miſ-
ſiſque iterum legatis monuit, ne jura humana
diuinaque violaret: ſed in irritum ceſſit ea
res,

res, vi opus fuit & armis : à quibus tamen *Philippus III. Francorum Rex.* Summi Pontificis Nicolai III. authoritate ceſſatum eſt. Hyems inſuper & Regionis ſterilitas, quia iniquo anni tempore, Pyrenæis jugis copioſâ niue rigentibus tranſeundum erat, Francos infectâ re diſcedere compulerunt. Quo tempore Brocchius quidam, ex tonſore cubicularius, & fiſci præfectus, res maximas Regni adminiſtrans, codicillis ab eo ad Caſtellæ Regem inſolentibus literarum notis interceptis, majeſtatis reus, dictâ causâ, non ſine ingenti Procerum omnium lætitiâ, Pariſijs reſte ſupplicium dedit. Hic ferè nouorum hominum exitus : hoc plerumque modo, *Fortuna quos diu proſecuta eſt, repentè velut fatigata deſtituit.*

****

CAPVT VIGESIMVM QVINTVM.

Veſper Siculus.

CAROLVS Siciliæ Rex à ſummis Pontificibus, vt dictum eſt, inſtitutus, Francorum copijs inſtructus, victo cæſoque acie Manfredo Federici Imperatoris notho, Regni æmulo, multa geſſit in Petrum Arragoniorum Regem. Res illi cum acerrimo viro, & cui ſi res ſuas ſaluas eſſe voluiſſet, diffidere *Paul. Æmil. Froiſſ. Vill. Barcl.* prudentiùs debuiſſet. Tandiu Arragonius Philippo Franciæ Regi, vt *ſunt reconditæ Hiſpanis mentes & ad lenta conſilia idoneæ*, occultus fuit ; donec ſcelus ſæculorum omnium atrociſſimum, in Siciliâ eius factione in Carolum & Francos omnes perpetratum eſt. Sanctiſſimo tempore, ac reſurgenti Chriſto conſecrato die, apud Panormum, nobiliſſimum A. C. 1282.

Philippus III. Francorum Rex. Siciliæ emporium, Franci omnes ex compacto crudeliter cæſi, totâque adeò inſulâ vno temporis momento, ad campanæ pulſum, quo populus ad veſpertinos hymnos conuocabatur, trucidati ſunt, nullo diſcrimine ſexus, aut ætatis: tantâ vindictæ cupiditate, vt fœminæ etiam, quibus ex Gallis vterus intumuerat, neci darentur. Inde Siculus veſper in prouerbium abiit. Meſſana in fide Francorum tantiſper ſtetit, Heberti Præfecti diligentiâ & authoritate: ſed *metus haud diuturni officij magiſter* extitit: nam ciues, aliarum exemplo vrbium, Gallico tum præſidio, tum Præfecto vrbe pulſi. Conjurationis Princeps Ioannes quidam Prochyta Siculus memoratur. Carolus eo nuncio conſternatus, fruſtrà obſeſsâ Meſſanâ, Philippum vnum cauſæ ſuæ defenſorem, acceptæque injuriæ vindicem reſpicere, vnius opes regias & cognatas implorare cœpit. Francus implacabili odio in Arragonium exarſit; Petrum Alenconium fratrem cum magnis copijs, multiſque Principibus ac nobilibus, in Italiam ad ferendas Carolo ſuppetias mittit. S. Pontifex Martinus IV. natione affectuque Francus, Arragonium Pontificio fulmine ictum, & ſacris interdictum

A. C. 1283. Mariana l. 14. Regno ſpoliat. Fama eſt, Carolum ad ſingulare certamen, miſſo velut in compendium bello, vt innoxio multorum ſanguini parceretur, per caduceatorem à Petro prouocatum fuiſſe, his ferè verbis. *Si Vir, ſi Dux, ſi Rex eſſet, congrederetur.* Accepta vltro à Franco pugnæ copia & data; aſſignatus certamini locus, Burdegala Aquitaniæ caput, Anglicæ tum ditionis, vbi centenis vtrinque equitibus dimicaretur. Carolus cum Equitum

alâ ad ſeram noctem loco conſtituto in armis *Phi-*
præſto fuit. Hiſpanus *lingua ferox, manu im- lippus*
bellis, canis inſtar timidi, vehementiùs latrantis III.
quàm mordentis, nec Virum ſe, nec Ducem, *Audax*
nec Regem præbuit; vt fortiùs locutus quàm *Fran-*
feciſſe videretur. Nimirum *ignauiſſimus quiſ- corum*
que, in periculo minimum auſurus eſt, nimius Rex.
verbis, linguâ ferox. Itaque belli moles in
Siciliam tranſmiſſa eſt: ac injurias cladeſque,
fuſo captoque filio, Salerni Principe, pro-
fligato inſuper apud Rhegium exercitu, Caro-
lus Neapolim cum inſtructiſſimâ claſſe delatus *A. C.*
vindicaſſet, niſi mors altos ſpiritus & ſumma 1284.
conſilia abrupiſſet. Philippus interim, ſuperato
Pyrenæo ſaltu, cum Philippo Pulchro filio,
Nauarrorum (ductâ in vxorem Iohannâ)
Rege, & Iacobo Balearium inſularum Prin-
cipe in Ruſcinonis Comitatum irrumpit. Ge-
nuam Ruſcinonis expugnat diruitque, cæſis
ad vnum oppidanis; ac Gerundam vrbem in
Emporitano tractu nobiliſſimam amplamque,
in loco decliui, ſubterlabente Thici amne,
(quem hodie Theram vocant) ſitam, victis
primùm per Rodulphum magiſtrum Equitum
hoſtibus, grauiſſimo ac lethali vulnere Arra-
gonio percuſſo, vt inde obierit, deditione
cœpit. Philippus Victor in Franciam reuer-
tebatur, cùm Perpiniani febre continenter
ſæuiente, viuis ereptus eſt anno Regni xv.
Tum interjecto triennio, Carolus Claudus,
quem nonnulli cunctatorem vocant, libertati
redditus, ex Hiſpaniâ in Franciam, pace com-
poſitâ, rediit: atque inde in Italiam cum egre- *A. C.*
gio comitatu tranſgreſſus, Guelphorum partes 1285.
contra Gibellinos iuuit inſigniter. Nec ita *A. C.*
multò poſt, à Nicolao S. Pont. Apuliæ ac 1288.

A. C. Siciliæ Rex conſecratur. Induciæ in quin-
1289. quennium cum eo & Iacobo Arragoniæ Rege
renouatæ , Robertum Atrebatem Comitem
A. C. tantâ indignatione accendunt, vt in Galliam
1290. illicò reuerteretur.

****

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM.

Bellum Flandricum quartum.

PHI- PHILIPPVS IV. Franciæ Rex,cognomento
LIPPVS PVLCHER, Anglos leuibus aliquot prælijs
IV. initio Principatus fuderat : ſed orto bello dif-
PVL- ficili, prior illa felicitas quaſi aliquo turbine
CHER excuſſa eſt. Vido Flandriæ Comes, Adulphi
FRAN- Imperatoris & Anglorum Regis Eduardi
CORVM Primi fretus opibus, Philippo bellum mouit:
REX. ſed dilapſis à belli ſocietate tantis Principi-
A. C. bus, ſerò errorem agnouit : nam ſpoliatus
1294. omnibus, potentioris timenda arma, pacem
A. C. colendam eſſe didicit. Ac illum quidem de-
1295. tentæ à Philippo filiæ, quam Eduardi Regis
filio vxorem deſtinauerat, dolor armauit.
Hanc verò, vbi ex mœrore, animique ægritu-
dine ſublatam audiit, tum ſocietate iterùm
Phi- initâ cum Anglis, à Philippo Rege apertè
lippus deſciuit. Francus cum numeroſo exercitu
IV. Belgicam ingreſſus, in Atrebatum finibus,
Pul- Carolo Valeſio duce, Flandros leuiſſimo
cher prælio, tanquam atrocioris pugnæ præludio
Fran- fregit, Flandriam omnem ſubegit, Comi-
corum temque à ſuis deſertum, captum cum duobus
Rex liberis Roberto & Vidone Lutetiam Pariſio-
Paul. rum abduxit. Rex magnificè à Flandris rece-
Æmil. ptus eſt. Verùm plebs animo confeſtim mu-
libro. tato concitata, quòd ſeuerè nimis ſe habitam

ab Optimatibus Francis exiſtimaret, *adeò nullum eſt Imperium tutum ac diuturnum, niſi beneuolentiâ munitum ſit*, armis ducibuſque aſſumptis Petro Luſco textore, & Briano lanio, apud Brugas Iacobo Comiti Fani Paulini Regio Prætori vim meditantur. Cædes Francorum ingens edita: Curtracum Francorum præſidio ejecto captum, cæſis inſigni clade noſtris. Ea res mouit Regem, vt bellum in Rebelles Roberto regiæ ſtirpis Principi demandaret, is LX. armatorum millia in hoſtes educit. Fefellit Francos loci iniquitas, Flandros incendit Ducum ſuorum pro vitâ, pro libertate, pro publicâ ſalute pugnantium oratio. Iamque cæſâ noſtrorum ingenti multitudine, Flandri efferebant animos, & ſpes altiores concipiebant; cùm Philippus ingentibus copijs ſuccinctus, feroces aggreſſus, ſecundùm Legiam amnem vno alteroque ad montem Populeti conflictu ita cecîdit, vt Cutracenſis pugnæ infamia ſuſcepta planè deleretur; cæſa ſunt eo prælio XXXVI. Flandrorum millia. Tandem pacem aut pugnam quartùm poſcentibus, ex procerum ſententiâ, pax deſperatæ genti data eſt. Ortæ his ferè temporibus, anno ſcilicet Chr. MCCCII. graues Bonifacij VIII. S. Pont. in Philippum Pulchrum inimicitiæ; haud ita certis de cauſis. Eò prouecta res, vt Bonifacius Franciæ Regnum Pontificiæ clientelæ obnoxium eſſe aſſereret. Eluſus à Rege, ipſiſque Regni Epiſcopis, toti Regno ſacris interdixit: ſed ab hoſte Sara Columna (cujus ille familiam miris modis afflixerat) interceptus, Anagniæque aſſeruatus, poſt diem XXXV. ex quo liberatus erat, ob animi ægritudinem indignationémque in-

Philippus IV. Pulcher Francorum Rex. Fland. Vill. Nang. Meyer. l. 10.
A. C. 1299.
A. C. 1300.
A. C. 1301.
A. C. 1302.
A. C. 1304.
A. C. 1305.

tetiit. In hujus locum ſuffectus eſt Benedictus
X I. ac deinde eo poſt VIII. menſes ſublato,
Phi- Rege potiſſimum annitente, Clemens V. Le-
lippus mouix. Hic Pontificum ſedem Româ Aueniο-
IV. nem tranſtulit, ibique LXX. annos conſtitit.
Pul- Quo tempore Templarij (vt vocant) Equi-
cher tes, grauiſſimis ſceleribus notati, cùm Deum
Fran- ſummum omnium judicem ſuæ innocentiæ
corum teſtem fruſtra appellarent, vbique puniuntur;
Rex. bonis eorum in fiſcum regium ex conſenſu
A. C. Pontificis conuerſis, bellum in Robertum
1306. Flandriæ Comitem parabatur, cùm Engerrani
A. C. tandem Marinij operâ, res omnis Regem
1307. inter Comitemque componitur : ac biennio
A. C. pòſt Philippus Pulcher excuſſus equo inter
1308. venandum ad Fontem Bellaquæum, vbi pri-
A. C. mus vitæ fuerat, ſupremum vitæ Imperijque
1312. diem clauſit, Regni anno XXIX. relicto Ludo-
A. C. uico filio X. cui cognomen Hutino, quaſi
1314. dicas Pertinacem, à turbulentis moribus indi-
tum ferunt. Hic Caroli Valeſij præcipuo in-
A. C. ſtinctu Engerranum Marinium Longuevilla-
1315. num Comitem, fiſci ſummum præfectum,
LVDO- peculatus reum, furcâ ſuſpendi juſſit : ac
VICVS ſequenti anno reuocatis ab exitio Iudæis,
X. HV- quos Philippus pater Regno excedere juſſerat,
TINVS Regni anno & medio exceſſit : relictâ vxore
FRAN- grauidâ, quæ mox Ioannem peperit, qui cùm
CORVM per VIII. tantùm dies vixerit, nullo numero
REX. habetur.

CAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM.

Bellum Flandricum quintum.

OCcupata bellis externis aliiſque Francia, malis nonnunquam inteſtinis ſubinde emergentibus infeſtabatur. His curandis, ac plebi in primis ſubleuandæ, haud ſegnis opera collocata eſt. Eduardi III. Anglorum Regis apparatus belli immanis non vltra minas fuit. Regno ſub Regibus Ludouico X. Hutino, Philippo V. Longo, qui annos V. Carolo IV. Pulchro, qui annos VII. in Regno poſuit, aliqua quies; ſtetitque, donec à rebellibus Flandris immani in Principem ſuum conjuratione turbaretur. Compoſitum à Philippo Longo cum Roberto Flandriæ Comite bellum, ſub initium PHILIPPI VALESII Franciæ Regis, perduellium erga Ludouicum Comitem haud ferenda impietas excitauit. Hic in carcerem conjectus ab infenſis & furioſis; mox liber, & Gandauo profugus, cum Flandriæ Optimatibus, in quos effera plebis multitudo ſæuiebat, ad Regem, quaſi ad aram, & anchoram, vt aiunt, ſacram confugit: queſtuſque ſe à perfidis malè acceptum pulſumque, Francorum opibus reſtitui in Principatum, enixè precabatur. Sacris interdicti perduelles, velut miniſtratâ iræ materiâ, magis magiſque ferociunt; authoratâ tam inſigni facinore rebellione, Religionis metu minimè mouebantur. Miſſi etiam à Rege ad rebelles legati, qui de Comite priſtinæ, vt par erat, dignitati reſtituendo agerent: his ferociter reſponſum eſt à contumacibus; neque Comiti, neque Regi

PHILIPPVS V. LONGVS FRANCORVM REX. CAR. IV. PVLCHER FR. REX. PHILIPP. VI. VALESIVS FR. REX. A. C. 1317. *Paul. Æmil. Froiſſ. Villan. Meyer. Chr. Fland.*

Philippus VI. Valeſius Francorum Rex. Flandros morem geſturos: *adeò facilè vulgi animis, quos furor aliquis inuaſit, reuerentia excedit.* PHILIPPVS magnificum ac regium reputans prodeſſe miſeris, & afflicto clienti contra ſuperbam ac rebellionis auidam plebeculam adeſſe, equitum expedita XII. millia, innumerabiles penè peditum copias conſcripſit. Huic obuiam itum eſt à Flandris,
A. C. Curtracenſis pugnæ memoriâ adhuc feroci-
1318. bus; tantáque fiduciâ, vt Regi vltrò illuderent. Ad Caſſellum oppidum in edito colle ſitum, idoneum caſtris locum deligunt. Rex ad radices montis conſêdit. Exploratoris cujuſdam operâ proditis Francorum ordinibus, & quià Sol ardentiſſimus erat, neglectis cuſtodijs, Rex cum incauto exercitu magnum diſcrimen adiit. Sed reſtauratâ acie, quam tumultus cum improuiſo hoſtium impetu turbauerat, acerrimè pugnatum eſt. Flandrorum atrox cædes, deſideratis ampliùs XII. hoſtium millibus, cæteris fuga ſaluti fuit. Caſſellum captum, ſpoliatum incenſumque eſt: non ætas, non ſexus mouit commiſerationem; vicinis oppidis ac Brugis imprimis receptis, Flandrorum audaciâ domitâ ac vindicatâ, victor Rex, Comite in Principatum reſtituto, in Franciam reuerſus eſt. Vbi im-
[A. C.] penſæ ſibi eo bello à beatiſſimâ Virgine opis
1328. memor, quia proximus periculo fuerat, Fanum eiuſdem, quod in eâ vrbe primarium eſt, ingreſſus, vt erat, armatus, equum bellatorem & Phaleratum EX VOTO ſacro addixit, cujus hodiernis adhuc temporibus viſitur monumentum. Hoc tempore inſignis Regum Franciæ, Bohemiæ, & Balearidum in Ambianis congreſſus fuit: vbi Anglus Edoüardus Rex, conſilio

Paul. Æmil. Froiſſ. Villa. Meyer. Chron. Fland.

Paul. Æmil. Froiſſ. Villa. Meyer. Chron. Fland.

conſilio procerum ſuorum, quanquam repugnante Iſabellâ matre, Philippi Pulchri filiâ, ne Aquitaniæ Ducatu, aliiſque in Galliâ ditionibus excederet, vt nuper in Caroli IV. cùm domi foriſque à Francis vrgeretur, in verba Valeſij jurauit, ac ſe eo nomine Franciæ Regum clientem profeſſus eſt. Quo ferè tempore, Petri, vt vocant, Cunerij ſuppreſſâ inductâque actione, quâ is Clerum omnem turbauerat, Philippus Rex VERI CATHOLICI cognomen adeptus eſt. *A. C. 1329. Philippus VI. Valeſius Franc. Rex.*

********************** *****************

CAPVT VIGESIMVM OCTAVVM.

Bellum ſacrum quintum.

PHILIPPVS, conceptis primùm ad aram D. Ludouici Tholoſatium Pontificis Maſſiliæ votis; ac deinde remotis arbitris cum Ioanne ſummo Pont. apud Auenionem de ſacro bello rebuſque Italicis colloquutus: nec multò pòſt vocatis Lutetiam Regni ordinibus, ſacram in Turcas militiam, more Majorum, educto ſcilicet è D. Dionyſij templo vexillo (Auriflammam vocant) profeſſus eſt. *Paul. Æmil. Maſſ. Froiſſ. Villa. Tillius. Guag. A. C. 1330.* Ferunt, audito de ſuggeſtu S. Pontifice, qui ſacrâ Veneris in Paraſceue die, magnâ vi orationis, cauſam Chriſtianorum perorauerat, ac bellum in Turcas ſuaſerat, in tantum exarſiſſe cupiditate extorquendæ barbaris Sanctæ regionis concionem omnem: vt de repentè cum Philippo Valeſio, Nauarræ, Arragoniæ, Bohemiæque Reges, longa deinde Procerum manus, ac tandem ccc. armatorum millia tam ſacræ militiæ nomen darent. Paucis inde diebus interjectis, huic numero Balearium,

Phi-lippus VI. Valeſius Francorum Rex. A. C. 1332.

Hungariæ, Siciliæ ac Cypri Reges, præter Venetorum & Genuenſium claſſem expeditam, acceſsêre. Sed Atrebatum Comes Robertus, piiſſimum Regis, totque adeò Principum conſilium, & tum maximè neceſſarium, interrupit. Suſpecta etiam Angli fides, ne abſentiam Regis occaſionem ſuam faceret: quæ res pronas tunc ad interitum Chriſtianorum in Oriente reliquias penitus euertit, vt non tam ſuâ virtute, quàm noſtrâ diſcordiâ Barbarorum Imperium formaretur. Namque his ferè temporibus, totâ Palæſtinâ, omnique adeò Aſiâ ejectis Chriſtianis, Turcæ Orchane Magni Ottomani Turcarum Imperatoris filio duce, Conſtantinopolim copias ingentes admouêre; & Græcorum Imperatorum ſedem occupare conati, grauem metum Europæis omnibus incuſsêre. Hoc impetu claſſis Turcicæ cclxxx. varij generis nauibus inſtructæ, & xl. hominum millibus armatis, in Barbarorum manus ea ciuitas veniſſet haud dubiè, ni Ligurum ac Venetorum auxilio, opportunè ſeruata tunc fuiſſet; inſulæ tamen Archipelagi ab hoſtibus flammâ ferroque vaſtatæ ſunt, abductis in miſeram ſeruitutem incolis. Eo nuncio in Italiâ, Galliaque audito, miſſæ à S. Pontifice Ioanne XXII. & Philippo Rege triremes, cum expeditis copijs, barbarorum ferociam repreſſerunt. Non procul à Conſtantinopoli cum Turcis prælium atrox commiſſum. Turcæ victi; naues ccl. aut incenſæ, aut ſuppreſſæ ſunt, ora maritima vaſtata direptaque; & viciſſim hoſtium multitudo maxima ad nos deducta. Spes erat fore tunc, vt

A. C. 1333.

communi Chriſtianorum conſenſu, ac virium conſpiratione bellum ingens Barbaris terrâ

marique inferretur ; niſi *priuata Principum odia publicis vtilitatibus inimica* rem adeò ſacram obruiſſent : ac S. Pont. Sacræ mili- A. C.
tiæ ſuſcipiendæ author præcipuus, fato con- 1334.
ceſſiſſet.

****

CAPVT VIGESIMVM NONVM.

Orientis Imperium à Barbaris laceratum.

MICHAËL Palæologus, pulſis, vt prædixi- A. C.
mus, Græciâ cum Balduino Auguſto 1259.
Francis, quinquageſimo quinto circiter ab vrbe captâ anno ; victiſque aliquot felicibus prælijs, Theſſaliæ Achaiæque Principibus : Ioanne Laſcari (cujus tutor eatenus fuerat,) exuto excæcatoque, Imperium Orientis inuaſit : ac filium Andronicum Cæſarem aliquantò
pòſt appellauit. Huic Carolus Siciliæ Rex A. C.
bellum erat grauiſſimum illaturus, ni Veſper 1282.
Siculus ab externis quærendis, ad priuatas res tuendas tanti Principis cupiditatem adduxiſſet. In Andronicum Turcæ varia ac difficilia
bella moliti ; ſed ingentibus prælijs ab Alexio A. C.
Philanthropeno, egregio duce, victi proſtra- 1290.
tique ſunt. Alexius rerum in Barbaros ſtrenuè geſtarum magnitudine & famâ elatus, vt *ferè ſolet victoria fortium virorum animos ad majora concupiſcenda acribus ſtimulis perpetuò incitare*; Imperium Græcorum auſus eſt ſibi arrogare ; ſed à ſuis deſtitutus ac proditus, extremo tandem ſupplicio Andronici juſſu affectus eſt. Magnæ interim turbæ Orientem totum paſſim conuellebant. Tartarorum in Turcas, Perſas, Ægyptioſque continuæ eruptiones : Turcarum in Græcos circa ſua mala diſtrictos ac

diſtractos progreſſus inſignes. Ac quidem
Abaga Tartarorum Rex, Chriſtianorum ſacris
imbutus, Ægyptum omnem, exciſâ penitus
impiiſſimi Mahumetis ſectâ occupaſſet, niſi
veneno hauſto ſublatus, Tangalero fratri
Regni habenas commiſiſſet; qui Chriſtiano-
rum fide ejuratâ, relictis Turcis ac Sarracenis,
quorum impietati adhæſit, Aſiam minorem
A. C. (Natoliam vocant) exactis inde Græcis inua-
1300. ſit : eamque in VII. præfecturas Satrapiaſque
Turci gentili nomine diſtribuit. Harum quinta,
breui in quæ Bithyniam, Gallogræciam, & finitimas
tantas Olympo regiones continebat, Ottomano illi
creue- magno ceſſit : hic Orthogulis, quem alij Zich
runt vocant, filius, ſubjugatis ſubinde reliquis,
opes, vt illi Imperio initium dedit, quo nullum aut
opibus majus vnquam, aut potentius Orbis habuit,
& po- Pruſiam, Myſiæ vrbem, opibus florentem, quam
tentiâ fame expugnauerat, Regni ſedem conſtituit.
morta- Ab hoc in argumentum virtutis poſteri om-
les om- nes Ottomani dicti ſunt : primúſque iſtius
nes, qui gentis ſatellites allêgit, quos Regis januas
vnquã ſiue portas ac cuſtodias, Ianizarios appella-
fuere, uit. Nec verò minus ab Elpiſio Ægyptiorum
longo Sultano Chriſtiana Reſpublica detrimentum
inter- ſortita eſt. Is in Syriam progreſſus Tripoli,
uallo Sidone, Tyro, clariſſimis vrbibus expugnatis,
infra regionem omnem, vnâ demptâ Ptolemaide,
ſe relin- occupauit : quam, biennio interjecto, Mele-
quant. chus filius, compulſis in Cyprum inſulam
Chal- Chriſtianorum reliquijs, in ſuam redêgit
condy. poteſtatem. Quanquam breui à Caſſano Tar-
l. 1. tarorum Duce Chriſtiano, Ægyptiorum Sul-
A. C. tano profligato, in Syriam reſtituta ſit Religio.
1305. Sed eam deinde Carbaganda filius, abjectâ
fide, impietati obnoxiam omnino reddidit,

Quadriennio ſere exacto, D. Ioannis Hoſpitalarij, vt vocant, Cypro relictâ, Rhodum clariſſimam inſulam pulſis barbaris occupant, A. C. 1309.
atque inde Rhodij equites cœperunt appellari. In eam illico Ottomanus claſſe ingenti inuectus eſt: ſed re infectâ, magnis acceptis cladibus, retro cedere coactus eſt. In eâ tuendâ inſulâ, inſignis fuit imprimis Amedei Sabaudiæ Ducis cognomento Magni virtus: eò ille cum expeditis ſuæ gentis nobilibus, in ſubſidium Chriſtianorum profectus fuerat: hinc illi in poſterum argentea crux in areâ rubrâ pro inſigni fuit, cum his majuſculis literis F. E. R. T. quibus nimirum FORTITVDO EIVS RHODVM TENVISSE diceretur. Cæterùm ea inſula Reipublicæ Chriſtianæ validiſſimum fuit propugnaculum in Turcas, donec à Solymanno, anno Chr. M D X X I I. expugnaretur, recedentibus in Melitam inſulam Chriſtianis Equitibus. *Valet ima ſummis vertere, & inſignem attenuat Deus obſcura promens:* Hor. l. 1. Od.
nec vlla in barbaris tantæ licentiæ ac prauitatis cauſa, quàm Chriſtianorum ſcelera impietaſque.

****

CAPVT TRIGESIMVM.

Occidentalis Imperij ſtatus.

NVnc rerum in Occidente ab Imperatoribus geſtarum ſeries, pro vt jam inſtituimus, proponenda eſt. Otho IV. quem à Philippo Auguſto nuper profligatum apud Neruios fuiſſe diximus, ob continuas, & graues cum S. Pont. inimicitias Imperio exutus eſt. A. C.
Fridericus II. in eius locum allectus, longè 1211.

A. C. 1218. impotentiùs ſe in eoſdem geſſit : vt Principum omnium odia facilè in ſe conuerteret. Hic initâ cum Barbaris ſocietate, Italiam fœdè omnem depopulatus eſt ; quibus temporibus, Guelphorum & Gibellinorum, vt jam dictum eſt, factionibus lacerata eſt ad interitum Italia, & ad orci fauces redacta. Ferunt Fridericum ad barbaros præmiſiſſe olim, qui D. *Ioinuillius.* Ludouicum Regem Sanctiſſimum, captiuum, tollendum eſſe ſuaderent. In hunc Henricus filius Romanorum Rex, cum multis Germaniæ Italiæque Proceribus, infeſta ſigna ſuſtulit ; vt a ſuis in pœnam tantæ Impietatis per-
A. C. fidus Imperator vexaretur. Tandem ab Inno-
1246. centio IV. ſacris interdictus, imperijque inſignibus ſpoliatus eſt, Henrico Langrauio in eius locum ſuffecto : qui victo Conrado, Fri-
A. C. derici filio, Imperium ſibi inſigni victoriâ
1248. aſſeruiſſet ; niſi accepto vulnere paulò pòſt obiiſſet. Guillelmus inde Hollandiæ Comes Imperator ſalutatus, & Aquiſorani inunctus
A. C. eſt : à quo tempore ad annum ferè MCCLXXIII.
1250. Imperium incertis Rectoribus adminiſtratum fluctuauit, donec Gregorio X. S. Pontifice imprimis annitente, ne Imperij Occidentalis majeſtas, florentibus potiſſimùm Barbarorum in Oriente rebus, vileſceret, Rodulphus Hasburgenſis Comes, Imperator omnium aſſenſu Procerum ſalutaretur. Hic Othocarium Boëmiæ Regem in ordinem redactum,
A. C. mox rebellem acie vicit occiditque : ſerua-
1273. tum tamen Venceſlao rebellis filio Regnum, clementiam Victoris commendauit ; erepto duntaxat Auſtriæ Ducatu, quem Rodulphus Alberto filio conceſſit. Hoc Auſtriacæ Domus initium eſt, magno deinde incremento auctum

à pijs Principibus, vt ad hæc noſtra vſque tempora, præter ampliſſima Regna, & propè infinitos Principatus in vtroque Orbe, Occidentis Imperium pietate partum, pietate retineat. Ferunt enim id Rodulpho adhuc Comiti prædictum, Imperatorem ideò fore, quòd Sanctiſſimum Chriſti Corpus cùm Sacerdos ritu Chriſtianorum ægro deferret, exiliens ab equo imponi Sacerdotem voluerit: eundemque pedes cum omni comitatu domum, atque inde in templum fuerit proſecutus: quod idem à conjectore olim ſibi prædictum expleuir. Hic XIIX. ferè Imperij anno ex dolore ſublatus eſt, quòd à Germanicis Principibus Adulphus Naſſoüs Comes, Alberto filio prælatus foret. Breui tamen neglecto ob ignauiam Adulpho, Albertus, quod tantoperè Rodulphus pater ambiuerat, ex virtutis opinione adeptus eſt. *Adeo conſtat Imperium ſemper à minùs bono ad optimum quemque transferre: eique omnia adeſſe bona, penes quem eſt virtus.* Nec ſpem de ſe conceptam fruſtratus eſt: Adulphum enim acie vicit, occiditque. Quo tempore Heluetij, excuſſo Imperij jugo, quòd crudeliùs quàm par eſt haberentur, in libertatem ſtrenuè ſe vindicarunt: & Rempublicam ſuam in aliquot Pagos, Cantones vocant, diſtributam inſtituerunt. Albertus, comparatis omnibus, in eos mouebat, cùm à Nepote X. Imperij anno ſicâ appetitus confoſſuſque eſt. Huic ſucceſſit Henricus VII. Lucemburgenſis Comes, cui ferunt, inter ſacra, veneno illitam à Dominicano hoſtiam fuiſſe porrectam; nam eâ ſumptâ illico interiit. Inde factionibus Procerum diuiſum Imperium, ac cruentiſſimis bellis per octo annos

A. C. 1291.
A. C. 1298.
A. C. 1307.
A. C. 1313.
Naucl. *Argent*

jactatum eſt. Sed victo acie captoque Friderico Auſtriaco, Alberti filio, Ludouicus V. Bauariæ Dux, Imperator ſalutatus eſt. Hunc Summus Pont. Sacris ſummouit. Quo tempore multi in Italiâ Germaniâque Principatus erecti ſunt: ac imprimis Mantuanus à Philippino Gonzaguâ. Carolus IV. Boëmus, qui Creſciacenſi pugnæ pro Franco in Anglum adfuit, ac egregiè militauit, in Ludouici locum aſcitus eſt: tum breui Ludouicus lapſu equi inter venandum obtritus, miſerè occubuit.

A. C. 1346. *A. C. 1347.*

CAPVT TRIGESIMVM PRIMVM.

Bellum Anglicum quartum.

Philippus Valeſ. VI. Francorum Rex. A. C. 1336. Liu. l. 21.

OMnium certè atrociſſimum bellum fuit, quod eo tempore Francum inter Anglumque Reges exarſit: magnis vtrinque viribus, animis odiiſque majoribus, *adeoque variâ fortunâ geſtum, vt ſæpiùs Francorum gereretur aduerſâ: tam varius anceps que Mars fuit, vt propiùs periculo fuerint, qui tandem vicêre.* Atrox prælijs, diſcors ſeditionibus, varijs caſibus plenum; captiuitate, furore, exilio Regum, ciuium rebellionibus, Procerum ſimultatibus, domeſticis odijs, inteſtinis populorum diſcordijs, vrbium direptione, vaſtitate regionum, Francici ſanguinis impendio tranſactum, totos fere CCXX. annos funeſtum ac luctuoſum: ac meritò non committendum ſtylo, niſi noſtræ tandem gentis gloria ac libertas, poſt continuata toties Reipubl. vulnera, exactis hoſtibus, ferroque pulſis, cruentiſſimæ tragœdiæ finem occupa-

ſet. Ac belli quidem cauſæ plures, ſed vna *Phi-*
omnium maxima, quæque cæterorum fons *lippus*
eſſe ſolet, ambitio. Indignatus Anglus, ob præ- *VI.*
latum ſibi Regno Francorum, vi Salicæ legis, *Vale-*
quâ fœminæ ſceptro excluduntur, Valeſium; *ſius*
receptum ab eo Dauidem Scotiæ Regem *Fran-*
bello nuper à ſe victum; ſed moleſtè impri- *corum*
mis tulit, parum ſe regiè in fide Philippo datâ *Rex.*
pro Aquitaniæ Ducatu, habitum tractatum- *Paul.*
que. Nec leuiter incendit pronum Eduardi *Æmil.*
III. Anglorum Regis, ac nocendum Franco *Froiſſ.*
animum, Robertus Atrebatum Comes, qui *Papy.*
Burdegalam ad partes hoſtium ſe recipiens, *Maſſ.*
jactatis quibuſdam verbis contumelioſis, pa- *Vill.*
lam profeſſus fuerat, ſe Valeſium (ita enim *Gagu.*
Regem appellabat) extuliſſe; eundem breui *Till.*
dejecturum. Flandria Germaniaque pro Anglo *Chro.*
ſtetit. Oſtentatum magis tamen quàm geſtum initio bellum. Inſtructiſſimæ ſiquidem Regum acies in patentem locum, & conſerendis manibus idoneum quaſi confeſtim dimicaturæ, ſine conflictu reductæ ſunt; velut mutuæ virtutis admiratione, aut metu perculſæ. Eduardus haud congredi auſus, in Flandriam copias
reduxit: vbi adactis in ſua verba Proceribus, A. C.
Iacobi Arteuillæ conſilio, quò liberiùs Flan- 1338.
dri rebellarent, Liliorum inſignia, & Franciæ Regis nomen titulumque ſibi ſuperbè arrogauit. Quæ gentis ſuperbia inter centeſimum ferè annum ad poſteros manet. Inde in Angliam, quò illum continuæ Scotorum incurſiones reuocabant, tranſmiſit. Sed leui in Flandriâ conflictu, Saleberienſi Comite, quem Eduardus Flandris præfecerat, apud Inſulam
à Francis fuſo captoque; ad bellum ſeriò A. C.
gerendum, quaſi nondum ante ſatis matura 1339.

Phi-lippus VI. Valeſius Francorum Rex. odia incitaſſent, Angli cum Eduardo Rege reuerſi ſunt. Primus belli turbo in orâ Flandriæ maritimâ auditus, grauiter Francum perculit proſtrauitque; commiſſo ad Cluſas, nobilem Belgicæ portum, prælio; in quo Eduardus Rex ſuâ felicitate,& vento ſecundo, noſtrorum inſuper diſcordiâ adjutus; captis, aut fractis omnibus ferè Gallorum nauibus
Egeſip. 4. c. 11. Victor, quanquam trajecto tragulâ femore ſauciatus, euaſit. Difficile ſane ad fidem eſt, quot è Francis ceciderint, exacto affirmare
A. C. 1340. numero. Audent tamen LXX. è noſtris millia numerare. Nec verò demiſit animum eâ clade Philippus: ignarus ſcilicet *infirmi eſſe animi, lapſu aliquo ſummæ rei diffidere, cùm exiguis momentis ſubitò inclinentur omnia, quæ in bello geruntur.* Numeroſiorem exercitum ſcribebat, fuſoque apud Ypras Roberto Atrebatum Comite, ſuperiorem cladem reparaturus videbatur: cùm Procerum vltro citroque in diuerſa caſtra commeantium operâ: ſed imprimis Pont. Maximi (is erat Benedictus XII.) authoritate,pactis in duos annos inducijs,belli Anglici moles in Armoricam, quam ſibi ambiguo vtrinque jure Carolus Bleſenſis &
Argentra. l. 5. Monfortius Comes vendicabant, ſe deflexit. Ibi cùm diu leuibus pugnis ex occurſu partium exortis conflixiſſent; tandem Philippi Regis ſententiâ Ioannes Monfortius inde excluſus, ad vim & arma ſe conuertit: atque
A. C. 1341. Liu. l. 34. vt *ea pars, quæ domeſtico certamine inferior eſt, externo potius ſe applicat, quã ciui cedat*, ſocietatem cum Anglo iniit: mox à Ioanne Philippi filio, Normaniæ Duce, apud Nannetas captus, in Lupara (vt vocant) arcem Lutetiæ conjectus eſt: ac breui libertati redditus, cùm

res nouas iterùm ac tertiò moliretur fruſtra, *Phi-*
fato fungitur, relicto Ioanne filio, paterni *lippus*
juris ac perfidiæ hærede. Nec diuturna quies *VI.*
ſtetit, Ioannæ Monfortij viduæ inſtinctu, euo- *Vale-*
cato in Britanniam Anglo. Certatum eſt na- *ſius*
uali primùm prælio, ipsâ etiam muliere ferro *Fran-*
accinctâ, ſtrenuè viri munus explente. Hoc *corum*
tumultu Britannico, Venetorum ciuitas capta *Rex.*
receptaque vno penè tempore à diuerſis. Tandem Clementis VI. S. Pont. authoritate induciæ in 3. annos datæ ſunt. Quibus nondum exactis, Aquitania primùm, deinde Normania belli theatrum extitêre; redeuntibus ad veteres inimicitias Philippo Eduardoque Regibus. *A. C.*
Anglus Somonam disjectis Francis traiicit. 1346.
Tum laudatâ militum virtute, ſacris, quæ tunc erat gentis pietas! munitus magis quàm caſtris, Francos expectauit. Magnâ nobilium parte ſuccinctus Philippus in Anglum vertitur: victor vtique futurus, ſi magis conſilio, quàm impetu rem geſſiſſet. Pugna ad Cariſiacum in finibus Ambianorum omnium luctuoſiſſima improſperè commiſſa eſt, fugam capeſſentibus Genuenſibus, ſummo Regis periculo, confecto ſagittis equo. Nobilitas ferè omnis interempta. Nam eo prælio, occiſi ſunt Ioannes Boëmiæ Rex, Carolus Regis frater, alijque magni nominis ac generis. Fugati Franci longâ & lætâ cæde, nec vllo antè bello triſtiori. Deſiderata eâ acie ex omni numero ad xxx. ferè millia. Francis multùm obfuit nimia ante pugnam alacritas, eiuſque (vt mos eſt genti) citò conſerendæ ardor. Nam cùm curſu in prælium iuiſſent, feſſi ab corporibus, vigentibus Anglis facilè profligantur. Ferunt eâ die coruos immani agmine Francorum

Philippus VI. Valeſius Francorum Rex. caſtra ſuperuolitaſſe, haud dubio funeſtiſſimæ cladis præſagio. Secundum illud fuit Franciæ vulnus, cujus curationi fruſtra poſteà Rex incubuit. Caletum, vnde breuiſſimus eſt & commodus è Galliã in Angliam trajectus, victor Eduardus obſidet, & fame victum poſt annuam obſidionem, fruſtra ſummiſſis à Franco auxiliaribus copijs, in ſuam redigit poteſtatem. *Froiſſardus.* Itaque egreſſis oppido cum ſingulis veſtimentis, triſti ſanè ſpectaculo oppidanis, Anglorum colonia eò deducta, *A. C. 1347.* grauis Francorum rebus incubuit. Nihil eã victoriã crudelius Franco; niſi mox Pictauienſis eſſet ſecuta. Inter eas clades ne prorſus omnia Francis inimica viderentur; Delphinatus Viennenſis, Franciæ acceſſit; *A. C. 1349.* Humberto Principe, qui amiſsâ liberorum ſpe, Dominicanorum inſtituto ſe addixit, eã lege vltro cedente, vt qui primus Franco Regi filius naſceretur, eius ferret nomen, ac Principatum obtineret. Hinc Franciæ Delphini, quo fere tempore Philippus Rex ad Nogentum Regium XXII. Regni anno, naturæ legibus conceſſit. Hic Rex primus vectigal ex Sale inſtituiſſe fertur. Quod Tributi genus etſi graue multis viſum, ad hanc tamen vſque diem multò grauius & auctius penditur. *Gagu.* Ingenioſum profectò, & ſi modus eſſet, Regi vtile, multitudini gratum inuentum, quo nemo à tributo liber eſt.

****

Capvt Trigesimvm secvndvm.

Bellum Anglicum quintum.

Philippo Valeſio Ioannes filius ſucceſſit, excelſo & generoſo animo Rex, cuius virtutibus videtur vna fortuna inuidiſſe. Initium principatûs Anglica tempeſtas fœdè inuaſit: namque in Santonibus, VVidone Neellenſi duce, malè à Francis pugnatum eſt: adeóque per ſingula ferè momenta afflixit, vt quadriennium captiuitatis in Angliâ Rex Chriſtianiſſimus traduceret. Anglorum felicitatem promouit inſigniter Procerum in Franciâ diſſenſio, *quâ nulla Regnorum peſtis atrocior Omni quippe hominum æuo factiones fuere, eruntque pluribus populis magis exitio, quàm bella externa*; Cæſo Aquilæ (Normaniæ oppidulum eſt) Carolo Hiſpano, Equitum magiſtro; miſſis à Nauarro Rege Carolo Sicarijs; Parricidam Rex ſtatuit opprimere: factum tamen initio condonare, Heroïnarum precibus adductus, cogitur. Quæ Regis clementia ferocem adeò non fregit, vt auxiſſe licentiam videretur; quippe is, quo popularem auram captaret, tributum Comitijs Regni conceſſum ne Rex acciperet, diu interceſſit. Itaque cùm nullum turbandi Regni finem faceret, Rhotomagi captus, cædis conſcijs capite truncatis, in carcerem truditur. Sed breui fax illa belli educta è tenebris, Franciam omnem fœdiſſimis flammis corripiet. Anglus à Philippo Nauarri fratre, aliiſque rebellibus euocatur. Duplici exercitu Franciam inuadit. Claudioceſtriæ Duce in Normaniam,

Ioannes Francorvm Rex. A. C. 1305.

Paul. Æmil. Chro. Froiſſ. Gagu. Villani Till. Lin. l. 4.

A. C. 1351.

A. C. 1354.

A. C. 1355.

Ioānes Francorum Rex. Eduardo Valliorum Principe in Aquitaniam latè effuſis : in hunc Rex cum expeditiſſimo exercitu contendit. Eduardus à Franco vndique circumuentus, dum pacem deprecatur, ac redeundi in Aquitaniam libertatem, negante Franco (ignaro ſcilicet, quantum virium miſeris adhibeat difficultas euadendi, clauſis ex deſperatione creſcere audaciam, quam deinde auget acuitque neceſſitas) ad depugnandum acie compellitur. Anglo aderant non ampliùs VIII. armatorum millia; quantula pars copiarum, ſi cum Francorum longè majori numero comparetur. *Sed virtus irritata multitudinem oppreſſit.* Caſtra naturâ loci, & ruſticanis foſſis ac ſepibus munita Anglus deligit, vt Equitum impetus arte, quæ plus aliquando poteſt, quàm virtus, ſuperaret. *Optimo militiæ ſalutarique præcepto ſuum ac hoſtium exercitum, locorum ſitum, naturam regionis noſſe. Vt ſi equitatu audemus, campos optemus : ſi pedite, loca deligamus anguſta, foſſis, paludibus, vel arboribus impedita.* Ante conflictum in diuerſa caſtra commeabat Petrogoticus Cardinalis, quò pacem aliquando componeret. Ægrè impetratum, vt in proximam lucem certamen traheretur. Longam ire noctem ratus Francus, quæ moram prælio faceret. Anglus interim caſtra magis, magiſque communiit. Vbi illuxit poſtero die; tripartito agmine proceſſit Francorum acies, hærente in caſtris Anglo. Vtrinque incitati milites ducum oratione, vt ſtrenuè dimicarent; hos multitudo, illos neceſſitas, quæ validiſſimi inſtar teli eſſe ſolet, accendebat. Tandem dato pugnæ ſigno cùm CCC. Francorum equites ſagittis Anglorum

Liu. l. 22. Veget. l. ix. c. 23.

obruti aciem totam turbaſſent; Angli animis auſti erumpunt vndique, ac telorum grandine hoſtem è ſuperiori fundunt: regijs liberis prælio excedentibus, cæteri velut jam deploratis rebus fugam faciunt. Nullâ deinde vi ſuſtineri hoſtes potuêre. Ioannes Rex dum ſe temerè magis quàm ſatis cautè in mediam dimicationem infert, diu ſuſtentato Aquitanorum (qui tum Anglo militabant) impetu, vincitur, capitur; & Burdegalam à victore cum Philippo filio, atque inde in Angliam abducitur: volentibus Superis, quorum lege immobilis rerum humanarum ordo ſeritur, inuictiſſimum Regem in eius poteſtatem venire, cui pacem oranti, malo ſuo fato annuere noluiſſet. Cæſa Francorum circiter ſex millia, MD. ex nobilibus capti. Carolus Delphinus hoſtium manibus elapſus, citato curſu Pariſios ſe recepit; vbi præcipitanti Reipubl. ſubſidium præſentius quæreretur. Funeſta illa & Francico nomini cruenta dies fuit; quâ ad Orci fauces redacta Francia penè interiit. Ac hujus commiſſi ſub ipſis Pictauij mœnibus prælij, ciuibuſque ſpectantibus, quàm euentus demum exitiabilis fuerit, vix exprimi verbis poteſt. *Ioan. Francorum Rex. A. C. 1356.*

****

CAPVT TRIGESIMVM TERTIVM.

Seditio popularis, & Procerum factiones.

CApto Rege, eoque in Angliam abducto, Francorum dolor ſingularis fuit, & conſternatio publica: quam vehementer auxit Pariſienſium orta in Carolum Delphinum Franciæ Rectorem ſeditio: *vt fortuna qua-* *Paul. Æmil. Froiſſ. Gagu. Cont.*

Nang. Till. Tac. l. 2. hiſt. *cunque obuenerit, leues vulgi animos repentè immutat; proſperis rebus certaturi ad obſequium; aduerſas, omnes ex æquo detrectabant.* Hanc ſolutus è carcere à ſuæ factionis hominibus Nauarrus, ignominiâ accenſus, Angliſque dudum hoſtis fouebant; vterque ex miſero Franciæ naufragio partes aliquas collecturus. Vilis fuiſſet Delphini dignitas, niſi vtriuſque fœda conſilia arteſque prudentiâ ſingulari peruiciſſet. Hinc illi Sapientis cognomen inditum eſt. Diuiſa in factiones vrbs populoſiſſima & primaria, cædes factæ, abſtracti jugulatique qui ad tutelam ſacrorum

Ioan. Francorum Rex. confugiſſent. Nec pax funeribus data; ſæuitum in mortuos, eas vulgi turbas fouente ac concitante Nauarro. Carolus, ne cui in hac rerum colluuione ſe ac dignitatem ſuam contumeliæ offerret, præſenti tempori ſe ſubtraxerat, ac in Germaniam ad Carolum Imperatorem auunculum (qui fortè tum Metis agebat) ſeceſſerat, donec populi furor, qui atrociſſimæ tempeſtatis inſtar intumuerat,

A. C. 1357. deſæuiſſet. Mox orantibus Pariſinis reuerſus Lutetiam, res nihilo tutiores offendit: animam penè precariam retinens inter infenſos, cæſis in eius oculis aulicis ac familiaribus nonnullis, & per ſummum ludibrium tractis & projectis ad Petram, vt vocant, Marmoream: reſque eò prouecta, vt à Stephano

A. C. 1358. Marcello Præfecto vrbis Plebeium Capitium rubri ac cærulei coloris, quo vim multitudinis à ſe auerteret, induere cogeretur. Itaque relictâ iterùm Lutetiâ, nobilitatis manum quàm potuit maximam colligit; & ſeditioſorum agmen, Iaqueriam vocabant. Depugnare auſum in Bellouacis primùm, deinde in Mel-

in Meldenſibus magnâ vtrobique ſtrage fregit. Inde à Pariſienſibus iterùm exceptus eſt, cæſis factionis Principibus Tribunis, penes quos cauſa atque origo ciuilis furoris fuerat, cæteris contagione inſanientibus. Nec ſæuitum in plebem: *abundè ſatis viſum nefariæ ſeditionis authores ſanguine luerent, quod admiſerant: vnde orta culpa eſt, ibi pœnam conſiſtere: quippe ad multitudinem caſtigatio ſatis eſt.* Quieta his turbis ab Anglo Francia: nam induciæ in biennium Burdegalæ factæ fuerant; quibus exactis, Angliæ Rex Caleto in fines Rhemorum profectus, Pariſiorum deinde ac Carnutum vicina loca ferro ignique populabatur. Deductus in Franciam ab eo exercitus, ruinam Regni vltimam impellere potuerat, niſi factâ tandem in Carnutum finibus apud Britiniacum pace, Francia, recepto Rege datis anteà obſidibus poſt quadriennium captiuitatis, à diuturnâ rerum perturbatione paululùm quieuiſſet. His legibus Regem dimiſſum ferunt, vt Anglo Pictones, Santones, Petragorium, Lemouices, Cadurci, Pontiuiaci, Caletes, cum Guinarum Comitatu, præter alia, quæ tum Anglicæ ditionis erant, cederent ad hæc; 30000. aureorum millia ſtatutis diebus ſoluerentur. Digna eſt immortali hominum memoriâ eximia Occitanorum,totiuſque adeo Narbonenſis prouinciæ in Principem captiuum voluntas & beneuolentia. Turbantibus penè cæteris, Occitani ſumptu omni, choreis, ludiſque penitus interdictis, auro argentoque & vnionibus in publico vti, neve inſuper inſigni colore veſtes quis indueret, quandiu Rex teneretur, prohibuerunt; mœrorem Ciuium publicus

Ioan. Francorum Rex. Liu. l. 38.

A. C. 1359.

A. C. 1360.

Ioan. Francorum Rex. dolor in regiâ calamitate exigebat vltrò; vlterius progreſſa eſt ea Pietàs; præter mundum muliebrem, aliaque id genus in æs redacta, VIII. armatorum millia ad belli ſocietatem cum diurno ſtipendio, Comite Armeniaco, gentis rectore, id potiſſimùm curante ac promouente, decreuerunt. *Tanti conſtat in captiuo Principe publica libertas.* Dimiſſus igitur ijs, quas prædiximus, conditionibus optimus Rex, ſingulari omnium lætitiâ (vt eſt incredibilis Francorum omnium in Reges ſuos amor) exceptus, inde Luteriam reuerſus, A. C. 1361. Parlamentum (vt vocant) per biennium intermiſſum inſtaurauit; inde gregario milite vago palantique, omnia paſſim deprædante, A. C. 1362. Franciam liberauit: cùmque in Angliam, vt de obſidibus ſuis liberandis tranſigeret, trajeciſſet, morbo impeditus, Londini moritur, Regni anno XIV. ſuccedente Carolo A. C. 1364. V. filio Sapiente: qui loca Lutetiæ vicina, vnde in omnia regimen, peragrans, longinqua & grauia tum negotia, tum bella, per fratres ac Præfectos ſuos, feliciter adminiſtrans, edocuit, *non pedes aut manus, ſed caput imperare.*

****

CAPVT TRIGESIMVM QVARTVM.

Tumultus Nauarrus & Armoricus.

CAROLVS V. SAPIENS FRANCORVM REX. CAROLI V. cognomento ſapientis felicitas, Regni initio, hærentibus quaſi adhuc omnium oculis, ſuperiorum temporum nubilis eluxit, quantúmque cladis Parentis improſpera audacia Franciæ attulerat, tantum virium ac roboris filij prudentia & digna im-

perio mens attulit ; vt quod cæcâ quâdam animi temeritate hactenus peccatum fuerat à multis, vnius induſtria,& vtilis tum maximè accißs rebus cunctatio reſtauraret. Nec inuidit Fortuna eos, quorum is operâ ac virtute vteretur. Vigebat adhuc Britiniacum fœdus; quanquam enim bellorum infauſta ſemina tacitè viderentur aſſurgere ; armis tamen vtrinque ceſſatum eſt. Suſpecta jam pridem Carolo Nauarri fides. Nec quietum aut ſecurum fore ſe exiſtimabat, quandiu is in Eburouicum tractu potens ac validus, ad hæc vicinus Anglo, ex alterâ parte Francorum ceruici incumberet. Erat eâ tempeſtate, virtutis opinione,& rerum geſtarum ingens Bertrandus Geſquinas, è Britonum gente oriundus ; hic cum expedito equitatu in graſſatores, qui ad Sequanam,apud Rolebeſſam,ignobile caſtellum, eos fines liberâ populatione euaſtabant, inuectus : cùm ſe ab illis pulſum affingeret ; ſimulatâ trepidatione velut fugitiuus Meduntam primùm, ac deinde Mulanchum, munitiſſima tunc in finibus Normaniæ oppida vno impetu, magnâ vtrobique Nauarræorum cæde intercipit. Conſternatus inſperato nuncio Nauarrus, collectis vndique, vt potuit, copijs, auidus vindictæ in Francos aduolat. Prælium fuit vtrinque vehemens, quòd & Nauarrus Rex irâ odioque pugnabat, & Brito famæ ac nominis deſiderio æſtuabat. Nauarricæ cladis, & Francorum virtutis ac victoriæ teſtis fuit fluuiolus, Yronem vocant, haud procul à Cocherello,ignobili oppido : capti hoſtes, aut cæſi ; Nauarri factio hactenùs regnantibus grauis debilitata elanguit, ac breui concidit : Nauarrus aliò migrare juſſus,

Froiſſ. Gagu. Paul. Æmil. Argent. Maria. l. 19. hiſt. Gueſcl. Till.

Carolus Sapiens V. Francorum Rex. A. C. 1365.

Montem Peſſulanum Bajonamque à Rege poſsêdit. Eodem tractu temporum, malè nuper compoſita grauis Ioannem Monfortium inter, & Carolum Comitem Bleſenſem, pro Britanniâ Armoricâ controuerſia renouatur: non in foro, ſed in acie ferro diſcutienda, vt *jus Procerum ferè eſt in armis.* Eò vndique bellatorum concurſus, ſaluo fœdere Anglico. Franci Carolum, Angli Monfortium ſequuti ſunt. Cum Bleſenſi tota penè nobilitas Britannica, Bertrando Geſquinâ principem locum tenente, Comitis Bleſenſis cauſa melior, tutior ope Anglicâ Monfortius, Eduardi Regis gener. Dirempta eſt vnâ acie lis. Bleſenſis commiſſo acri certamine cecidit; à gregario milite jugulatus, cùm Ducis inſignis magna facinora pugnans edidiſſet. Geſquinas cum longâ nobilium manu in hoſtium manus venit. *Victrix cauſa Diis placuit*; fuit ea Anglis grata victoria; Francos adeò puduit fortunæ Comitis, vt eſſent qui extemplò bellum in Monfortium victorem gerendum eſſe contenderent. Obſtitit Rex, ratus bellum omne, nondum bene confirmatis Franciæ viribus, perniciosum. Vix ſe ita validum, vt arcere, nedum inferre poſſet. Itaque melior pars tum (quanquam id rarò fiat) vicit majorem. Actum de Pace. Monfortius Britanniæ Dux renunciatus, & in fidem à Rege receptus, cùm anteà viduæ Comitis Pontiberæ Principatum reſtituiſſet. Carolus miris poſteà operibus claruiſſe fertur. In DD. album ab Vrbano V. S. P. aſcriptus eſt.

Luc. l. 1. A. C. 284.

****

CAPVT TRIGESIMVM QVINTVM.

Bellum Hiſpanicum ſecundum.

COmpoſitis in hunc modum Armoricæ Britanniæ rebus ; tumultus Hiſpanicus Petrum inter, Caſtellæ Regem;&Henricum, Alphonſi nothum exortus, pari quo Armoricus ratione, nec ita diſſimili euentu, Francorum & Anglorum arma ad ſe euocauit : ne ſitu aut otio hebeſcerent æmularum gentium tela, quæ breui mutuò in ſe ſtringerentur. Commoda imprimis illa Franciæ expeditio ; quippe quam vagi prædones, graſſanteſque ſuperiorum bellorum reliquiæ varijs expilationibus, incendijs ac ruinis deformarent. Ex hac hominum colluuione duodecim armatorum millia conflata ſunt. Quoque alacriùs raperentur, pietatis & religionis nomen, cui aduersùs Mauros tuendo ac propagando aſſumerentur, vulgatum eſt. Delectus Francorum Dux Ioannes Borbonius, Comes Marchianus, quem interfectæ à Caſtellano ſororis dolor ſtimulabat, cum Bertrando Gueſquinâ, multis jam bellicis operibus claro. Ferunt extortam à S. Pontifice Vrbano V. in id bellum pecuniam : quâ ſuam,Romanæque aulæ libertatem redimere compulſus eſt. Ac infenſum propterea omiſsâ Auenione, anno inſequenti Pontificem, Romam Venetis triremibus remigraſſe. Propius verò putem, Vrbanum metuentem vim numinis, grauioraque in dies ob deſertum à majoribus ſanctiſſimum Religionis domicilium metuentem,in Italiam ſedem transferre cogitaſſe. Copiarum pars

Carolus V. Sapiens Francorum Rex.

A. C. 1366. Froiſſ. Paul. Æmil. Maria. l. 17. Hiſt. Gueſq.

Carolus V. Sapiens Francorum Rex. A. C. 1367. Barcinonem appulit · reliqui modicis interuallis ſequebantur. Tanto Francorum apparatu, ex periculi magnitudine excitatus, non expectato prælio, Petrus alioqui neque ſocors, neque ceſſans fugit. Sic deturbato facilè Tyranno, captis deditione Burgis, aliiſque clariſſimis ciuitatibus, Henricus in Regnum reſtituitur. Inde Hiſpalis Iudæorum proditione in Henrici poteſtatem venit; fugiente in Luſitaniam Petro. Is fruſtra ſollicitatis ad bellum Henrico Franciſque gerendum Luſitanis, Anglorum opes tentat. Nec diu cunctatus, Burdegalam vectus, VValliæ Principem Angloſque Proceres tantâ rerum maximarum ſpe accendit, vt ingentibus copijs ſuccinctus, in Regnum reuerteretur. Petrus igitur ab Anglo exceptus, adjutuſque, eâ felicitate fuit, vt Francis deletis, capto in acie Gueſquinâ, aliiſque magni nominis ducibus, in Regnum poſtliminio reſtitueretur. Verùm cùm nec militibus ſtipendium à Petro promiſſum daretur, nec VValliæ Principi ſatis fieret: in Aquitaniam reductus exercitus, Caſtellani opes ac potentiam haud leuiter imminuit. Henricus interim, ſolutuſque magnificè ac liberaliter Gueſquinas, bellum in Caſtellanum renouant: ac eò quidem vehementiùs, quòd is nominis Chriſtiani hoſtis effectus ejuratâ fide, initâ cum Mauris ſocietate affinitateque, Anglorum etiam arma quaſi mox petiturus reſpuiſſet. Obcæcantur nimirum eorum animi, qui ad exitium nutu Numinis deſtinantur. Victus itaque à Francis duplici acie, captuſque, Dijs hominibuſque inuiſus, miſerabili exitu, ſed impietate digniſſimo, publicè obtruncatus omnium applauſu moritur. Nec deſunt qui

longè diuerſa cenſeant: luctatos diu, vbi ad muuum conſpectum ventum eſt, Fratres, vtrumque ad terram proſtratum; Henricum (vt fama fert) Gueſquinä juuante, ſubſtratumque voluente: ac tandem Petrum multis vulneribus confectum (tetrum meherculè ſpectaculum, Regem, Regumque progeniem in ſuomet ſanguine volutari) à Notho fratre cæſum. Henricus opibus Francorum regium honorem iterùm recepit: Hiſpania, Sarracenicæ ſeruitutis jugo pridem Francorum ope excuſſo, per eoſdem Tyranno liberata eſt ſæuiſſimo. Dicerem plura, niſi beneficia numerata minuerentur; aut iterando noſtræ gentis laudes, cumularem inuidiam. Gueſquinas magnis opibus, partâque nominis immortalitate clariſſimus, pacatis Hiſpaniæ rebus, ad ſpes nouas in Galliam reuerſus eſt.

Carolūs V. Sapiens Francorum Rex.

****

CAPVT TRIGESIMVM SEXTVM.

Bellum Anglicum ſextum.

CAROLVS V. repudiatis ex conſenſu Procerum ac Comitiorum Britiniaci fœderis legibus, cùm occultè Angli Franciæ perniciem molirentur, *miſeram pacem vel bello bene mutari* arbitratus; adhæc Aquitanorum ab Anglico jugo, ob Valliorum Principis, totiuſque gentis ſuperbam dominationem reſilientium opibus, aliquot Germanorum auxilijs fretus, inſuper vexationibus continuis læſus, Anglo bellum terrâ marique indixit. Is violatæ pacis Francum arguens, comparato exercitu Franciam populabundus ingreditur. Ro-

Paul. Æmil. Froiſſ. Gagui. Hiſt. Gueſq. Till.

A. C. 1368.

A. C. 1368.

Carolus V. Sapiens Francorum Rex. bertus Canotus, Anglorum Dux, Caleto progreſſus, Lutetiam vſque, terrorem grauiſſimum oppidanis intulit: inde per Lemouicum fines incenſo direptoque oppido, in Aquitaniam profectus eſt, vt Valliæ Principi aduersùs eos qui defecerant, copias conjungeret. Bertran-

A. C. 1369. dus Gueſquinas, eo anno Equitum Magiſter à Rege dictus, cum expeditis Francorum

A. C. 1370. copijs Canotum inſequutus, receptis quà vi, quà deditione oppidis multis, ita VValliæ Principem aggreſſus eſt, vt Burdegalam, non vt anteà, onuſtus ſpolijs, ſed pudore aſperſus redire cogeretur. Hoc duce, Anglorum conatus repreſſi: hoſtes nunc ferro, nunc arte multis locis victi: & quæ ſuperiori tempore erat amiſſa, Gallicæ genti gloria bellica reſtituta eſt. Quo tempore, auxilio claſſis Hiſpanicæ, ab Henrico Caſtellæ Rege, quaſi vicem beneficiorum referret, in ſubſidium Franco-

A. C. 1371. rum miſſæ, Angli ad Rupellam maritimo prælio profligantur. Horum partim captæ naues, partim incenſæ, aut ſubmerſæ ſunt, hoſtium capta ferunt cum ipſo Anglicæ claſſis duce octo millia; in Hiſpaniam primùm, mox in Galliam tranſuecta. Vrbs Santonum Rupella vel tum firmiſſima, Anglico præſidio

Maria. l. 17. tenebatur; quo dejecto, in Francorum deditionem redacta eſt. Præclaræ in Françoſ Ciuium voluntati à Carolo Rege immunitates datæ, vt hoc exemplo cæteri ad ſimile factum pulſis exteris accenderentur. Magnæ iiſdem temporibus Biturigum ac Burgundiæ Ducum Regis fratrum res geſtæ memorantur, in Pictonibus & Santonibus. Subiugata inſuper Armorica, quæ à Monfortio Duce ſollicitata, Anglicanas partes, quanquam inuicta

ſeque-

ſequebatur : ſed ineunte anno Francis erepta *Carolus*
eſt ; Vaſconia ab Andium Duce Ludouico, & *V.*
Magiſtro Equitum Gueſquinâ, reducto in *Sapiens*
ordine Comite Fuxienſi, in fide confirmata *Fran-*
eſt, compoſitæ in annum induciæ, Gregorio *corum*
X I. ſummo Pont. authore, cui nonnulli Pon *Rex.*
tificiæ ſedis remigrationem Romam, dimiſsâ A. C.
Auenione aſcribunt. Interim VValliæ Prin- 1372.
ceps Eduardus tabe confectus, fato functus eſt, A. C.
vbi annos circiter LXX. conſtitit, nec ita 1373.
multò pòſt Eduardus Angliæ Rex. Quorum A. C.
interitu voluptate ſingulari apud Francos, 1374.
amiſſorum gladio ciuium damnum compenſa- A. C.
tum eſt : nam finitis inducijs grauiſſimum bel- 1376.
lum perpetuus Francorum hoſtis moliebatur. A. C.
Angli mortem Carolus in occaſionem ſuam 1377.
vertit, quam præterea Richardi infantia (vix
enim x. annos natus erat) juuabat inſigniter.
Igitur ne vultum aduertenti fortunæ deeſſe
viderentur ; in Aquitaniam à Francis itum
eſt : eáque breui regio recipitur, fuſis acie A. C.
apud Bergeracum Anglis : fruſtrà aduentante 1378.
in Franciam, cum exercitu, Alancaſtrio Duce,
vt populares ſuos, ſed Nauarrum in primis
Franciæ hoſtem tueretur. Quo tractu tempo-
ris, vt Francos inter & Anglos pax aliqua
componeretur, Carolus IV. Imperator cum
filio Venceſlao, magnifico apparatu, ac regiâ
verè pompâ Lutetiæ Pariſiorum à Rege exce-
ptus eſt : ſed irritatis vtrinque animis re in-
fectâ diſceſſum ; bello magis magiſque recru-
deſcente. Hujus initium ab Armoricâ, fera-
ciſſimo tum diſcordiæ publicæ ſeminario. A. C.
A Rege Ioannes Monfortius, cùm Anglica- 1379.
rum eſſet partium, reus majeſtatis, patriæque A. C.
hoſtis habitus eſt, Armoricâque pulſus ; ſed 1380.

Carolus V. Sapiens Francorum Rex. conſcripto Anglorum exercitu, Thoma Bukyngamienſi Duce ſtrenuè ſe tuebatur. Nam & Nanneras vrbem gentis primariam, quanquam irritâ obſidione, coronâ cinxit: quippe Andium Dux Anglos re infectâ diſcedere coëgit. Magnæ cujuſdam felicitatis ſpes affulgebat, ruentibus vndique in peſſum Anglorum rebus, cùm Gueſquinatis Ducis etiam hoſtium opinione maximi, apud Caſtrum nouum, cùm in Occitaniâ prædones regionem illam populantes coërceret, fato; inſuper & intra paucos dies Regis Caroli V. immaturo apud Vicennas exceſſu, anno Regni XVII. Francia adeò afflicta eſt; vt breui in eas, vnde emerſerat, calamitates reciderit. Dubium eſt, an hunc togatum, an illum armatum magis Angli timuerint, quibus viuis, conſilio ac ferro ſæpiùs victi ac proſtrati ſunt. Is fuit mortuo Gueſquinati honos à militibus impenſus, vt ad eius tumulum dedentis ſe oppidi claues velut ad victorem deferrentur, vt qui toties vicerat, etiam mortuus triumpharet: nec partam tot victorijs palmam ipſa mors præſtantiſſimo Heroï eriperet. Fuit Carolus præter eam, quâ imprimis excelluit prudentiam, liberalium ſtudiorum, omniſque doctrinæ & amator ſummus, & admirator: cui plurimùm literæ earumque profeſſores debent: ſed im- *Maſſ. l. 4.* primis clariſſima Andegauenſium Academia, quam Ludouici fratris Andium Ducis rogatu, priuilegijs iiſdem donauit, quibus Aurelianenſis à Philippo Pulchro decorata fuerat. Cæterùm patri Ioanni ablatum ferro & armis, id omne fermè ab Anglis ingenio ſuo ac prudentiâ recuperauit. Documento Orbis, tùm demùm *fortunatas vrbes fore, ſi Regna ſapien-*

tiæ ſint; pluraque in ſummâ fortunâ auſpicijs & conſilijs, quàm telis & manibus geri. *Tac. 3. ann.*

****

CAPVT TRIGESIMVM SEPTIMVM.

Bellum Flandricum ſextum.

CAROLO V. ad ſaltum Vicennarum è viuis erepto ſucceſſit Carolus VI. filius nondum annos pubertatis adeptus; cùm ab Anglis, aliiſque hoſtibus, recepto in fidem Britanniæ Duce, quies eſſet, inteſtinis procerum diſcordijs Francia turbari cœpta eſt: infante Rege, patruis authoritatem ſummam in ſe trahere ſummâ vi nitentibus. Militi ſtipendium non perſoluebatur, plebs auctis vectigalibus tumultuabatur, licèt Carolus ingentem pecuniæ vim, ad duodecies centum millia nummûm aureorum reliquiſſet. Quis crederet initio Regni hujus tantas fuiſſe fiſci anguſtias? nimirùm vt ferè fit adoleſcentiâ Regis, qui temerè ac profusè nullo delectu multa largiebatur, & crebrâ gubernantium mutatione, vniuerſa breui exhauſta ac diſſipata ſunt; pudore ac reuerentiâ exulantibus, vt verè ac prudenter cum ſapiente dixeris, *infelicem patriam, cujus puer Rex eſt.* Ludouicus Andium Dux, Rector Franciæ, Regnique tutor inſtitutus, Oliuarius Cliſſonus genere Armoricus Magiſter Equitum à Rege dictus. Ac ea quidem in Franciâ gerebantur; cùm habiti à ſuo Comite Ludouico ſeueriùs Flandri, cùm ſpes ſalutis à feroci Principe eſſet miſeris præcluſa, quod *vltimum malorum remedium eſt, ex periculo audaciam furoremque induunt.* Illi leuibus primùm pu-

CAROLVS VI. FRANCORVM REX. *Froiſſ. Paul. Æmil. Papy. Maſſ. Gagu. Till. Argentr.* A. C. 1381.

Carolus VI. Francorum Rex. *Froiſſ.* *Paul. Æmil.* *P. Maſſon.* *Gagu.* *Till.* *Arg.* A. C. 1382. *Tac.* I. *ann.*

gnis; deinde aliquot vrbium direptione, majoribus malis prælusère; donec tandem totâ virium contentione concurrerent. Dux facti Philippus ab Arteuillâ ſeditioſo patre natus, & ad omne audendum facinus promptus: *quippe in turbidis rebus, quantò quis audaciâ promptior, tantò magis fidus, rebuſque motis potior habetur.* Is Gandauo eductis ferociter armatorum circiter quinque millibus, confluente, & ad egregij Tribuni ſigna conuolante in dies multitudine Brugas pergit. Ex occurſu Comitis, pugna majori impetu quàm arte inſtruitur. Cæſa omnis propè nobilitas, Brugæ captæ expilatæque, vix ſaluo Comite vilibus latebris tecto. Rebellium furorem ne latiùs graſſaretur, compreſſit aliquandiu Philippus Audax, Burgundiæ Dux, Regis patruus; occupato Legiæ amnis ponte, ciuitates proximas deditione facilè recipit, ſed creſcente in dies ſeditione Carolus Rex in rebelles profectus eſt. Princeps factionis auſus juſtâ acie decertare, ad Roſæbecam profligatur: tantâ multitudinis aut mori, aut vincere obſtinatæ ſtrage, vt lx. millia Albarorum eo prælio ceciderint, cæſo duce rebellionis. Brugæ receptæ, Curtracum ferro ignique deletum in vindictam acceptæ olim cladis. Gandauenſes Anglo ſe committunt; ſed multis fracti malis, Philippum Audacem in Ducem admittunt; quanto Regis Franciæque damno, breui patebit: nam eo auctus, comitatu ferox, Regnum omne in anceps præruptúmque periculum adducet.

Maſſ. l. 4. A. C. 1382.

****

CAPVT TRIGESIMVM OCTAVVM.

Seditio popularis ſecunda.

DVm Francorum arma peregrinarentur, Flandriamque ab fœdâ rebellione vindicarent; atrociſſimis ſeditionum procellis jactatæ ſunt nobiliſſimæ Franciæ vrbes. Vectigalibus ſubſidij nomine preſſa plebs Pariſienſis, fœdo incendio regiam vrbem depopulata eſt: neſcia ſcilicet, *neque gentium quietem ſine armis, nec arma ſine ſtipendijs, nec ſtipendia ſine tributis haberi poſſe.* Nec ſola Gallia popularibus turbis, ſed publicâ quaſi conuulſione Orbis penè totus hoc temporis tractu laceratus eſt. Nam in Angliâ tenuiſſimæ fortunæ homines, in nobiles exarſerunt; Cantiani ob graue tributum in ſingula ciuium capita impoſitum, Strauo & Tylerio plebeis Ducibus Simonem Cantuatienſem Epiſcopum, alióſque primariæ authoritatis viros ſecuri percutiunt: Londinum gentis caput diripiunt. Flandria nuper eo malo correpta tam graue damnum paſſa eſt, vt ortum ab ſeditioſis bellum ſeptem ferè annis geſtum ducenta hominum millia abſumpſerit. Ac in Franciâ graſſata eſt latè ea peſtis. Diuiſo dudum in procerum factiones Regno, materiem furori ſubſidijs vltra priſtinum modum ac morem præbentibus. Atque vt leue ferè ac paruum ingentium malorum principium intelligas; initium ab obolo: quem cùm exactore conuitio flagitaret, concurſu hominum facto occiditur. Quippe Francorum is animus eſt, vt quamuis grauia, iniuncta

Carolus VI. Francorum Rex. Froiſſ. Paul. Æmil. Polyd. Virg. Lilias. Chron.

Tacit. in vit. ag. id. 4. ann.

Carolus imperij munera impigrè obeant, ſi vis &
VI. injuriæ abſint : has ægerrimè ferant ; hinc ira
Fran- & queſtus, & poſtquàm non ſubuenitur, reme-
corum dium ex bello : pacem exuentes, magis præ-
Rex. fectorum fiſci auaritiâ, quàm obſequij impa-
Froiſſ. tientiâ. Plebs inermis eâ cæde velut autho-
Paul. rata, ad publicas ædes impetu fertur, effractis
Æmil. foribus, arma telaque, in quibus mallei ferrei
Polyd. ad vſum belli eo tempore fabricati, corri-
Virg. piunt. Hinc MALLEORVM ſeditioni nomen.
Tilius. His exactores confecti ſunt tanto furore, vt
Chron. nec ſacer locus à cædibus immunis foret. Id quoque acceſſit, vt ſæuitiæ occaſionem auaritia præberet, & qui ciuis locuples fuiſſet, fieret nocens ; ſui quiſque periculi merces. Inde effracto carcere ſoluti & armati rei. Seditioſi Hugonem Ambrotum, vrbis quondam Prætorem, vinculis liberatum, ſibi ducem præficiunt, magni nominis virum, & extructis publicè operibus inſignem. Verùm ille liber, haud ignarus, quantum exitium furor populi ſuis tribunis ferè adferat, multitudinemque defenſores ſuos in præcipitem ſemper locum tollere, & in ipſo periculi diſcrimine deſtituere ; noctu profugit. Mox authore Mareſio, eloquenti viro, rabies illa paululùm deſæuiit. Sed noctu Principibus ſeditioſis in Sequanam demerſis, plebs iterùm concitatur. Aberat Rex Carolus, & Flandriæ Comitem (vt dictum eſt) ab ALBATIS eiuſdem generis
A. C. hominibus vindicabat. Regreſſus victor ſeuero
1383. ſupplicio plebis furorem compeſcuit. Mareſio ipſo regio in Senatu Aduocato, quem multi fouere & alere ſeditionem dictitabant, capite truncato, atque vt pœna ad paucos, metus ad vniuerſos perueniret, de ccc. magnâ

populi commiſeratione ac conſternatione ſupplicium ſumptum eſt: nonnulli dimidiâ bonorum parte multati ſunt. Vrbem totam, (adeò grauis ira Regum eſt,) ferro flammáque perderet; ni procumbentes ad eius genua populus & optimates, miſerabili fletu ejulatuque, miſericordiam ab irato extorſiſſent: & grauiſſimas pœnas inferentem, lacrymis exarmaſſent. Rothomagum ſimilis furor inuaſerat; ſalutato per licentiam popularem Rege Craſſo quondam, iubente eo tolli edicto vectigalium & ſubſidiorum nomen. In hos ſeueriùs animaduerſum, qui atrociùs peccauerant. *Vbi reuerentia exceſſit animis, & ſumma imis confundimus, vt opus eſt, vt vim repellamus: & vt cæteris quies ſit, quædam vi tractanda.* *Carolus VI. Francorum Rex.* *Curt. l. 8. & 8. Tac. 1. ann.*

****

Caput Trigesimum nonum.

Bellum Neapolitanum primum,

Hoc tractu temporum, vbique gentium atrociſſimorum, diuiſis in duas factiones Eccleſiæ rebus, ac Comitijs, Vrbanus VI. & Clemens VII. pro ſummo Pontificatu contendebant. Vrbanus Carolum Dirrachium Hungarum, Senatoriâ primùm dignitate inſignitum, Regem creat Neapolitanum. Omnia nouo Regi opinione faciliora fuerunt: vrbes oppidaque venienti patuêre: ipſa Neapolis vrbs primaria, eadémque clariſſima, dedita. Ioanna tum Regina, famoſæ libidinis mulier, & infelicibus quater nuptijs viro iuncta, Clementis conſilio Ludouicum Andegauenſem, Franciæ Rectorem, Caroli VI. Regis patruum, in filij locum aſcitum, Regem inſtituit. Sed mox ab Hungaro, priuſquam in Italiam Ludouicus *Froiſſ. Paul. Æmil. Onufr. Blond. Sabell. Maria. l. 18. c. 5. & 20. c. 11. Tillius.* A. C. 1380. *Carolus VI.*

Carolus cum exercitu tranſcenderet, commiſſo infeli-
VI. citer prælio, cum Brunſuico Othone coniuge
Fran- intercepta, & in cuſtodiam coniecta, ac breui
corum in vindictam Andreæ primi coniugis, quem
Rex. illa pari fato ſuſtulerat, eâ parte, vbi viro gu-
A C. lam fregerat, reſti ſuſpenditur. Nec demiſit
1381. ſpem Regni comparandi Andegauenſis: ſed
A C. copijs ingentibus, bellum promouente Cle-
1382. mente Pontifice, à quo Siciliæ, & Hieroſoly-
morum Rex coronatus eſt Auenione, ſubactâ
A C. Prouinciâ, per Alpes Cottias Italiam ingreſſus
1383. eſt. Vbi multis incommodis affectus, cùm in
hoſtili eſſet, ad hæc æſtus impatiens Francus
A C. fatiſceret, Italorumque inuidiâ magna pars
1384. copiarum, mixtis, nefas! veneno fontibus in-
teriiſſet: tandem cùm in dies Ludouici exer-
citus diffiueret, atroci prælio commiſſo victi
Franci, ſublato è viuis in Apuliâ Duce, reuerti
in propria compulſi ſunt. Ea vna res, vt matu-
ram, ita infamem fecit victoriam. Nec ita
multò poſt Hungarus in Pannoniâ à ſicarijs cæ-
ſus eſt. Neapolitani quaſi excuſſo jam extremæ
ſeruitutis jugo liberi VI. viratum inſtituunt, vt
optimatum conſilio regerentur. Verùm diſſo-
A. C. lutâ breui paucorum dominatione, Ladiſlaus à
1386. Bonifacio XI. Pont. Max. Rex inauguratur;
A. C. quanquam Regno minimè potitus fuerit: quip-
1390. pe Neapolitani Ludouicum ſecundum Andium
Ducem, Ludouici filium magnificó apparatu
exceperunt, ſalutaruntque. Sed eo in Prouin-
ciam reuerſo, Alberico Barbiano Duce, iterùm
Ladiſlaüs Regnum captâ Neapoli occupauit.
Quàm fœdæ earum rerum ac temporum te-
nebræ ſint, vix credas. Auctores in diuerſa tra-
hunt. Quippe omiſsâ cum Hungaris controuer-
ſiâ, Alphonſum V. Arragoniæ Regem cum Lu-

douico II. Andium Duce pro eo Regno contendiſſe latet neminem. Andegauenſis Ioannam Reginam Neapolitanam, non eam quidem, quæ ſuſpendio necata eſt, vt diximus; ſed alteram Caroli Dirrachij filiam intra Neapolim obſedit. Ludouici adiutor præcipuus Sfortia, magni nominis eâ tempeſtate Dux. Iamque erat propè res confecta, cùm Alphonſus Arragonius, Sardiniâ recèns domitâ pacatâque, alijſque præclarè geſtis rebus, ſed excellenti imprimis virtutum indole inſignis, in auxilium euocatur; quò vt is promptiùs & alacriùs aduolaret, ſpes Regni Neapolitani ex adoptione obiecta eſt. Nec mora Arragonius, miſsâ è Sardiniâ claſſe, Neapolitanam obſidionem diſſipauit. Impenſæ præmium operæ fuêre in conuentu Principum tabulæ adoptionis recitatæ. Sic illa diuerſos, prout ſuaderet neceſſitas, ad ſe illexit pertraxitque, callida alioqui mulier, ſi magis tectæ forent eius libidines. Sed quî occulta eſſe poſſet regnantium vita, ad quam verſæ plerumque omnium mentes oculique? *peccare tacitè tanta nobilitas nequit.* Hoc primum tot bellorum, quibus mox Italia conflictabitur ad vltimum interitũ, ſeminarium fuit. Ab hoc principio diuturna atque internecia odia Gallis & Hiſpanis nata ſunt, bellaque alia ex alijs ad noſtram ferè ætatem nexa. Quorum diſſidijs ex eo fonte ſubinde emergentibus (*adeò miſerum eſt neſcire, cui meliùs pareas ac ſecuriùs*) diſtrahetur miſera gens; datura quod luctuoſum eſt, & bello Theatrum, & victoriæ pretium; & vt res cadent, cum patriæ euaſtatione, libertatẽ amiſſura. Sed hæc ſtrictè forſan & turbatè nimis: neque enim animus eſt externa latè perſequi, ſatis oneris ſuſtinentibus, rerum noſtrarum, vt inſtituimus, tractatione.

Carolus VI. Francorum Rex.
Froiſſ.
Paul. Æmil.
Onufr.
Blond.
Sabell.
Maria. l. 18. c. 5. & 20 c. 2.
Till.

CAPVT QVADRAGESIMVM.

Bellum ſacrum VI. in Africa.

Carolus VI. Francorum Rex. Pap. Maſſ. ann l. 4. Iuſtin. l. 44.

DOmeſticis compoſitis, bellum quàm otium malum : ſi extraneus deeſt, domi hoſtem quærunt, externa ferè toto, quà longè patet, orbe bella quærebantur. Sed nulla auidiùs, quàm quibus Barbarorum extingueretur impietas, & vera coruſcaret Religio, ſigna petebantur. Afri obiectam ſibi Italiæ oram, & eius maris quod inferum appellamus inſulas, aſſiduis incurſionibus vexabant infeſtabantque; Atque vt præcipuæ tum dignitatis (quam ad hæc vſque tempora illibatam tuentur) eâ parte Ligures, qui nunc Genuenſes, cenſebantur; ita illi maioribus damnis appetiti, præcipuè laborant. Magna tunc Francorum Anglorumque ex vtriuſque gentis mutuâ vexatione, & continenti bellorum velut exercitatione, fama virtuſque. In hos Genuenſium ſpes omnis : quibus iuuandis contra vim Barbarorum, vtraque gens ſe impigrè accinxit. Igitur Carolus Rex, ingentes copias cum præcipuo, Equeſtris ordinis flore, Genuam mittit, Ludouico Borbonio maximi tum nominis Duce. Eò profecti Aruernus & Fuxius Comites, Couſſyus, Vido Trimolius, Ioannes Viennenſis maris Præfectus, Philippus Arteſius, Philippus Barrenſis, Harcurianus, Piguinianus, alijque multi nobiliſſimi Ordinis Principes: quorum virtute tam indignum otium, quàm victoriæ ac Triumphi digni. Nec inferiores Anglorum copiæ: quos gentis noſtræ æmulatio accendebat. Horum Dux Comes Saliſberienſis. Ob id Carolum inter & Richardum Anglorum Regem, induciæ in quadriennium, cùm pax iniri non poſſet, prorogatæ ſunt. Copijs Anglicanis liber

in Italiam & tutus per Galliam tranſitus, ſi maleficio abſtinerent, datur. Vtriuſque exercitus aduentu, & quod imprimis optandum fuit, tam concordi pro fœderatis voluntate, Læta Genua; Naues, quibus tantæ copiæ veherentur, illicò expedijt: Commeatus rerum omnium ingens apparatur. Nec mora, ſecundo omnes vento, in Africam appulerunt. Factá excenſione, Africa oppidum, vnde nomen Genti, quò territi Barbari confugerant, coroná cingitur. Erant Barbarorum Duces præcipui Adinguerus & Brahadiſtes, magnæ & ipſi apud ſuos authoritatis, illi quantò acriùs oppugnati à noſtris, tantò ſe obſtinatiùs oppidumque defendere. Nec verò vna Francis Angliſque hoſtium victus reſiſtebat: inſueti aëris Gallorum alacer & promptus eſt animus ad bella ſuſcipienda; mollis ac minimè reſiſtens ad calamitates perferendas, mens eorum eſt, & ciborum ad hæc longè noſtris diuerſorum vſus, pro Barbaris pugnabat: diffluente etiam ſenſim exercitu, quodque omnium infeſtiſſimum tantæ expeditioni fuit, Genuenſibus à commeatuum præſtatione, vti priùs conuenerat, auerſis abalienatiſque. Alterum ferè menſem traxit ea obſidio. cumque in eo eſſet Borbonius, vt ab oppido re infectâ diſcederet, commodè accidit, vt Barbari pacem peterent, quæ numeratis decem aureorum millibus redditis iuſuper qui in vinculis habebantur captiuis data eſt. is fuit belli huius tam læto initio, tantoque apparatu geſti exitus. Reductæ in Franciam à Borbonio copiæ. Vel hoc tertiò conſtitit, quàm parum læto ac vtili exitu, tam longinqua in Barbaros bella hactenùs ſuſcepta ſint, Nec feliciùs interiecto vix biennio à Ioanne Burgundi filio, aduersùs Ammurathem Turca-

Carolo VI. Francorum Rex.

Carolus VI. Francorum Rex.

rum Imp. pro Pannoniæ Rege pugnatum eſt. Quippe is cum delecto Equitatu inHungariam miſſus, cùm verè in hoſtem eſſet inuectus, fuſo deletoque exercitu, victus captuſque eſt ad Nicopolim: ingenti pecuniæ ſummâ redemptus, magno Franciæ damno: namque is poſteà ciuilium bellorum fax & ſeminarium fuit.

****

CAPVT QVADRAGESIMVM PRIMVM.

Principum factiones ſecundò.

Froiſſ. Paul. Æmil. Gagu. I. Iuu. vrſ. Argen. Diſcordia ordinum eſt venenum vrbis vtique & Regnorū. Liu. 3. A. C. 1391.

TOto ferè decennio indicta bellis in Franciâ quies; latentibus intra priuatas aulicorum inimicitias & ſimultates odijs. Nam in diuerſas Regiones velut peregrinatum miſſa arma, varijs rerum euentibus occupata ſunt, in Angliâ, Scotiâ, Italiâ, Africâ, Aquitaniâ, Flandriâ. Hiſpaniâque quieſcentibus domi rebus, foris Francica virtus enituit. Tandem velut belli extranei pœniteret, ad cædes domeſticas ac ciuiles reditum eſt: magno ac ſingulari Reipub. damno; mox euocato ad partes Anglo, veteri hoſte, in vltimam Francicæ gentis cladem ſæuierunt, tranſmiſſo penè in Anglicam dominationem Regno. Ioannes Monfortius, violato per Craonem quendam ſicarium Cliſſono, Equitū Magiſtro, magnæ tum apud Regem authoritatis, Rempublicam turbauit. Quippe Rex eâ re tanto dolore percitus, & vindictæ cupiditate motus fuit, vt cibo, potu, & ſomno abſtineret: cúmque magnis diei caloribus comparato ingenti exercitu in Armoricum proficiſceretur, mentis inops repentè ac furioſus, lapſus in inſaniam apud Cœnomanos, rebus gerendis finem impoſuit. Tum Patrui Regis Lutetiam

m reuerſi, Regni adminiſtrationem ſuſce- *Carolus*
re; Aurelianenſi Duce Ludouico, Regis *VI.*
itre, quòd nimiùm juuenis videretur, ex *Franci*
prouinciâ excluſo. Cliſſonus vir nunquam *Rex.*
e elogio honoris nominandus, procerum A. C.
ia infracto inuictoque animo ſuſtinuit: *1394.*
moricumque armis ſic fatigauit priuatus, A. C.
nam in eius locum Philippus Eſſuorum *1395.*
omes ſuffectus fuerat) vt pacem, &, niſi A. C.
ſtaret dignitas, legem à Magiſtro Equitum *1396.*
itanniæ Dux cogeretur accipere; quo tem- A. C.
ore Carolus in meliorem mentis ſtatum re- *1396.*
ptus, cum Richardo II. Anglorum Rege
ngreſſus, eidem Iſabellam filiam annos fere
III. natam deſpondit: pactis in triginta
nos inducijs. Hunc mox Henricus Alen-
aſtrius Regno deturbauit, remiſsâ ad Caro-
m patrem Iſabellâ. Genua etiam per Anto-
iolum Adurnum Regi Carolo ſe ſubmiſit.
mmortales interim inimicitiæ Ioannem Bur-
undiæ, & Ludouicum Aureliæ Duces inua-
unt: fruſtra Biturige annitente, vt inter
onſanguineos Principes, ſed naturaliter diſ-
millimos, ac diuerſa volentes, creſcente odio,
iſcordiæ extinguerentur. Inde orto initio, A. C.
nde omnia mala, ambitu auaritiâque Recto- 1400.
um, ac dudum impote rationis Rege. Nec A. C.
dij finem fecit Burgundus, donec æmulum, 1407.
er ſummum nefas, in mediâ Pariſiorum
iuitate ſicariorum manu jugularet. *Latuiſſet* *Aur.*
cultum ſcelus, ſi pari facilitate velari poſſent *Vict.*
igitia, quâ fiunt. In Flandriam illico abiit,
mmane parricidium, ſi opus eſſet, defen- A. C.
urus armis. Vocatus ad cauſam, multo equi- 1409.
atu fretus, & longâ militum turbâ ſeptus A. C.
dfuit. Armato data venia; fruſtra expoſtu- 1410.

Carolus VI. Francorum Rex. lantibus, Valentinâ viduâ, & Aureliani liberis.
Hinc ciuile bellum ob duarum familiarum
controuerſias enatum eſt, quo Francia, non-
dum confirmatâ de tot morbis valetudine,
vltimo penè exitio confecta eſt. Immanes
A. C. pecuniarum exactiones; peſtilentia, nec non
1411. fames; ac ne vllum miſeriarum genus deeſſet;
A. C. atrociſſimæ ſeditiones à viliſſimis hominibus,
1412. Burgundi factione excitatæ ſunt, ferrum
A. C. acuentibus in Aurelianos lanijs, atque adeò
1413. duce ipſorum Cabotbeo euiſceratore: Anglo
A. C. inſuper, ab Aurelianis in cædis vltionem ac-
1414. cerſito. Is quaſi nocendi non iuuandi ſocieta-
tem iniiſſet, ne inito quidem inter partes
fœdere quieuit; nec Ludouico Delphino
Regni adminiſtrationem occipiente, à mutuis
ſimultatibus irritati proceres diſceſsêre: quo
tumultu rerum Francicarum, facilè Anglo-
rum copiæ ab Henrico V. in Galliam trajectæ,
diuiſis noſtris grauiſſimum vulnus Reipubl.
inflixere. Nam Arifloro expugnato, ad Agin-
curtum circa Blangium commiſſo prælio,
decem Francorum millia cum multâ nobi-
A. C. litate occubuerunt: totidem ferè capta ſunt.
1415. Duces interempti Alenconius, Ambarus, Bra-
bantinus, Niuernenſis, Albertus magiſter
Equitum: capti Aurelianenſis & Borbonius
Duces, alijque complures. Tenet fama, pridie
eius diei, quo malè à noſtris pugnatum eſt;
eum ipſum, in quo concurrerunt, locum,
aquâ luſtrali conſperſum per Balduinum Ruiſ-
ſelli-villanum Abbatem, contrario quàm
creditum fuerat, ſenſu, omen dediſſe futuræ
cladis; fore ſcilicet, vt ibidem ſtrati Fran-
corum ordines tanquam in ſuo conderentur
ſepulchreto. Tentata per Sigiſmundum Im-
peratorem pax: ſed in irritum ceſſit tanti

Principis pro componendis Regibus labor. *Carolus*
Cùm is juſto eſſet ferocior, ille valetudine *VI.*
infirmâ, ſuorumque controuerſijs inualeſcen- *Fran-*
tibus premeretur. Anglus Bedfordienſi, cum *corum*
nouo militum ſupplemento, in Normaniam *Rex.*
præmiſſo, Francos nauali prælio vicit, Ari- A. C.
ſtori nuper Rectore profligato elatos. Tum 1416.
ipſe cum ingenti claſſe traiiciens in continen- A. C.
tem; Cadomum, Bellocaſſum, Lexouium, 1417.
& ipſam Normaniæ principem vrbem Rhotomagum, aliaſque vrbes expugnat Lutetia interim proditione intercepta eſt à Burgundi ſatellitibus; Armeniacus magiſter Equitum A. C.
cæſus, ægrè euadente Delphino. Pudet hîc 1418.
miſerabilem, quæ tum ſeſe offerebat, Franciæ ſtatum referendo, refugiente potiſſimùm ſtylo, continuare. Rex, Regina, Regnum penè totum, in Burgundi arbitrium ceſſere. Sed multis ac frequentibus ſeditionum turbis ſubinde jactatâ Franciâ, vt tanto facinori ſua pœna redderetur, vrgebat parricidam & patriæ hoſtem dignum ſcelere fatum. Vocatus ad colloquium per ſpeciem componendæ pacis à Carolo Delphino, manum ferro imprudenter admouens, apud Monteriolium, ad oſtium Icaunæ fluuij, vbi Sequanæ immiſcetur, à Tanaquillo Caſtello interfectus eſt. Sic A. C.
cædes cæde expiata, & manibus Aurelianenſis 1419.
Ducis parentatum. Sed cujus vita Franciæ exitialis fuerat, mors æquè funeſta fuit; Philippo filio, Carolum Regem, Reginam, Lutetiam, ſe ſuaque omnia, imò Galliam penè totam Henrico V. Anglorum Regi permittente: tanta erat vindictæ cupiditas: inde innumera mala cladeſque extiterunt. *I nunc, & diſcordias ciuiles, ſi potes, lauda: illæ*

Carolus VI. Francorum Rex. *Regem è libero ſeruum fecerunt ; ecce tibi ille quos neceſſarios, & fratres natura genuerat, hoſtes & alienos diſcordia effecit ; eoque bello commiſit, quo cadere luctuoſum eſt, vincere ſceleratum.*

CAPVT QVADRAGESIMVM SECVNDVM.

Bellum Anglicum ſeptimum.

Paul. Æmil. Froiſſ. Monſtrol. Fauin. A. C. 1420. A. C. 1421. A. C. 1422.

HENRICVS V. Angliæ Rex, acceptâ in vxorem Catharinâ, Caroli Regis filiâ, Rector Franciæ appellatus, reuerſus in Angliam magnificè ciuibus ſuis quaſi Orbis terrarum Victor excipitur. Sed cæſo Clarentiæ Duce fratre, in Andibus, apud Baugeum, ab Caroli Delphini exercitu, Ioanne Stuarto Scoto duce, ſuffecto in eius locum Somerſetenſi, ipſe cum altero fratre Bedfordienſi, iterùm in Galliam tranſmiſit bello certaturus in hæredem Regni, quem irati ac furioſi Parentes proſcriptum in Tricaſſibus Regno ſummouerant. Verùm eo incredibili ſuorum luctu, Francorum ſingulari voluptate è viuis ſublato ad Vicennarum ſaltum, nec ita multò pòſt Carolo VI. Regni anno ferè XLII. extincto ; partium duces creati præter Philippum Burgundiæ Ducem, Bedfordienſis & Gloceſtrenſis, Henrici fratres. Hi Carolum his acie vincunt, dum fuſi exercitus reliquias Carolus colligeret. Angli fanum ſiue montem D. Michaëlis, cujus radices reciprocatis æſtibus Oceano alluuntur, arduo aſcenſu arcem fruſtra obſident. Apud Vernolium initio pugnæ victi à Francis Angli, mox Duce Bedfordio victo-

tribus victoriam eripiunt. Productum ad Ligerim Anglorum in Franciâ Imperium, tantum faſtum genti naturâ ſuâ ſuperbæ attulerat, vt Carolum VII. Biturigum, id eſt, vnius ciuitatis Regulum per deridiculum vocitarent. Quacunque Anglis iter erat, Franci fugere; vrbes (ſi quæ ſupererant) expugnari; tam triſti ac luctuoſo rerum noſtrarum periculo, vt Chriſtianiſſimo Regno, quod per M. & ampliùs annos ſteterat, interitus immineret. Proſperis rerum ſuarum ſucceſſibus inflati Angli Aureliam obſident; expugnaſſentque, deletis nuper in Halecum, vt vocant, pugnâ Francorum aliquot cohortibus, niſi ciuium nunquam ſatis laudanda fides, ac ſingularis virtus, cæſo Sarisberienſi Comite, Anglorum Duce, eo bello enituiſſet. Tum Aureliæ oppugnatio ſegnior fuit: Ducum etiam diſcordiâ, Anglorum res in peius abiêre: & Superi Franciæ calamitatem commutare in melius cœperunt; vt *fortuna*, quæ vt ſolet, *quos diu proſecuta eſt*, *velut fatigata repentè deſtituit*, *tandiu nobis aduerſa*, *Anglos* (*quibus illa nimiùm fauerat*) *in medio curſu victoriarum deſereret.* Ioanna puella annorum XVIII. ad erigendos Francorum animos quaſi miſſa diuinitùs, opportunè adfuit, quæ fluentem procumbentemque Rempubl. ſuſtineret, erigeret. Hæc Anglos cum aliquot expeditis Equitibus adorta vicit: Archangelo inſuper Michaële (cujus mox Equeſtris Ordo, in facti memoriam à Ludouico XI. inſtitutus eſt) pro Francis depugnante. Aureliâ liberatâ, aliiſque vrbibus receptis, profligatis iterùm apud Pataium in Belſiâ Anglis, capto Talboto, Anglorum Duce præcipuo, vires

CAROLVS VII. FRANCORVM REX. A. C. 1425.

A. C. 1427.

A. C. 1428.

A. C. 1429.

Carolus VII. Francorum Rex. Francorum, quæ tot aduerſis penitus conciderant, erexit. Nec diu cunctata territis jam Hoſtibus inſtat; Regem Carolum per medios hoſtes Rhemos, vbi more Majorum inauguretur, ducit. Capta ab hoſte Compendij cùm in Anglos erumperet, ad Somerſetenſem Ducem mittitur: deinde virtutis in virgine

A. C. 1430. inuidiâ & injuriâ, Magiæ falsò damnata, quæ Franciæ incendium virilis animi Puella

A. C. 1432. extinxerat, Rothomagi incendio abſumitur. Non inuiderunt laudes ſuas Puellæ tam inſigni,

A. C. 1433. viri Francici, adeò tunc ſine obtrectatione gloriæ alienæ viuebatur. Nam eius ſtatuam ex aduerſo Caroli VII. in medio Aureliorum ponte, vrbis ſeruatæ & partæ apud poſteros famæ monumentum Ciues erexerunt. Dixiſſes in hac tantæ virtutis puellâ hæſiſſe aliquandiu velut deprehenſam Anglorum felicitatem; quâ tandem ſublatâ, remotus ad Fortunæ cumulum obex credebatur. Ex Henrico V. & Catharinâ Caroli VI. filiâ natus Henricus VI. Angliæ Rex, decimum ætatis annum agens, in primario Lutetiæ templo Franciæ Rex coronatur. Nihilo tamen ſeciùs res Anglicæ in peſſum ruere magis, magiſque incipiunt. Induciæ in ſex annos Legati Pontificij authoritate pactæ, poſt ſextum menſem violatæ ſunt, vt bellum magis recrudeſceret. Traducto in Angliam Henrico, Talbotus liber in Angliam remiſſus, ac breui in Galliam reuerſus, Normaniam omni bellorum injuriâ vexat. Burgundionem interim tot malorum machinatorem pœnitere cœpit. Ab Anglis ſejunctus, in Francorum partes tandem traducitur, præmijs ac promiſſis ingentibus ſollicitatus. Factiones & diuturnæ nimis inimicitiæ ſopitæ penitus ac ſublatæ. Mortuo Bedfor-

Bedfordienſi, pace ac bello illuſtri viro, Lutetia, quæ nuper Henricum Sextum ſalutauerat, velut receptum ex naufragio Carolum VII. Regem ſuum fauſtis acclamationibus, vt *magna eſt vis poſt diuturnam ægritudinem, atque mæſtitiam ſurgentium gaudiorum*, excepit: in quâ vindicandâ ab Anglis vrbe, Villarius tàm ſe ſtrenuum præſtitit, quàm ſe in eâ Hoſtibus prodenda perfidioſum præbuerat. Cæteræ Ciuitates Pariſiorum exemplum vltrò ſequutæ ſunt. Carolus res ſuas adeò proſperas & florentes è calamitoſis ac proſperè perditis vidit, vt miſſo in Germanos exercitu, Heluetijs fuſis, reuerſus in Franciam Victor, Carnutum, Rothomagum, omnemque, profligato ad Forminiacum vicum Anglo, Normaniam, Burdegalam, aliaque Aquitaniæ oppida; ac tandem cæſo in acie ad Caſtellionem in Petrocorijs Talboto, vniuerſum Regnum reciperet, tam felici Francis fortunâ, vt nihil reliqui Anglis in totâ continenti præter Caletum foret. Hic Anglico bello finis impoſitus, ciuilibus diſcordijs in Angliam ejectis: vt ea viciſſim in factiones Eboracenſis & Somerſetenſis Ducum diſtracta, perpetuis nobilium cædibus ac ciuium ſuorum cladibus funeſtaretur. *Sic Vrbium, gentium, imperiorum fortuna nunc floret, nunc ſeneſcit & interit. Mars communis & victum ſæpe erigit, & afflixit victorem.* Niſi meliùs, & Chriſtianè magis, placuit ſummo Regum Regnorumque Principi Deo, ſurſum verſum reponenda denuò in melius, quaſi naturæ vanno exercere ac purgare. Cæterùm CAROLVS, tot rebus pro ſe ac patriâ geſtis, relicto LVDOVICO XI. filio, qui nuper

Carolus VII. Francorum Rex.
A. C. 1434.
A. C. 1435.
A. C. 1436.
A. C. 1444.
A. C. 1450.
A. C. 1453.
Leu. l. 28.

Carolus VII. Francorum Rex. A. C. 1461. à Parente ſecundò ſeceſſerat, poſt Regni annum XXXVIII, VICTOR, AVGVSTVS, PATRIÆ LIBERATOR, REGNI RESTAVRATOR, Magduni Biturigum; fato fungitur, metu, veneni & longâ cibi abſtinentia enectus, viſceribus nimirùm multâ fame areſcentibus, ac penitùs interclufis. Nullus eo Rege majus ſuis ciuibus ſui deſiderium reliquit. *Heu* *Inſt. de Michr.* *quibus ille jactatus fatis! quæ bella exhauſta! nunquam exhauſtâ virtute ex caſu & clade, fortior reſurgebat.*

****

CAPVT QVADRAGESIMVM TERTIVM.

Imperium Orientis tranſlatum ad Barbaros.

DVm hæc in Galliâ gererentur, immanes Orientem turbæ fœdè lacerabant, Byzantinis Regibus Triballis, & Myſijs maximo inter ſe bello ita flagrantibus, vt Turcicæ ſeruitutis quaſi antelucana, nobiliſſima Orbis terrarum pars præuideret. *Ioannes Catacuzenus* Ioannem Palæologum Imperio exuerat: hic cum Turcis necnon Genuenſibus initâ ſocietate, hoſtem viciſſim expellit, & ſacris addixit fruſtra deinceps noua molientem. *Orchanes*, Othomani filius, redactis primum in ordinem fratribus, Turcarum Rex,
A. C. 1341. Moldauiæ Regulo Suſmano profligato, Adrianopolim inuadit, eâque Imperij ſedem deſignauit. Nec longo pòſt tempore *Amuratus*, Sulaimanis frater, quem vt ditionis, ita & cupiditatis ſuæ hæredem ac ſucceſſorem reliquit, in Græciam progreſſus, Bulgariam,
A. C. 1370. vtramque Myſiam, aliaſque paſſim regiones rebellantibus interim Aſiaticis, Imperio ad-

junxit. Ea rebellio imp.tum morata eſt. Itaque relicto Sauze filio, in Aſiam iter inſtituit, ac compoſitis eum Satrapis rebus, in Sauzem, qui bellum pariter mouerat, reuerſus; eundem captum oculis mulctauit. Pari pœnâ Andronicus Calo-Ioannis filius à Parente affectus eſt, qui idem cum Sauze admiſerat. Nam à ſuo vterque Patre defecerat eâ conjuratione, vt ſi quid ingrueret, alter alteri auxilio eſſe ne cunctaretur, erat quippe tum temporis magna Conſtantinopolitanorum cum Barbaris ſocietas. Interfecto à vili mancipio Triballo, Miloën vocant, Amuratho; *Baiazethum* filium illico regij Satrapæ, qui Ianizarijs præerant, Imperatorem ſalutarunt. Quo fere tempore, Perſæ, Religionis ſuæ ſenſu, à Turcis diuiſi, & Sophi eorum Principes primùm appellati. Interim Andronicus cæcus Conſtantinopolim intercipit, Patrem cum Emmanuele fratre coniicit in vincula. Sed mox à Barbaris liberati ſunt, quorum inſolentiam ac faſtum ferre cùm Emmanuel non poſſet, bellum ortum grauiſſimum, excitatis in Turcas Sigiſmundo Imperatore, Gallis ac Germanis, Pannonibúſque quamplurimis: quorum ingentes copias Baiazetes ad Danubij ripam, capto Burgnndionum Duce, totius belli Imperatore, profligauit. Turcæ Bizantium coronâ circumſident; quo tempore, Græcorum Imperator in Galliam auxilia in Barbaros petiturus profectus eſt. Sed Rege Carolo VI. in furorem lapſo, re infectâ diſceſſit, Anglis etiam nobiliſſimum Regnum bello infeſtantibus; exactoque ferè decennio, re infectâ, Baiazethus à TAMERLANE Tartaro Sangalis tenuiſſimæ ſortis viri filio, victus &

A. C. 1377.
A. C. 1380.
A. C. 1484.
A. C. 1391.
A. C. 1395.
A. C. 1397.

A. C. 1403. in caueâ ferreâ incluſus, indigniſſimeque diu habitus, regiæ infelicitatis exemplum fuit. Huic ſucceſſit IESVA filius, qui eâ re imprimis memorabilis eſt, quòd Chriſto, vt ferunt, exutâ barbarie nomen dederit. Luſtralibus aquis tinctus Conſtantinopoli. Sed vix exacto anno cæſus in acie occubuit, *Muſulmane* fratre Imperium arripiente; ſed hæc veriùs Ieſuæ minori, quàm illi priori aſcribenda puto; quem conſtat Chriſtianorum ſacris fuiſſe initiatum. Cruentas inde dedêre tragœdias Barbari, mutuis cladibus occumbentes. Donec fratrum vltimus Mahumetes Imperio potitus eſt. Sed breui raptus è viuis eodem, quo Emmanuel Græcorum Imperator anno, exceſſit.

A. C. 1410. Hunc ſecutus *Amurathus II.* is qui Ætoliam, Bœotiam, Atticam, Epirum, ac totam penè Græciam inuaſit. Nec

A. C. 1419. longè abfuit ab vltimâ pernicie Conſtantinopolis; ſed graſſante in caſtris lue, Barbari abſcedere ab ciuitate coacti ſunt. Ioannes Palæologus tùm imperabat. Amurathum nonnulli authorem eius militiæ ferunt, quæ prætorianæ cohortis inſtar, Turcarum Imperatorem perpetuò comitatur, Ianiſſarios vocant; tantò Principi fidos magis & deditos, quòd ignotis parentibus, eius ſumptibus educantur. Verùm eam Otomano illi magno nuper tribuimus. Hic Europam ingreſſus, flagrantibus Ch iſtianorum, ob Religionis diſ-

A. C. 1436. ſidium, rebus, occupato ſcilicet contra Huſſitas hæreticos Sigiſmundo, ab Alberto Auſtriaco, Imperatoris genero, grauiſſimâ ſtrage

A. C. 1441. affectus: ſed ab Ioanne Huniade diuerſis prælijs proſtratus eſt; Conſtantino Palæologi Imperatoris fratre Peloponneſum commodè

barbaris eripiente. Demetrij fratris ſingula- A. C.
ris perfidia extitit. Hic contractis Turcarum 1443.
copijs Byzantium aggreditur. Inde pulſus in
Peloponneſum ſe recepit: ſed eâ breui ab A. C.
Amurato ejectus eſt. Excurriſſet in Europam 1445.
longiùs Amurathus, niſi eum ad ſe Georgij
Calcioli, ſiue, vt notiori nomine deſignetur,
Scanderbergi Ibanici filij rebellio euocaſſet.
Hic Turcicis moribus, legibus ac diſciplinis
inſtitutus, Epiri ſeu Albaniæ Principis filius,
in Turcarum exitium multorum adoleuit.
Nam eos multis prælijs, quamuis multitudine
longè eſſet inferior, vicit proſtrauitque. Amu-
rathus interim xxxii. ferè dominationis anno A. C.
extinguitur. *Mahumetus II.* in eius ſucceſſit 1450.
locum, Chriſtianè quidem eruditus ab optimâ A. C.
parente, ſed citò perditus adoleſcens à bonis 1451.
ad mala deſciuit. Hunc etiam pari cum Amu-
ratho parente fortunâ & clade afflixit *Scan-
derbergus*. Itaque verſus Turcarum Byzan-
tium impetus. Nec multis, vt nuper, annis
opus fuit, quibus caperetur: LIV. obſidionis
die clariſſima ciuitas, Roma altera, Orientis
diu caput, Conſtantini illius magni ſingulare
opus à Barbaris expugnata eſt ſub Conſtan-
tino Palæologo. Scilicet hoc velut fatale A. C.
erat, vt quæ vrbs incrementum ab Conſtan- 1453.
tino Religionémque acceperat; ſub altero
Conſtantino Chriſtiana eſſe deſineret. Barba-
rus hoc elatus ſucceſſu, multas terrâ marique
regiones occupat, Rhodum etiam aggreſſus, A. C.
ſed fruſtrà: cùm in Ægyptum moueret, fato 1481.
functus eſt.

****

CAPVT QVADRAGESIMVM QVARTVM.

Imperij Occidentalis ſtatus.

CAROLVS IV, Boëmiæ Rex, is, qui Francis in pugnâ Cariſiacenſi contra Anglos
A. C. (vt dictum eſt) militabat; aſcitus in Impe-
1346, ratorem, Franciæ & Angliæ Reges poſitis ini-
A. C. micitijs componere conatus eſt. Nam & Pa-
1377. riſijs cum Venceſlao filio, magnifico apparatu, exceptus eſt. xxxII. Imperij anno fato functus, Venceſlaum filium reliquit degenerem virtutis ſucceſſorem: cùm enim ſtupidus eſſet &
A. C. ignauus, Cæſareo Inſigni priuatur: ſuffecto
1400. in eius locum Friderico, quem ſtatim vix menſe in Imperio poſito conjurati interfecêre. Venceſlaus interim, Luxemburgenſi Ducatu Carolo Francorum Regi tradito; à Sigiſmundo fratre Hungariæ Rege captus, ac traditus Alberto Auſtriæ Duci, in cuſtodiam mittitur. Cæſo Friderico, procerum delectu Imperio aſſumitur Robertus Comes Palatinus vir ſtrenuus & impiger, qui cùm vigilantiam Venceſlai ignauiæ opponeret, contrarijs artibus, quàm ille amiſerat, Imperium ſeruauit.
A. C. Hujus tempore graues turbæ ab Huſſitis
1410. exortæ Boëmiam, Hungariam, aliaſque
A. C. Germaniæ gentes fœdiſſimi incendij inſtar
1416. peruaſerunt. Hunc ſecutus Sigiſmundus Brandeburgus Marchio. Hic componendæ Francum inter & Anglum pacis causâ vtrumque adiit; ſed infectâ re, cùm Anglus Imperium augere; Francus quod ereptum fuerat, recuperare armis (cùm nulla alia honeſta ratio

eſſet relicta) ſtatuiſſet ; in Germaniam reuertitur, vt Huſſitas in Conſtantiæ Concilio eius ſtudio operâque coacto damnatos, omnia bello permiſcentes, comprimeret. Verùm ita aduersâ fortunâ vſus, vt à Rebellibus ſæpiùs atrociſſimas clades acciperet. Illi latè diu populati omnia, ſuis tandem fracti contentionibus in ordinem redacti ſunt. Horum reliquiæ in Poloniam reuerſæ. Tum interjecto fere quinquennio, Sigiſmundus Religionis amantiſſimus è viuis ereptus eſt xxvii. Imperij anno, nec diu cunctati Germaniæ Principes Albertum Auſtriacum generum Imperio præfecêre. Eo cum Caſimiro Ladiſlai Poloniæ Regis fratre pro Boëmiæ Regno armis contendente, Amurathus Hungariam ingentibus copijs ingreſſus populatur. Magna Albertus II. pollicebatur, cùm Imperii ſecundo anno ſublatus eſt. In eius locum ſuffectus Fridericus, ex eâdem ſtirpe oriundus, ac III. appellatus. Fœdæ interim contentiones Boëmiam conuellunt ob Ladiſlai poſthumi Regis infantiam. Nec leuiùs in Hungariâ Poloniâque turbatum. Magnæ res geſtæ Ioannis Huniadæ in Amurathum Turcarum Imperatorem memorantur; vt ab eo pacem petere Barbari ter magnâ victi pugnâ cogerentur. Breui tamen totis vtrinque viribus in Bulgariâ apud VVarniam concurſum eſt dubiâ victoriâ ; Turcarum xxx. millia, Chriſtianorum vi. cum Vladiſlao Poloniæ Rege, cæſa ſunt. Huniades captiuus, mox perſoluto captiuitatis pretio liberatus eſt : variis inde cladibus Barbaros afflixit. Fridericus interim otio deditus, vt proptereà pacificus diceretur, in contemptum ciuium lapſus, ab ijs indigniſſimè habitus eſt.

A. C. 1417.
A. C. 1419.
A. C. 1432.
A. C. 1437.
A. C. 1438.
A. C. 1439.
A. C. 1440.
A. C. 1443.

A. C. Mathiæ Hungariæ Regnum concedere vi &
1476. armis cogitur. Qui victis Turcis, Friderico
A. C. Imperatori Viennam, atque adeò Auſtriam
1486. omnem eripuit. Fridericus Imperij diuturni-
A. C. tate quàm rebus geſtis felicior LIV. annos
1493. Imperatoris nomen ſedemque tenuit; exceſ-
ſit è viuis anno C. MCDXCIII. Maximiliano
Rege Romanorum relicto.

FLORI FRANCICI LIBER IV.

****

CAPVT PRIMVM.

Bellum Ciuile nonum inter Proceres.

LVDOVICVS XI. poſt ſextum ferè ſeceſſus ſui annum, audito Caroli patris exceſſu, è Flandriâ in Paternum Regnum illicò reuerſus, Ioanne Alenconio, quòd Anglorum in Galliam exſcenſionem ſollicitaſſe diceretur, Perduellionis reo, vinculis, quibus detinebatur, præter omnium ſpem, ſoluto; non vulgarem regiæ humanitatis ac clementiæ famam ipſe Regni initio concitauit. Carolum fratrem Biturigibus, Carolum Carcellenſem Philippi cognomento Boni, Burgundiæ Ducis filium, Normaniæ præfecit: Ruſcinonenſi Comitatu ccc. aureorum num-

LVDOVICVS XI. FRANCORVM REX. *Paul. Æmil. Phil. Com.* *A. C.* 1462.

Ludouicus XI. Francorum Rex. mûm millibus oppignerato ſibi; Ambianum, Fanum Quintinianum, aliaque ad Somonam amnem oppida & caſtella, Philippo Burgundo, eodem modo ex Atrebatenſi fœdere a Patre tranſmiſſa, numeratâ pecuniâ recepit. Ea res Carcellenſem primùm ab Rege disjunxit: eo

A. C. 1463. acceſſit Croiorum (quorum ampla numeroſaque erat familia) à Duce ad Regem defectio: tùm aliæ atque aliæ conceptæ ſubinde ſuſpiciones ac ſimultates, quæ breui in aperta vtrinque odia ac bella deſciuerunt. *Adeò rara eſt inter Principes conſanguineos concordia.*

A. C. 1464. His igitur initijs, vix recuperatâ de tot malis valetudine, Francia ciuili Procerum diſcordiâ in grauiſſimum morbum recidit. Ludouicus ad hæc cùm fidiſſimos Caroli Patris miniſtros, quorum operâ res Anglicæ corruerant penè, ſperneret, præfecturas nouis hominibus (*quaſi verò non eſſet is nobiliſſimus, qui optimus; adituſque ad magiſtratus Regni vni tantùm nobilitati pateret, virtuti præcluſus*) *Patercul.* deferret; fortium virorum animos à ſe diuertit alienauitque. Conjurationis & belli Principes extitêre, Dux Biturigum, Carolus vnicus Ludouici Regis frater, qui Turonibus, quaſi venatum iret, citatis equis, ad Britanniæ regulum perſuaſus ab Odeto Leſcuno euaſerat, Carcellenſis Comes Carolus, quem vt prædiximus initio Principatus Rex Normaniæ præfecerat; ſed leuibus ex cauſis ortæ inimicitiæ, vt affectus Principum, ſic & publicam quietem turbauerant; Franciſcus Britanniæ Dux: cæterorum longum agmen. Inita inter tot tantoſque Principes potentiæ ſocietas, quæ Galliæ vniuerſæ, nec minùs diuerſo quoque tempore ipſis exitialis fuit. Quóque faciliùs ad ſe

Francorum animos pertraherent; hanc vulgò *Ludo-*
belli in Regem mouendi cauſam obtendunt *uicus*
BONVM PVBLICVM, quod egregiè ſimulantes, *X I.*
pro ſuâ quiſque potentiâ ac dominatione *Fran-*
certabant : vt appareret ſatis, quæri magis, *corum*
quorum in manu, quàm vt incolumis eſſet *Rex.*
Reſpub. Palam inſuper jactabatur in vulgus, tolli vectigalia oportere, quibus miſera plebs premeretur: quaſi arma ciuilia, aut parari, aut haberi poſſent, vel per bonas artes, libertas ac ſpecioſa nomina prætexebantur: nec quiſquam alienum ſeruitium & dominationem ſibi concupiiſſet, vt non eadem iſta vocabula vſurparet: fruſtra annitente Ludouico, vt poſitis inimicitijs, honeſtoque turbarum obtentu, ad obſequium reuerterentur: nam irritati dudum animi eò erigebantur magis, quò blandiùs & humaniùs ab Rege tractarentur. Primus omnium in armis Burgundus, rem promouente haud ſegniter Ludouico Luceburgenſi, Fani Paulini Comite: is cum ingenti exercitu Lutetiam aduolat terretque. Sed Regis præſentiâ confirmata vrbs primaria, cujus ferè exemplo cæteræ aut continentur, aut nutant, manſit in fide: Biturigum Dux & Britannus magnis copijs inſtructi, ad Burgundum accelerant. Ludouicus Rex veritus, ne hoſtes caſtra jungerent, ac ſpecie ſanctiſſimæ cauſæ vrbem regiam, adeóque Regnum vniuerſum in partes traherent, poſitis ad Letericum montem caſtris, quanquam viribus eſſet inferior, & ſolâ fortis majeſtate videretur, copiam tamen pugnæ fecit. Acriter pugnatum eſt, ex partium contumaciâ, ac primo conflictu ita diſceſſum *A. C.*
vtrinque, vt dubia eſſet victoria. Burgundus, *1465.*

Ludouicus XI. Francorum Rex.

vt erat generoſo imprimis animo præditus, in primis ordinibus fortiſſimè pugnans, ſummum vitæ periculum adiit; graui vulnere aduersùm pectus ictus, ac penè captus, diſſipatis ſuis, fugit. Cecidiſſe ferunt hoſtium duo millia. Prælium nox diremit. Rex in Normaniam ad majores copias conſcribendas profectus eſt. Conjurati, abſente Rege, junctis copijs, Pariſios iterùm tentant, ac deditionem faceret populoſiſſima ciuitas, ni Rex validiſſimis copijs ſubnixus commodè adfuiſſet: Heluetio milite, nullâ majorum ætate ad id tempus viſo, vſus. Sed prodito Carolo fratri Rothomago, vltrò ad pacem omnes animum adjecêre: ac Ludouicus quidem imprimis, qui ex Ludouici Sfortiæ conſilio, callidè quouis modo pretioque diſtrahi oportere conjuratos intellexerat. Igitur in gratiam cum Rege reuerſi omnes, ſinguli diuerſis temporibus à callido Rege oppreſſi ſunt. Carolo fratri Normaniam, Carcellenſi Comiti pugnâ infeliciter ad Nancium, Lotharingiæ primarium oppidum, commiſsâ, cæſo, Burgundiam & Belgij partem maximam eripuit. Britanni ſors dilata magis quàm omiſſa. Inde per triennium ferè Gallis domi quies fuit: militum quæ ſupererant copiæ, in Hiſpaniam aduersùs Arragonios longis iterùm interuallis Renato Andegauenſi, cui à Catalaunis delatus fuerat principatus, Ioanne Armeniaco Duce dimiſſæ ſunt; initijs lætis, ſed non ita pari exitu geſtæ res in Hiſpaniâ, Barcinone vltra deditâ, obſeſsâ Gerundâ, Ferdinando Arragonio inſuper ad Villademarium oppidum acie ſuperato: cui inter tot mala, melioris fortunæ omen, reſtituto derepentè (erat

Mariana. l. 23. c. 12.

enim cæcus) oculorum vſu , quem inſinuata ſenſim albugo eripuerat, appaiuit. Suſceptam ex Regis ſanitate lætitiam excepit ſoluta Gerundenſis obſidio, hyemiſque incommodo, & rerum difficultate , omnium Gallorum alacritas extincta eſt. Hoc primùm bello , Gallorum primi impetus pluſquàm virorum validi , arte potiùs quàm viribus ſuſtentati ſunt ab Hiſpanis. *Ludouicus XI. Francorum Rex.*

****

Caput Secundum.

Bellum Burgundum tertium.

COmparatis ad arma in Carolum Burgundiæ Ducem Eburonibus, id moliente tacitè Ludouico Rege , vt bellum ſemper ex bello ſereret , & hoſti inquieto noui ſemper belli materies præberetur , Belgicæ regiones , haud exiguis damnis conflictabantur. Carolus , ducto ſecum Rege, qui Peronam ad colloquiuum Ducis , cum paruo comitatu , acceptâ ; vt moris eſt, fide profectus , imprudentiùs ſeſe hoſti commiſerat , ferro ignique vrbem delet. Ludouicus reuerſus, datâ Carolo Biturigum Duci fratri Aquitaniâ , inſtitutiſque S. Michaëlis Equitibus , in Burgundi perniciem cum Regni Proceribus conjurat ; habitis in Turonibus omnium Ordinum comitijs. Ac potiſſimùm vehemens fuit Ludouici Lucemburgenſis , Fani Paulini Comitis , ac magiſtri Equitum ira. Vocatus igitur Burgundus ad Comitia , cùm Regis Imperium eluderet , & quod multo gratiſſimum eſt, ſperneret : momento temporis in eum inuectus Mag. Equitum , Fanum Quintini , Ambia- *Paul. Æmil. Phil. Com. Monſtrel. Belca. A. C. 1468. A. C. 1469. A. C. 1470. A. C. 1471.*

Ludouicus XI. Francorum Rex. *A. C.* 1472. númque reſtituta nuper Burgundo oppida occupat. Hoc velut prælудium fuit bellorum, quæ longè vehementiùs exarſiſſent, vocatis à Burgundo Anglis, niſi Caroli Regis fratris exceſſu inſperato, factio infirmior extitiſſet. Ea mors Burgundi furorem auxit, Ludouici potentiam: plus irarum Burgundo, plus virium atque conſilij Regi Gallo. Induciæ ſæpè ante diem ruptæ. Carolus, comparato ingenti exercitu, Bellouacum fruſtra aggreſſus, in Normaniæ fines copias direxit; *A. C.* 1473. Regionem omnem fœdiſſimè populatus: viciſſim Burgundia ab regijs copijs euaſtatur, *Maria. l. 4. c. 23.* ſic procerum odia luentibus populis. Quo ferè tempore Francorum Imperium excutere conati Perpiniani ciues, poſt VIII. obſidionis menſem jugum recepêre. Magiſter Equitum, belli Burgundum inter ac Regem ſerendi optimus artifex, vtrique hoſtis, & ſemper ex ancipiti mutatione temporum pendens, in vtriuſque odium ſimul incurrit malo ſuo fato. Nam cùm diu ita ſe dubium mediumque partibus præſtitiſſet, vt omnia ex proprio vſu ageret, temporibuſque inſidiari videretur: & huc atque illuc, vnde ſpes major adfuiſſet potentiæ, ſe exercituſque deflecteret, nec *A. C.* 1475. Regis vitauit odium, nec apud Burgundum gratiam iniit: breuique apparuit, quid illi profuerit diſſimulatio. Ad vltimum cùm in Burgundi fidem ſe Montibus in Hannoniâ tradidiſſet, Ludouico redditus, indigniſſimo tanti viri exitu publicè obtruncatus eſt. Has pœnas vtrique dedit, nihilo magis ei, ad quem transfugerat, fidus, quàm illi, quem deſeruerat. Anglis interim pro Burgundo in Galliam tranſmittentibus, turbari cœptum eſt; ſed

Ludouici Francorum, & Eduardi IV. Anglo- *Ludo-*
rum Regum ad Piqueniacum in finibus Am- *uicus*
bianorum congreſſus, pactæ in ix. annos indu- *XI.*
ciæ, otium reddiderunt: nihilo tamen ſecius *Franc.*
deſtitit Francus Burgundo hoſtes, bella, *Rex.*
odiaque callidè comparare; Germanos, *A. C.*
Lotharingos, Heluetioſque in eum concitat. 1476.
Ab his vnâ alteraque acie profligatur. Tan- *A. C.*
dem cum Renato Lotharingiæ Duce Helue- 1477.
tiorum copijs victricibus innixo, temerè con- *Bur-*
ſeruit apud Nancium: quod oppidum alieno *gundi-*
anni tempore, atroci hyeme, malè auguran *cus po-*
tibus ſuis obſidebat: quo prælio proſtratis *pulus*
vaſtiſſimâ cæde Burgundis, Dux magni qui- *longè*
dem animi, ſed paulò audacioris, interemptus *floren-*
edocuit, *nihil minùs in perfecto Duce, quàm* *tiſſimus*
feſtinationem temeritatémque conuenire. Ferunt *fuit ſu-*
Angelum Cathonem Neapolitanum, Viennæ *pra xx.*
Antiſtitem, cùm ſacro adeſſet, porrecto pacis, *annos;*
vt moris eſt, ſymbolo, Regem ita alloquutum, *Carolus*
Pax tibi & requies, ô Rex, hoc puncto tem *eũ exer-*
poris cæſus in acie Burgundus occubuit. Hic *cuit,*
finis opum, deliciarum, & triumphorum *defati-*
Burgundicæ Domus: nam diuiſa eſt in *gauit,*
multos potentia; quæ regiæ majeſtati propè *exhau-*
par, grauiſſimis bellis Galliam totam tur- *ſit. c. 25.*
bauerat. *Phil.*
Com. l.
7. vit.
Lud.

****

CAPVT TERTIVM.

Bellum Burgundum quartum.

BEllum pro Burgundiâ, quanquam continuâ temporum ſerie geſtum, quia cum diuerſis ſuſceptum eſt, diſtinximus. Carolo igitur cæſo, Auguſta Veromanduorum, Perona,

Ludo- Tornacum, Atrebatum, Cameracum, aliaque
uicus Belgij multa oppida, Regis Imperium, par-
XI. tim vi, aut perſuaſione callidiſſimi Regis
Fran- accepêre. Magna vbique Ludouici felicitas
corum erat. Nam Ioannes Auraſiorum Princeps
Rex. Diuionem, aliaque Burgundiæ oppida Regis
Paul. Imperio facilè ſubmiſit : ſed cùm promiſſa
Æmil. non præſtarentur, defecit à Rege; ac Mariæ
Phil. Burgundæ partes amplexus, res omnino præ-
Com. clarè ſe habentes turbauit. Hæc Maximiliano
l. 8. 9. Auſtriæ Duci, Cæſaris filio, Gandaui nupſit;
Gagu. Flandria, Burgundiaque, & quicquid paternæ
Chro. ditionis fuerat, in dotem ceſſit. Inde atrox
Fland. bellum. Auraſius à regijs copijs primùm
Belgar. fuſus eſt, mox victor apud Dolam, graui
A. C. clade Francos afflixit, Cranio Regis legato
1478. rem ſegniter gerente. Rex, inito cum Hel-
A. C. uetijs fœdere, totam Burgundiam, Carolo
1479. Amboſio exercitus Duce, quem reuocato
Cranio ſummiſerat, Rupeforti, Dolâ, Auxonâ,
& Belnâ expugnatis recipit. Inde in Flan-
driam belli ſe turbo deflexit. Maximilianus
Theroanam, clariſſimum Morinorum oppidum,
magnis copijs obſidebat, ac propediem victor
recepto oppido videbatur futurus; ſed audito
Francorum aduentu, relictis caſtris obuiam
progreditur. Prima hoſtium acies à noſtris
facilè profligatur, nam tota ex Equitibus,
quorum eſt illud proprium, citò parare, citò
cedere victoriam, penè conſtabat, major
circa pedites impetus ac labor. Potuêre ta-
men frangi, & ea fuiſſet, quæ in primo con-
flictus ardore, fortuna; niſi Francus, quaſi
jam partâ victoriâ, diripiendo quàm decer-
tando intentior, ab irruentibus vndique ho-
ſtium globis preſſus, rem totam in anceps

dubiumque periculum adduxiſſet. *Adeò forti-* *Ludo-*
bus viris dignum eſt, & ad victoriam pronum, *uicus*
contempto ſarcinarum damno fortiter dimicare. *XI.*
Nam qui acie vicerit, non ſua ſolùm recupera- *Fran-*
turus eſt, ſed omnia, quæ hoſtium ſunt, occu- *corum*
paturus. Itaque ſumptis animis vtrinque pu- *Rex.*
gna recrudeſcit. Noſtri, omiſsâ direptione, in *Curt.*
Burgundos irruere: illi egregiè Francorum *l. 4.*
impetum ſuſtinere occipiunt. Nuſquam major
pertinacia, ſed ſenſim inclinante in Francos
victoriâ, impulſa hoſtium acies, frons laxata,
& fiducia in pedes verſa eſt. Tum illi ire præ-
cipites ac fugere, Franci inſtare gladijs, haſtis
punctim cæſim ferire cominus: quos ferro
non poterant, jaculis eminus toto campo
diſpalatos trucidare. Vaſta cædes edita, Maxi-
milianus propè victor cum ſanguine & ſpiritu
ſuorum malè partam reuomuit victoriam.
Hoſtium millia XII. deſiderata ſunt, DCCCC.
bello capti. Nec tamen inulti hoſtes animam
amiſere, ſed virorum more depugnantes,
cruentam atque luctuoſam victoriam Francis
reliquerunt. Nam armatorum V. ferè millia A. C.
è noſtris occubuêre. Apud Guinegaſtam (vt 1477.
vocant) commiſſum eſt prælium. Certatum
inde leuibus pugnis, quæ Caroli Delphini, &
Margaretæ Flandricæ triennis puellæ nuptijs
penitùs extinctæ ſunt, fruſtra Anglo, ipſoque
Maximiliano indignantibus. Interjecto deinde A. C.
ferè anno vltimum diem obiit Ludouicus XI. 1482.
apud Turonas, Pleſſiaci, cùm regnaſſet annos A. C.
ferè XXIII. Rex prudentiâ ſingulari, ſed quam 1483.
ſuſpicio labefactaret, Imperij Francici diuiſis
extinctiſque callidè factionibus reſtaurator.
Erat in eo vis ingenij ſumma, vt eo magis
prouidus, & acutus nemo eſſet. Rerum om-

Ludouicus XI. Francorum Rex. Suet. Curt. nium (quod maximum in Rege eſt) ſimulator & diſſimulator egregius. Quod identidem ore circunferebat, *neſcit regnare, qui neſcit diſſimulare.* Cæterùm hujus mores eleganter depinxiſſe mihi videtur, qui Alexandri M. ſcriptorem ſuppleuit. *Nulla apud eum turpis ratio vincendi, blandus pariter & inſidioſus alloquio; qui plura promitteret, quàm præſtaret: amicitias vtilitate, non fide colebat. Gratiam fingere in odio, inſtruere inter concordantes odia, apud vtrumque gratiam quærere, ſolennis illi conſuetudo.* Carolus VIII. filius in Regnum ſucceſſit.

****

CAPVT QVARTVM.

Bellum Armoricum, ſiue Britannicum ſecundum.

CAROLVS VIII. FRANCORVM REX. A. C. 1484. A. C. 1485. A. C. 1486. Paul. Æmil. Gagu. Arg. Belcar. FRANCIæ pars haud ſpernenda Britannia Armorica, eo quo nuper Normania, Aquitania, Burgundiaque jure, CAROLO VIII. filio quaſi teſtamento Regno annectenda à Ludouico patre relicta eſt. Itaque peractis in vrbe Turonum Regni Comitijs, bellum in Britannos ab Rege propè infante adhuc ſuſceptum eſt. Franciſcus Britonum Dux, jam ætate grauis, dudum ſuſpectus, & Anglicarum partium, rejecto nuper Equeſtris Ordinis torque grauem ſibi Regis iram conflauerat. Itaque artis paternæ gnarus Carolus, miſſo in Flandriam aduerſùs Maximilianum Auſtriæ Ducem exercitu, in mediâ Armoricâ, quò Dux Aurelianenſis diſſidio exorto contenderat, fouet; quin aliquot oppida in finibus Rhedonum feliciter expugnat. Franciſcus

preſſus ab Regis exercitu, Venetum, inde Nannetas ſe fugâ recipit. Britones Regem hactenus ſequuti, ſerò ad Ducem ſuum reuerſi, & copiæ ingentes à Maximiliano (cui Anna Armoricæ hæres promiſſa conjux fuerat, Mariâ Burgunda equi lapſu obtritâ, & mortuâ jam inde à quinquennio) in Britanniam miſſæ, Franciſcum aliquandiu recreant. Verùm vrgebat Nannetarum obſidio; quâ primariâ gentis vrbe captâ, Armorica deſtitura valido propugnaculo, in Francorum partes facilè ventura erat. Placuit igitur ad extorquendum oppido (cui pertinaciter incubabat) hoſtem, acie decertare, & fortunam bello experiri. Acris pugna ad D. Albini fanum commiſſa eſt. His pro libertate & patriâ, illis pro Rege ac gloriâ nominis Francici ſtrenuè certantibus. Victus Brito, cæſis aut captis clariſſimis Ducibus: Aurelianenſis & Arauſius in poteſtatem Regis eo prælio venêre. Hac clade conſternatus Franciſcus, paucis poſt diebus, deſperatis rebus, fato obiit. Nec dum bello finis. Quippe Armorici Henrici VII. Anglorum Regis (qui nuper Richardo exacto Angliæ Regnum Francorum opibus nixus occupauerat) & Maximiliani inſuper Archiducis copijs freti bellum reſtaurabant, cùm Alani Labreti Aquitani operâ, Nannetenſi arce occupatâ, Rex inita conſilia perfregit. Tandem Aureliani Ducis nuper è carcere ſoluti induſtriâ effectum eſt, vt Anna Regi vxor, Armorica dotalis Franciæ accederet. Maximilianus, eo nuncio accepto, mentis inops, in vindictam injuriæ ac ignominiæ, Atrebatum, fanum D. Audomari, aliaque in Belgio oppida expugnat. Tandem pace initâ quæſitâque,

Carolus VIII. Francorum Rex.

A. C. 1488.

A. C. 1489.

Carolus adfinitate, Regis ſoror cum Atrebatenſi
VIII. Comitatu Archiduci Maximiliano datur. Sic
Fran- ab armis diſceſſum eſt.
corum
Rex. ************************************
A. C. CAPVT QVINTVM.
1490. *Bellum Neapolitanum ſecundum.*

REbus cum Maximiliano Romanorum,
Paul. Henrico VII. Anglorum Regibus com-
Iou. poſitis; redditis haud ſatis prudenter, nec ita
Ferro. ex vſu Reipublicæ Ruſcinonis & Perpiniani
Belcar. Comitatibus Ferdinando Arragonio Regi: vt
Guich. *auaritia gloriæ, & inſatiabilis cupido famæ,*
A. C. *nihil inuium, nihil remotum videri ſinit,*
1492. Franci, auida bellorum gens, domeſtico
Curt. l. liberi, externum quæſierunt, incredibili cele-
9. c. 2. ritate geſtum confectúmque, ſed exitu parum
felici. Author fertur expeditionis Sfortia Dux
Mediolani. Rex comparatis ad bellum neceſ-
A. C. ſarijs, Petro Duce Borbonio Franciæ Rectore
1493. inſtituto, fruſtra diſſuadentibus Regni Pro-
ceribus, per Cottias Alpes robore iuuentutis
præmiſſo, in Italiam tranſmiſit: tantus Gal-
lici nominis terror fuit; is poſteà Regnum
eſt adeptus, victis terrâ marique per Au-
relianum, Aubigniumque, egregios, ac rei
militaris peritiſſimos duces hoſtibus, vt Arra-
gonius à prælio conſerendo auerſus, de fugâ
cogitaret, Rex magno applauſu Florentiæ ex-
ceptus, Tuſcos ſupplices admiſit. Reddita
Piſanis libertas, Romam ingreſſus, trepidan-
tem regiâ humanitate confirmauit. Alexan-
dro VI. S. Pont. qui Chriſtianiſſimum Regem
docuit, honorem detulit. Capuæ ignouit,
A. C. mox Neapolim cum exercitu, terrorem, qua-
1494. cunque pergeret, latè circumferens, feſtinat.

Alphonſus Neapolitanus Rex,inſperatâ Caroli felicitate perculſus, relictâ Ferdinando filio Calabriæ Duci, qui mox patrem eſt inſequutus, rerum ſummâ, in Siciliam profûgit. Tandem Neapolim cum triumpho & pompâ ingreſſus, arcibus Regnoque demum toto potitus eſt Carolus, receptis in fidem Regni proceribus. Verùm *vt ſimul parta, ac ſperata decora vnius horæ fortuna euertere poteſt*; ſic partum celeriter Regnum, pari celeritate amiſſum eſt: Summo Pont. Alexandro, Maximiliano Cæſare, Ferdinando Hiſpano, Venetis, ipſoque belli fomite Sfortiâ, vniuerſis denique Italiæ Principibus ac propè ciuitatibus in Regem conſpirantibus; vt obſeſſis itineribus Francos reditu in Galliam intercluderent, Rex à Piſanis & Lucenſibus maximis honoribus exceptus, ſuperato poſt quintum diem Apennini dorſo,cum tormentis bellicis ad Forum nouum, in ripâ Tarri amnis, cum modicis copijs conſederat. Millia vix VIII. armatorum aderant. Hoſtium ad LX. quò mirum magis eâ tum mente Italos extitiſſe, vt cùm haberent arma, vixque hoſtem deni; tamen licitarentur Francorum capita, Regiſque ipſius, nefas! percuſſorem emere voluerunt. Præcipuus hoſtium Dux Franciſcus Gonzagua,Mantuæ Princeps. Rex tantâ multitudine nihil motus, ardorem animi vultu oculiſque præferens, ſuos hortatur, vt ſtrenuè & more ſuo decertarent: Italum ſe habere hoſtem toties viſum ac fuſum: perueniſſe eos, vnde fugere non poſſent; iter in patriam & penates manu & ferro faciendum: relictam vnam, ſed quam virtus per ſtratos hoſtium aceruos inuenerit viam. Tanta erat apud eos

Carolus VIII. Francorum Rex.

Liu. l. 30.

Carolus VIII. Francorum Rex. veneratio Regis, vt facilè periculi, quod horrebant, cogitationem, præſentia eius excuteret. Tantum etiam animi Francis vox regia vultuſque Deo proximus addidit, vt apparatus admirabiles ac formidoloſos exiguæ Francorum copiæ profligarent. Inde victor Aſtam peruênit: mox liberatâ Nouariâ, quàm Sfortia, Ludouico Aureliano propugnante, obſidebat, pax inita eſt. Rex victor in Franciam reuertitur. Nec manſit diu in fide Neapolis,
A. C. 1495. reuocato in Regem Arragonio, Gilbertoque Mompenſerio, ex immodicis æſtibus febre ſublato, Galli in patriam rediêre. Indignati
A. C. 1496. Franciæ proceres, Regnum Neapolitanum citò partum, citiùs amiſſum, ad Arragonios
A. C. 1497. rediiſſe, ſecundam expeditionem moliebantur; verùm Caroli VIII. apud Ambœſiam mors noua belli Italici conſilia interrupit. Regna-
A. C. 1498. uit annos ferè XIV. ſuccedente Ludouico, Aureliorum & Valeſiorum Duce.

****

CAPVT SEXTVM.

Bellum Mediolanenſe primum.

LVDOVICVS XII. FRANCORVM REX. A. C. 1499. LVDOVICVS XII. is qui PARENS PATRIÆ appellatus eſt, Aureliæ Dux, repudiatâ priore vxore Ioannâ, Caroli filiâ, Annam Britannicam in vxorem accepit, annuente ſummo Pontifice Alexandro VI. conſenſu partium, omnium ambitu Ordinum. Sic compoſitis in Franciâ rebus, quia Regnum ſuſpicionibus ſollicitum ſuſpenſum metu, perturbatum nouis conſilijs Carolus reliquerat, toto animo in Mediolanenſe bellum incubuit. Commodè accidit, vt Ludouicus Sfortia à

ſocijs principibus varias ob cauſas deſere- *Ludo-*
retur. Sed à Venetis potiſſimùm, quibus ille *uicus*
Cremonam, non alio quàm viciniæ & oppor- *XII.*
tunitatis jure eripuerat. Ab ijs ſollicitatus *Fran-*
Rex, vt in Italiam tranſcenderet, eò ingen- *corum*
tes copias præmiſit, Aubignio Triuultioque *rex.*
Ducibus clariſſimis. Peditum xxv. Equitum *Paul.*
vi. millia fuiſſe in armis ferunt. Hi poſt ſupe- *Iou.*
ratas Alpes varijs itineribus ditionem Medio- *Ferron.*
lanenſem ingreſſi, multa oppida feliciter *Guic-*
expugnant. Alexandria, fugato olim Fride- *ciard.*
rico I. Imperatore ferox, Francorum impe- *l. 4.*
tum ſuſtinuit aliquandiu. Sed ſtratâ tormen *Ferron.*
tis murorum parte, dilapſo Galeatio, Sfortiæ genero vi capta eſt. In Sfortianos, vt hoſtes ſæuitum, à ciuibus temperatum eſt. Ticinum, aliæque vrbes factâ vltrò deditione imperium accipiunt. Sfortia malè ſibi conſcius, Venetis, quibus Cremona à Rege reſtituta fuit, parte aliâ haud ſegniter vrgentibus, ad Maximilianum Cæſarem fugere coactus, cætera victoribus prona reliquit. Sic breui Mediolanum in Francorum poteſtatem venit: cujus arx à Triuultio, auro, ictu fulmineo potentiore, expugnata eſt. Subiit cum Inſubria totâ Francorum Imperium Genua, opulentiſſima Italiæ ciuitas. Cæterùm poſt v. exilij menſem *adeo velox Italis omnibus à natura ingenium conceſſum eſt*: reuerſo in Galliam Rege, diffidentibus (vt ferè fit inter æquales) & diffidentibus ſibi Aubignio Triuultioque Ducibus; *A. C.*
Sfortia ab Inſubribus reuocatus eſt. Ea fuit *1500.*
breuiſſimi temporis felicitas, vt Germanorum auxilio, ad quos ſe profugus receperat, Mediolanum recuperaret: ſed acie apud Nouariam victus, & Heluetiorum proditione

Ludouicus XII. Francorum Rex. captus, adductuſque in Galliam cum Aſcanio Cardinali fratre, in carcerem conjectus, ac decennio pòſt in Locenſi arce, vt non priùs vinculis quàm vitâ exueretur, cujus arbitrio res quondam Italicæ ſteterant. Dignum meherculè Tyranno ſupplicium; nam jugulato immaniter Duce, propinquo ſuo, Mediolanenſem Principatum inuaſerat: Expertus demùm *ſequi ſuperbos vindicem à tergo Deum, & alieno in loco haud eſſe ſtabile Regnum.* *Sen. Herc. Fu.* Hujus frater in arcem Biturigum incluſus eſt.

****

Capvt Septimvm.

Bellum Neapolitanum tertium.

Tac. 2. Hiſt. Vetus ac jampridem inſita mortalibus potentia cupido, cum imperij magnitudine adoleuit erupitque. *Curt. l. 10.* Ecce tibi, Domitis Inſubribus, vt *ſunt Regum cupiditates inſatiabiles; & ſordent priora, dum majora expetuntur*, *A. C. 1501.* Ludouicus Rex ad Neapolim recipiendam *P. Iou.* animum facile adjecit, Ferdinando Hiſpaniæ *Guicciard. l. 5.* Rege in ſocietatem belli admiſſo. Apulia omnis, Ludouico Armeniaco, Aubinioque Ducibus, breui in Gallorum poteſtatem *Belcar. Ferron.* redacta eſt. Ferunt Ludouicum, Gilberti Mompenſerij filium, raro pietatis in patrem exemplo, ad paternum tumulum mœrore ac lacrymis expiraſſe. Capta cum Fabritio Columnâ Capua, recepta deinde Neapolis. Fridericus Rex pactus cum Franco annuum ſtipendium xxx. aureorum M. in Galliam profectus *Sen. Theb.* exceptuſque liberaliter, feliciorem ſe Regno adempto (*quanquam in ſeruitutem cadere de*

Regno grauiſſimum ſit) quàm ſeruato & incolumi dictitabat, ratus optabilem Regni ſui ruinam, vt tam feliciter renaſceretur: eum Rex Andegaui Ducem fecit. Hoc tractu temporis, Rex, authore ac ſuaſore S. Pont. Philippum Rauaſtenum in Turcas miſit: ſed Venetorum culpâ ad Mitylenem victi à barbaris Galli, domum reuerterunt. Non diu Hiſpani cum Francis in Regno Neapolitano quieti eſſe potuêre; ambigi cœptum de finibus. *Quicquid enim hujuſmodi eſt, in quo non poſſunt plures excellere, in eo plerumque fit tanta contentio, vt difficillimum ſit ſanctam ſeruare ſocietatem.* Itaque ab vtriuſque gentis Ducibus, ex propinquis præſidijs ad arma acerrimumque bellum ventum eſt. Ferdinandus Apuliâ Calabriâque contineri non potuit, qui jam ſpe Regnum Neapolitanum, totamque adeò Italiam inuaſerat. Conſaluus eius hortatu ſerebat belli vndique occaſiones; Dux prudentiâ ſingulari, & patientiâ periculorum admirabilis, cæterâ perfidus, ac minimè generoſus: itaque præmiſſis aliquot leuibus prælijs, cùm Franci ſuperiores euaſiſſent ſæpiùs (nam & vndeni depugnarunt, velut miſſo in compendium bello; vbi Bayardi notiſſimi Equitis virtus maximè enituit) tandem à Venetis, aliiſque exteris proditi, ad Ciniolam pugnâ temerè commiſsâ; cùm fraude Hiſpanorum Ludouicus Armeniacus, Nemoroſi Dux, cecidiſſet, capto Aubignio, Alegrio feroci & rapido in conſilijs, linguâque immodico, fugâ ſibi (vt anteà Dux Nemoroſi fuerat vaticinatus) conſulente; vt eſt metus pudore potentior, Galli profligati: inde captâ deditione Neapoli, vix Caietâ ſeruatâ, toto Regno pulſi

Ludouicus XII. Francorum Rex.

A. C. 1502.

Cic. l. 1. off.

A. C. 1503.

Ludouicus Francorum Rex. *A. C.* 1504. ſunt, fruſtra miſſo poſteà à Rege exercitu. Sic recuperatum ſecundò Regnum, ſecundò amiſſum eſt, generoſitati prudentiâ minimè reſpondente. Quo temporum tractu, Franci Hiſpanique, hi Aquitaniam, Ruſcinonem illi infeſtis armis aggreſſi ſunt; ſed pulſi viciſſim, in propria rediêre. Vtinam vincere Italiam tanti non putaſſent Franci! magis turpiter amiſſa eſt, quàm gloriosè acquiſita. Nec clarius vnquam Gallicæ indolis argumentum fuit, eam gentem, vt ad deuincenda Regna inuictam haberi, ita deuictis acquiſitiſque celeriter carere: tantò melius ſtudet acquirere Imperia, quàm retinere.

CAPVT OCTAVVM.

Bellum Genuenſe primum.

A. C. 1505. A. C. 1506. *Guicciard.* *l.* 7. *Ferron.* *P. Iou.* *Gal.* *l.* 7. LVDOVICVS, ſumpto in generum Franciſco Valeſio; Caroli (eius qui in Galliæ perniciem penè vltimam moribus Francicis imbutus, adoleſcet,) tutor à Philippo, Caſtellæ Rege, inſtitutus, bellum in Genuenſes aggreditur. Genua, quam ſuperbam Itali vocant, in excipiendo nuper Rege alacris ac læta; mox, vt ſunt incertæ hominum voluntates, in furorem verſa, ditas ſuorum ſtrages ac cædes luxit. Ciues, *Vana gens, & nouandis quàm gerendis rebus aptior*, Francicum Imperium, cujus humanitatem tanto olim ſtudio ſub Carolo VI. ambiuerant, exoſi; cæſis præſidijs, calcatiſque Francorum Inſignibus, Maximiliani vexilla attollunt. Sed nondum maturæ rebellionis ac libertatis intempeſtiuæ pœnas acerbiſſimas dedêre. Seditionis author

fuit Paulus Nouus, ſordido quidem genere *Ludo-* natus, ſed audaci ac ſolerti ingenio vir, *uicus* inquies & vltra ſortem temerarius. Rex *XII.* admonitus, *nihil in vulgo modicum, terrere, ni Fran-* *paueant. vbi pertimuerint, impunè contemni, corum* *amotiſque Principibus nihil auſuram plebem*; *Rex.* ne latiùs ac diutiùs tantum malum impunè *A. C.* graſſaretur, præmiſſis copijs adeò ciuitatem 1507. exterruit, vt eos jam ſuæ audaciæ pœniteret. *Tac.* Flagranti ſeditione, munitiſſimum propugna- *An.* 1. culum extruxerant. Eò regij irrumpunt irrito impetu, nam facilè ab oppidanis proſternuntur. Sed Lautrecus, vir animi ſingularis, & gloriæ ſupra modum auidus, admotis machinis, immiſſoque peditatu, Genuenſes inde expellit. Tandem expugnatâ arce, dedita ciuitas Regis Imperium accepit. Rex vt erat armatus Genuam ingreſſus victor, coërcitione magis quàm pœnâ diſſenſiones ciuium extinxit: ac memorabili humanitatis & clementiæ exemplo, ratus plura corrigi poſſe humanitate, quàm vllâ crudelitate; verè patriæ ac ſuorum parens, injuriarum omnium obliuionem palam edixit: *tantâ* *Sen. de* *viliſſimi ſanguinis parſimoniâ, vt meliùs ſanare* *Clem.* *vitioſas partes parcendo vellet, quàm perdendo exſecare*. Paulo Nouo, Demetrio, Iuſtiniano, aliiſque ſeditionis Authoribus præcipuis ſupplicio affectis. Arx extructa, mobilem & ad mutandum pronam ciuitatem (quippe Genuenſis populus ad omnes rerum mutationes facilè inclinatur) à defectione quaſi injecto fræno continuit.

CAPVT NONVM.

Bellum Veneticum ſecundum.

Ludouicus XII. Francorum Rex. A. C. 1508. Guicciard. lib. 8. Ferron. Bemb. lib. 7. Galeat. Cap. Belcar. A. C. 1509.

PEr id temporis, Ferdinandus Hiſpaniæ Rex cum Ludouico apud Sauonam Ligurum, de Venetis inuadendis conſilium iniit: ad id fœdus præter Summum Pont. Iulium ſecundum pridem infeſtum Venetis, Cæſar acceſſit, priuatim & is inimicus. Quis crederet; tot Regibus, tot ac tantis opibus & copijs ſuccinctis, propè parem extitiſſe Rempublicam Venetam? Hæc, fuſo nuper Maximiliano Cæſare, per Bartholomæum Liuianum, egregium Imperatorem, ferox ac ſuperba; tanti belli, tantæque in ſe initæ conjurationis famam intrepida excepit. Prima belli alea Franco obtigit. Erant in armis Ludouico Regi XL. hominum millia: Equeſtris ordo penè omnis. Venetorum copiæ multitudine ſuperiores: nam quinquaginta & ampliùs armatorum millia Francis occurrêre. Leuiſſimis pugnis, & aliquot oppidorum direptionibus certatum priùs; donec miles, concepto belli ardore, majoribus ſe ſtragibus accingeret. Trajecto à Franciâ Abduâ fluuio, dirutis ac reciſis, imperio Regis, pontibus, quò ſtrenuè Franci decertarent, ſublatâ retrò cedendi ſpe: cùm Veneti, præter ſpem, pugnandi copiam facerent, aciem Francorum penè turbarunt. Verùm Regis oratione confirmatus miles, martem acerrimum induit. Rex tormenta bellica ita in hoſtem direxit applicuitque, vt inito prælio, maximo impetu prouoluta, ferociſſimos quoſque, nec opinan-

tes ſternerent. Vbi claſſicum audiri cœptum eſt, tum vrgere Galli, immiſſoque Equitatu hoſtem loco pellere. Liuianus, is Venetorum Dux, cum Vrſinio Petiliano Comite, ſuos accendere vltrò citroque, quà maximè opus erat, expeditos mittere : ipſe nonnunquam occurrere. Sed per Equitatum & tormenta bellica, nulla hoſti quies, nullus reſpirandi locus. Verſi in fugam Veneti, palantes ac diſperſi cæduntur occidione. Captus Liuianus, amiſſo ex vulnere altero oculo. Deſiderati ex hoſtibus optimi quique Duces, cæſa hominum decem millia, præda immenſa. Apud Carauagium, in loco Aignadelli, certatum eſt. Tantò ea victoria inſignior, quò Francorum minor numerus in acie cæſorum. Vix quingentos è ſuis Rex deſiderauit, *tantulo impendio ingens victoria ſtetit.* Acceptâ eâ clade Veneti turbati, velut jam ad portas hoſtis, trepidare magis quàm conſulere occipiunt. Vrbes innumeræ victoris fortunam ſequutæ ſunt, harum præcipuæ Brixia, Bergomum, Crema, Cremona Verona, Rauenna, Ariminum, Vincentia, & quæ mox à Venetis recepta eſt, Padua, ſtudiorum nobilitate inſignis. Nec major Venetorum maritimo prælio felicitas : nam ab Alphonſo Ferrariæ Duce Francis innixo, victi ac profligati ſunt. Perierat his temporibus res Veneta, ſi pari cum Francis fortunâ Maximilianus Cæſar bellum geſſiſſet, profuit etiam afflictis Iulij II. Sum. Pont. amicitia & fauor ; ne latiùs Reipub. clariſſimæ fines Chriſtianiſſimus Rex popularetur.

Ludouicus XII. Francorum Rex.

Curt. l. 3. c. 11.

CAPVT DECIMVM.

Bellum Sociale in Francos.

Ludouicus XII. Francorum Rex. A. C. 1510. P. Iou. Guicchiard. Belcar. Ferron. Paul. Bemb.

VEnetis conciliatus Iulius Pont. Max. moxque eius operâ Ferdinandus Hiſpaniæ Rex, vt *fluxa eſt hominum fides, qui omnia vilitate magis quàm honeſtate metiuntur*; Germanis inſuper & Heluetijs aduersùm Francos ſollicitatis; Ludouicum Regem in Franciam reuerſum, belli Ferrarienſis ſpecie adoriuntur. Rex cùm Alphonſi Ferrariæ Ducis oppreſſi partes tueretur, Pontificis hoſtis extitit, *adeò impotens in potentibus viris odium eſt*; quod ita Pontificem inuaſit, vt Ludouicum Regem optimum, tot immemor beneficiorum, exercitumque Francorum ſacris, ac piorum cætu excluderet; Regnum primo inuadenti concederet. Quaſi æquè facilè raperentur aliena, ac darentur. Digna omni hominum memoriâ Regis Chriſtianiſſimi modeſtie eluxit: quanquam enim irati Pontificis minas parui faceret; tamen ne à Majorum ſuorum pietate videretur recedere longiùs, lædi à ſuis Pontificem, aut ditionem Romanam, Pipini & Caroli magni donis ac regiâ liberalitate opulentiſſimam, euaſtari vetuit: quò Iulij animus (ſi Deus velit) flecteretur. Sed cùm finem nullum turbandæ, ac concitandæ in Regem Europæ faceret iratus Pontifex, ad arma tandem, quanquam ægrè, itum eſt. Hujus controuerſiæ, quæ huic bello tanto argumentum dedit, is fuit tandem exitus, vt

A. C. 1511. profligato per Triuultium clariſſimum Ducem Pontificio exercitu; Bononia nobiliſſima ciui-

tas nuper à Francis Rom. Pont. reſtituta, eri- *Ludouicus XII. Francorum Rex.*
peretur, ac Bentiuolis traderetur. Ea res ita vniuerſos propè Europæ Principes accendit, vt vndique legiones opem Iulio allaturæ in Italiam mitterentur. Ad id bellum conficiendum delectus à Rege, egregiæ quidem & poſteris memorabilis, ſed ex ætatis feruore immaturæ virtutis adoleſcens, Gaſto Fuxius, Nemoroſi Dux, qui nuper Heluetios in agrum Mediolanenſem inſtinctu Pontificis tranſeuntes fuderat, Bononiamque ab Venetis coronâ cinctam, cæſis hoſtium ferè VIII. millibus inſigniter liberauerat. A. C. 1512. Is paucorum dierum ſpatio receptâ de Venetis Brixiâ, ad oppugnationem Rauennæ, quam M. Antonius Columna tuebatur, pugnæ conſerendæ cum hoſtibus auidiſſimus, copias deduxit promouitque: quippe Fuxio nunciatum erat, Pontificis, Ferdinandi, Venetorumque copias, haud longè à Rauennâ paratas opprimendis Gallis. Occurrit incautis, adortuſque conſertos, immanem hoſtium ſtragem edidit. Rauennatum agros inſigni quidem & egregiè partâ victoriâ, ſed triſti tamen ſuo funere nobilitauit: nam cùm admiſſo equo in hoſtes properat, ferro obuium quemque demetens, cæſus & ipſe à gregario milite, is qui priùs imperator quàm miles, occubuit. Nec ſegnior in hoſtem Francorum impetus. Manibus Fuxij cruore hoſtili inſigniter parentatum eſt. Rauenna ab furioſo & Ducis morte accenſo milite, præter Palicij voluntatem edictumque, diripitur. *Regi frenis nequit & ira, & ardens hoſtis*: ſumptis ſemel armis ab offenſis, ac longâ patientiâ exacerbatis fruſtra modum exigas. Arx dedita à Iulio Vitellio. Fuxij *Senec. Thucy. l. 17.*

Ludouicus XII. Francorum Rex. corpus Mediolanum ſummo apparatu, tubarumque ſonitu perſtrepente delatum, ac magnifico elatum eſt funere. Ferunt, audito tanti adoleſcentis caſu, Regem amiſſi eius deſiderio vehementer afflictum, ſic exclamaſſe, *hoſtibus tales eueniant victoriæ: ſi ſic iterùm vincimus, victi ſumus, victore ab ipſâ victoria perdito.* Tanti profectò juuenis damno conſtitit, nullum eſſe eundem ac diuturnum & præcocem fructum: plerumque etiam magnam indolem virtutis, priuſquàm Reip. præeſſe poſſit, extingui. Tunc ſanè filo pependit fœderatorum felicitas, aut labes pro certo non defutura, niſi præmatura mors juuenem Orbe toto ampliorem, anno ætatis vix xxv. decurſo abſtuliſſet. Adeò ille adoleſcentulus grauiſſimis bellis animum & corpus indefeſſum applicuerat.

****

CAPVT VNDECIMVM.

Bellum Nauarricum primum.

A. C. 1513. *Guich. Ferro. Bella. Maria. l. 30.* HIs temporibus viſa eſt omnis propè Europa in Francis armata. Maximorum Regum ac populorum in nos tantò infeſtior conjuratio videbatur, quòd Pontificis authoritate & odijs firmata, in eam gentem ferox aſſurgebat, quæ à Pontificum Romanorum jugulis & ceruicibus, Barbarorum Principum nefarios enſes diſtrictoſque remouerat. Maximilianus Cæſar, Ferdinandus Hiſpaniæ, Henricus VIII. Angliæ Reges, Veneti Heluetijque, pars ſociorum haud vltima, Galliam vno vndique tempore hinc atque illinc, vt non ſuffecturam ad omnia, ex compacto, irruentes aggreſſi

aggreſſi ſunt. Terror ingens ex tot ſimul, tantorumque populorum conjuratione conflatus, omnium animos inuaſerat. Eo bello Francia olim cum ſingulis gentium, nunc aceruatim, tamen ſic quoque par omnibus, vires ſuas experta eſt. Diuerſis eam bellis inuaſuri hoſtes, ac funeſtâ populatione direpturi erant, niſi à prudentiſſimo Rege obuiam itum foret. Hiſpanus, comparatis ingentibus copijs, cùm aliò belli molem vertere ſe velle affingeret, ductu Friderici Toletani Nauarram aggreſſus, Ioannem Albretum II. Regem, quòd Franco adhæſiſſet, à ſummo Pont. diris deuotum, Regno exuit, Pompeiopoli, Regni principe ciuitate, deditione captâ. Terruit Aquitaniam ea hoſtium felicitas, creuitque metus occupato D. Ioannis Fano, eiuſque arce munitiſſimâ, ad radices montis ſitâ. Baiona ex finitimorum naufragio tempeſtatem proximam reformidat. Sed Ludouicus, habito delectu ex Germanis, Rhœtis & Heluetijs, euocatis veteranis, qui in præſidijs erant, Franciſcum Valeſium generum ſuum hoſti opponit. Is rebus quantumuis arduis major, Pompeiopolim recipere, & Ioannem in Regnum reſtituere conatus eſt. Itaque comparatis ad oppugnationem vrbis neceſſarijs rebus, caſtriſque poſitis, tormentorum impetu mœnia quati cœpta, tantâ vi, vt dejectis muris multi hoſtium, ruinâ obruerentur. Admotis ſcalis irrumpunt Franci in vrbem: ſed malè ab oppidanis excepti, qui pro nudatâ mœnibus patriâ Saguntinorum more corpora obiiciebant, ceſsêre. Cúmque opinione major, difficiliórque in dies expugnatio videretur, penè aſtu interceptoValeſio,

Ludouicus XII. Francorum Rex.

Ludouicus XII. Francorum Rex. re infectâ, regius exercitus obſidionem ſoluīt. Quis neget eximiam quoque gloriam ſæpiùs fortunæ, quàm virtutis eſſe beneficium; *Quippe illa ibi tunc deficere viſa eſt, vbi virtus ſupererat, quæ in bellicis rebus, quicquid eſt proſperè geſtum, id penè omne ducit ſuum.* Sub id tempus, Iulius II. Pontifex Rom. Francorum immortalis hoſtis, cùm eius gentis perniciem, quibus poterat modis ac viribus, moliretur, fato functus eſt. Heluetij Maximilianum Sfortiam Mediolanum reduxêre.

****

CAPVT DVODECIMVM.

Bellum Anglicum 8. nauale.

A. C. 1513. *F. Belcar. Ferr. Polyd. Virg.* PVdebat Anglum, nobilem populum, ſublatâ Normaniâ, ereptâ Aquitaniâ, totâ continenti, Caleto dempto, arceri, & ſuam in inſulam, velut in exilium, pulſum relegari. Itaque Henricus VIII. Rex, inſtructâ claſſe, oram Armoricæ maritimam populatur, interiora Regni ſubiturus, ſi aditus patuiſſet. Occurrit Anglicæ, claſſis Gallica, numero inferior, & ad tantum certamen imparata. Heruæus præerat; is quanquam impar, pugnam ſtrenuè init: hoſtium aliquot naues mergit, alias in fugam emiſſis machinis grauioribus vertit, nonnullæ incenſæ ſunt: quo igne ipſa Prætoria Anglorum, cum Galliæ Cordigerâ, vt vocabant, arſit. Anglus ita exceptus, omiſsâ Armoricæ populatione, ad ſuos cùm ſe reciperet, ad Briuatem portum, Breſtum vocant, Aquitaniæ claſſi occurrit. Citiſſimo

curſu Regnum repetebat, cùm auſis fugientem inſequi Gallis, diſtractis fortè tempeſtate nauibus, ereptus eſt. *Ludouic. XII. Franc. Rex.*

****

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

Bellum Heluetium primum.

AGitabat Ludouicus conſilia, quibus artibus Mediolanenſem Principatum nobiliſſimum reciperet: nam vt prædiximus, Maximilianus, Ludouici Sfortiæ filius, Heluetiorum ope in paternam ditionem reſtitutus fuerat. Itaque collectis vndique copijs, Tremolium Triuultiumque clariſſimos Duces præfecit. Quo tempore, per Adurmos expulſis Fregoſis, Genua libertatis ſuæ præ cæteris Italiæ ciuitatibus appetens, Gallis reſtituta; moxque vt ſunt incertæ rerum vices, recepto Octauiano, Fregoſa eiſdem erepta eſt. Franci interim Nouariam perueniunt, cepiſſentque, niſi ad præſidium vrbis, nouus à Sfortiâ Heluetiorum delectus ſubmiſſus foret. Hi ſuis adjuncti, Gallorum paucitate exploratâ, in caſtra de improuiſo irrumpunt, à Gallis primùm in fugam conjecti, nam equitatu longè præualebant; ſed reſtaurato virtute peditum conflictu, poſt anceps diu prælium ab effuſis vndique Heluetijs Galli profligati ſunt, impedimentis direptis, non amiſſis aliquot bellicis tormentis, quæ victores cedentibus extorſere. Ante illam cladem diebus ejectis Sfortianis, Mediolanum Francis conciliauerat Sacramorus; verùm eâ ſtrage noſtrorum territi, vt *eò facilè inclinant hominum animi, quò ſe fortuna conuerterit*, ſecuti victoriam

A. C. 1513. P. Iouius. Guichard. Ferro. Bemb. Belcar.

Ludouicus XII. Francorum Rex. A. C. 1513.

ciues Sfortiam iterùm reuocant. Nouariani rurſus tentare ſtatuerat Tremolius ; jamque eductis in aciem cohortibus itineri ſe accingebat, cùm ob Heluetiorum in Burgundiâ tumultum, regijs literis in Galliam reuocatus conſilio abſtinuit. Quippe qui melioribus ac præſtantioribus parere, ſine vllâ turpitudinis notâ, ſalutare ac decorum putabat, majorem obſequendi quàm victoriæ gloriam arbitratus. Cæterùm omnia ſibi Mediolano recipiendo faciliora Rex Ludouicus, adjunctis Heluetijs, exiſtimabat, quaſi in vnâ gente tantum momenti eſſet, vt maximi Imperij ſubuerſi & rurſum recepti author eſſet ;& vnde ſtetiſſet, eò ſe victoria transferret : fieretque cum eä mira quædam fortunæ inclinatio : jamque illi acceptâ pecuniâ Franco militabant, cùm Maximiliani Cæſaris induſtriâ, & Sfortiæ promiſſis ingentibus, ſummi inſuper Pontificis authoritate perſuaſi, ſpem omnem auxilij Francis præciderunt. Igitur ſtipendio aliunde conducti, & ad bellum vltrò Regi inferendum ſollicitati, Burgundiam infeſtis armis adoriuntur, Tremolius regionis Prorex, locum munitiſſimum Oxonam commeatu, velut in moram belli longioris, machiniſque bellicis inſtruit. Inde Diuionem vrbem Burgundiæ nobiliſſimam ac primariam profectus, quò munitior eſſet aduersùs externam vim, oppidi mœnia, quà erant conuulſa aut diſrupta, refici diligenter ; aut cætera, quæ vſui erant, comparari oportere exiſtimauit. Heluetij rati, euerſo gentis capite, cætera faciliora ſibi fore, copias quamprimùm vrbi admouent. Mœniaque aſſiduè machinis ingenti fragore ac terrore exploſis, quatefaciunt. Neque ſegnior

oppidi propugnatio, namque emiſsâ ex vrbe telorum nube, hoſtes maximâ ſtrage ſummoti ſunt. Tremolius diruta mœnia vallo aggeribuſque ſecundò circummuniit: nouis militibus ad vrbis defenſionem receptis, ac pro nudatâ mœnibus patriâ corpora ſua oppidanis alacriter opponentibus, ſicque libertatem, patriam, parentes, liberos, fortunaſque ſuas, armis tegentibus; difficiliorem vrbis expugnationem Heluetijs reddidit; incenſis etiam ſuburbijs, ne illis velut præſidijs vterentur. Auſus inſuper cum aliquot expeditis equitibus erumpere, captos Heluetiorum aliquot nobiles, & in vrbem abductos, remiſsâ mercede, ac militari pretio condonato (quæ res illi magnam & gratiam,& authoritatem apud eas gentes conciliauit) ad ſuos redire voluit: ratus, vt erat, eâ liberalitate hoſtem vinci poſſe, qui viribus non niſi difficulter potuiſſet: ad hæc captiuos, ſi placet reddere, honeſtiùs dono dari, quàm pretio remitti. Nec hominem gentilitiæ indolis gnarum ſpes decepit: nam per eoſdem, qui cognitâ Francorum virtute, cognouerant etiam libertatem, agi cœptum eſt de Heluetiorum animis armiſque Franco Regi conciliandis. Vnica pro ſtipendiis, quæ debebantur, controuerſia. hanc facilè Tremolius, dato in obſidem Maſerio nepote, donec à Rege cum fide perſoluerentur, diremit; bellumque cum his ſolutione pecuniæ, non armis, finitum eſt. Sic magni Ducis prudentiâ & induſtriâ, liberatâ hoſtibus acerrimis Burgundiâ, inuictam gentem ex inimicâ infensâque amicam & beneuolam reddidit conciliatrix animorum liberalitas. *Adeò conſilio pugnare quàm impetu tutius eſt.*

Ludouicus XII. Francorum Rex.

Tac. 1. hiſt. *Quippe omne conſilijs robur, & ſine quibus, quamuis egregia, inualida ſunt.*

*********** ******* ****************

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

Bellum Anglicum nonum.

Ludouicus XII. Francorum Rex.

HENRICVS Octauus, Angliæ Rex, Heluetijs Burgundiam ita, vt dictum eſt, infeſtantibus, acceptas nuper à Francis maritimo prælio injurias vindicaturus bello aliquo inſigni & clade, in Galliam valido ſubnixus exercitu tranſmiſit. Equitum millia VI. peditum ampliùs XL. in armis habuiſſe dicitur. Caleto igitur egreſſus, Flandriæ inſuper Nobilitate ad arma vocatâ, latè Gallorum agros populatur. Contraxit & Rex copias, quibus Franciſcum Longueuillanum, Valeſiumque, ſpectatos bello Duces, præfecit. Angli Taruannam, Morinorum vrbem, obſident, vrgentque. Præſidio quidem militari tuta ab hoſtibus erat, ſed commeatûs, atque annônæ inopiâ laborabat. Delecti ex toto Francorum exercitu fortiſſimi quique, commeatum ſtrenuè intulerunt, hoſti ignauiam ferociter obiicientes. Verùm haud par fuit reditûs fiducia; experti ſunt *nihil in hoſte tutò deſpici, cum negligentiâ plerumque noſtrâ fieri valentiorem.* (Curt. l. 6.) Abire illi cum gloriâ poterant, ſi vnquam temeritas felix inueniret modum. Ecce enim quaſi in amœno equitarent, poſitis armis, ac bellatoribus equis remiſſis, mannis inſidentes, circumuenti vndique ab hoſte ita profligati ſunt, vt velut panico terrore perculſi huc illuc diſpalati errarent. Pugnâ inde CALCARIS dicta, quòd ſolis fidentes calcaribus,

haſtis abjectis Franci ignauiſſimè fugerent. *Ludo-*
Sed ad fugam non ſuffecerunt equi; itaque *uicus*
Longueuillonus Dux, Palicius, Bayardus, & *XII.*
Buſſias, clariſſimi Equites, captiui in Angliam *Fran-*
abducuntur. Dedita illicò Taruanna, ac oppi- *corum*
danis aliò migrare juſſis, exciſa præter pactum *Rex.*
fuit. Inde Tornacum ab Anglis receptum A. C.
expilatumque eſt. His rebus geſtis, Angli 1514.
ouantes in Patriam rediêre; quaſi victo Orbe A. C.
à ſuis excepti ſunt, famam ingentem in re 1515.
tenuiſſimâ, (vt mos eſt genti) aucupantes. Pax deinde & adfinitas nuptijs inita ac firmata eſt, Ducis Longueuillani captiui operâ, ſed mox Ludouici Regis obitu excepta. Is eâ moderatione annos XVII. Francis imperauit, vt *integri Principis ac Patris Patriæ, populique ſui*, agnomen adeptus ſit. Georgij Amboſij, Rothomagenſis Antiſtitis, & Cardinalis operâ præcipuè vſus, negotijs ingentibus & arduis ſe expediuit. O ſæculum felix hoc Rege, & tam excellenti viro Regis adjutore! Nullis negotijs, aut belli neceſſitatibus, quæ in Italiâ plurima obtigerunt, adduci Rex potuit, vt Tributa ſuis augeret ciuibus, etiam intra Regni fines à vicinis bello laceſſitus. *O Regem optimum, ô Patrem Patriæ, ô Paſtorem populi! cujus eſt tondere, non deglubere.* Oderat ille cum Alexandro hortulanum, qui ab radice olera exſcinderet. Diuerſis etiam cladibus affectus; Italiâ amiſsâ, Nauarrus Regno pulſus ab Hiſpano, non alio jure, quàm quod ei vtile ac commodum eſſet, Galli ad Nouariam & Morinorum vrbem fuſi, Genua erepta, vires eius frangere non potuêre tot aduerſa. Ludouico XII. ſucceſſit FRANCISCVS VALESIVS, magni animi & corporis

dotibus, quas ſecum ipſa certans natura congeſſerat, nec initio tantùm Regni, ſed continuo temporis ſucceſſu admodùm inſignis; imò etiam cladibus: quemque non tam felicem ſecunda, quàm aduerſa Magnum probarunt feceruntque.

****

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

Bellum Mediolanenſe ſecundum.

FRANCISCVS I. FRANCORVM REX. *Paul. Iou. l.* 15. *Ferro. Guicciard. l.* 12. *Fr. Belgar. Parad.* A. C. 1516. *Maria. l.* 30. *c.* 26.

FRANCICA dignitate & nomine indignum cum Heluetijs fœdus à Ludouico ſocero percuſſum reputans FRANCISCVS I. ac certior inſuper factus, Heluetios Delphinatum fines incurſionibus vexare: copijs ingentibus inſtructus, equitatu imprimis ornatiſſimo, ſolo terrore nominis ac virtutis hoſtes exêgit. Sed Mediolani armis repetendi cupiditate ardebat Rex: quare ægrè tranſmiſſis tormentis bellicis, Alpes incredibili celeritate ſuperauit. Maximilianus Sfortia haud ignarus, quanta ſibi impenderet tempeſtas, inito cum Maximiliano Cæſare, ac Leone X. ſummo Pontifice, fœdere, Heluetiorum copias numeroſiſſimas, operâ Sedunenſis Cardinalis conductas, Francis opponit. Miſſus à S. Pont. in Sfortiæ ſubſidium cum expeditis M.D. Equitibus Proſper Columna Romanus, qui viſis priùs quàm auditis Gallis, à Palicio & Hunbercutio, Ducibus egregijs, apud Villam Francam captus, & in Galliam abductus eſt, deletis ad internecionem, aut captis ſuis. Odethus Lautrechius, magni nominis Dux, Aquitaniæ Præfectus, Nouariam capit, Petri Nauarri induſtriâ, Heluetijs penè Regi conciliatis: ſed Sfortia

pactus majores pecunias, gentem mercenariam, majora offerentibus ſe addicentem, facilè ad bellum Francis inferendum impellit. Vænales manus, ibi fas, vbi merces major, ex diuerſo fidem exuentes, reputabant. Erant fœderatis Heluetiorum xxv. Hiſpanorum, Germanorum, Italorumque x. millia. Francorum copiæ numero quidem impares, ſed bellicis tormentis abundabant. Ad Marignanum, quatuor ferè à Mediolano milliaribus diſſitum oppidulum, caſtra promouit Franciſcus, primariâ gentis vrbe captâ, cætera prona fore ratus. Tanta arrogantibus animis virtutis, ac victoriæ fiducia inerat, vt potentiſſimi Regis validiſſimas copias feroces deſpicerent. Verùm (vt *frequentiſſimum eſt initiùm calamitatis ſecuritas, celeriùſque nemo opprimitur, quàm qui nihil timent*) atrociſſimi prælij euentu, barbaræ incultæque virtutis homines intellexêre, quantùm Equites Galli generoſitate excellerent. Fiduciâ in ſollicitudinem versâ, vbi primâ pugnæ aggreſſione turbari incepêre, trepidare, nutare, ac fugam cogitare: niſi Germanis peditibus, Lanskenetios vocant, ab prælio recedentibus, hoſtium animus paululùm rediiſſet, noſtris penè excidiſſet. Sed Caroli Borbonij Equitum Magiſtri (is primam aciem ducebat) virtute nihil turbatum eſt. Pugna igitur vtrinque atrox committitur. Fatigati Heluetij impetu tormentorum obterebantur: in ea facto globo irruunt, ſed acriùs diſploſa, in ſubeuntes munimenta Heluetios fecêre latè ſtragem. Rex inter primos Duces bellum acerrimè ciebat: dumque vehementiùs hoſti fugienti inſtat, penè haſtis aduerſariorum obrutus eſt. Hel-

Franciſcus I. Francorum Rex.

Vell. l. 2.

Franciſcus I. Francorum Rex.

uetijs nunc fugam capeſſere, nunc redintegratâ pugnâ redire: tantâ vtriuſque gentis pertinaciâ, & vincendi rabie pugnatum, vt ad mediam fere noctem prælium traheretur, incertâ victoriâ, niſi quòd Heluetij viciſſe non crederent. Franciſcus ad primam aciem prouectus, in armis noctem egit, vt inuicto animo, ſic indefeſſo corpore, ne detractâ quidem galeâ, aut ſomno capto, aut guſtato per 27. horas cibo. Vbi illuxit, incondito clamore & pari vtrinque ferociâ, inuictæ gentes iterùm concurrunt. Franciſcus paratis in defeſſorum ſubſidia (vt erat rei militaris peritiſſimus, nec tam manu quàm conſilio præſtans) Equitum alis, quò vis hoſtium major incumberet, eò admiſſo equo properare; nec Regis magis quàm ſtrenui militis munia exequi. Nuſquam ancipiti magis belli euentu dimicatum eſt. Incertum diu, vtri parti victoriam Fortuna, quæ in bellicis rebus maximam partem quaſi ſuo jure ſibi vendicat, aſſignaret. Tandem immiſſus ab Rege equitatus omnia, præter hoſtium opinionem, vt *ſubita conterrent hoſtes, vſitata vileſcunt*, tantâ vi Heluetios ex improuiſo adoritur, vt jam dubia non eſſet, fugam facientibus hoſtibus, victoria. Tum illi fuſi ac cæſi magnâ ſtrage; equis huc illuc volitantibus dejecti protritique, abeunte in Germaniam Sedunenſi Cardinale, tanti belli authore & concitatore. Eâ victoriâ cæſis xv. Heluetiorum millibus, Mediolanenſes conſternati animo, ne quid deterius ab irato victore paterentur, ciuitatis deditionem repentè faciunt. Arx poſt xxx. oppugnationis diem à Sfortiâ reddita, tota denique Inſubria denuò ſubacta eſt. Fœdus initum cum Heluetijs eâ

Veg. l. 3. c. 17.

ſege, vt certâ pecuniæ pactione, quæ ſingulis annis penſitaretur, Francis militarent. Rex inſuper Bononiæ cum Leone X. conciliatur. Abrogatâ Sanctione (vt vocant) Pragmaticâ; ſacri in Galliâ Ordinis magno gemitu, Flaminum creandorum poteſtas Regi, cæteraque victori & armato facilè conceſſa ſunt. *Franciſc. I. Francorum Rex.*

****

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

Tumultus Mediolanenſis.

FRANCISCVS, relicto Inſubribus Prorege Carolo Borbonio, Equitum Magiſtro, victor in Galliam reuerſus eſt. At Maximilianus Cæſar ſiue ſponte, ſiue Henrico VIII. Angliæ Rege eò impellente, adjuncto etiam partibus Sforziâ, bellum Mediolano inferre ſtatuit. Ad eum ingentes ex Germanis copiæ confluxerunt. Maturè facto erat opus, ne Borbonio majores illico mitterentur è Galliâ copiæ. Itaque rei fortiter gerendæ auidus, magnis itineribus, penè improuiſus Mediolanenſis Principatus fines ingreditur. Terruiſſet Francos repentè orta belli tempeſtas, ſi alio quàm Borbonio Duce militandum in Cæſarem foret. Is, donec fœderati Heluetij adfuiſſent, ne rerum ſummam cum tantulis potiſſimùm copijs, quibus ſuccinctus erat, fortunæ, nullâ præſertim cogente re, committeret, ab amne Abduâ Mediolanum ſe recepit. Cæſar elatus ſpe victoriæ, vrbiſque potiundæ, in quâ turbatum iri, ſi ad vrbis conſpectum ſigna fuiſſent, fruſtra ſperauerat, magna ſibi pollicebatur; ſed Heluetiorum *A. C. 1517. P. Iou. Guich. Ferro. Belca.*

Fran- ciſc. I. Francorum Rex. aduentu, ouantis jam, ac propè triumphantis ſuperbiam Borbonius citò compeſcuit. Itaque eluſus, ne vndique Equitatu Gallico premeretur, fruſtratis militibus noctu diffugiens, in Germaniam ignominiâ aſperſus, ſe proripuit, fugæ turpiſſimæ prætextum obtendens, quaſi mortuo Ladiſlao Rege in Hungariam vocaretur. Borbonius extremum Cæſarianorum agmen carpens, impeditos, tardiúſque properantes oppreſſit. Adfuerunt Francis hac in expeditione Veneti: itaque ne viciſſim officio deeſſe viderentur Galli, Brixiæ, Veronæque recipiendis mutuam operam ſtrenuè Duce Lautrechio nauarunt. Hoc tempore, ſacræ in Turcas expeditionis occaſione, Lutherus in S. Pontificem detonare incêpit: & quaſi monſtrum terra, quæ genuerat, deteſtaretur, negatis fructibus ſuis ſterilis, validam per Germa- *A. C. 1518. Till. Chro.* niam omnem famem intulit. Henricus Franciſci alter filius eo anno apud Sangermanum naſcitur, ibidemque fonte ſacro aſpergitur.

*********** ********* ****************

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

Bellum Nauarricum ſecundum.

A. C. 1519. Guich. Ferro. Parad. Belcar. SEquentibus bellis totos ferè XL. annos Franciſco Galliarum, & Carolo Hiſpaniarum Regibus, mutuâ æmulatione, atque inde odio immortali accenſis, Chriſtianorum Reſp. diuerſo vtriuſque affectu diſtracta, præter alia bene multa cladium exempla, experta eſt imprimis, *duas res pacem & amicitias confundere, metum, & inuidiam: idque demum fieri,* *Dion. l. 29.* *cùm vel de gloriâ, vel de potentiâ certamen*

initur. Leo X. Summus Pont. pacem inter Reges in quinquennium compoſuerat ; ſed Imperatoris Maximiliani exceſſu , Franciæ Hiſpaniæque Regibus eam dignitatem anxiè ambientibus citò diſſoluta eſt. Carolus Francofurti Imperator, ſupplantato callidè æmulo, deſignatus , rebus feliciter compoſitis ferox , quod fœdus non voluntas , ſed neceſſitas expreſſerat , apertè violans , belli conſilia in Franciſcum agitare cœpit. Is ademptum Majoribus ſuis Burgundiæ Ducatum querebatur, Principatum Mediolanenſem , Cæſarum (vt dictitabat) patrimonium occupari : Rex pecuniæ Neapolitanæ prædes , prout ex fœdere quondam conuenerat, poſtulabat. His alijſque eiuſmodi initijs excitata primùm odia : inde exarſerunt vtrinque minæ , ac verborum contumeliæ , eruperuntque ea , nefas ! bella, quæ Orbem Chriſtianum grauiſſimis damnis ac malis immerſerunt. Nam eo tempore laborantibus inteſtinis odijs ac bellis , Regibus ac Principibus Chriſtianis , Alba-Græca, ciuitas Hungariæ nobiliſſima , Chriſtianorum propugnaculum munitiſſimum , à Turcis expugnata eſt. Rhodos inſula clariſſima à Solymanno Turcarum Imperatore poſt longam obſidionem deditione capitur. Hungaria vaſtata igne & ferro , Buda direpta , Ludouico Rege cum exercitu profligato ac cæſo : Vienna obſeſſa , aliaque id genus publica detrimenta percepta ſunt , duorum vitio Principum. Franciſcus quia ſaluis cum Cæſare fœderibus , Henrico Nauarræ Regi adeſſe in recuperando Regno poterat, flagrante apud Hiſpanos ſeditione , Andream Fuxium , alioſque ſpectatæ virtutis Duces cum præcipuo Fran-

Franciſc. I. Francorum Rex.

A. C. 1520.

A. C. 1521.

A. C. 1523.

A. C. 1526.

Franciſc. I. Francorum Rex.

Tac. hiſt. 1.

cicæ iuuentutis robore eò mittit. Antequàm Cæſar contractis copijs impetum ſiſteret, *quia conuerſis ad ciuile bellum animis, externa ſine curâ habebantur*, Pompeiopolim fruſtra nuper tantatam, egregiâ oppidanorum nobiliúmque operâ vſus recipit; ac breui totâ penè Nauarrâ potitus eſt. Hiſpani, poſitis inimicitijs, quibus Equeſtris Ordo in plebem exarſerat, iras ciuiles in hoſtem publicum vertunt. Iunctis animis armiſque ad Francos, quippe qui vlteriùs progreſſi, totam Hiſpaniam terruetant, ſuis (vt aiunt) focis ac tectis exigendos, tanquam ad commune incendium extinguendum vndique concurrunt, ſingularum vrbium pericula mutuis viribus propulſaturi. Ad Noyum, vicum ignobilem, pugnatum; clade inſigni fuſi fugatique Franci. Amiſſum celeriùs quàm recuperatum fuerat Nauarræ Regnum: mox capto Fonte Arabico, munitiſſimâ gentis vrbe, ſuperior deleta clades aut reparata foret quadammodo, niſi ſtatim proditione Petri Nauarruli, Hiſpani eandem recuperaſſent. Interjectis aliquot menſibus, quaſi vicem Gallis Hiſpani reddituri, duce Arauſio Principe, Aquitaniæ fines haud meliori ſucceſſu adoriuntur. Arauſius actuariâ naue in Italiam vectus, ab Andreâ Doriâ tum partium Francicarum (nam breui ad Hiſpanos vir Genuenſis deficiet) captus, & in Galliam reductus eſt. (Hic mihi neceſſariò monendus lector; diuerſis ac diſtinctis bellis, eorumque temporibus, velut permixtis, Hiſtoriæ ac rerum ipſarum ordinem perturbari nonnunquam: id verò viſum eſt, cùm ad confuſæ & permixtæ narrationis perſpicuitatem, tum ad rerum, quæ explicantur, facilita-

cem, quaſi neceſſarium: ne ſcilicet velut deſultorijs equis, in hæc atque alia bella temerè tranſeuntes, in diuerſa intentos animos, ſi omnia ſuis locis ac temporibus redderemus, hinc inde diſtraheremus.) *Franciſc. I. Franc. Rex.*

****

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

Bellum Flandricum ſeptimum.

AB Aquitaniâ ſeſe in Belgium belli adhuc naſcentis turbo, majori fragore, quàm partium damno inflexit. Cæſar copijs præfecerat Henricum Nanſoum. Is Moſone ad Moſam vrbe per deditionem ab homine ignauo captâ, Maſerias expugnare ſtatuit. Ea vrbs Moſâ amne vndique alluitur, niſi quà Arduennas reſpicit: nam eâ parte à terrâ aditum habet. Caſtris poſitis cùm vrbem acriter defendi ab Annâ Mommorantio & Bayardo, fortiſſimis Ducibus, perſpexit, poſt XL. oppugnationis diem, ſeditione à Germanis ortâ, & Francorum aduentu territus, ſoluit obſidionem; Moſone mox à noſtris receptâ, cum aliquot oppidis expugnatis, terrentur viciſſim qui terruerant. Franciſcus auidus pugnæ, Schaldim, clariſſimum Belgicæ amnem, traiicit. Cæſarémque diu expectauit fruſtra: nam is citato curſu Valentianas ſe proripuit, vt eius oppidi mœnibus, qui ſuâ virtute tutus eſſe non poterat, tegeretur. Per id ferè tempus Hiſdinum in Morinis à Borbonio nondum transfugâ vi expugnatum eſt, magnâ Cæſarianorum ſtrage; arx tormentis bellicis per aliquot dies concuſſa deditione capitur. Tornacum viciſſim ab hoſte captum, cùm Rex *Guichi. Ferro. Bellay. Parad. Belc.*

Francisc. I. Francorum Rex.

ingenti tunc aquarum eluuie interclusus, copias auxiliares & commeatum inducere in oppidum non poſſet. Sic mutuæ viciſſim vrbium quaſſationes parem penè vtriuſque gentis fortunam fecêre. Infamia tamen penes hoſtem fuit, quem non ſua virtus, ſed *fuga omni clade turpior, ac indigna Duce*, Francorum manibus ereptum ſeruauerat. Inde Principum diſcordiam, ac populorum arma in Belgio aliquot velitationes magis quàm pugnæ exercuerunt, nullâ re memorabili geſtâ. Quo tempore vt bellis externis turbæ domeſticæ miſcerentur; Latrones militari more incedentes, & omnia longè latéque diripientes, Duce quodam Macloueo, qui ſe Regem Guillotum dictitabat, apud Petracorios vincuntur & capiuntur. Horum Rex, truncatis priùs manibus, Pariſiis ſupplicio capitis afficitur, reliquo cadauere in quatuor partes diuulſo.

A. C. 1523.

****

CAPVT DECIMVM NONVM.

Bellum Mediolanenſe tertium.

Guicciard. Gul. Capel. Ferron.

SVperioribus bellis, quaſi præluderent, vires experti ſuas Franciſcus Rex, & Carolus Cæſar, arma ſua in Italiam, communem certantium Regum velut arenam, transferunt. Nam leuiora inter illos hactenùs fuêre diſcrimina: nec vſquam ad vniuerſæ rei dimicationem ventum: ſed ad ſingulas prouincias oppidaque circumferendo arma ſua, Martem ſollicitauerant veriùs, quàm commiſerant; vnum certamen, ex quo cætera pendebant, intuente ac feſtinante Fortunâ; vterque Rex paruo

paruo rei diſcrimine, ſummæ experiebatur euentum. Orto primùm inter vtriuſque legatos diſſidio; mox Franciſco agmen ducente, bellum improſperè geſtum, ſingulari Chriſtianorum damno: namque, vt jam prædiximus, à Solymanno capta Rhodos, cui ſeruandæ à publico Religionis hoſte meliùs militaſſent Reges. Nunquam majoribus odijs animiſque, neque acrioribus Ducibus, tantiſque copijs decertatum: totum terrarum Orbem facilè ſubacturis, ſi contra Barbaros ducerentur. Pugnatum eſt ingenti contentione, ſed victi ad extremum Franci; Italiamque Francorum eſſe ſepulcretum noſtræ clades confirmarunt. Sed defuerunt præuia Franciciæ cladis ſigna: nam Mediolani arx fulmine de Cœlo tacta corruit. Inito igitur Leonem inter Pontificem & Carolum Cæſarem fœdere, Parma totis vtriuſque viribus obſeſſa eſt à Federico Mantuano Principe, qui aureum D. Michaëlis Torquem Franciſco Regi remiſerat; Proſpero Columnâ Ferdinando Daualo, Piſcariæ Marchione, fœderatarum partium Ducibus, parum felici exitu: nam ad eam tuendam Leſcunus à Lautrechio Mediolani Rectore præmiſſus cum expeditâ Equitum manu, pari vigilantiâ incubuit. Fuit illa prima Francorum, ſed non longi temporis felicitas: nam breui fortuna reflauit. Nihil adeò vires Francorum debilitauit, quàm Heluetiorum ab Rege defectio: hos Medicæi & Sedunenſis Cardinalium induſtria à Francis disjunxerat; prodentibus etiam noſtrorum conſilia Venetis: quò faciliùs hoſtes breui Mediolano mutatis oppidanorum animis potiti ſunt. Sequutæ fortunam multæ ciuitates,

Franciſc. I. Francorum Rex.

A. C. 1521.

Franciſc. I. Francorum Rex. A. C. 1522.

Lautrechio ad Venetos dilapſo, Alexandria, Ticinum, Parma, Cremonaque. Quæ fruſtra deinceps á Francis oppugnatæ ſunt: fuſis inſuper ad Picocham, caſtrum ignobile, noſtrorum copijs. Rex auditâ ſuorum in Italiâ clade nihil motus, exactis Galliâ nuper Angiis, Cæſaris fœderatis, Carolum Borbonium cum aliquot nobilibus ad Cæſarem tranſiiſſe vehementer doluit. Is (vt ſunt procliues hominum ad diſſidia voluntates) velut pœniteret eius fidei ac virtutis, quam bellis ſuperioribus præſtiterat Regi; præfracti vir animi, perire quàm parêre mâlens, *vt eſt animus violentus obſequij ignarus*, ſubitò paruus ac præceps è Galliâ frendens diſceſſit: à Carolo Quinto ita benignè ac liberaliter exceptus eſt, benigniúſque in dies habitus, quò major ira in ſuos eminebat, crebræque nunc querelæ, nunc minæ percipiebantur. Itaque ſumma Hiſpanici exercitûs ei protinùs commiſſa eſt. Hoc inſtructus, rerum maritimarum Præfectum Boniuetum à Rege in Italiam præmiſſum profligauit. Digna immortalitate Baiardi, Equitis clariſſimi Delphinatis (cui Boniuetus primo conflictus ardore, plumbo ictus, ſummum copiarum imperium ferò tranſtulerat) vox memoratur: hic moriturus, cùm Borbonius miſereri ſe tanti Equitis, quem lethaliter ictum aduerterat, dixiſſet; minimè (inquit) omnium: ſed tui te pudeat, perfuga, quem in Regem tuum, in communem patriam armatum, fidei quondam datæ immemorem, Ciues horrent, ipſi hoſtes tacitè deteſtantur. Inde Maſſiliam oppugnatum contendit Borbonius; ſed re infectâ diſcedere cum Piſcario poſt XL. obſidionis diem coactus eſt. Reuerſus

Tacit.

A. C. 1523.

in Italiam, reliqua partium Gallicarum in *Fran-*
Mediolanenſi agro oppida, ad defectionem *ciſc. I.*
compulit. Rex, appetente jam hyeme, fruſtrà *Fran-*
ſuadentibus multis, vt per legatos tantum *corum*
bellum gereret: ſemetipſum ad ea ſeruaret, *Rex.*
quæ magnitudinem ſuam caperent, eos aut *A. C.*
cum gloriâ eius perdomituros Italiam om- 1524.
nem; aut ſi aliter euentus ferat, ſine eiuſdem infamiâ hoſtibus ceſſuros. Nihil motus, quaſi ſtatus Imperij, aut ſalus prouinciarum in diſcrimine verteretur, ire ſe, & regiam majeſtatem opponere hoſtibus debere reſpondit: minora bella, minoribus Ducibus deleganda. Haud dubiè potentior author præſens futurus ſuis copijs impigrè bellum capeſſendi, quod ægrè per Præfectos ſuos moliebatur. Itaque probato Boniueti conſilio, Alpes tranſgreſſus, diffugiente Carolo Lanoïo, Neapolitanorum Prorege, Mediolanum repentè occupat, Cæſarianis partim Ticinum, partim Laudem Pompeij compulſis; quos ſi turbatos (vt par erat) ac fugientes eſſet inſequutus, fuiſſet eâ die bello finis impoſitus, cum nominis Francici gloriâ, non Francorum ſtrage, ac tanti Regis captiuitate, quæ mox ſequuta eſt, redemptus. Igitur quaſi ſuo fato obſecutus, relicto Mediolani Tremolio, cum præſidijs, Ticinum infeliciter oppugnat. Ioannem Stuardum Scotum, Albaniæ Ducem, cum x. peditum millibus, ac M. ferè Equitibus, Neapolim; tum Michaëlem Antonium, Salutianorum Principem, cum aliquot expeditis cohortibus in Genuenſes mittit. Ita ſparſæ Gallorum vires, quas coïre oportuerat, aduersùs tot hoſtes, ipſamque adeò fortunam. Sed profectò *ineluctabilis* *Vell.*
fatorum vis, cujuſcunque fortunam mutare con- *l. 2.*

Francisc. I. Francorum Rex.

ſtituit ; conſilia corrumpit. Tandem fato vrgente, factâque ex vrbe eruptione, inde vehementer vrgente cum recentibus è Germaniâ copijs Borbonio deſertore, exteris trepidantibus, quaſi fugiendi, non pugnandi ſocietatem iniiſſent, Rex, ſuffoſſo ſemel atque iterùm equo, certamen pedeſtre intrepidè, vbi Mars atrociſſimus erat, iniit ; vt nullum fortiſſimi militis officium omitteret, qui conſtantis nuper Ducis munere functus fuerat. Irruente demum turbâ Lanoïo, Neapolitano Proregi, diffiſus Borbonio, ob implacabile in ſe odium, ſui deditionem fecit. Sic tamen interritus, & par tantæ calamitati, vt nullo modò oris majeſtas deformaretur : perinde ac ſi victus de victoribus triumpharet. Tot taleſque Francicarum partium cæſos aut captos viros, non recipit enarrandos hic ſcripturæ modus. Fama eſt, Regem Borbonio ad ſe venienti, non tam captiuitatis ſuæ, quàm ſingularis in Magiſtro Equitum quondam ſuo perfidiæ pudore affectum, ita locutum ; egregiam verò laudem, Borboni, egregia ſpolia refers, tuis oppreſſis, victis, diſſipatis : illum ad hæc. Ego quidem, (ô Rex) ſi me nemo coëgiſſet ad ea molienda, libens abſtinuiſſem. Diu agitatum inter Proceres Hiſpanorum, quò primùm duceretur tutò cuſtodiendus. Tandem tranſuectus in Hiſpaniam, vbi contractâ ex nimio captiuitatis tædio ægritudine, vitæ periculum adiit : vnde mox recreatus, receptis, quas fortuna ſuadebat (cogente ſanè duriſſimo neceſſitatis telo) conditionibus, in Galliam aliquantò pòſt liber dimiſſus eſt : datis tamen anteà obſidibus liberis. Spes erat quieturos Principes, niſi Franciſci animum

Cæſaris ſeueritas exaſperaſſet. Quis credat, vllum populum, aut hominem in eâ conditione, cujus eum pœnireat, diutiùs, quàm neceſſe ſit, manſurum? adeò *odium certaminibus ortum vltra metum durat, & ne in victis quidem deponitur, neque antè inultum eſſe deſinit, quàm eſſe deſiit.* Franciſc. I. Francorum Rex. Vell. l. 1.

****

CAPVT VIGESIMVM.

Bellum Italicum ſecundum.

BEllum Italicum, capto altero Duce, Gallorumque viribus haud leuiter debilitatis, extinctum videbatur; ſed eo iniquiſſimis pactis libero, vehemenriùs exarſit. Itaque vt *extincta parum fideliter incendia majore flammâ reuiuiſcunt*; ita ille de integro Principum fœderatorum copijs, totâ denique Regni ſui mole, in Italiam rurſus Præfectorum ductu bellum tranſmiſit. Nec monuit Franciſcum Regem liberorum captiuitas: alia eſſe Patris officia, alia Patriæ jura, quæ non liberis tantùm, verùm etiam vitæ ipſi præponuntur. Cæſar priùs geri quàm parari bellum audiit. Tantâ celeritate inſtructo paratoque exercitu, Franci in armis fuerunt, vt quos venire non ſenſerant, videre ſe vix crederent Cæſariani. Carolus itaque, re inſperatâ, territus, Borbonium, egregium ſanè imperiorum ſuorum adminiſtrum, ac potentiæ ſtruendæ adjutorem, ex Hiſpaniâ in Italiam cum copijs dimittit: qui tentatâ Florentiâ, vrbe nobili ac copioſâ, cujus direptionem pro ſtipendio à biennio ferè militibus Germanis non perſoluto (namque illi modò ſeditionem inceptauerant A. C. 1526. Flor. l. 3. c. 5.

Franciſc. I. Francorum Rex.

direptâ eius ſuppellectile, vnde paulùm recreatus egens miles) deſtinauerat ; dum inter Primores pugnam ciens , ſcalâ muro fixâ Romam expugnaret , emiſsâ glande plumbeâ, dubium a ſuis, an ab hoſte , interficitur : triſti vitæ exitu , qui honeſtiùs pro patriâ occumbere potuerat. Hunc exitum fortuna eſſe voluit , corrupto eius animo in diem , quæ illi omnes belli ac pacis virtutes , vnius temeritate facti abſtulit : qui ſi (vt par erat) Regi militaſſet eximius bello vir , quantùm ille Franciſci I. ac ciuium ſuorum partes debilitauit ; tantùm Cæſaris fortunam depreſſiſſet.

A. C. 1527.

Caietæ ſepultus cum hac Epigraphe. *Aucto Imperio , Gallo victo , ſuperata Italiâ , Pontifice obſeſſo , captâ Româ , Carolus Borbonius in victoriâ caſus hic jacet.* Tantulo tempore, quo Hiſpanis ſe applicauerat , gentis faſtum adeò induerat. Debuit etiam ſepulchro apponi ; DESERTA PATRIA , PRODITO REGE. Arauſiacus Princeps , cui primæ à Borbonio partes , vidit cadentem. Is (vt P. Volumnium P. Valerio Coſ. cæſo feciſſe quondam ferunt) dato negotio ſuis , vt corpus Ducis pallio injecto obtegerent , ipſe in locum vicemque Borbonij prouolat. Præ ardore impetuque , tantæ rei ſenſus ad militem non peruênit : priùs vrbem cepit ac vicit , quàm ſe pugnare ſine Duce ſentiret. Roma igitur à Cæſarianis barbarum in morem diripitur. Nec parcitum flaminibus purpuratis , non virginibus Deo ſacris , non ipſi , nefas ! Pontifici : capitur , vincitur , circumducitur. Quantò clementior ac humanior Tottila , qui Româ potitus , libera ciuium corpora, inuiolatam mulierum pudicitiam eſſe juſſit ! Quid

animi fœderatis interim? Pontificis indigniſ *Fran-*
ſimâ captiuitate, & Româ fœdè direptâ vehe- *ciſc. I.*
menter accenſi, per Fecialem apertè bellum *Fran-*
indicunt faciuntque. Franciſcus etiam Rex *corum*
præfatus anteà *multò melius eſſe, multóque* *Rex.*
juſtius vnum pro multis, quàm pro vno multos *Dio-*
interire; Cæſarem, ſi ſanguinis impendio ſui *nic.*
bellum vellet dirimere, ad ſingulare certamen prouocauit. Eo rem eludente, miſſus cum exercitu Lautrechius in Pontificis ſubſidium. Hic Boſchum, Alexandriam, Genuam *A. C.*
mox ab Andreä Auriâ (qui à Rege ad Cæſa- *1528.*
rem defecerat) proditam, Liguriamque omnem recipit: Ticinumque tantä ſui laude expugnat, vt regiæ nuper cladis acceptam ſuperiori bello labem obliteraſſe ac deleuïſſe diceretur. Inde Regis imperio obſecutus, quanquam inuitus, Neapolitanam expeditionem aggreſſus eſt. Terrâ marique res feliciter ſatis primùm geſtæ: nam Melphis, proſtratis vi tormentorum mœnibus, capta direptaque, recepta Capua, Samnium totum, Calabriæ pars, Campaniaque ad Neapolim in Francorum poteſtatem ceſsêre: donec immodicis caloribus, Cœlique inclementiâ fatigati Galli, erepto viuis Lautrechio, graſſante in exercitu grauiſſimâ lue, Neapolitanam obſidionem deſerere coacti ſunt. *Francis enim æſtus* *Agath.*
valde eſt inimicus & grauis, neque libentes *l. 1.*
æſtate bellum gerunt. Brumæ verò tempore vegetantur, validioreſque fiunt, & tunc commodiſſimè labores ferunt. Nec feliciori ſucceſſu Francorum arma Genuam, Mediolanum, Ticinumque, recepta ab Hiſpanis oppida, tentarunt: vt tot aduerſis, ipſa Fortuna velle videretur, Italiæ Imperium è Gallorum ma-

Fran-ciſc. I. Fran-corum Rex. A. C. 1529. nibus vindicari. Tunc ſecurè ac tutò Hiſpanorum Rex Italiam penè omnem Franciſco Borbonio, quem Rex cum decem circiter millibus miſerat, in Cæſarianorum manus incidente, Francis ereptam, ad noſtra vſque tempora, quo jure, quâ injuriâ, occupauit. Interim exhauſti tot bellis Reges, remiſsâ à Cæſare Burgundiæ petitione, quâ vehementer animo torquebatur, redditis regijs liberis, quos paternæ libertatis ſponſores obſideſque acceperat; ad pacem, quam *reduci velle victori expedit, victo neceſſe eſt*, animum adiiciunt: quæ apud Cameracum ſancita, breui (vt inter viros ſummos rarò conuenit) violata eſt. Italiâ interim penè vnâ tot delirantium Regum iras odiaque luente.

****

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

Bellum Sabaudum primum.

A. C. 1530. VEctus in Italiam Carolus V. Cæſar à Pont. Maximo Clemente VII. Bononiæ Imperatorio Diademate coronatur, deſignatóque in Cæſarem fratre Ferdinando, rebúſque A. C. 1531. cæteris, prout collibuerat, compoſitis in Italiâ, Franciſcum, bonarum artium ac literarum ſtudijs curandis penitùs intentum, quaſi aliquid præter pactum moliretur, in cætero- A. C. 1532. rum Principum inuidiam trahere conabatur: cumque in Germaniæ Principes ſæuiret Cæſar, miſerorum partes (quod verè regium eſt, magnificum & ingens) amplectitur Franciſcus. Sed nullâ re magis commotus eſt Carolus, quàm Henrici ac Franciſci Regum, Bononiæ primùm, deinde Caleti, ac tandem Clementis Pont.

Pontif. Maſſiliæ congreſſu. Miſſus etiam à Solymanno Turcarum Imperatore ad Franciſcum Regem Legatus, vehementer exterruit. Armis tamen ceſſatum eſt ab Rege, qui Tunetenſi, in Africâ, expeditione occupatum opprimere poterat, ſi Francis æquè promptum foret violare fœdus, ac inuadere aliena Cæſari. Itaque vigente adhuc cum Cæſare Cameracenſi fœdere, antequàm *continuum inter æquales diſcordiæ malum* ad veteres inimicitias vtrumque reuocaret, & concoctæ diu inter æmulos Reges odij atrocioris faces erumperent, Sabaudiam ac Pedemontium arma Francica perluſtrarunt. Mortuo Sfortiâ, is violato gentium jure Franciſci Regis legatos interfecerat, & ad vindictam atrociſſimæ injuriæ Regem armauerat; in Carolum Sabaudiæ Ducem belli procella grauis verſa eſt. Is totum ſe à Gallis auerterat, amicitiarum jura non fide, ſed ſucceſſu ponderans, Cæſaris (vt ferè fit) florentes opes ſequutus. Rex materno jure ſibi Principatus partem vendicabat: Nicæam, Villam Francam, multaque Taurinorum oppida in fide ac clientelâ Comitum Prouinciæ, ab Sabaudo occupata contendebat. Illatæ inſuper Gallis ex Italiâ redeuntibus contumeliæ, adeò *acres habent aculeos injuriæ, quas imponit inferior*, non leuiter Franciſcum accenderant: cujus dolori Marchio Saluſſianus, & idem perfidè ad Cæſarem deficiens, faces admouerat. Itaque vt ex morbo Rex conualuit, præmiſſo qui res more militari repeteret, Franciſcum Borbonium, Fani Paulini Comitem, cum multis peditum Equitumque millibus ſequi juſſit. Tanta fuit vincendi celeritas, vt cùm nullus fugæ locus Sabaudo

Franciſc. I. Francorum Rex. *A. C. 1533.*

A. C. 1535.

G. Bellayus. F. Belcaire. Ferr. Paradin.

Franciſc. I. Franc. Rex. eſſet relictus; Franci vix exerto gladio potiti Sabaudiâ, capto deditione Monte Meliano, in Taurinorum fines profecti, pari celeritate Regionem omnem ſubigerent; Vercellas Antonius Læua nomine Cæſaris tuebatur. Is *Galli omniũ gentiũ ac nationum fide ſunt maximè in tegra & conſtantiâ* Francis renunciat ſaluo fœdere expugnari vrbem non poſſe. Quare Ioannis Cardinalis Lotharingi conſilio, quaſi vetuiſſet Rex aliquid è Cæſaris ditione attingi, copiæ ab oppido remouentur. *Adeò illa Francis ſancta ſunt, quæ ab hoſtibus impunè toties violata ſunt.* Namque is, contra pactum, Ticinum amnem cum copijs nuper trajecerat. Sed dudum familiare huic genti, omnia recta & honeſta negligere, dummodò potentiam conſequantur. Quo tempore vt non Regna ſolũm, ſed & ciuitates paſſim turbarent, Geneuates *Scalig. exerc. 167. ſect. 1.* ad Lemannum lacum & Rhodani fluenta ſiti, ejecto vrbis Antiſtite, omnique Clero, neglectâque Ducis ſui authoritate, in factiones prolapſi, in libertatem ſe aſſeruerunt. Ignoſcerem, ſi ſuas Religioni partes reliquiſſent, à quâ deſciſcere, deſipere eſt.

****

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM.

Bellum Prouinciale Maſſilienſe.

P. Iou. Ferro. Belcar. A. C. 1536. Diuturni belli malis Franciſcus Franciæ Rex, & Carolus V. Imperator feſſi, in multos annos pacem pepigerant; ſed tam longum otium tam altis defixæ radicibus inimicitiæ non tulerunt; itaque quinto fere anno, rupto à Cæſarianis fœdere, ab Italiâ, vbi grauiſſimè detonuerat, in Franciam Hiſpanici fulminis turbo ſe deflexit. Nec tamen

citra terrorem malum fuit: cùm Franciæ fines optimis præſidijs Franciſcus Rex muniiſſet, factâ etiam agrorum euaſtatione, vt nihil præter ſaxa & ſolitudines hoſtibus relinqueretur. Salutari imprimis conſilio,& vt patuit, exitu Cæſarianis exitiali. Quo factum,vt deinceps illuſerit Cæſari nimia Imperij propagandi cupiditas. Recepto per Antonium Lauam Foſſano, relictiſque ad Taurini oppugnationem decem circiter armatorum millibus, cum reliquis copijs in tres partes diſtributis, Galliam eo tractu, quo Italiæ adhæret, ſtatuit Cæſar adoriri. Incitatus Italorum vocibus, elatuſque animis ingentibus, Galliæ totius, & (ſi poſſet) Europæ cupiditate flagrabat: hîc fortiſſimi Imperatoris hærebat felicitas, vna hæc fortunæ mora; quam ſi tolleret aliquando, nullum voluntati cupiditatique obicem reperturum ſe confidebat. Igitur Iulij Cæſaris Triumphos meditatus, inde Picardiam, hinc Aquitaniam per Legatos, ipſe aggreditur Prouinciam, in quâ celebris Phocenſium Colonia Maſſilia, mediterranei maris,Hiſpaniam inter & Italiam,fluctibus commodiſſimè alluitur; profeſſus (quo erat ille animo in Chriſtianiſſimum Principem affectus) *aut ſe vnum è Germanis miſerrimum, aut Franciſcum Regem vnum è Gallis infimum breui fore*. Quieſcere poterat,& victorijs frui ſuis Imperator, ſi aduersùs immodicas cupiditates ſtaret terminus: ſed ea erat Principis auaritia, ea dominationis cupiditas, vt adhuc implere vellet, quod jam circumfluebat. Rex,donec juſtæ coirent copiæ,Lugduni ſubſiſtens,Mommorantium, Aubignium, aliòſque inſignes viros,ac militari vſu præſtan-

Franciſc. I. Francorum Rex.

Franciſc. I. Francorum Rex.

tes Cæſarianis opponit. Prima hoſtium acies, captâ expilatâque Antipoli, Brignolium, tenue oppidum expugnat; cæſis aut captis leui occurſu, quas offenderat, cohortibus. Tum quaſi bello confecto triumphare Cæſar, & leuem illum conflictum pro ingenti gloriâ numerare; purpuratis ſolitâ vanitate ſpem eius inflantibus. Nec dubiè ouantem vidiſſet & doluiſſet Francia, niſi ſuperbiam & inſolentiam Franciſcus compeſcuiſſet. Fama eſt pleroſque è Cæſarianis, prouolutos ad genua, oraſſe, agros ſibi feraciſſimos vberrimoſque, ac nobiliſſimas Regni præfecturas attribueret: Cæſaremque patriæ ſuperbiæ haud oblitum, quia ſatis videretur inſtructus ad obterendum hoſtem, annuiſſe; quaſi viciſſet, qui hoſtem non vidiſſet. Inter viarum anfractus anguſtiaſque montium, ab regionum incolis, & locorum peritis, damna paſſus grauiſſima, vt ſingulis penè milliaribus eius acies ſiſteretur. Nam ea eſt regionis natura, vt leui præſidio ingentes exercitus facilè coërceantur. Tandem Aquas Sextias perducitur. Tentatum fruſtra Arelatum. Mox tota belli moles Maſſiliam delata. Huic præerat Antonius à Rupe Fucaldâ, cum aliquot viris inſignibus. Cæſar fortiſſimi cujuſque delectu habito, cum omni Nobilitatis flore eò fertur: opportunam ſanè huc illuc commeantibus ad Italiæ Hiſpaniæque commercium triremibus ſtationem ratus Maſſiliam. Oppidanorum ſingularis in Regem fides, in hoſtem eximia virtus eluxit: jamque admotis grauioribus machinis mœnia quaſſabantur, cùm Henrici Delphini (Franciſco fratre nuper Antonij Læuæ, vt dictitabant, operâ, veneno ſublato Turnone ad Rho-

Non minus eſt Imperatoris conſilio

danum) aduentu, obſeſſi recreati ſunt; retardati ab oppugnatione tantæ ciuitatis hoſtes. Auidus pugnæ cum Cæſarianis conſerendæ Delphinus, vt erat juuenili ardore plenus, Mommerantij Rectoris prudenti conſilio, quo plura quàm vi perficiuntur, abſtinuit; nullo loco, niſi quantum neceſſitas cogat, committi rem Fortunæ oportere arbitratus. *Potior quippe victoria moderata ſine vulnere, quàm eadem, ſi decertes & vincas, ſummè optima & cruenta.* Fremebat interim miles, quòd conſpectum Francorum hoſtes ferre poſſent, tantulo ſpatio interjecto. Signum belli ferociter expoſcentes edocet, quanto detrimento, & quo virorum fortium morte neceſſe eſſet conſtare victoriam: hoſtem ſponte iri ſuperatum ſine ferro ac periculo: *ſibi nunquam adeò vllam opportunam viſam eſſe victoriæ occaſionem, quam damno amiſſi penſaret militis*; imò *ſemper viſum eſſe glorioſum, quod eſſet tutiſſimum.* Sic milites conſolatus, paratos ad dimicandum reducit in caſtra continetque.

quàm gladio ſuperare. Caſ. l. 1. bell. ciu.

Nunquam conſilia Ducis judicio exercitus, ſed exercitus prouidentiâ Ducis regendus eſt. Pater. l. 2.

Cæſar verò, vt præuiſum fuerat ac prædictum, omni commeatu interclufus, ac rerum penuriâ omnium preſſus, audito Regis aduentu, ad eam deſperationem adductus eſt, vt vaſis minimè conclamatis, turpi agmine, ſtratis ſuorum, qui partim fame, partim ferro, aut morbo perierunt, multitudine itineribus, in Italiam, re infectâ, incenſo Aquenſis Senatus tabulario reuerteretur. Par accepta à Cæſare clades, ac ſi juſtâ acie, funeſtoque prælio victus & profligatus aufugiſſet: vt videretur manifeſtè aduerſa nunc fortuna velut in oſtentationem fragilitatis humanæ deſtruere, quæ modò rebus ſupra vota fluentibus ſecunda adſtruxerat.

CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

Bellum Flandricum octauum.

Franciſc. I. Francorum Rex. A. C. 1536. P. Iou. l. 35. Ferro. Belcar. Till.

SVo præteritum loco referatur: neque enim tam graues tumultus expertes turbationis vel in exiguo opuſculo eſſe queunt. Dum in Prouinciâ, circa Maſſiliam, improſpero impetu Cæſar dimicaret, haud impari fortunâ res Belgicæ à Cæſarianis gerebantur. Henricus Nanſous, coactis raptim ſubitario delectu multis Germanorum millibus, quò certior ac paratior Cæſari foret Galliæ inuaſio, de intercipiendâ Peronâ cogitabat. Eâ captâ, Lutetiæ Pariſiorum admoturum ſe copias, & victorem victori tot bellorum Cæſari occurſurum profeſſus. Ita nimirum eſt, *vix vnquam contigit & abundare fortunâ, & indigere arrogantiâ.* Diceres diuerſis partibus vnâ ſe, eâque grauiſſimâ execratione obſtrinxiſſe, non priùs quàm Lutetiam, Galliarum primariam vrbem, expugnaſſent, reuerſuros: tantùm ſibi vel de fortunâ ſpondentes; *adeò rebus ſecundis, quæ non habent vnquam modum, etiam egregij bello Duces inſoleſcunt.* Ferunt etiam per hos ferè dies, vt diuerſis in locis hoſtium ſuperbia, quæ tandem extiterit, innoteſcat, Foſſano in finibus Pedemontij expugnato, Cæſarem plus æquo ſuperbientem, feſtiuâ & ad propoſitum argutâ cauillatione, ab Franco Equite eluſum & irriſum fuiſſe. Interrogatus nimirum Francus, cui à Rupe Cenomanenſi cognomen fuit; poſt luſtratum à Cæſare exercitum, quot dierum interuallo à Pariſiorum vrbe diſtaret; tum acutè ille & lepidè, ſi vt præliorum (ait)

Latin. Pac.

Tac. 2. hiſt.

ita & dierum rationem habes, duodecim dierum itinere & ampliùs diſſitum te eſſe puta, ni fors illicò hoſtium Dux primâ compreſſione occubuerit. Rex antequàm Cæſarianis occurreret, multis ac firmis prædijs loca omnia finitima hoſtibus munierat. Borbonio, Vindocinenſi ac Guyſio Ducibus, ſumma Imperij tradita; imperatumque, ne juſtâ acie contenderent, ſed extremum hoſtium agmen, carpentes infeſtanteſque fatigarent. Nanſôus Guyſiam, tenue oppidulum, & penè ſolo nomine celebre, expilatis ciuibus, occupat; Fanum Quintini, & ſitu, & oppidanorum virtute firmatum ac munitum aggredi non auſus, Peronam perrexit. Lacus parte vnâ ingens vrbem alluit defenditque; vrbs modica, arx paruula, ſed cincta validis mœnibus. Sæpe hoſtes quaſſatis muris irruerunt, pari audaciâ, quâ irrumpebant, pulſi: Oppidanis, ipſiſque mulieribus vltrò militum munere ſtrenuè fungentibus. Acta deinde res eſt cuniculis: ſed inanis hoſtium conatus fuit, actis in contrarium iiſdem operibus. Ita poſt longum tempus ſoluta obſidio eſt. Irritus etiam circa Richarij Fanum labor. Hiſdinum à Francis receptum poſt longam oppugnationem. Fanum Paulinum non longè diſſitum, foſsâ, aggeribus & propugnaculis, validoque præſidio munitur: ſed breui conflato ingenti exercitu, Cæſariani vi & armis expugnant: hinc Monſtrolium deditione capiunt; vtrumque incendunt: mox pactis vtrinque trimeſtribus inducijs, dum Morinorum ciuitas obſideretur, ſolutâ obſidione, vt ab oppido, ſic ab armis diſceſſum eſt. Eodem tempore, Henrici Delphini auſpicijs, Suzâ, Moncalerio, aliiſque

Franciſc. I. Francorum Rex.

Francisc. l. Francorum Rex. Belli ea irrita menta, non Pacis blandimenta, induciæ ſunt Iuſt. l. 31. A. C. 1539.

arcibus & oppidis, vltra Padum, Cæſariani pellebantur. Quare trimeſtres induciæ in triennium productæ, atque inde Pontifice Paulo III. Rege, ac Cæſare apud Nicæam Prouinciæ vrbem congredientibus, in decennium prorogatæ, cùm poſt multas & longas diſceptationes pax conciliari niſi intuta poſſet. Nec ita multò pòſt, flagrante in Belgio ſeditione, cùm à Gandauenſibus Franciſcus euocaretur, eluſo vanis pollicitationibus Rege, qui fœderis religionem commodis ſuis antepoſuerat; Carolus, acceptâ Regis fide, in Flandriam tranſit. Huic à Rege, Regis liberis, & totâ Nobilitate obuiam itum eſt, ad radices vſque Pyrenæorum; exceptus Pariſijs, vt vbiquis locorum, regiâ pompâ, incredibili apparatu, magnificentiâ ſingulari, vt ſaltem armis ſæpè victi, nonnunquam etiam victores liberalitate vinceremus. Cæſar in Flandriam Valentianas vſque nobiliſſimo ac frequentiſſimo comitatu deductus, Tribunis ſupplicio affectis, arce inuſitatæ magnitudinis extructâ, ferociſſimos quoſque in officio continuit.

****

CAPVT VIGESIMVM QVARTVM.

Bellum Italicum tertium.

A. C. 1540. P. Iou. Parad. Fer. v. Belca. Bellay. Mõluc. Till. Chro.

SErebat dudum belli ſemina Franciſcum inter & Cæſarem diſcordia, quæ maxima excreuerunt ob Cæſarem Fregoſium, & Antonium Rinconium, hunc ad Solymannum, illum ad Venetos Legatos, à Cæſarianis nefariè contra jus gentium occiſos. Manſit id factum altiùs apud Regem, quàm credi poſſet; vlturuſque erat quamprimùm pro viribus gra-

aiſſimam injuriam, niſi Cæſare in Africam profectu, publico Chriſtiani nominis bono, quo nihil ſibi ſanctius eſſe toties oſtenderat, iram ac juſtum dolorem remiſiſſet. Reuerſo ex Africâ Cæſare, re infectâ, amiſſis atrociſſimâ tempeſtate CXL. nauibus, cùm Legatorum cædes inulta per Cæſarem abiret; de belli ratione inter Proceres conſultatum eſt. Conſilium Regis fuit, vt varijs è locis Cæſarianos pelleret, dubitanteſque, vbi moles belli verteretur, fatigaret. Quanquam vtilius foret, vno loco hoſtem acerrimè impeti, quàm copias varijs bellis diſtrahi. Tentatum inani oppugnatione Perpinianum. Carolus Aurelius in Leucorum fines cum Guyſio miſſus, multa oppida, quâ vi, quâ deditione capit: Luxemburgum, vaſtam vrbem, fuſis primùm Cæſarianis, ingentique prædâ abactâ cum vexillis, verſo in fugam Arauſio, occupat; tantus terror injectus Antuerpiæ, vt de deditione cogitarent oppidani. Parte aliâ Borbonius Cæſarianos ex improuiſo adortus variè afflixit: ſed reuocatus ab Rege Aureliorum Dux paruit; cùm res magnas, Regnoque vtiles gereret, *plus in Imperio quàm in victoriâ poſitum eſſe* oſtendit. Gnarus jam tum *parendo potiùs quàm imperia Ducum ſciſcitando, rem militarem contineri.* Quo tractu temporis bellum in Italiâ trahebatur occupatione caſtellorum munitioneque: captiſque ſemel ac iterùm à diuerſis vnis iiſdemque vrbibus. Quæ tum pugnandi pertinacia extiterit: hyeme ſummâ, tempeſtate perfrigidâ, imbribus aſſiduis, non animos à rebus bellicis ac curis Franci Hiſpanique remittebant. Cæſar, quò maturiùs viciſſim Regnum Galliæ omnibus modis euer-

Franciſc. I. Franc. Rex. A. C. 1542.

A. C. 1542.

Vl. l. 1. c. 14. Tac. 2. hiſt.

Franciſc. I. Francorum Rex. teret, ſollicitatis longâ oratione in Regem Germanis, quàm potuit maximas contraxit copias, ac tripartito agmine Franciſcum aggreditur; initoque cum Anglo fœdere, Galliam pro vtriuſque prædâ fore edixerat. Eâ
A. C. 1543. conjuratione motus Franciſcus, Turcarum claſſem Duce Ænobarbo famoſo in ſtipendijs habuit; Nicæa capta receptaque; ferenda tot mala, niſi indigna Chriſtianiſſimo Rege aliquot Piorum captiuitas acceſſiſſet. Barbaris cum ingenti prædâ recedentibus, Rex Angnianum Comitem Franciſcum Borbonium, rei
A. C. 1544. militaris peritiſſimum, in Italiam cum copijs miſit. Is Carignianum, ad Padum, coronâ cinctum oppugnabat, cùm Cæſarianis pugnæ copiam offerentibus, apud Ceriſolium eam cladem intulit, vt xx. ferè millia hoſtium, quorum Dux Alphonſus Aualus Vaſti Marchio erat, memorabili virtute, illuſtriſſimâque victoriâ cæderentur. Tanta palantium cædes fuit, vt plus vulneris eo prælio Hiſpani acciperent, quàm ſuperioribus dederant. Ac primo quidem congreſſu hoſtes in noſtros ſummo impetu inuecti, ordines turbarunt: ſed mox toto robore connixi Franci, in Germanos proruentes, diſſipatos magnâ ſtrage conciderunt. Equites inde à latere prouolantes perturbatis hoſtibus inſtitêre, Heluetijque additi magnum victoriæ momentum attulêre: quanquam Gallis haud incruenta victoria obtigerit DCCC. Equitibus deſideratis. Carignianum ab Aualo maximis impenſis, quà Padus ponte jungitur, munitum, deditione captum: Monferratenſis Principatus, Cazali Trinoque exceptis, in poteſtatem Francorum ceſſit. Dum hæc tam feliciter in Italiâ gere-

rentur, Luxemburgum à Cæſare receptum eſt. Santodiſerium deditione in eiuſdem ditionem venit. Vnde Cæſar infamiâ aſperſus, tertiâ jam oppugnatione irritâ diſceſſiſſet, niſi ſulphurei pulueris inopia indignantes oppidanos ad deditionem compuliſſet. Tum auidus Cæſar Lutetiæ diripiendæ, Matronam traiicere parabat, cùm tandem inita pax Franciæ populationibus à Cæſarianis finem impoſuit. *Franciſc. I. Francorum Rex.*

****

CAPVT VIGESIMVM QVINTVM.

Bellum Anglicum IX. Bononienſe.

DVm in Galliâ Cæſar armis ſuperbè graſſaretur, Henricus VIII. Angliæ Rex, icto cum hoſte fœdere, nuper Landricio pulſus, proximam Oceano Belgicæ partem varijs cladibus infeſtabat. Eius impetum Henricus Delphinus, quanquam copijs longè impar hoſti, quandiu adfuit, repreſſit: ſed recentibus in dies viribus auctus Anglus, reuocato Delphino, Monſtrolio tandem, Bononiâque diuerſis temporibus potitus eſt. Bononiæ irrita fuiſſet oppugnatio, Vindocinenſi Duce crebris ſubinde cladibus hoſtes oppido incubantes infeſtante, niſi vel metu Coucyi, Veruini Rectoris, aut eiuſdem ignauiâ perfidiâve, poſt tertium obſidionis menſem, deditione caperetur. Veruinus biennio pòſt capite truncatus eſt. Hinc Richarij fanum incendit, & omnem agrum miræ fertilitatis euaſtat. Franciſcus, re auditâ, Henricum Delphinum eò redire juſſit, aduentante Regis exercitu, in Angliam cum copijs Henricus Rex properè reuerſus *A. C. 1544. Parad. Paul. Iou. Belcar. Mon-luc. l. 2. Till. Chro.*

Fran-ciſc. I. Francorum Rex. A. C. 1545. eſt. Quo tempore claſſis Gallica trecentis & ampliùs nauibus inſtructa & valida, maris imperio potitur, ac orâ Britannicâ perluſtratâ, Anglos in portus refugere cogit: Bononiam quoque Rex cum ingenti exercitu proficiſcitur. Adfuit & Bieſus, qui vt Bononiâ (cui quondam profuerat) hoſtem extorqueret, cùm vi oppugnari non poſſet, propugnaculum fruſtra ab Anglis petitum extruxit: eoque velut fræno continuit. Tandem Claudij Ennebaldi maritimarum rerum Præfecti operâ, pax eâ lege inita eſt, vt Anglus, acceptâ in ſin-

A. C. 1546. gulos annos à Franciſco pecuniâ, Bononiam aliaque oppida Gallis reſtitueret. Interjectis deinde aliquot menſibus, Henrico VIII. Angliæ Rege mortuo, Franciſcus I. fato functus eſt, in arce Rambuletanâ an. Sal. MDXLVII. Rex virtute eximius, bello acerrimus, aliquando fortunâ, ſemper animo maximus, conſilijs Dux, miles manu, imperio ſingularis, literarum amantiſſimus, quas è ſitu tenebrarum vindicauit, accitis vndique viris clariſſimis, quos ampliſſimâ mercede conduxerat. Quippe ante eum Regem ita abjectæ ac proſtratæ fuerant, vt vix vllum extaret earum veſtigium: ſed eo authore ac parente, vniuerſæ vno quaſi impetu lacertos mouere, & in apertum prodire viſæ ſunt. Cæterùm in eo, præter cæteras virtutes, artem vnam egregiè mirabilem reperire eſt, ſemper ei majorem in aduerſis, quàm in ſecundis animum excitiſſe: neque enim tantus Rex, tantæque

Tac. 2. hiſt. virtutis ac ſcientiæ ignarus erat, *fortes & ſtrenuos contra fortunam inſiſtere ſpei; timidos & ignauos, ad deſperationem formidine properare.* Nec defuit tamen in tanto Rege tan-

tiſque virtutibus ornato, quod jure reprehendas: nimius in aulicarum mulierum conuiuia, mundum, & luxum affectus, ſæpè maximarum rerum momenta euertit; adeò *nihil eſt tam perfectum, vt non alicujus vitij confinio offendatur.* HENRICO II. longo jam rerum vſu tantæ molis capaci filio Regni habenas commiſit. Henricus ſeruatum ex naufragio Imperium, ſed propè lacerum reſtituit, ornauit, auxit. *Franciſc. I. Francorum* REX. A. C. 1547.

****

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM.

Seditio Popularis tertia.

ABerat in ordinandis Franciæ Italiæque (quæ ditionis ſuæ erant) rebus HENRICVS II. circumferens Regno tot bellorum fluctibus jactato diu, præſentiâ ſuâ Pacis bona: peragratione tot itinerum, ac luſtratione prouinciarum, optimo Principatus vſu conſilioque, praua conſilia, ſi quæ tacitè molirentur hoſtes, anteuertens aut euertens: cùm grauiſſima ſeditio Aquitaniam propè omnem, ac principem gentis Burdegalam ob vectigal Salinarium inuaſit. Hujus primum tributi authorem, vt præmonuimus, ferunt Philippum Valeſium, cùm atrociſſimis ab Anglo bellis premeretur. Eò prouectus eſt multitudinis furor, vt trucidatis ad vnum exactoribus, nonnullis etiam nobilium, qui regias partes tuerentur, interfectis, creſcentem in dies numero juſtum exercitum componerent. Vaſtatis agris, incenſis pagis, direptis etiam nonnullis vrbibus, flagrabat latè incendium; Burdegalæ cæſo Præfecto, Triſtano Monnen- *Henricus II. Francorum Rex. A. C. 1548. Thuani Corm. Belcari Sleid.*

Henricus II. Francorum Rex.

nio dum accenſas furoris popularis faces extinguere conaretur, longè atrociſſimè vexilla ſeditionis attollunt. Graſſataque latiùs popularis audacia foret, niſi à magiſtro Equitum Annâ Mommorancio, vi armorum oppreſſa plebs in obſequium Principis tandem rediiſſet: mulctata grauiſſimis pœnis in ordinem redacta eſt. Hoc tractu temporum, in perſuaſionis reos Lutheranos, VValdenſes, alioſque hæreticos igne & ferro animaduerſum eſt: tutiùs fortaſſe, ſi priùs, naſcente adhuc ſub Franciſco I. malo; nimirum externa vulnera tot prælijs ac cladibus accepta, domeſticorum curationem impediebant. Geſtæ etiam pro Scotis fœderatis his temporibus res haud ita magno ſucceſſu: itaque Henricus Rex majus in animo quàm quod cum Britannis bellum meditatus, Petrum Strozzam, & Colinium Andelotium in Galliam reuocat, Capellabironio, qui Scoticis rebus præeſſet, relicto.

****

CAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM.

Bellum Germanicum quartum.

A. C. 1549. Buch. Gom. Thuan. Belgar.

REStitutâ Henrico II. Franciæ Regi ab Anglo Eduardo VI. Bononiâ, pax, numeratâ ingenti pecuniæ ſummâ, initur inter Reges. Cæſar, commiſſo nuper ad Albim, Germaniæ notiſſimum amnem, prælio, captis In acie Saxoniæ Duce Friderico, Philippo Lantgrauio Heſſæ, aliiſque Germaniæ Principibus, inſignem victoriam reportauerat. Germaniæ Proceres indignâ ſociorum calamitate commoti, ad hæc nimiam Cæſaris potentiam

veriti, Henricum II. Francorum Regem, DEFENSOREM, ET SACRI IMPERII PROTECTOREM renunciant. Inſigne quidem nomen, & egregius titulus, niſi Lutheranis deficientibus ſumeretur. Eò facilè inclinauit Rex toties à Cæſare prouocatus, glorioſum id ſibi ac genti Francorum ratus, ſi Germanicæ libertatis author haberetur. Itaque præmiſſo Annā Mommorancio, Equitum magiſtro, Tullum, Virodunum, & Mediomatricum ampliſſimam vrbem, Moſellæ ac Sellæ fluentis hinc inde irrigatam, occupat: relictâque Catharinæ Medicææ conjugi rerum Francicarum curâ præcipuâ, Carolo Lotharingiæ Regulo in Galliam miſſo, cum exercitu ſubſequitur. Metim, antiquam dominationis Francicæ partem, nec ignobilem, Auſtraſiæ Regni quondam caput, Rex progreſſus, receptis in fidem ac clientelam ſuam oppidanis, dejectâ Aquilâ, cum Herculis columnis, implexas ter vnà creſcentis Lunæ effigies cum eo titulo, *Donec totum impleat Orbem*, appendi imperauit. Inde Treuirorum finibus peragratis, Alſatiam (vt vocant) ingreſſus; caput gentis Coloniam Argentinam, eo quo Metim modo intercepiſſet, ni aliorum exemplo facti prudentiores ciues, aditum Francis præcluſiſſent. Commeatus tamen regio exercitui abundè miniſtratus. Henrici aduentu cum numeroſiſſimis copijs, Cæſar ob continuam rerum felicitatem anteà viſus pertinacior, ad pacem cum Germanis Principibus æquis legibus ineundam compulſus eſt. Solutis primùm carcere Principibus, cum Mauricio Saxone conuênit. Rex, datâ Germaniæ pace ac libertate, in Galliam reuerſus eſt: captis ex itinere aliquot

Henricus II. Francorum Rex.
A. C. 1550.
A. C. 1551.

Henricus II. Francorum Rex. Cæſaris oppidis. Vaſtatiſque Luxemburgenſium agris, vlciſcendi magis, quàm prædæ ſtudio, ob recentes adhuc Mariæ Hungariæ Reginæ Cæſaris ſororis, quæ profectò cum exercitu in Germaniam Rege, Campaniæ fines aliquot excurſionibus infeſtauerat, injurias. Fœda res his ferè temporibus Lutetiæ Pariſiorum contigit. Lymphaticus quidam Genuenſium delirio laborans, Virginis ſtatuæ caput gladio amputare in frequenti hominum concurſu conatus; cùm non reſipiſceret, poſt tertium quàm captus eſt diem, exactâ linguâ, viuus pro Templi veſtibulo exuſtus eſt. *Til. Chro.*

CAPVT VIGESIMVM OCTAVVM.

Obſidio Metenſis.

A. C. 1552. Sleid. Belcar. Parad. Corm. Thua.

CAROLVS V. Imperator, indignatus vehementer tot ditionis Germanicæ oppida Francorum Regibus acceſſiſſe, conſtitutis in Germaniâ rebus, centum armatorum millibus ſubnixus Metim expugnare, quanquam alieniſſimo animi tempore, appetente jam hyeme, ſummo rerum apparatu conſtituit. Rex cognito Cæſaris conſilio Franciſcum Guyſium, rei militaris Ducem peritiſſimum, cum præſidio valido, & Equeſtris Ordinis flore delibato vrbi præfecit. Is comportari in vrbem ad belli ſubſidium neceſſaria illicò imperat, ne virtute tot nobilium virorum munitum inſigniter oppidum, annonæ inopiâ vince-

retur,

retur. Foſſis inſuper, vallis aggeribuſque ſe communiit: ipſe nonnunquam humeris ſuis egeſtam humum exportabat, vt paribus operibus cæteri ſe accingerent, tanti Ducis exemplo incitati. Dirutis ſi quæ hoſti vſui forent extra vrbis pomœria locis, maximum fortiſſimumque Imperatorem expectauit. Albertus Brandeburgus, primus Rhenum cum ingentibus copijs tranſmiſit: Gallicarum partium primò viſus; mox cùm ſuſpecta eſſet Guyſio eius fides, totum ſe Cæſari apertè ſublatis dolis addixit. Ab eo Claudius Lotharingius, Guyſij frater, Dux Aumalius, leui prælio profligatus captuſque eſt. Quæ primùm blandita felicitas Cæſarem feſtinauit. Caſtra igitur poſita, & coronâ vndique cinctum oppidum. Cæſaris aduentu, admotis illicò majoribus ac grauioribus machinis, magno fragore ac terrore muri dejecti: ſed virtute Francorum, ac Guyſij prudentiâ partim refecti muri, partim hoſtium irruentium impetus repreſſi ſunt. Auſi etiam nonnunquam feliciter erumpere obſeſſi, Cæſarianos non leui clade afflixerunt: Franciſco Cliuenſi Niuernenſi Duce, aliiſque Principibus viris, hoſtes ad caſtra ſubinde laceſſentibus. Iam difficillimum anni tempus, imbres propè continui, aſſiduæ Francorum eruptiones Cæſaris exercitum debilitauerant: ſed omnia incommoda virtute ſuperaturum ſe confidebat. Cuniculis actis munitiones vrbis ſubruere tentauit; ſed repertis inde aquis, hinc rupibus, in irritum labor ceſſit. Tum Gallis, cum ſpe defenſionis, propugnandi ſtudium acceſſit majus, & hoſtibus eâdem de causâ ſpes potiundi oppidi diſceſſit. Itaque cùm inopia etiam obſiden-

Henricus II. Francorum Rex.

Henricus II. Francorum Rex. tibus quàm obſeſſis eſſet grauior & major, variè à Guyſio eluſus Cæſar, deſperatâ vrbis expugnatione, re infectâ, ac ſummâ ſuorum ignominiâ & jacturâ, amiſſis XL. & ampliùs armatorum millibus, ab oppido abſcedere coactus eſt. Fuit hoc ferè vltimum Caroli operum: nec *plus vltrà* in Francum mouit, *A. C. 1553.* alliſa ad hoc ſaxum tanti Imperatoris fortuna, cujus immenſæ cupiditati ea meta METIS impoſita eſt; ſic lepidè cauillante Poëta,

Carolus Herculeas fertur tranſiſſe columnas.
Siſte viam Metis: hîc tibi Meta datur.

****

CAPVT VIGESIMVM NONVM.

Bellum Italicum quartum.

Com. Parad. Belcar. Monl. Popel. A. C. 1554. HENRICVS cum Carolo Cæſare in Galliarum finibus, vario rerum euentu, & propè æquali, ſed ſæpiùs Francorum proſpero confligebat; cùm ab vtriuſque legatis bella Italica haud pari felicitate gererentur. Quis credat fortunæ in Cæſarem iocum? Ducibus blanda ac fauens, ipſi adeò aduerſa, vt nunquam ea conſilia ac bella feliciter ſuccederent, quibus ipſe præfuerat: palmaſque non ſuis, ſed alienis manibus colligeret. Carolum Coſſæum (Briſſacum vocant) Tribunum militum, poſt Iani Carracioli exceſſum, copijs ac ditionibus Italicis Rex præfecerat. Is multa, eaque illuſtria virtutis teſtimonia edidit: nam Mirandulanum Parmenſemque Principes à Cæſarianis ac Pontificijs preſſos liberauit. Pedemontij arces vrbeſque innumeras, Vercellas, & Montisferrati caput Cazale inter-

cepit. Sed morbo impeditus, inſuper inimicorum inſidijs appetitus, vt *eminentiſſimis viris ac factis adhæret comes inuidia*, in Franciam à Rege euocatur, Termenſi in eius locum ſuffecto. Vix biennio exacto, Briſſaco rerum ſummam ijs in regionibus reſumente, Valentia, aliæque vrbes expugnantur. Sed initâ mox pace, tantæ felicitati modus eſt impoſitus, vt poſt Quintinianam cladem dicturi ſumus. His ferè temporibus: pro Genenſi Republicâ bellum exarſerat. Eam vrbem Gallis ob primos conditores Senonas cognatam, præſidio impoſito Cæſar inuaſerat. Ciues libertatis appetentiſſimi, Hiſpanicas cohortes multâ cæde vi expellunt. Hanc tacitè aggreſſus fruſtra Imperator: ſed Florentinus Dux, occupatis Corſico bello (quod à Termenſi gerebatur) pro Francis Senenſibus, arce interceptâ vrbem inuaſiſſet, ni commodè Petrus Stroſſius, rerum geſtarum famâ illuſtris, periclitantibus opem ciuibus attuliſſet. Hic Marignanum Marchionem acie fudit, cæſis hoſtium x. millibus. Verùm reparatis animis ac viribus, iterùm Senas expugnatum contendit. Stroſſius auctus nouo Francorum delectu, caſtris periculoſo in loco poſitis; ad hæc ab Italo exercitu proditus, vt victoriam armis, ſed pretio comparatam habere ſe mox hoſtes gloriarentur, ad depugnandum acie non tam coactus eſt, quàm Thomæ cujuſdam Albenæi conſilio perſuaſus; Monlucio per expeditos Equites identidem in caſtra miſſos fruſtra diſſuadente. Poterat Stroſſius aut abſtinere prælio, aut in tutiorem locum copias reducere noctu

Henricus II. Francorum Rex.

Henricus II. Francorum Rex. A. C. 1554. potiſſimùm ex conſilio plurimorum : ſed nimirum *ineuitabile eſt fatum.* Apud Marcianum ea clades accepta, quâ noſtrorum v. millia ceciderunt, Stroſſio Duce grauiter ſauciato, capti quingenti : præter Termenſis Tribuni cohortes eò præmiſſas, à Friderico Columnâ ex occurſu proſtratas ac conciſas. Tum Senæ obſeſſæ, & tormentis vndique laxatis verberatæ, egregiè defenſantibus puellis ipſis, ne quis ſexus à certamine ceſſaret. Nec ſine grauiſſimâ clade hoſtis integrâ victoriâ potitus eſt. A Cetillaco, egregio juuene, Monlucij (is vrbi præerat) nepote, ex improuiſo in ipſo vrbis conſpectu fuſus ac profligatus. Sed nec ceſſit; peruigilio naſcentis Seruatoris, nocte concubiâ, affixis ſcalis, in vrbem diuerſis partibus irrumpere conatus, magnâ internecione repellitur. Tum machinis quati cœpta tanto impetu mœnia, vt de deditione ciues cogitarent. Continuit aliquandiu trepidos Ducis ſui Monlucij authoritas : ſed penuriâ vltimâ rerum omnium feſſa tandem ciuitas deditionem ſui fecit Cæſarianis. Quo tempore maritimis prælijs victi Hiſpani à Francis; altero
A. C. 1555. in Mediterraneo mari, in Oceano altero à Normanis Dieppenſibus. Deductæ in portum Hiſpanorum captiuæ naues victoriam nobilitarunt.

****

CAPVT TRIGESIMVM.

Bellum Belgicum, ſiue Flandricum 9.

SOlutâ (vt diximus) Mediomatricum obſidione, Cæſar, quanquam alioqui deinceps quieſcere ſtatuiſſet, tamen abolendæ tantæ infamiæ cupiditate motus, Binecurtij præſtantis viri ductu auſpiciiſque, aliquot Belgicæ Galliæ oppida, ditionis tum Franciciæ, aggreſſus eſt. Initium à Morinis; horum ciuitas poſt varias hinc inde acccepras clades, treſque hoſtium quaſſatis vi tormentorum mœnibus irruptiones, tandem à Cæſarianis capta, deleta incenſaque, triſtiſſimum ſui ſpectaculum præbuit: tanto finitimorum in miſeram vrbem odio, vt lapidum (quæ vix ſupererant) fruſta, quo ſuum in diruendo oppido ſtudium oſtenderent, domum comportarent: nec juſta vltio, ſed crudelitas diceretur: aut ſi viſa vltio fuit, priuato odio magis quàm publicæ vindictæ illata. Cruenta & ſanguinaria inter ſe bella vterque pop. & viribus copiarum, & Ducum artibus gerebat; quæ rabies finiri ſolo partis alterius interitu, ſine ruinâ finitimorum non poterat. Nec verò mirum: quippe vt eam penitùs hoſtes deiicerent, fundamenta murorum ab imo moliuntur, ne quod vrbis veſtigium extaret: vaſta ſolitudo & ſterilis humus excuſſis etiam radicibus linquebantur. Hiſdinum pari propè ſorte captum direptumque eſt à Philiberto, Caroli Sabaudiæ Ducis filio, quem Henricus Rex vniuerſis Principatibus exuerat. Apud Rentiacum, in finibus Ambianorum, à Gallis

Henricus II. Francorum Rex. Corm. Sleid. Parad. Thua. Popel. Belcar.

A. C. 1553.

Henricus II. Francorum Rex. viciſſim Cæſariani profligantur, captis aliquot oppidis expilariſque. Sic Galli Hiſpaniqu᷑ aſſiduis prælijs in diuerſiſſimis regionibus confligebant. *Adeò pugnax gentium illarum indoles eſt, adeò diuerſi mores, vt altera, niſi alterius pernicie, quieta eſſe non poſſit.* Fruſtra diu S. Pont. pacem ſuadente, cùm graues & ſuſceptas pridem inimicitias exercerent; nec quidquam inter diſſimiles voluntatibus amicum eſſe poſſet. Cæſar inde ſeu rerum ſuarum faſtidio, ſeu vitæ tranquillioris deſiderio, ſeu malorum conſcientiâ ductus, pio certè & ſingulari exemplo, vt nullis deinceps negotijs permiſceretur, quæ inſignis tranquillitas vitæ eſt, ſe ſuis omnibus Regnis Bruxellis abdicauit. Hoc facto, indicta videbatur Orbi Chriſtiano alta quies, cùm à Philippo filio res iterùm turbari cœptæ ſunt. Paulus IV. Ponttif. Max. Francis impensè amicus ab Hiſpanis premebatur: miſſi ab Henrico ad Philippum, qui aut Pontificis pacem, aut bellum reportarent: ſed cùm nihil conſilia proficerent, & alter juſto eſſet ferocior, alter
A. C. niſi quieto ſummo Pontif. quietus eſſe non
1556. poſſet, ad arma vtrinque ventum eſt. Fran-
A. C. ciſcus Guyſius, ſpectatæ dudum virtutis,
1557. cum validiſſimo exercitu in Italiam miſſus, facilè amiſſa prioribus bellis recuperaſſet; niſi ſummo Pontif. conciliatus Philippus in Francos belli Italici molem, ſollicitatis etiam ad partes Anglis, vertiſſet. Igitur Fanum Quintini XL. armatorum millibus obſidetur, præter Anglorum ex adfinitate fœderatorum appendices. Annæ Mommorancio, Equitum Magiſtro, rei ſumma à Rege demandata eſt. Is ſubſidium oppido inducere per paludes

Fruſtra conatus, ad pugnam cum hoſte con- *Henricus II. Francorum Rex.*
ferendam, vix explicatis ordinibus, compulſus
eſt. Atque vt *acies, ſi ſapienter diſponitur*,
plurimum iuuat; ita ſi imperitè, quamuis
optimi bellatores, malâ diſpoſitione franguntur;
hoſtes, priuſquàm totis viribus fulta conſta- *Veget. l. 3. c. 16.*
ret noſtrorum acies, ſigna inferunt: ador-
tique fluctuantem turbam huc atque illuc
addito turbatis mentibus clamore atque im-
petu inuadunt. Magnâ internecione victi
Franci, captique inſignes viri ex Franciæ Pri-
moribus: oppidum expugnatum. Eâ clade
Rex permotus, edicto Nobilitatem omnem
in armis adeſſe juſſit: quod non niſi in ſummâ
rerum deſperatione fieri ſolet, Lutetiam Pari-
ſiorum promoueri hoſtium exercitus potuiſ-
ſet. Euocatur ex Italiâ Guyſius, qui Ciui-
tellæ obſidioni diligentiùs eo tempore incum-
bebat. Quâ repentè ſolutâ, cùm res in Galliâ
ob infeliciſſimam pugnam vrgerent, eò cita-
tis equis aduolat. Huic belli ſumma, capto
Equitum Magiſtro, nullo jam repugnante, à *A. Ch.*
Rege committitur, vt (quæ agendi ratio *1557.*
formaque, vltimæ ſemper neceſſitatis habita
eſt) videret, caueret, ne quid detrimenti res
Gallica vltra pateretur: quam ille ſuâ virtute
& fortunâ dudum perſpectâ in tuto ac ſecuro
poſuit. Tulit protinùs & voti, & conſilij ſui
pretium Francia: neque diu latuit, aut quid
poſſet tanto Duce freta, aut quid pateretur,
deſtituta. Namque is eâdem arte fallendos
hoſtes ratus, qui nihil tale opinantibus Gallis
Quintini Fanum obſederant, oppugnauerant-
que; Iccium portum, Caletum vocant, cùm
aliò molem belli vertere ſe velle affinxiſſet,
ab Anglis propè CCXI. annos occupatum,

intra octauum diem inſigniter recipit. Inde Guynam, ejecto Hiſpanorum Anglorumque præſidio, aliaque oppida tantâ felicitate ac celeritate, vt omnium ore DVX MAXIMVS VINDEXQVE GALLIæ diceretur. Tandem poſt aliquot leues in Belgio conflictus, omnium voto cruentiſſimis bellis, quæ cum exteris geſta ſunt, finis impoſitus, anno ſcilicet repar. ſal. MDLIIX. quo tandem, licet ſerò, magnâ Gallicæ Hiſpanicæque gentis, tum verò Reipublicæ Chriſtianæ voluptate, innata mutuò vtrique genti odia conquieuerunt; Pax, adſinitates, aliaque mutuæ vincula amicitiæ, quæ tandiu exulauerant, rediêre. Hoc tractu temporis, Venetis controuerſia inter Henrici II. & Philippi II. Franciæque Regum oratores oborta eſt, vt non armis modò, ſed etiam dignitatibus contenderent: vterque enim primum & honoratiorem locum apud principem Senatum publicè ſibi exhiberi poſtulabat. Francus jure pridem recepto nitebatur: Hiſpanus tot Regnorum acceſſione ac potentiâ Gentis ſuæ: quaſi lex naturæ, vti inter pecudes, ſic inter homines poteſtatem & imperium valentioribus dediſſet. Diu id patres decernere recuſarunt. Vicit Francus: nihilque ex antiquâ priorique conſuetudine, quodque omnium memoriâ obſeruatum fuerat, immutatum à Senatu. Tam ægrè id tulit Hiſpanus, vt propterea Oratorem ſuum reuocaret. Atque is fuit Orbis vniuerſi ſenſus, ea Conciliorum vox; Conſtantienſis anno Chr. MCDXVI. Baſilienſis: Romani anno Chr. MDXIII. Tridentini anno Chr. MDLXV. Id Pontif. S. toties decreuêre. Pius IV. Summum Gallo locum aſſignauit. Sixtus V. anno Chr.

Henricus II. Francorum Rex.

Omniũ conſen ſu receptũ eſt Chriſtianiſſimum Regem primũ eſſe inter Reges, & primũ ei deberi locum poſt Imperatorem. Cam. peg. c. 16. Tract. de auct Sac. Con. Super omnes Reges

Chr. MDXXCVIII. Ea denique Gentium omnium ſententia. Petrus Arragoniæ Rex Philippo III. anno Chr. MCCXXC. Sanches Caſtellæ & Legionis Rex, Philippo Pulchro, anno Chr. MCCXC. Angli anno Chr. MDLV. primum locum Franciæ Regi, ſpreto, Philippo II. qui Mariam Reginam vxorem duxerat, aſſignarunt. Apud Varſauiam in Poloniâ, anno Chr. MDLXXVII. decretum fuit, vt Pont. Max. Legatus Primus, Cæſaris Secundus, Francorum Tertius, Hiſpanorum Quartus, audirentur ac admitterentur. Apud Verbinum, anno Chr. MDXCVIII. Clemens VIII. S. Pont. Legatus, jus ſuum Francis Oratoribus, quanquam diu reluctantibus Hiſpanis, [illegible]auit. Cæterùm eo ordine Romæ Chriſtiani Principes numerantur: vt conſtat ex Rom. Eccleſiæ libello (vt vocant) rituali.

Chriſtianorum, Rex Francorum obtinet Coronam libertatis & gloriæ. Baldus Conſ. 31. Rex Francorum Regum cenſetur dignissimus. Matt. Par. Hiſt. Ang. Dominus Rex Francorum eſt ſuper omnes Reges. Bald. Quantùm cæteros homines Regia dignitas antecellit, tantò cæterarum gentium Regna, Regni Francici culmen excellit S. Greg. Regiſt. l. 5. c. 106. Liber Rom. Eccleſiæ.

IMPERATORES CHRISTIANORVM.

Imperator Romanorum.
Imperator Conſtantinopolitanus.

REGES CHRISTIANORVM.

Rex Francorum.
Rex Angliæ.
Rex Caſtellæ, Legionis, &c.

****

CAPVT TRIGESIMVM PRIMVM.

Orient. Imperij ſtatus.

Henricus II. Francorum Rex. Paul. Iou. Io. Ramus. A. C. 1482. Hiſt. Melit. A. C. 1491.

MAHVMETO II. (vt dictum eſt) Nicomediæ mortuo, fraterna primùm odia Ziſimium & Baiazethem liberos, inde bella commisêre. Siſimius bis acie victus primò Rhodum, mox in Franciam ad Ludouicum XI. delatus, exactis aliquot cum Carolo VIII. Innocentio VIII. & Alexandro IV. Summis Pontif. annis, è viuis exceſſit. Verſa in Caytbeyum, Ægyptiorum Sultanum, Baiazethis Turcarumque arma, ob exceptum & copijs adjutum Ziſimium: eiuſmodi vel tunc erant tempora, vt qui miſericors eſſet, fieret nocens. Sed infelici Turcarum exitu conſtitit, eſſe Superis curæ innocentiam. Tum Dalmatas & Hungaros vario fortunæ euentu Baiazethes infeſtauit. Quo ferè temporum tractu, Veneti Peloponneſum recepêre. Sed non fuit diuturna felicitas: nam Methone vi expugnatâ, fruſtrà ſubmiſſis à Franciæ, Hiſpaniæ Luſitaniæque Regibus, copijs auxiliaribus, pace compoſitâ, inſulâ ceſsêre. Baiazethem hauſto veneno, quod Selimus filius miſcuerat, extinctum ferunt. Nec verò mitius ac humanius erga fratres fuit Selimi ingenium. Hos à Perſis adjutos acie vicit cepitque: captis laqueo illata mors. Luctatus cum Perſis haud ita proſperè, in Tomombeyum Ægyptiorum Sultanum mouit: victum captumque apud Memphim hoſtem, omni ſuppliciorum genere excruciauit: ad vltimum fracta gula. Sultani fatum ſequuta Ægypti ſeruitus, clariſſima

regio, Nilo præterfluente nobilis ac ferax, *Henricus II. Francorum Rex. A. C. 1491.* Turcico Imperio acceſſit. Nec multis interjectis annis Syria omnis ſub jugum miſſa. Fato functus eſt VIII. dominationis anno: tantulo imperij ſpatio, tanta geſſit Baiazethes. Huic ſucceſſit Solymannus haud degener filius, rerum geſtarum magnitudine longè major, humanitate juſtitiaque imprimis (ſi illa ineſſe poteſt in Barbaro virtus) ſtudio tam inſignis, quàm crudelis, perfidus ac ſceleratus Pater extiterat. Hic & ſuâ virtute, & noſtrâ diſcordiâ Magnus, flagrante Franciſcum inter & Carolum, hunc Imperatorem, illum Galliarum Regem, bello grauiſſimo, Taurunum in Pannoniâ deditione cepit, Rhodum expugnauit; Ludouicum Hungariæ Regem Regno vitâque exuit. Captâ deinde Budâ, hortante ſucceſſu Viennam Auſtriæ coronâ cinxit. Sed claſſe Turcicâ ad Danubium ab VVolfgango Hodero diſſipatâ, ſolutâ obſidione in Perſas, continuos Turcarum hoſtes, remigrauit. Arabiam felicem Imperio adjecit; Corſicam inſulam, quàm potuit maximâ belli injuriâ vexauit: Babylonem nobiliſſimam ad Euphratem fl. vrbem, Meſopotamiam, Aſſyriamque Perſis ademit: Quam tamen breui reparatis animis Perſæ CD. Turcarum millibus, diuerſis ſubinde prælijs conciſis recuperarunt. Melitam inſulam, quò ſe Rhodij Equites receperant, primùm per Legatos, mox ipſe adortus claſſe, infectâ vtrobique re, in Pannoniam reuerſus eſt, vbi morbo ſublatus dux bello clariſſimus, vitæ finem, cupiditatibus modum, vexandis Chriſtianis terminum impoſuit: cùm paulò ante Muſtapham filium, nullius ſceleris compertum, ſed ſuſ-

A. C. 1522.

A. C. 1556.

Henricus II. Francorum Rex. pectæ virtutis adoleſcentem, Roſæ Pellicis inſtinctu, furioſus Parens interfeciſſet. Selimum alterum filiorum Imperio reliquit. Hic primo Principatus facinore, Cyprum Venetis violato fœdere eripuit, multis Chriſtianorum in miſeram abductis ſeruitutem. Ea clades

A. C. 1571. fuſis ad Naupactum maritimo prælio Turcis reparata inſigniter, LXXX. Triremibus ſuppreſ-

Onufr. in Pio V. hiſt. Melit. ſis, CXXX. captis, Ioanne Auſtriaco Caroli V. Imp. Notho Duce, tantâ Turcarum ipſiuſque Selimi conſternatione, vt de ſummâ periclitari ſe, ſi leuiter Chriſtiani adnixi forent, faterentur. Sed diſſenſione ducum inter conflatas ex diuerſis gentibus copias ortâ, Veneti (quanquam victores) ad Pacem cum Turcis ineundam compulſi ſunt.

****

CAPVT TRIGESIMVM SECVNDVM.

Bellum Ciuile pro Religione primum.

FRANCISCVS II. FRANCORVM REX.

Eiuſmodi eſt hominum vita, nullum vt ſolidum gaudium alli mortalium poſſit accidere: ſed dulciſſimæ res quæque, acerbitate quâdam ſemper conditæ ſunt. Ecce tibi regios nuptiarum apparatus ſingularis mœror repentè turbauit, cùm HENRICVS II. fragmine lanceæ per imprudentiam ab Equite Mongommerio ictus in Ludihaſtio apud Turriculas, anno Regni XII. vitam, quam feliciſſimè degere potuerat, immaturâ morte finiuit. Hoc initium in Franciâ ciuilis ſanguinis fuit, & multorum pro Religionis ſenſu malorum: quæ vbi totos ferè LXX. annos Franciam agitarunt atrociſſimis cladibus; tandem proſtratâ Rebellione impotenter graſſati, expugnatâ

per Ludouicum XIII. perduellium arce Rupellâ deſierunt. Et quamuis dolorem adferant renouata vulnera; vltróque ab referendis Patriæ cladibus, quia domeſtica mala triſtitiâ operienda, ſtylus abhorreat; neque vetera peccata repeti jam obliterata placeat; cùm noua expiata ſint Perduellium ſupplicijs; juuat tamen nonnunquam ea legi audirique, quæ videre, audire, nedum pati refugeret animus. Majus erat Francorum Imperium, quàm vt externis viribus frangi poſſet; ciuilibus bellis, quæ *nec haberi, nec parari poſſunt per bonas artes*, concuſſum ac penè confectum eſt: vbi primùm à Majorum ritu ab improbis diſceſſum eſt, Ludouicus Borbonius Condæus Princeps, & Colinius rerum maritimarum Præfectus, Sectariorum partes ſequuti, nouam illam viuendi rationem ſummum in modum auxerunt; fruſtra indictis ab Rege ac Senatu grauiſſimis pœnis. Ita *malum ſponte ſuâ & cladibus creſcebat, & remedijs intempeſtiuis accendebatur.* Nec verò in vnâ Galliâ pro Religione turbæ ortæ ſunt: in Conuallenſes etiam Alpinos Valdenſes, à Sabaudo; in Proteſtantes Belgas ab Hiſpano, arma his temporibus ſumpta ſunt. Erupit primùm Ambœſiana in Regem FRANCISCVM II. qui Henrico patri ſucceſſerat, atrox conjuratio. Sed perduellium ſupplicijs ſtatim nata, ſtatim extincta eſt à Guyſio: hinc ille à Senatu Pariſienſi PATRIÆ CONSERVATOR appellatus. Comitia Aureliæ indicta habitaque, mox interrupta & ad Eſiæ pontem tranſlata, conjecto in vincula Condæo, turbarum initia excitêre: infenſis in Guyſianos proceribus. Quo tempore, vt noſtra mala Cœlo monſtra-

Franciſc. II. Francorum Rex.

A. Thuan. F. Belcar. Serrius. Popel. Aub. A. C. 1560. Ideo mala omnia rebus humanis quotidie ingraueſcunt, quia Deus mundi hujus effector & guberna-

ter derelictus eſt : quia ſuſceptæ ſũt contra quàm fas eſt impiæ religiones. Lact. l. 5. Inſt. cap. 8.

CAROLVS IX. FRANCORVM REX. *A. C.* 1561.

rentur, dirus Cometes XXVIII. dies Decembri menſe fulſit, certiſſimus Regis mortis nuncius. Quippe Franciſcus II. poſt XVI. Regni menſem fatis conceſſit : ac breui ſoluto Condæo, CAROLI IX. Francorum Regis authoritate, Poſſiacenſi cum Hæreticis inito colloquio, fruſtra ad Pacem ineundam quæſitæ rationes. Nam eo irritati magis quàm cicurati ſectarij, in luctuoſas Regno turbas exarſerunt. Condæus, interceptâ Aureliâ, aliiſque munitiſſimis oppidis, ac imprimis Rothomago, occupatis, in Regem ſigna attolit : priuatis etiam in Guyſium, Mommorancium Equitum Magiſtrum, Santandream (vt vocabat) Triumuiros inimicitijs accenſus. Rex Carolus IX. flectere iratos humanitate edictorum conatus eſt : ſed latiùs jam ſeſe malum effuderat, quàm vt ſuaui remedio tolleretur, vt *omne malum naſcens facilè opprimitur ; inueteratum, fit plerumque robuſtius.* Nihil prætermiſſum ab Reginâ matre Catharinâ, quò animos odijs flagrantes æſtuantiſſimis reſtingueret, & ad obſequium flecteret : nihil à conjuratis receptum. Quid cladium non viſum ? vix vlla Galliarum vrbs reperta eſt, quæ non funeſtum pluſquàm ferinæ carnificinæ ſpectaculum exhiberet : tantúmque effuſum illâ rabie Gallici ſanguinis, quantum commiſſæ acies, totos XX. annos exhauſiſſent. Nec publicæ magis quàm domeſticæ ſtrages, vix ſeruatâ inter conſanguineos pace, adeò ferox vanæ ſuperſtitionis vis, vt & naturæ ipſius jura violet. Infinitus vrbium numerus perduellibus adhæſit. Primus ciuilium armorum circa Druidas auditus fragor detonuit, tantâ ciuium ſtrage, vt victor exercitus victo ſimilis vide-

retur. Luctuoſo belli exitu, quo neceſſarium CAR.
eſſet vinci eum, qui vinceret: aut perire ciues; IX.
aut (quod æquè miſerum eſt apud bonos) FRAN.
occidere. Captiui vtrinque partium Duces REX.
Magiſter Equitum, & Condæus, cæſus à
Meſerio priuatim hoſte Santandreanus Eq. Tr.
victoria tamen penes Regem: cùm anteà apud
Rothomagum Antonius Borbonius Nauarræ
Rex plumbo ictus cecidiſſet. Ferunt Condæum à Damuillâ captum, apud Guyſium, eadem in menſá cœnaſſe, eodemque in lecto decubuiſſe. Ita ſummos Duces, quos florentibus vtriuſque rebus inimicitiæ capitales diuulſerant, aduerſa alterius Fortuna, raro alterius beneficio, conjunxit. Franciſcus Guyſius, Regij exercitûs (capto Mommorancio) Dux, Aureliam obſidebat, cùm à Sicario, Poltrotum vocant, à Perduellibus (vt creditum fuit) inſtructo, cæſus perfidiosè, magnum ſui deſiderium Regi boniſque omnibus reliquit: vir mehercule Galliæ bono, atque ex rerum geſtarum gloriâ ornamento natus, ſi in pacatiora tempora incidiſſet. Ob tanti viri cædem, ad mortem perduellibus irrogari ſolitam parricida damnatus; nimirum forcipibus ardentibus primùm concerptus, deinde quatuor equis in diuerſa tendentibus membratim diuiſus eſt. Pax deinde aliqua vtriſque adeò grata fuit, fremente interim Colinio, vt ſub vno iterùm capite diuerſis anteà Reip. membris coaleſcentibus Anglum Gratiæ, vt vocant, portu exegerint. Ea vrbs à Franciſco I. condita, ad oſtium Sequanæ amnis ſita eſt. Rex ita pacatis in tempus rebus, A. C.
optimorum conſilio ciuium vſus, remotiſſimas Regni prouincias vrbeſque luſtrat, 1564.

magnâ vbique incolarum voluptate exceptus.

****************** *****************

CAPVT TRIGESIMVM TERTIVM.

Bellum Ciuile pro Religione ſecundum.

Carolus IX. Francorum Rex. A. C. 1565. Liu. l. 39. A. C. 1566. A. Thua. Serr. Popel. Aub.

CAROLI IX. & ſororis Eliſabethæ Hiſpaniarum Reginæ in Tarbellis apud Baionam colloquium, nouus Heluetiorum delectus, aliæque id genus cauſæ, Hæreticos ſecundò ad arma compulerunt. Rerum nouitas multos ad rebellium partes, ſocietatemque pertraxit, *nihil enim in ſpeciem fallacius prauá Religione, vbi Dei nomen prætenditur ſceleribus.* Indicta nobilium, vt vocant, comitia apud Molinum, ſpecioſam quidem, ſed fucatam procerum amicitiam præſtitêre: nam ea citò in turbas Galliæ exitiales deſiit. Viſum è re fœderatorum, vt tres nobiliſſimæ ciuitates Lugdunum, Tholoſa & Trecæ interciperentur. Sed irritus labor fuit. Conuenerat inſuper, vt certo ac dicto die ex compacto arma corriperent: id verò ita commodè actum eſt, vt à perduellibus magna Galliæ pars occupata ſit: Rex inermis nihil tale ſuſpicatus, paruo comitatu ſuccinctus, ab Condæo & Colignio penè captus, vix ſe Pariſiorum mœnibus ſeruauit. Tum apertè bellum geri cœptum. Leues diſtantibus in locis vario Marte conflictus, præludiorum inſtar extitêre; donec coactis vndique copijs acerrimo prælio ad San-Dionyſium fuſi ac profligati perduelles recederent. Victoria omni ex parte felix Catholicis extitiſſet, ni vulneratus lethaliter Equitum Magiſter, & ſummus copiarum præ-

fectus Mommorancius intra paucos dies obiiſſet. Cura deinde atque onus belli, copiarumque ſumma, Henrico Andium Duci, Regis Caroli fratri, adoleſcenti tot tantarumque virtutum, quot & quantas temporum conditio poſtularet, demandatur. Hujus ingenium vtrum bellicis magis operibus, an ciuilibus ſuffecerit artibus, in incerto eſt: morum certè probitas, eique adjuncta, ac velut à naturâ hauſta ſingularis comitas, & perſpecta bello virtus Sarmatis Regem impoſuère. Sed illum tandem vel fatorum iniquitas, vel æmulorum ſummæ potentiæ liuor, magnis immerſum malis rapuêre. Nunc omnia ſuis locis referenda ſunt. Nouis ex Germaniâ copijs Caſimiro Duce à Comite Palatino miſſis auctus Condæus, Carnutum fines vanâ vrbis oppugnatione populatur. Pax iterùm inita, ſed mox diſſoluta. Vrbes bello occupatæ vallis, aggeribus, atque id genus propugnaculis ſuccinguntur à rebellibus. Rupella jam rebellis, claſſem ad prædas mari auehendas, neglecto Regis imperio, inſtruit. Ea ciuitas Ioannæ Nauarræ Reginæ & Henrici filij præſentiâ confirmata, tertio ciuili bello, quod majoribus viribus exarſit, cauſam dedit. Leuibus pugnis ex partium occurſu certatum eſt, oppida recepta, obſeſſa, expugnata, vario euentu. Condæus & Colinius occaſionem rei ſtrenuè gerendæ aucupantes, nihil tumultu, omnia conſilio adminiſtrant: gnari fugere ac cedere, vbi ſalus fugam ſuaderet; inſtare paratiſſimi, ſi ſpes victoriæ affulſiſſet. Tandem ad Baſſacum ſiue Iarnacum in finibus Xantonum totis vtrinque viribus pugnatum eſt, triſti ſanè ſpectaculo, ciuibus in ciues & in

Carolus IX. Francorum Rex. A. C. 1567.

A. C. 1568.

Carolus IX. Francorum Rex.

ſanguinem ſuum propinquis armatis, quâ qui pugnâ occubuerunt, feliciùs illi pro patriâ cecidiſſent. *Sæuit nimirum in ſe armatus furor, & ſuum lambens ſanguinem impietas.* Strages magna perduellium edita eſt, cæſo in acie Condæo, eoque ignominiâ ſingulari ab Catholicis (vt eſt omnis victoria inſolens) affecto. Impoſitum Aſinæ Cadauer victoribus riſum mouit. Nec deſpondit animos Colinius fugâ ſaluus, ſed contra fortunæ impetum (vt erat magno animo præditus) ſeſe erigens; Germanico equitatu inſtructus, euocatiſque vndique copiis, Pictauium obſidet. Inde pulſus ab Henrico Guyſio. Tandem communis belli alea ad Moncontorium ſtetit, tantâ partium pertinaciâ, vt inde non mouere niſi viſo hoſte, vterque exercitus ſtatuiſſet. Iamque victoriâ Henrico inclinante, vrget Colinius, inſtat, animos addit fugientibus: occurſat pauentibus, retinet cedentes, vbi plurimus labor, vnde aliqua ſpes, conſilio, manu, voce, inſignis, hoſti conſpicuus fuit. Verùm fruſtra ordines reſtaurat: funduntur, cæduntur, profligantur. Fama eſt inter eam pugnam cœleſtium equitum turmas conſpectas pro Rege ac Religione dimicantes, haud dubiè piorum precibus diuinitùs miſſas. Colinius bellum reparabat, cùm pace ab optimo Rege ſuis vel inuitis datâ, ab armis diſceſſum eſt, aſſignatis, vt vocant, ſecuritatis vrbibus: quarum principes Rupella & Mons-Albanus, *ciuilis duo ſemina belli.*

videre parêtes Frontibus aduerſis fraternáque cominus arma. Luc. l. 7.

A. C. 1590.

CAPVT TRIGESIMVM QVARTVM.

Bellum pro Religione tertium.

PEr id tempus, anno ſcilicet MDLXXI. Turcæ inſigni victoriâ apud Naupactum à Chriſtianis nauali prælio profligati ſunt. Quieſcentibus vtrinque armis, contracta nuptijs Carolum inter & Cæſarem adfinitas eſt: ſiquidem Eliſabetham, Maximiliani Imperatoris filiam, vxorem duxit Carolus: nec ita multò pòſt Henricus Nauarræ Rex Margaritam Regis ſororem. Sed poſt vnum alterûmve otij annum, inquieta Principum factionibus Gallia, grauioribus longè quàm anteà procellis jactata eſt. Læſo primùm, mox cæſo Colinio, eoque de feneſtrâ in viam deturbato, ac continuatis perduellium cædibus, fœdiſſimæ in Regem conjurationi die D. Bartholemæo ſacrâ occurſum eſt: tanto populi furore, vt coërcere vim nulla ratio, non præconis vox, non prætorianus miles, non ipſa Regis majeſtas potuerit. Principis ciuitatis exemplum multæ aliæ ſecutæ ſunt. Aurelia, Andegauum, Rothomagus, Trecæ, Burdegala, Lugdunum, Tholoſa, eâdem licentiâ in ſectarios erupêre. Audaci duce deſtituti, in diuerſas Galliæ exterarumque gentium partes diuerſi abire, locis etiam firmiſſimis communire ſe occipiunt. Præcipua belli arx, vltimumque poſt extrema omnia in Rupellâ perfugium: quo ſublato, aut ſubeſſe Regis imperio, aut more exulum abeſſe reliquum erat. Regius exercitus, Stroſſio & Bironio Illuſtriſſimis Ducibus, perualtatis latè agris, vrbi

Carolus IX. Francorum Rex. Aug. Thua. Serr. Plexius & alij. A. C. 1571.

Carolus IX. Francorum Rex. A. C. 1573. admouetur. Terrâ marique preſſi oppidani, quaſſatis muris reſiſtebant ægrè: creuit conſternatio, Henrici Andium Ducis aduentu, quo vehementer commoti, præcluſo ad hæc annonæ auxilijque militaris aditu deſperabant. L. armatorum millia cum omni penè nobilitate aderant; LX. machinæ è grauioribus admotæ ſunt. Rupellani, ſumptâ ex neceſſitate audaciâ, & deliberata morte ferociores, *Porc. Lat. in decla.* vt *grauiſſimi ſunt morſus irritat neceſſitatis*, factâ eruptione multos cædunt. Dux Aumalius laxato è muris tormento occiditur. Fit vndique in vrbem impetus; ſed egregiâ oppidanorum virtute Regij pelluntur, amiſſis aliquot Ducibus. Dux Andium, dum incautus accedit propiùs, vitæ periculum adit. Vulnerato qui juxtà ſtabat aulico. Tot continuatis irruptionibus feſſi Rupellani, penuriâ inſuper commeatus laborantes, haud dubiè intra pauciſſimos dies de deditione cogitaſſent; niſi miſeros & ad vltima redactos Fortuna noſtris temporibus ſeruâſſet. Namque aſcitus in Regem à Sarmatis (Polonos vocant) mox à Legatis gentis in Regnum euocatus Dux Andium; quo fidem humanitatis faceret, qui crudelitatis infamiâ apud Rebelles laborabat, *Tac 4. hiſt.* quia *nouum imperium inchoantibus vtilis eſt clementiæ fama*, vrbi veniam, libertatem ſectarijs, Regno pacem parum honeſtam, petentibus Polonis ab Rege Henricus impetrauit: exemplo ab ipſis etiam hoſtibus illaudato. Sed finiri ciuilis belli diſcordia alijs artibus non potuit: quippe omninò melius, quanquam reluctantibus exteris, viſum id ſapientiâ extingui, quàm armis & ferro Reip. diutiùs in diſcrimen adducere. *Bellum etiam*

finire Cupientibus opus eſt decipi. Nec melior fuiſſet Sancerræi ad Ligerim oppidi fortuna. Ea fuiſſe oppidanorum fertur in tuendâ patriâ pertinacia, vt abſumptis animalibus, in vltimâ fame humanis carnibus veſcerentur. Inuentæ, nefas! matres, quæ liberorum ſuorum (vt Sagunti ac Numantiæ olim contigiſſe ferunt) tenerent ſemeſa in ſinu membra. Tot malorum idem finis, qui belli fuit, *Pax*; *cujus ut nomen dulce eſt, ita res ipſa cùm jucunda, tum ſalutaris.* Sed citò ſperata Franciæ quies, optataque à bonis tranquillitas, atrociſſimâ perduellium tempeſtate excepta eſt: penitúſque euanuit cum Caroli IX. exceſſu, anno Regni ferè XIV.

Cic. 9. Phil. Curt. l. 6.

Cicer. Phil. 13.

A. C. 1574.

****

CAPVT TRIGESIMVM QVINTVM.

Bellum pro Religione quartum.

HENRICVS III. Poloniæ Rex, audito Caroli fratris exceſſu, Cracouiâ noctu digreſſus, eluſis Polonis, in Regnum citatis equis magnis itineribus illicò aduolauit. Inauguratus more Majorum Remis, Pariſios ingenti pompâ ingreditur. Alenconius Regis frater, cùm in Regem fraterna non moliretur, fratris in ſe iracundiam concitauit. Itaque egreſſus nocte Druidas pergit. Hunc eò inſequuti Perduelles, ac rerum nouandarum cupidi. Breui tamen tumultus deſiit. Sed quo tandem fine Francia jactabitur? Hæreticarum partium hoſtis Henricus multis eas edictis ac bellis frangere ſtatuit; quo & ſponte, & conſilio optimorum rapiebatur. Itaque fœdus tacitè primum initum eſt inter bonos: &

HENRICVS III. FRANCORVM REX.

A. C. 1575.

A. C. 1576.

Henri ſacrum appellatum, vocatis ad belli ſocieta-
cus III. tem exteris gentibus, Bleſis noua illa vitæ
Fran- ratio, nec vſurpata Majoribus edicto ſeuerè
corum prohibetur. Inde nouæ turbæ, quæ tot annos
Rex. Franciam opibus, viris exhauſerunt. Ciues in
A. C. ſe ferociter armati: quodque longè luctuo-
1577. ſius erat, cognatæ acies depugnabant. Rege
A. C. interim his deridiculum, illis miſerationem
1578. ex incerto voluntatis æſtu præbente. Aquita-
A. C. nia, Septimania, Delphinatus, Pictauium,
1579. Xantones, Normania, tota circumquaque
A. C. Gallia, popularium ſuorum deformes cædes,
1580. ſtrageſque luxit; quæque olim florentiſſima
A. C. loca extiterant, paſſim miſerabili ſpecie jace-
1581. bant diruta; fœdata incendijs oppida, trun-
catæ vrbes, exciſa tholis templa, omnia ſitu
fœdo horrida. Quo temporis tractu ſuis etiam
A. C. jactata tumultibus Flandria, Alenconium ad
1582. ſuæ libertatis vindictam euocauit. Sed breui
A. C. cùm his gentibus Francorum innata vitæ
1583. ratio, ac licentia æquo major diſpliceret,
grauem paſſus ſeditionem ab Antuerpianis, in
Franciam reuerſus ſtatim exceſſit è viuis.
A. C. Henricus Guyſius, hujus obitu, cùm Rex extra
1584. ſpem habendæ ſobolis videretur, in ſpem
Regni (vt jactabatur) erectus ad ſe, vel (ſi
caſus daret) ſuos transferendi, Regis familiæ
Principibus labe hæreticâ inquinatis, Henrico
Regi haud leuem rerum nouarum ſuſpicio-
nem mouit. Ea res tantam Reipublicæ per-
turbationem conciuit, vt miraculo fuerit
maximo Galliæ ſalus. Namque Rex veritus,
quod vtique imminebat, Regni exitium vltri-
mum, repentè mutatus animo, Nauarrum
A. C. alioſque earundem partium Duces ad ſe per-
1585. traxit, ex vſu regnandi ſeruata Religionis intè-

gritate. Sed citò inter fide diſſimiles amicitiâ *Henri-*
diſſolutâ, ad bellum iterùm conuerſus eſt *cus III.*
contra imperij legem Conſtantiam. Sic di- *Fran-*
uerſo fluctuum æſtu abreptus nutauit diu, in *corum*
quam ſe partem inclinaret amantiſſimus Pacis *Rex.*
Princeps: *vt quæ juſſerat, repentè mutaret; quæ* *Tac. 3.*
vetuerat, juberet: ac liquidò apparebat, *hiſt.*
initia belli ciuilis toties inuitum ſuſcipere, quippe, qui neque tutius, neque honeſtius quidquam reperiret, quàm ab omni contentione abeſſe. Sed dignitati conſulendum fuit, Reip. ſeruiendum, officij ac majeſtatis ratio habenda. Tandem Guyſianorum conſilio totis Regni viribus, Henrico Nauarræ Regi, Condæoque Principi decretum bellum. Illi ne incauti opprimerentur, magnas vndique copias euocant: ab vtriſque Galliæ fores exteris *A. C.*
recluduntur, in quibus ſerò eiiciendis labora- *1586.*
bitur. Regio exercitui præerat Dux à Ioyeſiâ, læta omnia ex militum ardore & fato nominis concipiens. Toto partium impetu ac robore apud Cutracum pugnatum eſt. Nauarrus in hoſtem inuectus obuium quemque fundit, cædit, ſternit. Momento temporis fulgentia illa agmina, ab victore quaſi fulmine aliquo perculſa aut diſſipata, fugam faciunt. Captus *A. C.*
in acie Ioyeſius, mox à rixantibus gregarijs, *1587.*
tantæ fortunæ captiuus plumbo percuſſus occiditur. Cutracicam victoriam cæſorum numerus ac dignitas nobilitauit. Hæc primùm ab Catholicis excepta clades, aduerſantibus jam Superis, quòd Religionis ac pietatis nomen, nonnullorum cupiditati inſeruiret, honeſto prætextu turbari omnia mutarique optantium. Guyſius acceptæ cladis dedecus, cæſis apud Alnæum Germanis Equitibus,

Henricus III. Francorum Rex. *A. C.* 1588.

(Reiſtræos vocant) in finibus Carnutum ſtrenuè vindicat, tanto omnium plauſu, vt exceptus à Pariſienſibus fuerat eo honore, qui & maximus eſt, & Regibus deferri ſolet. Quæ res ei exitium ex ſuſpicione peperit. Adeò *nunquam ſatis fida potentia, vbi nimia eſt*: ille enim ambitu, comitatu, cum Rege penè conferendus; nec dubijs in eum ciuium inclinationibus; Rex quaſi Hæreticarum partium fautor, in diſcrimen vitæ maximum ex ciuili furore Pariſienſibus in eum excitis adducitur: quippe ſeditioſi ciues ſumptis armis contra Prætorianos & Heluetios in vrbem à Rege euocatos, vias trabibus tabuliſque obuallauerant; quod à Guyſio tacitè probari ac promoueri nonnulli ſuſpectabant. Quare frendens ex vrbe regiâ diris ab irato deuotâ egreſſus Rex, Guyſiò exitium tacitè meditatur. Res demum eò erupit, vt is cum fratre purpurato Blæſis interficeretur. Quanta vis fati? manauerat latè conjuratio, ſchedula etiam prandenti data eodem die, quæ paratum, ſi accederet ad Regem, exitium nunciabat. Sed vt erat animo interritus, audere neminem poſtulato calamo reſcripſiſſe fertur.

A. C. 1589.

Eo facto Regnum omne in ſe propè armauit Henricus Rex. Ita eſt, *nulla grauior peſtis humano ingenio inſidet, quàm altè concepta ſuſpicio.* Affectati ſceptri, occultæque in Regem conjurationis reus incuſabatur. Tum Carolus Mœnius eorum, qui ſacri fœderis nomine continebantur, Dux conſtitutus, in Regem delectum habuit. Vrbes Regni præcipuæ ac primariæ, Guyſianorum partes, ſpecie Religionis deceptæ, ſequutæ ſunt. Pariſij, Aurelia, Burdegala, Tholoſa, Rothomagus, Lugdu-

Lugdunum, Trecæ, Ambianum, Pictauium, Maſſilia: Prouinciæ penè omnes ab eo aut omnino, aut magnâ ex parte defecerunt. A ſummo Pont. diris Eccleſiaſticis, ab Hiſpano armis, ab Francis penè omnibus conuicijs & factionibus vndique Regum miſerrimus adpetitur. Pauci in fide, quod ſinceri in Regem affectus ſupererat, ſaluâ religione, famâ, bonis, fauere, nedum adeſſe vix poterat. In Regis odium ima ſummis, ſumma imis mixta: Senatus in carcerem, carcer in Senatum à XVI. Tribunis effuſus eſt; & quoad ſceleratis licuit, ac turbarum incentoribus, Regia Majeſtas violata, pulſa; inſana paucorum dominatio introducta. Rex auctus Henrici Nauarri Regis & tortorij viribus ac copijs, comparatis ad hæc Nicoai Harlæi Sancyi operâ ac diligentiâ, Helnetiorum xv. ferè cohortibus, Pariſios obſidebat, cùm à Sicario Dominicano ad D. Clodoaldi Fanum, immani parricidio, deteſtando ſæculis omnibus exemplo, perfidiosè trucidatur; poſt Regni annos xv. relicto indigniſſimæ cædis vltore, vt potentiæ ſucceſſore, Henrico IV. Magno. Apagete Parricidas, *bonos Principes* (cujuſmodi ille fuit) *voto expetere licet, qualeſcunque tolerare decet.*

Henricus III. Francorum Rex.

Tac. 4. hiſt.

****

CAPVT TRIGESIMVM SEXTVM.

Bellum pro Religione quintum.

Fluctuabat ciuilium bellorum diuturnis heu! nimiùm procellis Imperium: & tot continuatis cædibus concuſſum naufragio proximum erat; cùm ſumente clauum

HENRICUS IV. MAG. FRANCORUM REX. *Thua.* *Serr.* *Plexius.*

Henrico Borbonio, Nauarræ Rege, verè Magno ſeruatum, & tranquillitati redditum eſt. Is contra tempeſtatem enixus,& ſubducto tandem in portum nauigio, militem donis, populum clementiâ, cunctos ciuilibus malis ac bellis fatigatos, dulcedine otij pellexit, comitate & alloquijs officia prouocans. Sacrilegâ nece innocentiſſimo Principi illatã,vnum illum exercitus reſpexit, quem naſcendi jus, & digna imperio virtus euocabat Majorum ſuorum ſceptro, vltrò à ciuibus deferendo, ni conflata ex egeſtate rebellio, Procerum nonnullorum ambitus, exterorum ingenti ſpe ac viribus ſubnixus; ſed multò maximè alienus Francorum ab hæreticâ nouitate animus, iter ad Regnum aliquot menſes ſepſiſſet: quod ille mox ſingulari virtute, fractis ac disjectis repagulis aperuit. Carolus Borbonius Cardinalis captiuus, Rex ab Catholicis renunciatur, rabie quadam & profundâ confundendi omnia cupiditate. Nouus Rex, nouus ſtatus, noua Reſpubl. quæruntur. Mœnius Dux Franciæ Legatus nouo magiſtratu inſtitutus, nudo ac penè exuli Henrico xxx. armatorum millia opponit. *Sed forti animo & juſta audenti ac petenti homines poſſunt, cœlites deeſſe non poſſunt.* Quatuor vix armatorum millibus ſuccinctus: pars quantula hæc copiarum hoſtilium! auſus occurrere. Sed nouerat jampridem Dux bello clarus, *in omni prælio non tam multitudinem & indoctam virtutem, quàm artem & exercitium præſtare victoriam.* Itaque apud Arqueſiam primùm feliciter pugnatum eſt. Inde Vuriacum tranſlatâ belli mole, vt fortitudinis Imperatoriæ, ſic clementiæ ſingularis ac verè regiæ ſpecimen præbuit, cùm

A. C. 1590. *Veg. l.* 3. *c.* 1.

exteris inſtandum acriter, parcendum ciuibus Henr.
Iulio major imperaret. Gnatus etiam *ingens* IV.
eſſe victoriæ decus citra domeſticum ſanguinem Magn.
vincere. Lutetia Pariſiorum perditum rata Franc.
Bearnenſem (nam id hoſtium conuicium Rex.
erat) pro portis victorem videt, ſtupetque *Tacit.*
Fortunam virtuti præſidium attuliſſe. Sabau- *vitâ.*
dus, qui turbatis Francorum rebus Principa- *Agr.*
tum, vt cœperat, augere cupiebat, magnâ A. C.
ſuorum clade, in Prouinciâ ab regijs copiis 1591.
profligatur. Alexander Farneſius Parmenſis
Dux ab Hiſpano iterùm in Franciam cum
exercitu numeroſo miſſus, fortunam regiam
veritus, vix extortâ è duabus ciuitatibus
Lutetiâ ac Rothomago obſidione, ſtuporis &
infamiæ quàm gloriæ plenior, inſequente
ac nouiſſimum agmen carpente Rege, victo A. C.
ſimilis in Flandriam ægrè euaſit. Tandem 1592.
pugnarum omnium quas commiſerat, gen-
tium quas adierat, Ducum quibuſcum ma- A. C.
num conſeruerat, victor, ſuo & ciuium voto 1594.
major, fidei Catholicæ iterùm redditus,
ſublatâque laruâ, quæ ciues in Principem
armauerat, è continuâ multorum annorum
jactatione ac conuulſione, victâ Orbis penè
(quod difficillimum eſt inter mortales) inui-
diâ, in optatum bonis omnibus otium Rem- A. C.
publicam traduxit. Victoriæ gloriam auxit 1595.
moderatio victoris: omnium vltrò citróque
acceptarum injuriarum damnata memoria.
Tum vrbes certatim rejecto exterorum fœde-
re, ad Regis ſui obſequium rediêre. Roma, A. C.
quem nuper cœtu piorum ſummouerat, fru- 1596.
ſtra reluctante Hiſpano, MAGNVM, VICTO-
REM, CHRISTIANISSIMVM ET CATHOLI-
CVM in publico velut Orbis theatro ſalutauit.

Henr. IV. Magn. Franc. Rex. Hic aliquando finis armis ciuilibus fuit: reliqua pax incruenta, penſarumque clementiâ bellum.

****

CAPVT TRIGESIMVM SEPTIMVM.

Receptum Ambianum.

A. C. 1597. EX diuturnâ ciuilium bellorum jactatione, terram proſpexerat Gallia, cùm ſæuus ab Hiſpanis turbo fœdam in Belgio tempeſtatem exciuit. *Importuniſſima genera hominum, tot miſerorum ciuium ſanguine ſatiari nequiuêre.* (Sall. ad Cæſ.) Cameracum, Caletumque, cùm aliquot vicinis oppidis, interceptumque imprimis Ambianum, Henricum è vindicato armis Regno, bellis iterùm implicuêre, quibus major eius virtus turbis ciuilibus dudùm perſpecta tanto hoſti, clariùs affulgeret: *nam ſæpè maiori fortunæ ac gloriæ locum dedit injuria, incommoda quoque ad honos euentus vertente Fortunâ.* Delecto raptim exercitu, & ſubitariis hoſtibus, ratus in celeritate ſitam eſſe victoriam, priuſquàm Ambianum (nam eo potiſſimùm oppido Rex angebatur) copijs Belgicis firmaretur, aduolat, obſidet, premit: Bironio Duce præclaram Regi operam nauante. Auſtriacus Cardinalis cum ingenti exercitu in vrbis ſubſidium properauit: verùm ſeptæ armis ad ſuos viæ, Francorum alacritas, & ſubeundi, quod clauſum vndique tenebatur, oppidi deſperatio, eò, vnde profectus erat, redire compulerunt, re infectâ, magnâ etiam ſuorum clade Fernando Teillo (cujus aſtu captum oppidum fuerat) pro muris cæſo,

A. C. 1598. cecidit hoſtium animus: *adeò magnum in Duce*

ad victoriam & ... momentum eſt Itaque dedicionem fecēre. Hanc victoriam fortunamque ſecutæ partium fœderatarum Prouinciæ vrbeſque, cedente imprimis Mercorio Duce, totâque adeò Armoricâ. *Henr. IV. Magn.Franc. corum Rex.*

*********** ********* ****************

CAPVT TRIGESIMVM OCTAVVM.

Bellum Sabaudum ſecundum.

PAce demum Clementis VIII. S. Pont. operâ, per idoneos rerum adminiſtros apud Verbinum in Veromanduis cum Philippo II. Hiſpaniæ Rege compoſitâ; Sabaudus tanto certè Regi longè impar quieſcere vix poterat. Is Salaſſiorum Principatum, flagrante apud Francos ciuili bello, inuaſerat. Quæſitum armis, tueri armis ſtatuit. Tentata tamen via humanior, actaque primùm per legatos res eſt: mox ipſe Regem adiit, cujus animum propoſiti tenacem flectere verbis demiſſiſſimis non potuit: quippe illud regale eſt, quà cœperis, ire: nec pacem ille exteris daturus erat, niſi rebus redditis, qui ſuis ciuibus vitam, libertatem, otium, amiſſa bello omnia cum pace reddiderat. Sabaudus domum reuerſus, ac ſpe deluſus, niſi quòd proditionis venenum nonnullorum mentibus tacitè inſtillaſſet, vt priùs in bello pacem, ſic in pace bellum quærens, pacta cum Rege diſtrahere, exuendam ad fidem nonnullos ex Francorum proceribus emercari, ac moras nectere haud gratis rebus viſus, Regem in armis priùs ſenſit & vidit, quàm audiuit. Quippe Rex toties fruſtratus vanis Sabaudi pollicitationibus, nihil vltra cunctandum A. C. 1599.

Henr. IV. Francorum Rex. ratus, Ducem tripartitis copijs aggreditur, fortiſſimis periculoſa imperans: Bironio (is mox peſſimi facinoris, ſi patratum foret, pœnas dabit) Seguſianos agros, Eſdiguerio Sabaudiam, quam ſuperioribus bellis armis vexauerat; ipſe ſuo ductu auſpicijſque Montem Mellianum, arcem ſitu & arte hominum Orbis munitiſſimam adortus, breui ſubigit. Conſternatus eo nuncio Sabaudiæ Dux, à ſuis & ab ipsâ fortunâ proditum ſe arbitratus, pacem per Caduceatores à victore & armato habuit, quam ab inermi noluerat, ac ſerò

A. C. 1601. captis oppidis citra Alpes didicit, *turpe eſſe alienarum poſſeſſionum cupidine bellum ſuſtinere non neceſſarium; atque adeò eum propriarum rerum periculo conjunctum.* Pro Salaſſiorum Principatu, Seguſianorum ditio, Breſciam vocant, Regi ceſſit. Sic partâ domi pace, foris bellum in Flandriâ inquietos exercuit. Hoc ineunte ſæculo, non mediocre adjecit Orbi

Math. hiſt. Chriſtianorum decus, natus eo anno LVDOVICVS Delphinus, Henrici IV. filius, omnibus omnium gentium Regibus magnitudine rerum geſtarum inducturus caliginem. Hujus Regis futura excellentia manifeſto prodigio præmonſtrata eſt: nam & eo quo genitus eſt die, Domus Regia tantis puerperijs decorata intremuit; & Henricus parens impoſito in manum enſe, victorem Rebellium fore, ac fidei defenſorem prædixit. Quo ferè tempore Caroli Contaldi Bironij perfida conſilia euulgata, Regis animum alienarunt ſibi. Mox mirâ prauitate animi atque ingenij in præcipitia conuerſus, creſcentibus in dies vitijs,

A. C. 1602. dignum furore ſuo ac conjuratione inauditâ in Regem exitum ſortitus, in arce Anto-

nianâ (Baſtillanam vocant) capite trunca- *Henr.*
tur : non ſine Henrici Regis maximo dolore, *IV.*
qui ſeruari probatiſſimum Ducem , ſi fas & *Magn.*
leges ſiuiſſent , voluiſſet ; vir bello egregius , *Fran-*
rerum geſtarum gloriâ inſignis, & honeſtiore *corum*
exitu dignus , niſi præclara facta fœdis in *Rex.*
Regem conſilijs obſcuraſſet. SIC *magnis ferè* *Æmi-*
Ducibus evenire viſu ſolet , ut magnam belli *lius de*
gloriam turpi morte maculent. Magna inde *Pauſ.*
Franciæ tranquillitas bellis ciuilibus & exter-
nis quieſcentibus : donec immani parricidio,
& dirâ furiarum conjuratione cæſus PATRIÆ A. C.
PARENS , Regni à ſe ſeruati otium , quod 1610.
pepererat ſecum abſtulit , anno Regni circi-
ter XXI. Quæ tum trepidatio , quæ populi
conſternatio , quis Franciæ metus fuerit , in
quàm arcto ſalutis exitijque confinio fuerit
Res Francorum , neque feſtinanti exprimere
vacat, neque cui vacat, poteſt : id ſolum voce
publicâ dixerim, cujus Regni poſt tanti Regis
caſum ruinam boni timuerant , hoſtes ſpera-
uerant ; ne commotum quidem ſenſimus :
tanta vnius Reginæ majeſtas fuit , vt neque
ciues illâ Regni Regiſque moderatrice quid-
quam majus optauerint , nec Francicæ felici-
tatis inuidi coluerint : vt non illi dignitatem
ſexus adimeret , ſed augeret admirationem ,
quòd mulier non fœminas modò virtute , ſed
etiam viros anteiret.

In hoc breuiſſimo rerum bellicarum com-
pendio , ſi fas eſt nonnunquam pacatis & im-
mortalitate dignis ſtylum impendere ; exi-
mium noſtri ſæculi opus tranſmittere ſilentio,
ſi velim , nec poſſum jure, nec debeo. Anno
inſequenti, qui fuit Sal. repar. MDCXI. Reginâ
Matre Mariâ Medicæâ , Henricòque Gondyo

Henr. IV. Mag. Francorum Rex. A. C. 1611.

Cardinale Retenſi, Pariſienſium Epiſcopo, apud S. Pontificem Paulum V. procurantibus, ſanctiſſimæ apud nos memoriæ ac famæ, R. P. PETRVS BERVLLIVS, notæ pietatis, ſpectatæ prudentiæ ac vitæ, nec vulgaris eruditionis, homo virtuti ſimillimus, & per omnia ingenio Angelis quàm hominibus propior, Presbyterorum (vt vocant) Oratorij Domini Ieſu Congregationem inſtituit: quam deinde continuos XIIX. annos, vltimo vitæ Regno Francorum ac Religioni vtiliſſimæ decurſu, in ſacrum Cardinalium album relatus, ſanctiſſimè adminiſtrauit. Plura paranti ſtylo moram iniicit operis modus.

****

CAPVT TRIGESIMVM NONVM.

Bellum Ciuile Procerum.

LVDOVICVS XIII. IVSTVS FRANCORVM REX.

DIſceſſu Principum inſperato, cui Encræi florentes opes cauſam præbuiſſe ferunt; rerum quies in turbas Regno exitiales deſiiſſet; ni Reginæ Matris, Regni, ob teneram adhuc LVDOVICI XIII. Regis ætatem, moderatricis conſilio ac prudentiâ, fœda tempeſtas belli proximi citò euanuiſſet. Verùm Franciæ Hiſpaniæque felicibus connubijs iterùm turbatum eſt; inde orto bello, vnde pax & quies naſci debuerat. Nimirùm *habet has vices conditio mortalium, vt aduerſa ex ſecundis, ex aduerſis ſecunda naſcantur.* Auctus fœderatorum Principum copijs, & Germano Equitatu Condæus: ad hæc liberaliter à Rupellanis exceptus Regem mouit, vt Boſcodelphinum primò, deinde Carolum Guyſium Ducem, cum expedito exercitu, ad reprimendos

Plin. Paneg. Trai.

dos

dos Rebellium impetus mitteret. Leuibus pugnis ex occurſu vtriuſque exercitûs pugnatum eſt, indignantibus Francis ſuo confici gladio ciues, quo meliùs hoſtes caderent. Itaque annitente imprimis Reginâ, pax iterùm Leoduni inita eſt haud diuturna, conjecto in carcerem Condæo, quòd clandeſtinos congreſſus fouere, ac res moliri nouas diceretur. Ea res Lutetiam Pariſiorum graui & iterato per triduum tumultu commouit; Encræi domus expilata, ac propè euerſa eſt. Tum Principes iterùm fugere, & copias pro tuendâ in Encræum (cujus conſilio iſta gererentur) dignitate comparare, munire oppida. Mœnius cum delecto juuentutis flore Sueſſiones ingreſſus, magno animo impetum Regiorum, qui Aruernorum Comitis auſpicio militabant, excepit. Iam machinis admotis mœnia quaſſata corruerant, jam in vrbem patebat aditus, quà hoſtis irrumperet; cùm mactato belli haud grati incendiario ſoluta obſidio eſt, dimiſſi vtrinque exercitus, ad Regem vniuerſi conceſſerunt: manifeſto Orbis documento, *in Authoris caput mala ferè conſilia recidere.* Hujus cadauer effoſſo tumulo extractum, inter manus concitatæ plebis laceratum, raptatumque, ac in fixas paſſim trabes ſublatum: tandem oculis, manibus, cruribuſque vſtulatum, ſeruatumque aliquandiu, vt per ſingula membra, & ſingulas vrbis partes moreretur. Aulæ gratia in contrarium circumacta, Regina Bleſas allegatur, Condæus libertati Aulæque redditur. Nouum inde bellum ex bello ortum eſt, vt vt initio triſti, ſic felici exitu. Regina Parens Blæſis egreſſa, & aliquot Principum ac procerum viribus

Ludouicus XIII. Francorum Rex.

Calcat jacentem vulgus. Sen. Octa.

Fœdos ac ſimiles exitus multi ſæpè ſuas

experti & experientur alij post longam diuturnam proſperitatem Phil. Com.

adjuta, cauſam dedit. Rex, antequàm Principum copiæ coaleſcerent, vt in ipſo ortu ciuilis belli flamma extingueretur; penè priuato comitatu, eoque modico, Majeſtate ſecurus, Condæi potiſſimùm conſilio vſus, Rothomagum, Cadomum, totamque adeò Normaniam peragrans, turbatam à nonnullis, ac nutantem confirmat. Inde feliciter ad Pontem Cæſaris dimicatum. Andegauum terror inuaſit: ſed clariſſimis viris ac Berullio potiſſimùm, Oratorij in Franciâ fundatore (quem eximium pacis optimæ caduceatorem, &, ſi viueret nunc, firmatorem, in his turbulentiſſimis temporibus haberemus) vltrò citroque in diuerſa caſtra curſitantibus, conciliato tandem optimæ Parenti filio optimo, ab armis diſceſſum eſt.

****

CAPVT QVADRAGESIMVM.

Bellum pro Religione ſextum & vltimum.

A. C. 1620. BEncarnica expeditio vt celeritate incredibili, ſic felicitate ſingulari confecta, Rebellium mentes adeò exterruit, vt cùm nihil boni rebus ſuis inde diuinarent, finem factioni ſuæ breui adfuturum augurarentur. mirum certè, vertente quinquageſimo exilij anno, in libertatem rediiſſe illis in locis Religionem. Tum Rohannius Subiſiuſque fratres, ſectariorum Duces præcipui, rebus ſuis præcauêre, munire oppida, exercitus conſcribere, hoſtem in patriæ exitium euocare occipiunt. Rex, antequàm juſtæ perduellium legiones coïrent, vt qui ſeruare ſuos vellet, non perderet, præmiſſis humaniter imperijs ſuauio-

ribus, ſi quâ illi ratione ad officium obſe quiumque flecterentur, imperium frangere, & tutiora rebellium præſidia expugnare ſtatuit. Vrbes innumeræ partim vi, partim dedi tione imperium accepêre. Irritus tamen circa montem Albanum labor fuit: cæſo inſuper miſsâ è muro glande Mœnio Duce, Hæreticarum partium hoſte acerrimo; quæ res multas paſſim in Francia diuerſis in vrbibus ſeditiones contra perduelles concitauit, incenſis ac euerſis eorum templis. Experta olim vires ſuas Rupella, necdum talis, regiis armis parem ſe arbitrata, aggeribus, valiis, munitionibus tumens, ſed multò magis Oceano cujus illa reciprocis fluctibus ſtatis vicibus alluitur, ſuperbiens, jugum detrectabat; vltrò illudens, fuſo nuper ad Ream inſulam per Guyſium ac Mommorancium, clariſſimos Duces Subiſio; quanquam inſtructiſſimâ perduellium claſſe freto, nondum ſapere didicerat. Hæc cùm peti ſe videret, Anglum ex fœderato hoſtem reddidit. Itaque cxx. circiter nauium roſtratarum claſſe ſuccincti Angli, Buchyngamio Duce inſulam occupare, arcemque Sammartinianam expugnare fruſtrà conati ſunt. Arci præerat Thoraſius: dubium majorine generoſitatis an fidei exemplo, (quippe *fortes viri non fortitudinem magis quàm fidem colunt*) hoſtem ſæpè irruentem fugauit, ac poſt tertium obſidionis menſem cum Schombergo Duce totâ inſulâ expulit. Interim ARMANDI PLESSII RICHELII CARDINALIS, ſine exemplo MAXIMI, ciuſque, ad quam eueἀus eſt fortunæ capaciſſimi, conſilio potiſſimùm fretus vſque Rex, quia *Magna negotia magnis indigent adjutoribus*, *raroque*

Ludouicus XIII. Francorum Rex.

Curt. l. 10. c. 3.

A. C. *1627.*

Ludouicus. XIII. Francorum Rex. A. C. 1628.

non eminentes viros talibus adminiculis rufos reperies, Rupellæ obſidioni incubuit: ac fræno mari impoſito, nouo Orbis miraculo, adeò terrâ marique ſepſit, vt fruſtra aduentante ter Anglorum claſſe, fame enecti ciues, cuſtodijs geminis exercitus incluſi, ne quà poſſent erumpere; inopeſque copiarum, & intra ſe furentes viribus hoſtes elangueſcerent: ac tandem *experti omnium maximè miſerabile claudi obſidione*, compulſi ad extrema, turpi & nonnihil expertâ fame, deditionem fecerint. Dirutis in planum muris, ferox ciuitas, cum ſuperbiâ amiſsâ libertate, cæteris obſequium ac ſeruitutem impoſuit. Vſus victor in Rebelles victos humanitate verè regiâ: vt quæ ciuitas virtutis inuictæ monumentum erat, eſſet & clementiæ. Rupellæ caſu cæteræ Rebellium arces corruere viſæ ſunt: nam breui mox expeditione, Rex, compoſitis Italiæ cum Sabaudo rebus; Priuatio vi capto ac deleto, Nemauſum & inuictum nuper montem Albanum recêpit. Sed diuiſa diu perduellium membra, in vnum ciuilis

A. C. 1629.

ſocietatis corpus rediêre: tantâ Regis LVDOVICI IVSTI gloriâ ac famâ, vt PVBLICÆ QVIETIS ASSERTOR, REGNI LIBERATOR, BELLI CIVILIS VINDEX, PIETATIS FVNDATOR, ORBIS ARBITER, vno omnium gentium ac populorum ſenſu exiſtimetur.

CAPVT QVADRAGESIMVM PRIMVM.
Bellum Italicum quintum & vltimum.

Ludouicus XIII. Francorum Rex.

SEpultis (vt prædiximus) bellis ciuilibus, coaleſcentibuſque tandem Franciæ membris, quæ tam longa armorum annorumque ſeries fœdiſſimè laxauerat; domitis Alpibus, Italiam Francorum arma vice fulminis peruaſerunt. Sublato è viuis Vincentio Gonzagâ, Mantuæ Duce, ortum ex controuerſiâ pro Montisferati Principatu bellum haud ita leue Sabaudum inter & Mantuanum Duces, Franciæ Hiſpaniæque Reges, non pro ſe, ſed (quod eſt ſpeciofius) pro fœderatis quemque ſuis armauit. Acceſſit ad partes in Mantuanum pro Imperij jure (inueſtituram vocant) Ferdinandus Imperator: vt vno in bello, cum potentiſſimis Europæ Principibus ac populis, luctandum nobis in alieno fuerit. Ineunte Vere, euaſtatis Montisferati agris, captiſque Albâ, Trino, Nizâ, aliiſque oppidis, ab Hiſpanicis Legionibus Cazale caput Gentis obſidetur, opportuno hoſtium tempore, occupato ſcilicet circa Rupellam & Anglos Francorum Rege. Verùm pulsâ feliciter Anglorum claſſe, ac deditâ poſt annuam obſidionem Rupellâ, adeò Mantuani Principis populariumque creuêre animi ex tantâ, támque inexpectatâ victoriâ, vt conceptâ Francorum auxilij ſpe, vltrò hoſtibus illuderent. Nihilo tamen ſegnior Cazalis oppugnatio erat, incumbente diligentiùs Conſaluo Cordubenſi, Hiſpanorum Duce. Hic vrbem munitam aggere & foſsâ vinci fame, & aſſidendo redigi

Ludou. XIII. Franc. Rex. in poteſtatem poſſe crediderat, quæ armorum vi expugnari non poſſet, inuias Gallis Alpes, quas armatorum copiæ inſederant, arbitratus. Neſcius ſcilicet, *nihil eſſe tam arduum, quod animi fortitudine ſuperari non poſſit; terraque omnes fortibus viris naturam aperuiſſe.* Rex igitur, ne victor exercitus otio ſeneſceret, qui labore profecerat; mediâ hyeme, fruſtrà monito Sabaudiæ Duce Carolo, vt ex fœdere quondam inito, Alpium clauſtra (quanquam non tam præſidijs hoſtium quàm niuibus obſtructa viderentur) Francicis legionibus paterent; velut excuſſum validiſſimo impetu fulmen ea peruaſit loca, quæ ſitu aſpera, præcipitijs horrida, ſaxis ardua, inuia rupibus ſunt: ac disjectis cæſiſque ipſo in aditu hoſtibus, occupatis anguſtijs, Seguſium cum arcibus deditione cepit: impoſitiſque præſidijs muniuit, donec ex fœdere quies Mantuano Duci eſſet; ſolutoque imprimis obſidione Cazali, copiæ Hiſpanicæ dimitterentur, Victor in Galliam reuerſus eſt; breui eò iterùm profecturus, quò illum manifeſta diuini numinis manus, & inimicorum iniquitas vocat. *Multa quippe magnis Ducibus ſicut non aggredienda ita ſemel aggreſſis non dimittenda: quia magna famæ momenta in vtramque partem fiunt.* Ac cæteris quidem mortalibus in eo ſtant conſilia, quod ſibi conducere putant: Principum diuerſa ſors eſt, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. Nec feliciùs circà eadem tempora ab Hiſpanis in Germaniâ inferiori res gerebatur; Vezaliâ ad Rhenum & Lupiam fluuios, Boſcoduco haud longè à Moſâ, clariſſimis oppidis à Batauis expugnatis. Ita faſtum ambitioſæ

Nihil tam altum natura conſtituit, quò virtus non poſſit entii. Curt. l. 7.

Liu. l. 4. Tac. ann. 4.

Ludouicus XIII. Francorum Rex.

gentis vbique gentium locorumque euertente fortunâ: nam & eodem fere tempore Indianum claſſis direpta eſt ab eiſdem hoſtibus. Reuerſo in Galliam Rege, vix trimeſtri pace quieta Italia grauiori bello concuſſa eſt. Contumeliâ accenſi hoſtes, immemores pactorum, quibus nihil etiam apud Barbaros religioſius eſt ac ſanctius, iterùm turbant. Spinulam Genuenſem Patricium, nouis auctum nominibus ac titulis, ſacri Imperij legatum ſeu Vicarium creant. Is quanquam meritæ per tot annos gloriæ non vltrà periculum faceret, ſi crederetur; vectus in Italiam, compoſitiùs cuncta quam feſtinantiùs agere inſtituit: quippe bellum habere quàm gerere malebat. Nec dubia erat tanto Duci belli iniquitas; ſed *publico partum honori, etiam per priuatum dedecus parendum fuit.* Igitur Hiſpanorum Germanorumque promiſcuis copijs Mantuanus ager complectur vaſtaturque. Mantua copiâ defenſorum, mœniumque magnitudine valida, ad hæc Mincio amne, & lacu haud ſpernendâ latitudine cincta obſidetur. Sed cùm vota intercipiendæ vrbis, vt ſpes erat, minùs proſperè fluerent; irrita obſidio fuit, tutus manu & copijs hoſtium Mantuanus: fugati qui expugnationem occeperant. Quantâ illi clade, Deus bone! ſi præſentem Gallum vidiſſent, quem abſentem, ſed aduolantem tantoperè formidarunt. Reductæ in Mediolanenſem Ducatum legiones, ſua ægrè ſeruaturæ, quæ aliena ambierant: & belli longioris tractu inuictos Francorum animos (vt dictitant) eluſuræ. Sabaudus interim vt fide parum firmus, ſic conſilio infelici in incertum abreptus, belli maximi molem in ſe vertit.

Turpe alijs gratificari per proprium dedecus. Tac. an. 4.

Ludo-uicus XIII. Francorum Rex.

Huc illuc mutabatur, facili tranſitu ad proximos, & (vt ſperabat) validiores. Noui in eum delectus, noua auxilia quæruntur. Cazale ſecundò ab Hiſpanis, Duce Spinulâ: Mantua ab Germanis, Colaltio Comite, ſummo copiarum Præfecto, coronâ cinguntur premunturque. Rex momento temporis Sabaudiam vniuerſam fuſis ſolo nominis terrore hoſtibus ſubigit. Inde ſe vltra Alpes belli turbo deflexit: Pinarolium, Saluciæ, aliaque ad montium radices oppida expugnantur. Pado celebri Italiæ amne, ſed multò magis occultâ,

A. C. 1630.

malum! proditione, à ferendo obſeſſis ſubſidio, Francorum copiæ arcebantur. Mantua etiam manifeſtè prodita, à Germanis capitur diripiturque. Eo nuncio fœderati animos effecerunt: ſed inſperatâ ab vrbe Cazaleâ eruptione, mox Carinianâ clade, atque inde Veillanâ, Mommorantio, Effiato, ac Tremolio Ducibus præcipuis, Hiſpanorum immatura lætitia reprimitur. Incenſa inſuper à Thoraſio militaris porticus, muſculum vocant: eam machinam obſeſſis (ſi paterentur) exitialem, nouantriquo expugnandarum vrbium exemplo Spinula erexerat: ſed dejecta hoſtium animos haud leuiter turbauit; quod factum (vt jam velificari Gallis fortunam crederes) Spinulæ mors excepit: nec ita multò poſt Sabaudiæ Dux Carolus, belli tanti fomes, vltimâ jam ſenectute, ſed rerum ſuarum clade proximâ fractus, ac publicâ ditionis ſuæ ruinâ obrutus ſepultuſque occubuit. Grauiſſimo inſuper morbo Rex conflictatus Lugduni, vt gregario ſanguine dudum ſatiata mors Principes nunc ſolos appetere videretur (nam & Colaltius, Cæſarei exercitus Dux, Curiæ in

Rhetiâ fato functus eſt.) Rex, præter ſpem *Ludo-*
valetudine diuinitùs receptâ , vt qui ad ma- *uicus*
jora ſeruabatur , ſolutâ iterùm inſigniter per *XIII.*
Schombergum , Forcenſem , Mariliacum , *Fran-*
Tribunos militum clariſſimos , Cazalis obſi- *corum*
dione , reſtituto in Principatum ac ditiones *Rex.*
Mantuano , hoſti terrorem , pacem Italiæ ,
Cazali libertatem dedit : vt ſciret Orbis, Ludouicum Regem Chriſtianiſſimum Iuſtum , & ſuſcipere bella juſtè, & finire. Quæ amabo, & quàm ſolida rerum noſtrarum felicitas , ni diſcedentibus ab Rege cum aliquot proceribus Matre & Germano Fratre , tumultus par bello timeretur ! Italiæ tamen pax intuta ; Germaniæ motus grauiſſimi , Sueco Rege Guſtauo Adolpho ab vltimâ Septentrionis plagâ erumpente; & continuis victorijs Albim, Mœnum & Rhenum tranſgreſſo : Bohemiâ inſuper à Saxone euaſtatâ , totam latè Europam diuerſis rumoribus ac terroribus miſcentibus. Quo tandem exitu tot ſint abituræ turbæ , haud ſatis conſtat ; niſi quod venturi fidem præteritorum felicitate metientes, optima omnia & fauſta Francis tuis ominemur , Chriſtianiſſime Rex Ludouice , quem Iuſtitia & comes Pietas, clariſſima duo regiæ Majeſtatis ornamenta , Orbi Chriſtiano Imperatorem deſignant.

Dijs te minorem quod geris , imperas :
Hac omne principium , hic refer exitum.
Dij multa neglecti dederunt
Hesperiæ *mala luctuoſa.*

Series & Chronologia breuis Regum Franciæ.

REgum Franciæ ordo, tribus Familijs (à quibus ab anno Chriſti CDXX. *ad ann. Chr* MDCXXXII. *continuatâ ſerie, & ſi quatuor primos eximas è tanto numero, intemeratâ hactenus fide regnatum eſt) continetur. Harum prima MEROVINGORVM eſt, à Pharamundo ad Pipinum cognomento breuem: &* CCCXXXI. *ferè annos complectitur. Altera CAROLINORVM, ſiue CAROLOVINGORVM dicitur: cujus initium eſt à Pipino, Caroli Magni parente, & ad Hugonem Capetum annorum* CCXXXVII. *ſerie pertingit. Tertia denique, & prioribus multò amplior ac major, ab Hugone, Hugonis Magni Comitis Pariſienſis filio, CAPETORVM dicta, ad IVDOVICVM vſque XIII. feliciter imperantem* DCXLIV. *annorum decurſu, hoc quem ille Regni ſui XXII. nos Chriſti* MDCXXXII. *numeramus.*

****

Prima Regum Franciæ Familia.

An. Chriſti.			An. Regni.
420.	I.	Pharamundus	XI.
432.	II.	Clodio Comatus	XVIII.
449.	III.	Merouæus	X.
459.	IV.	Childericus	XXVI.
485.	V.	Clodouæus	XXX.
	Hic primus Chriſto nomen dedit anno Regni XV. IV. *liberos reliquit ſuperſtites, Horum primus.*		
515.	VI.	Childebertus	XLV.
		Clodom. Aureliæ. *Clotar. Sueſſion.* *Theod. Mediomat.*	Reges. V.
560.	VII.	Clotarius.	
		Hic IV. *liberos etiam reliquit, diuiſo iterùm Regno in Tetrarchias.*	
565.	VIII.	Cherebertus	IX.
		Guntranus Aureliæ. *Chilper. Sueſſionum.* *Sigibert. Mediom.*	Reges.
574.	IX.	Chilpericus	XVI.
590.	X.	Clotarius II.	XLIV.
632.	XI.	Dagobertus	XIV.
		Haribertus frater Aquitaniæ Rex.	
646.	XII.	Clodouæus II.	XVII.
		Sigibertus frater Auſtraſiæ Rex.	
663.	XIII.	Clotarius III.	IV.
668.	XIV.	Childericus II.	XII

680.	XV.	Theodoricus I.	XIV.
694.	XVI.	Clodouæus III.	IV.
698.	XVII.	Childebertus II.	XVIII.
716.	XVIII.	Dagobertus II.	IV.
722.	XIX.	Childericus II. *qui &* Daniel.	V.
727.	XX.	Theodoricus II.	XV.
742.	XXI.	CAROLVS MARTELLVS Childericus III.	IX.

Hic detonſus eſt, An. Chr. DCCL.

Secunda Regum Franciæ Familia.

751.	XXII.	Pipinus Breuis	XVIII.
769.	XXIII.	Carolus M. Imp.	XLVI.
815.	XXIV.	Ludou. Pius Imp.	XXVI.
841.	XXV.	Car. Caluus Imp.	XXXVIII
879.	XXVI.	Lud. Balbus Imp.	II.
881.	XXVII.	Ludou. III. cum Carlomãno fratre.	V.
886.	XXVIII.	Car. Craſſus Imp.	V.
891.	XXIX.	Odo.	IX.
900.	XXX.	Carolus Simplex.	XXVII.
927.	XXXI.	Rodulphus Burg.	II.
929.	XXXII.	Lud. Tranſmar.	XXVII.
956.	XXXIII.	Lotarius.	XXXI.
987.	XXXIV.	Ludouicus V.	I.

Hactenus Caroli M. ſoboles ſcenam tenuit, reiectoque Carolo Lotarij fratre, quòd Othoni Imp. contra Francos adhæſiſſet; HVGO CAPETVS *Rex conſtitutus eſt.* An. Chr. CMXXCVIII.

Tertia Regum Franciæ Familia.

An. Chr.			An. Regni.
988.	XXXV.	Hugo Capetus.	IX.
997.	XXXVI.	Robertus.	XXXIV.
1031.	XXXVII.	Henricus I.	XXX.
1061.	XXXVIII.	Philippus I.	XLIX.
1110.	XXXIX.	Ludou. Craſſus.	XXVIII.
1138.	XL.	Ludou. Iunior.	XLIII.
1181.	XLI.	Philipp. Auguſtus.	XLIII.
1224.	XLII.	Ludouicus VIII.	III.
1227.	XLIII.	S. Ludouicus IX.	XLIV.
1271.	XLIV.	Philippus Audax.	XV.
1286.	XLV.	Philipp. Pulcher.	XXVIII.
1314.	XLVI.	Lud. Hutinus.	II.
1316.	XLVII.	Philipp. Longus.	V.
1321.	XLVIII.	Carolus Pulcher.	VII.
1328.	XLIX.	Philipp. Valeſius.	XXII.
1350.	L.	Ioannes.	XIV.
1364.	LI.	Carol. V. Sapiens.	XVI.
1381.	LII.	Carolus VI.	XLII.
1423.	LIII.	Carolus VII.	XXXVIII.
1461.	LIV.	Ludouicus XI.	XXIII.
1484.	LV.	Carolus VIII.	XIV.
1498.	LVI.	Ludouicus XII.	XVII.
1515.	LVII.	Franciſcus I.	XXXII.
1547.	LVIII.	Henricus II.	XII.
1559.	LIX.	Franciſcus II.	I.
1560.	LX.	Carolus IX.	XIV.
1564.	LXI.	Henricus III.	XVI.
1590.	LXII.	Henric. IV. M.	XXI.
1610.	LXIII.	LVDOVICVS XIII. Henrici	

Magni filius, anno ætatis IX. inauguratus; victâ captâque Rupellâ, profligatâ Hæreſi, extinctâ Rebellione, domi foriſque victor, ac felix, anno MDCXXXII, viceſimum ſecundum Regni annum numerat.

Quot ille extinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempeſtatem ſubitâ
Quin. *ſerenitate diſcuſſit? non ergo reuireſcit*
Curt. *ſolùm, ſed etiam floret Imperium. Abſit*
l. 10. *modò inuidia; excipiet hujus ſæculi tem-*
c. 9. *pora ejuſdem domus vtinam perpetua, certè diuturna poſteritas.* Regi interim *functo longiſſimâ ſtatione mortali, Deus Opt Max. deſtinatos ſucceſſores quàm ſeriſſimos; ſed eos, quorum ceruices tam for-*
Pater- *titer ſuſtinendo terrarum Orbis Imperio*
cul. l. *ſufficiant, quàm hujus ſuffeciſſe ſenſimus:*
2. *conſiliaque omnium ciuium, aut pia aut ſalutaria, in felicem exitum prouehito.*

NOMINA

ARCHIEPISCOPATVVM,

ET EPISCOPATVVM ſuffraganeorum in Francia.

IN LVGDVNENSI PRIMA PROVINCIA.

Lugdunenſis Archiepiſcopus ſuffraganeos habet IV.

I.	AVguſtodunenſem,	*Autun*,	ad Ararim.
II.	Lingonenſem,	*Langres*,	
III.	Matiſconenſem,	*Maſcon*,	
IV.	Cabilonenſem,	*Chaalons*,	

****

IN SECVNDA Lugdunenſi.

Rothomagenſis Archiepiſcopus ſuffraganeos habet VI.

I.	BAiocenſem,	*Bayeux.*
II.	Abrincenſem,	*Auranches.*
III.	Ebroïcenſem,	*Eureux.*
IV.	Sagienſem,	*Sées.*
V.	Lexouienſem,	*Lyſieux.*
VI.	Conſtantienſem,	*Coutances.*

IN TERTIA Lugdunenſi.

Turonenſis Archiepiſcopus ſuffraganeos habet XI.

I.	CEnomanenſem,	*le Mans.*
II.	Andegauenſem,	*Angers.*
III.	Rhedonenſem,	*Rennes.*
IV.	Nannetenſem,	*Nantes.*
V.	Venetenſem,	*Vannes.*
VI.	Coriſopitenſem,	*Cornoüaille.*
VII.	Leonenſem,	*S. Paul de Leon.*
VIII.	Trecorenſem,	*Triguet.*
IX.	Briocenſem,	*S. Brieu.*
X.	Maclouienſem,	*S. Malo.*
XI.	Dolenſem,	*Dol.*

IN QVARTA Lugdunenſi.

Duo nunc Archiepiſcopi, Senonenſis, & Pariſienſis. Prior habet ſuffraganeos III.

I.	AVtiſſidorenſem,	*Auxerre.*
II.	Trecenſem,	*Troye.*
III.	Niuernenſem,	*Neuers.*

PARISIENSIS III.

I.	AVrelianenſem,	*Orleans.*
II.	Carnotenſem,	*Chartres.*
III.	Meldenſem,	*Meaux.*

IN

****

IN QVINTA
Lugdunenſi.

Beſançon. *Veſontionenſis Archiepiſcopus imperatoriæ ditionis, ſuffraganeos habet.*

I. Bellicenſem, *Bellay.*
Cæteri externæ dominationis ſunt.

****

IN BELGICA
prima.

Treues. *Treuirenſis Archiepiſcopus Imperatoris Elector, ſuffraganeos habet Francicæ ditionis.*

I. Metenſem, *Mets.*
II. Tullenſem, *Toul.*
III. Virodunenſem, *Verdun.*

****

IN BELGICA
ſecunda.

Rheims *Rhemenſis Archiepiſcopus ſuffraganeos habet VIII.*

I. Veſſionenſem, *Soiſſons.*
II. Catalaunenſem, *Chaalons.*
III. Laudunenſem, *Laon.*
IV. Syluanectenſem, *Senlis.*
V. Bellouacenſem, *Beauuais.*
VI. Ambianenſem, *Amiens.*
VII. Nouiodunenſem, *Noyon.*
VIII. Bononienſem, *Bologne.*

IN AQVITANIA prima.

Bourges.	*Bituricenſis Archiepiſcopus ſuffraganeos habet XI.*	
I.	CLaromontanum,	*Clairmont.*
II.	Ruthenenſem,	*Rhodez.*
III.	Albienſem,	*Alby.*
IV.	Cadurcenſem,	*Cahors.*
V.	Lemouicenſem,	*Limoges.*
VI.	Mimatenſem,	*Mende.*
VII.	Anicienſem,	*le Puy en Vellay.*
VIII.	Caſtrenſem,	*Caſtres.*
IX.	Vabrincenſem,	*Vabres.*
X.	Tutelenſem,	*Tulles.*
XI.	San Florienſem,	*S. Fleur.*

IN AQVITANIA. ſecunda.

Bourdeaux.	*Burdigalenſis Archiepiſcopus ſuffraganeos habet XI.*	
I.	AGinnenſem,	*Agen.*
II.	Inculiſmenſem,	*Engouleſme.*
III.	Santonenſem,	*Sainctes.*
IV.	Pictauienſem,	*Poictiers.*
V.	Petracorienſem,	*Perigueux.*
VI.	Condomienſem,	*Condom.*
VII.	Malleacenſem,	*Maillezais.*
VIII.	Lucionenſem,	*Luzon.*
IX.	Sarlatenſem,	*Sarlat.*

IN AQVITANIA TERTIA.

Auche. *Auſcenſis Archiepiſcopus ſuffraganeos habet X.*

I.	AQuenſem,	*Aqs.*
II.	Lectoratenſem,	*Lecoure.*
III.	Conuenſem,	*Comminges.*
IV.	Conſuaranenſem,	*Conſerans.*
V.	Adurenſem,	*Aire.*
VI.	Vaſatenſem,	*Bazas.*
VII.	Tarbienſem,	*Tarbes.*
VIII.	Eloronenſem,	*Oleron.*
IX.	Laſcorienſem,	*L'eſcar.*
X.	Baionenſem,	*Bayonne.*

IN NARBONENSI PRIMA.

Duo ſunt Archiepiſcopatus; Narbonenſis, Narbone; *& Tholoſanus. Narbonenſis ſuffraganeos habet IX.*

I.	BIterrenſem,	*Beziers.*
II.	Agathenſem,	*Agde.*
III.	Carcaſſonenſem,	*Carcaſſonne.*
IV.	Nemauſenſem,	*Niſmes.*
V.	Lodeuenſem,	*Lodeue.*
VI.	Pontienſem,	*S. Pont.*
VII.	Alectenſem,	*Alect.*
VIII.	Mon-Peſſullanum, olim Magalonenſem,	*Montpellier.*
IX.	Vceticenſem,	*Vzez.*

Tholoſanus ſuffraganeos habet VII.

I.	APamienſem,	*Paſmiers.*
II.	Mirapicenſem,	*Mirepoix.*
III.	Mont-Albanenſem,	*Montauban.*

IV.	Vaurenſem,	*Vaure.*
V.	Riuenſem,	*Rieux.*
VI.	Lomberienſem,	*Lombez.*
VII.	San Papulenſem,	*S. Papoul.*

****

IN NARBONENSI SECVNDA.

Aix. *Aquenſis Archiepiſcopus ſuffraganeos habet V.*

I.	APtenſem,	*Apt.*
II.	Regienſem,	*Riez.*
III.	Foro-Iulienſem,	*Freius.*
IV.	Vapincenſem,	*Gap.*
V.	Siſtaricenſem,	*Siſteron.*

****

IN VIENNENSI PRIMA.

Vienne *Archiepiſcopus Viennenſis ſuffraganeos habet VI.*

I.	VAlentinenſem,	*Valences.*
II.	Dienſem,	*Die.*
III.	Viuarienſem,	*Viuiers.*
IV.	Gratianopolitanum,	*Grenoble.*
V.	Maurianenſem,	*S. Iean de Maurienne.*
VI.	Geneuenſem,	*Geneue.*

****

IN SECVNDA VIENNENSI.

Arles. *Arelatenſis Archiepiſcopus ſuffraganeos habet IV.*

I.	MAſſilienſem,	*Marſeille.*
II.	Tricaſtinenſem,	*S. Paul Tricaſtin.*
III.	Tolonenſem,	*Toulon.*
IV.	Arauſienſem,	*Orange.*

****

IN EADEM PROVINCIA.

Aui-gnon. *Auenionenſis Archiepiſcopus, olim S. P. ſedes, ſuffraganeos habet III.*

I. CArpentoractenſem, *Carpentras.*
II. Vaſionenſem, *Vaiſon.*
III. Cabellicenſem, nunc ditionis Pontificiæ. *Cauailles.*

****

IN VLTIMA VIENNENSI.

Em-brun. *Archiepiſcopus Ebrodunenſis ſuffraganeos habet VI.*

I. DInienſem, *Digne.*
II. Graſſenſem, *Graſſe.*
III. Vencienſem, *Vençe.*
IV. Glandeuenſem, *Glandeue.*
V. Senetenſem, *Senez.*
VI. Nicienſem, *Nice.*

Eſt & Bethleemiticus ſine populo, ſine clero, ſine nomine. Sic Archiepiſcopatus per vniuerſam Franciam, quâ Francia eſt, ſunt XV. Epiſcopatus circiter C V.

S. Senatus ſeu Parlamenta,

PAriſienſis.
Tholoſanus.
Rothomagenſis.
Burdegalenſis.
Diuionenſis.
Rhedonenſis.
Aquenſis.
Gratianopolitanus.
Metenſis.
Benearnienſis.

Pariſienſis à Carolo M. anno Chriſti 791.
Tholoſana.
Burdegalenſis.
Pictauienſis.
Aurelianenſis.
Bituricenſis.
Andegauenſis.
Cadomenſis.
Mon-peſſullana.
Cadurcenſis.
Nannetenſis.
Rhemenſis.
Valentinienſis.
Aquenſis.
Auenionenſis.
Arauſienſis. }
Nemauſienſis. } hæretic.
Salmurienſis. }

Dolana in comit. Burgundiæ.
Viſontina.

Muſſipontana in Lotharingia.

Pares Franciæ.

Sacri.	Rhemenſis.	
	Laudunenſis.	Duces.
	Lingonenſis.	
	Catalaunenſis.	
	Nouiodunenſis.	Comites.
	Bellouacenſis.	
	Burgundicus.	Duces.
	Normanicus.	
	Aquitanicus.	
Secular.	Flandricus.	Comites.
	Tholoſanus.	
	Campanus.	

INDEX
CAPITVM ET RERVM
FLORI FRANCICI.

Libro primo hæc continentur.

PROLOGVS.

CAP. I.	FRANCI ante Pharamundum, ſiue Francorum origo.	*pag.* 3
II.	Francorum ex caſu ortus.	5
III.	Bellum Gallicum primum.	7
IV.	Pharamundi inauguratio.	8
V.	Leges Salicæ.	9
VI.	Bellum Gallicum ii.	11
VII.	Rebellio in Francos.	13
VIII.	Bellum Gallicum iii.	14
IX.	Bellum Gallicum iv.	15
X.	Bellum Hunnicum i.	17
XI.	Franci Regem eiiciunt.	20
XII.	Franci Regem reuocant.	22
XIII.	Bellum Saxonicum i.	24
XIV.	Bellum Gothicum i.	25
XV.	Rom. Imperij caſus.	28
XVI.	Bellum Romanum i.	31
XVII.	Bellum Alemanicum i.	33
XVIII.	Francia Chriſtiana.	34
XIX.	Bellum Burgundicum i.	36

XX. Bellum Gothicum ii. 38
XXI. Bellum Gothicum iii. 40
XXII. Imperij Francici Magnitudo ac diuiſio. 42
XXIII. Bellum Ciuile fraternum i. 44
XXIV. Bellum Gothicum iv. 47
XXV. Bellum Italicum i. 49
XXVI. Bellum Saxonicum ii. 52
XXVII. Bellum Hunnicum ii. 54
XXVIII. Bellum Longobardicum i. 56
XXIX. Bellum Saxonicum iii. 58
XXX. Bellum Ciuile ii. 59
XXXI. Tumultus per ficticium Regem. 64
XXXII. Bellum Gothicum Hiſp. v. 66
XXXIII. Bellum Saxonicum iv. 68
XXXIV. Bellum Sclauicum i. 69
XXXV. Bellum Vaſconicum i. 70
XXXVI. Bellum Thuringicum i. 72
XXXVII. Regiæ Merouingorum Familiæ caſus. 74
XXXVIII. Præfectorum Prætorio ſub ignauis Reg. Diſſidia. 76
XXXIX. Bellum Ciuile iii. 79
XL. Bellum Sarracenicum i. 80
XLI. Bellum Graſſatorium i. 82
XLII. Bellum Sarracenicum ii. 84
XLIII. Bellum Ciuile iv. fratrem. 85

Libro ſecundo hæc continentur.

CAP. I. PIpinus Rex Electus. 89
II. Bellum Longobardicum ii. 92
III. Bellum Saxonicum v. 95
IV. Bellum Aquitanicum i. 96
V. Bellum Aquitanicum ii. 99
VI. Bellum Longobardicum iii. 101

Bellum

VII.	Bellum Saxonicum vi.	104
VIII.	Bellum Sarracenicum iii.	106
IX.	Bellum Saxonicum vii.	108
X.	Bella aduersùs exteras gentes.	110
XI.	Bellum Hunnicum iii.	112
XII.	Bellum Auaricum i.	114
XIII.	Bellum Saxonicum viii.	115
XIV.	Imp. Orientalis tumultus.	117
XV.	Imp. Romanum à Græcis ad Francos tranſlatum.	120
XVI.	Bellum Bohem. ſiue Sclauicum ii.	122
XVII.	Bellum Sarracenicum iv.	123
XVIII.	Bellum Veneticum i.	125
XIX.	Bellum Danicum i.	126
XX.	Caroli Magni exceſſus.	127
XXI.	Tumultus diuerſarum gentium.	129
XXII.	Conjuratio in Ludouicum Pium.	131
XXIII.	Bellum Ciuile v. fratern.	135
XXIV.	Bellum Aquitanicum iii.	138
XXV.	Prodigia malorum nuncia.	139
XXVI.	Bellum Armoricum i.	140
XXVII.	Bellum Normanicum i.	142
XXVIII.	Bellum Germanicum ii.	144
XXIX.	Bellum Normanicum i.	146
XXX.	Bellum Ciuile vi. Procer.	151
XXXI.	Bellum Normanicum ii.	152
XXXII.	Bellum Sarracenium v. Hiſp.	153
XXXIII.	Imperium à Francis ad Germanos tranſlatum.	156
XXXIV.	Bellum Ciuile vii.	157
XXXV.	Bellum Normanicum iv.	160
XXXVI.	Bellum Ciuile viii. Procer.	161
XXXVII.	Bellum Normanicum v.	163
XXXVIII.	Regiæ Carolouingorum Familiæ caſus.	165
XXXIX.	Bellum Germanicum iii.	167

XI.	Imperij Orient. ſtatus.	169
	Anacephalæôſis.	171

Libro tertio hæc continentur.

CAP. I.	Hvgo Capetus Rex eligitur.	173
II.	Bellum Flandricum i.	175
III.	Bellum Normano-Italicum.	177
IV.	Bellum Burgundicum ii.	180
V.	Bellum Campanum.	182
VI.	Bellum Norman. in Anglos.	185
VII.	Bellum Sarrac. vi. Hiſpan.	188
VIII.	Bellum Sacrum i.	191
IX.	Bellum Anglicum i.	195
X.	Bellum Flandricum ii.	198
XI.	Bellum Sacrum ii.	200
XII.	Bellum Cæſareum pro S. Pont.	202
XXIII.	Bellum Sacrum ii.	204
XIV.	Bellum Anglicum ii.	207
XV.	Orientalis Imp. ſtatus.	210
XVI.	Bellum Conſtantinopol.	213
XVII.	Imperij Occident. ſtatus.	216
XVIII.	Bellum Albigenſe.	220
XIX.	Bellum Flandricum iii.	222
XX.	Bellum Anglicum iii.	225
XXI.	Bellicum Ciuile ix. Proc.	227
XXII.	Bellum Sacrum iv.	230
XXIII.	Bellum Siculum i.	234
XXIV.	Bellum Hiſpanicum i.	235
XXV.	Veſper Siculus.	237
XXVI.	Bellum Flandricum iv.	240
XXVII.	Bellum Flandricum v.	245
XXVIII.	Bellum Sacrum v.	245
XXIX.	Orient. Imp. à Barbaris laceratum.	247

XXX.	Occident. Imp. ſtatus.	249
XXXI.	Bellum Anglicum iv.	252
XXXII.	Bellum Anglicum v.	257
XXXIII.	Seditio Popularis i.	259
XXXIV.	Tumultus Nauarr. & Armor.	262
XXXV.	Bellum Hiſpanicum ii.	265
XXXVI.	Bellum Anglicum vi.	267
XXXVII.	Bellum Flandricum vi.	271
XXXVIII.	Seditio Popularis ii.	273
XXXIX.	Bellum Neapolit. i.	275
XL.	Bellum Sacrum vi. in Africa.	278
XLI.	Principum factiones.	279
XLII.	Bellum Anglicum vii.	282
XLIII.	Imperium Orient. tranſlatum ad Barbaros.	286
XLIV.	Imperij Occident. ſtatus.	290

****

Libro quarto hæc continentur.

CAP. I.	Bellum Ciuile ix. Procer.	294
II.	Bellum Burgundicum iii.	297
III.	Bellum Burgundicum iv.	299
IV.	Bellum Armoricum ii.	302
V.	Bellum Neapolitanum ii.	304
VI.	Bellum Mediolanenſe i.	306
VII.	Bellum Neapolitanum iii.	308
VIII.	Bellum Genuenſe.	310
IX.	Bellum Veneticum ii.	312
X.	Bellum ſociale in Francos.	314
XI.	Bellum Nauarricum i.	316
XII.	Bellum Anglicum iix.	318
XIII.	Bellum Heluetium.	319
XIV.	Bellum Anglicum ix.	322
XV.	Bellum Mediolanenſe ii.	324

XVI.	Tumultus Mediolanenſis.	327
XVII.	Bellum Nauarricum ii.	328
XVIII.	Bellum Flandricum vii.	331
XXIX.	Bellum Mediolanenſe iii.	332
XX.	Bellum Italicum ii.	337
XXI.	Bellum Sabaudum i.	340
XXII.	Bellum Prouinciale Maſſilienſe	342
XXIII.	Bellum Flandricum viii.	346
XXIV.	Bellum Italicum iii.	348
XXV.	Bellum Anglicum x.	351
XXVI.	Seditio popularis iii.	353
XXVII.	Bellum Germanicum iv.	354
XXVIII.	Obſidio Merenſis.	356
XXIX.	Bellum Italicum iv.	358
XXX.	Bellum Belgicum ſiue Flandricum ix.	361
XXXI.	Orient. Imperij ſtatus.	366
XXXII.	Bellum pro Religione i.	368
XXXIII.	Bellum Ciuile pro Religione ii.	372
XXXIV.	Bellum Ciuile pro Religione iii.	375
XXXV.	Bellum pro Religione iv.	377
XXXVI.	Bellum pro Religione v.	381
XXXVII.	Ambianum receptum.	384
XXXVIII.	Bellum Sabaudum ii.	385
XXXIX.	Bellum Ciuile xi. inter Proceres.	388
XL.	Bellum pro Religione vi. & vltimum.	390
XLI.	Bellum Italicum v. & vltimum.	393

FINIS.